

21888 77

14

NAGY LAJOS

EMBEREK ' ÁLLATOK

BUDAPEST

N A G Y L A J O S

E M B E R E K
Á L L A T O K

A magyar irodalom egyik nagy novellistájának, Nagy Lajosnak válogatott gyöngyszemeit találja ebben a kötetben az olvasó.

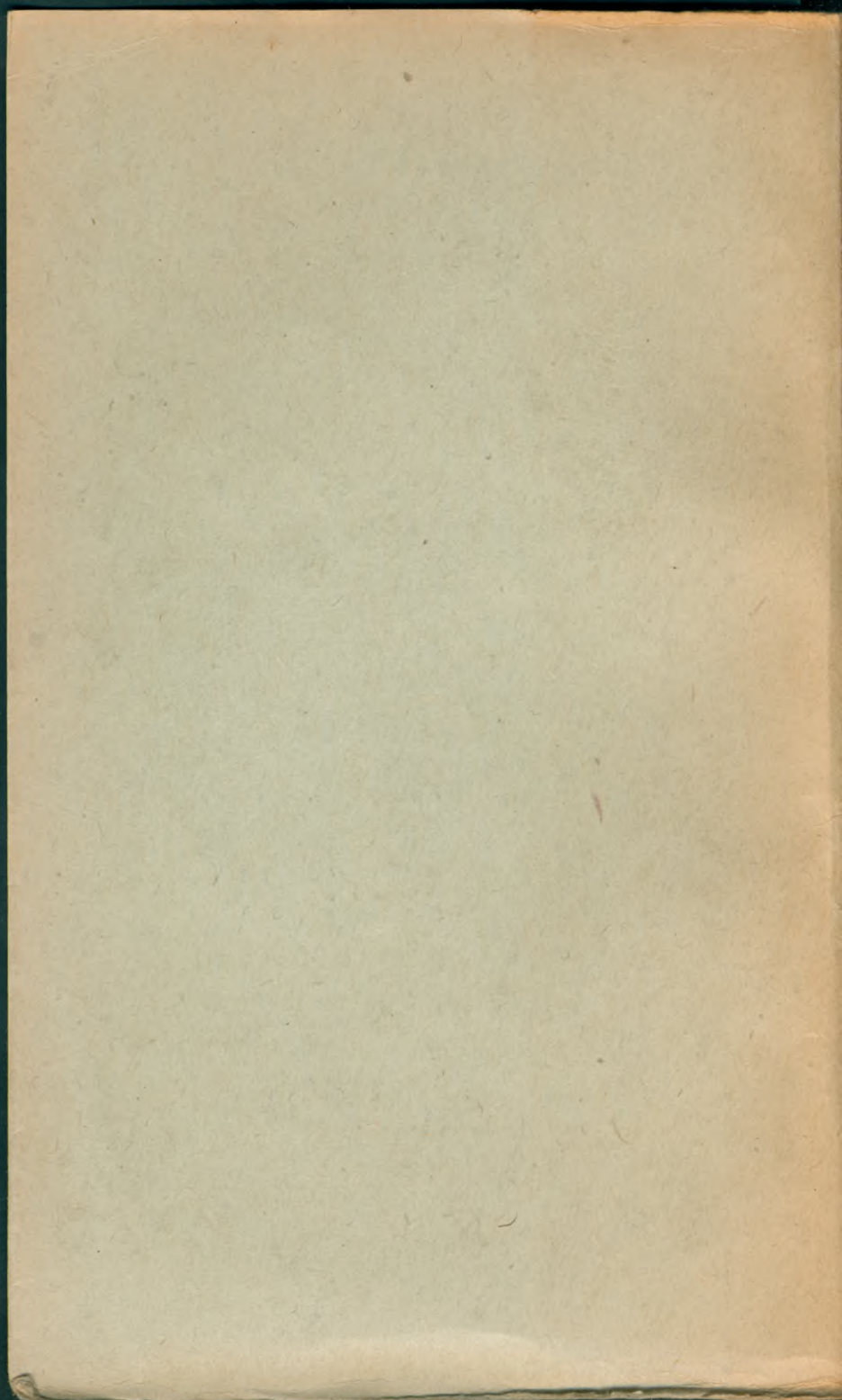
A fanyar humor mestere emberekről és állatokról szóló kis elbeszéléseiben lehelletfinom művészetével szinte elmosza a határvonalat a homo sapiens és a többi teremtmény között.

Nem bizonyít, nem taglal, de megmutatja a léleknek azokat a láthatatlan rezzenéseit, amelyek szinte túl vannak a már láthatón és érzékelhetőn.

A végeredményt önmaga állapítja meg mindenki, s ez a végeredmény egy nagy író életművének felismeréséhez és megismeréséhez vezet.

Budapest Székesfővárosi
Irodalmi és Művészeti Intézet

PESTI KÖNYVTÁR

Szerkeszti: Vázsonyi Endre

N A G Y L A J O S

E M B E R E K

Á L L A T O K

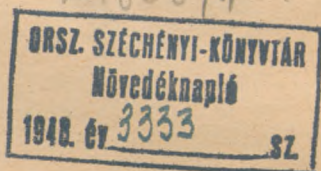
II. KIADÁS

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI IRODALMI INTÉZET

21888/1

Felolós kiadó: Vázsonyi Endre

Budapest székesfőváros háziinyomdája — 106927 — Felolós vezető: dr. Mihalik Gusztáv

MESE ÉS VALÓSÁG

MESE ÉS VALÓSÁG

FAVÁGÓ JÁNOS

A tornácon ebédeltünk. Árnyas zug ez a tornác, a ház két szárnyának szögletében. Az udvar felől drótszálakra felfuttatott szőlő dús levélzete védi a por és a nap heve ellen. Mellettünk, illetve mögöttünk, két ajtó nyílt, egy a lakásba, egy a boltba. A bolt aféle falusi vegyeskereskedés.

Tejfölös krumplilevessel kezdtük az ebédet. Kirántott sertésborda és máj következett utána, zsírban sült krumpliszeletekkel, rizzsel és uborkával, majd túrós és csirke- és rétes, végül eper és feketekávé.

Ebéd után persze hogy evésről és ételekről beszélgettünk. Igen, az ember sertésbordát eszik, utána meg képezeleg a töltött káposztáról s a paprikás csirkéről. És megvitatja, hogy a túrós rétes édesen jobb-e, vagy sósan.

— Én már csak mindent sósan, ecetesen, paprikásan szeretek! — jelentette ki büszkén Péter bácsi, rokonunk és házigazdánk.

— Ó, a papa még a sárgadinnyét is megpaprikázza — árulta el Jolán.

— De meg ám! — vállalta büszkén Péter bácsi.

Azután hozzátette:

— De majd csak két hónap múlva, amikor már lesz. Most már nem ennék többet egy falatot se, még ha száz pengőt kínálnának is. Sok volt!

— Bizony, te is sokat ettél. Attól félek, fáj majd a fejed — aggodalmaskodott miattam a feleségem.

Azután hallgattunk. Péter bácsi ásított egy nagyot, részint álmosága, részint a világgal való megelégedett-

sége miatt, a felesége tréfás ijedtséggel szólt rá, hogy még bekapsz bennünket, majd felállt Péter bácsi és bement a házba, délutáni szundításra. A háziasszony meg abban a percben szaladt a boltba, mert szólt a csengő, jelezte, hogy vevő érkezett. Julis, a kis szolgáló lány, nagyjából már kihordta a megmaradt rengeteg ételt s az edényeket a nyári konyhába. Az utolsó szállítmánynál Jolán is segített neki. Feleségem pedig csatlakozott Jolánhoz, akivel már előbb kezdett valami bizalmas családi suskust.

Egyedül maradtam. Az asztal mellett ülve kényelmesen hátra dőltem a fonott karosszékekben. Tekintetem a kis szőlőlugas mellett most kiszállhatott az udvarra s megláttam Favágó Jánost. Favágó János egész délelőtt az udvaron fűrészelt és vágta a fát. Most, hogy megláttam, csak most eszméltem rá, hogy már jórégóta csend van. nem bűg a fűrész és nem csattog a fejsze. Tőlem tíz lépésnyire ült Favágó János egy farakáson. És evett. Ebédelt. Ujságpapír hevert az ölében, abból szedett ki időnként valamit, azt a szájához emelte s lassan majszolt. De mit?

Erről a Favágó Jánosról már az előző napon szó esett. Péter bácsi fölfogadta egy napra, egy pengő húszért. Egy pillanatra láttam csak akkor Favágó Jánost a boltban, ahol a megállapodás történt s ahonnan éppen távozott. Hatvan év körüli öreg ember ő, félszemű, mindjárt el is mondták róla, hogy egy nyugtalan ökör döfte ki a félszemét a szarvával, vagy húsz év előtt. Napszámba jár dolgozni. Igen rendes, szorgalmas ember, egy nap alatt elintézi majd azt a kis fát az udvaron, a fáskamra mellett.

— Nem valami sok ez, a napszám, ez az egy pengő húsz — mondtam én az előző napon Péter bácsinak, holmi városi tájékozatlansággal.

— Nem-e? — pattant föl Péter bácsi. — Hiszen a Z. gróf egynapi jövedelme több, az szentbizonyos, de hát itt nálunk, így nyárelején, ez a napszám. Majd aratáskor több lesz.

Nem vitatkoztam Péter bácsival, mert ő jómódú gazda, azonfelül boltos is, az ő gondolkodása úgy alakult ki, hogy a napszám mindig sok, legalább is elégséges, mert azt ő

fizeti. A bor ára viszont alacsony, mert a bort ő termeli és adja el. A petróleum ára pedig részint magas, részint alacsony, mert az az ára amit ő fizet érte a pesti kereskedőnek, az magas, az az ára pedig, amelyért ő adja el a falusi vevőnek, nagyon is alacsony. Ez egészen logikus és kákán csomót keresne, aki itt valami hibát akarna fölfedezni.

No de mit ebédel Favágó János itt, tőlem tíz lépésnyire akkor, amikor mi, tőle ugyancsak tíz lépésnyire csaknem betegre ettük magunkat csupa jóval és hagytunk annyit a tálon, hogy estére sem bírkozunk meg vele s talán még veszendőbe is megy majd valami a finom ételekből.

Mivel sehogysem tudtam kilesni, hogy mit eszik Favágó János, fölálltam és kísértáltam a tornácra. Úgy tettem, mintha csak áthaladnék az udvaron s mennék a konyhába, megnézni, mit csinálnak ott a nők. És igyekeztem belekukkantani János bácsi csomagjába. Nem láttam azonban mást, csak a papirost. Megkérdeztem hát:

— Mit eszik, János bácsi?

— Könyérkét.

— Csak kenyeret?

— Igen. Elég a'.

Jó. Neki elég. Legalább is azt mondja, hogy elég. De nekem nem elég! Érzés ez és nem gondolat. Nekem nem elég, hogy ő, Favágó János, csak kenyeret eszik ebédre. Semmiesetre sem elég és ez nyugtalanító érzés. Talán azt is mondhatnám, hogy lelkiismeretfurdalás ez az érzés, a nagy ebéd miatt. Különös ez a János bácsi így és itt.

Nem elég azonban a különösségeket észrevenni, nem elég rajtuk álmélkodni, miattuk sanyarogni, — eközben visszafordultam és már ismét a tornácra ültem —, hanem tenni is kell valamit! Micsoda ember az, aki meglátja a helytelent, megrökönyödik rajta, azután megy tovább, magára hagyva embert és jelenséget, még csak meg sem próbálva, hogy beleavatkozzék a világ sorába?

Nem hagyom magam! Sorra lehántom magamról mindazt, ami ernyeszt. Ezzel a Favágó Jánossal valamit tenni

kell. Azaz, ne kerteljünk, nem valamit kell vele tenni, hanem enni kell neki adni.

Nos, hogyan?

Mi már megebédeltünk, amit megettünk, azt megettük, a többi kivitték a kedves hölgyek a konyhába. Kimenjek-e a konyhába, ragadjam-e meg a hússtálat s vigyem oda Favágó Jánosra? Ezt... nem tehetem. Nem rendelkezem itt az ennivalókkal, nem én vagyok a házigazda. Szóljak talán valamelyik nőnek? A feleségemnek hiába szólok, neki nincs itt... miye is nincs? Nincs rendelkezési joga. (Szép szó.) A háziasszony benn van a boltban, vevőket szolgál ki, most nem zavarhatom. Jolán... talán neki kellene szólni.

Éppen jött Jolán. Vidáman dúdolt — könnyű volt neki, mert ő evett a legkevesebbet —, jött, hogy az abroszt is leszedje. Beszélni kezdtem hozzá, ujjammal Favágó János felé bökve, hangomat halkra fogva:

— Látom, hogy ez a János bácsi is eszik és...

Jolán eleresztette az abroszt. Állt, nézett rám és mosolygott. Már tudta, hogy mi sül ki a bevezetésből. Folytattam:

— Odamentem hozzá, megkérdeztem, hogy mit eszik. Könyérkét, felelte ő.

— Na és?

Ennyit mondott Jolán, nem többet és a szemembe nevetett. Nevetésében volt valami fölényes gúny, nyíltan kifejezte töprengésemről való véleményét. Az abroszt egy erőyes mozdulattal lerántotta az asztalról és már libgett is el a konyha felé.

Azonban éppen arról van szó, hogy nem szabad meghátrálni. Ezeknek az egyszerű és úgynevezett józan embereknek az akaratával szemben ne érvényesüljön az enyém? Hát kik és mik ezek? Diktátorok? Vagy bölesek? Ők az erő és értelem letéteményesei? Akik azt sem tudják, hogy hol van a Tana-tó? Holott én pontosan tudom. Négy ember, akik a megszokottság lomha árával vitetik magukat a semmi felé s szavaik és mozdulataik nem mások, mint az őket ért benyomások egyszerű reakciói. Négy ember, problémák nélkül... illetve nem is négy, csak három, mert

a feleségemet ebben a Favágó János ügyben magamhoz számítom. Három falusi ember, egy férfi, aki jómódú gazda és boltos és két nő, már mint a gazda felesége és lánya. Ennyi az egész. És ott van, ott ül Favágó János, én pedig, ha a fejem tetejére állok is, nem tudok változtatni a törvényen, hogy neki csupasz könyérkét kell ebédelnie ott és akkor, ahol és amikor mi betegre ettük magunkat finom ételekkel.

Szélesend állhatott be a boltban, mert a háziasszony kijött és leült az asztalhoz, a padra. Ismét csak nekikezdtem:

— Látom, hogy ez a János bácsi csak kenyeret ebédel.

— Azt.

— Hát... ez nem igazság.

A háziasszony kedvesen nevetett s csupán csak magyarázattal akart szolgálni:

— Nincs neki más ebédje.

Jóakarátú mosollyal nézett rám, hogy tökéletes-e, kielégítő-e a magyarázat.

— Mi meg itt annyit ettünk, hogy...

Az asszony közbevágott, még mindig magyarázólag, mintha tévedést akarna eloszlatni:

— Ebéd nem jár neki. Csak a napszám, készpénzben.

— Valamit azért adhattunk volna neki.

— Á, minek? Máskor is dolgozott már nálunk, ismerem, mindig csak kenyeret ebédel.

— Elég baj.

— Baj? Nem baj, majd főz neki valamit este a felesége.

— Tudom. Elhiszem. Mégis kellett volna neki adni egy tányér levest, meg egy darab húst.

— Nem szokás. Ha egyszer úgy szól a megállapodás, hogy koszt nem jár.

— No és valami nagy baj lenne abból, ha a szokásokat megszegnénk?

Ebben a pillanatban lépett ki a házból Péter bácsi. Vörösen, feldúlt arccal:

— Affene azt a sok legyet! Itt a meleg, már kezdenek sokasodni. Aztán csípős is van köztük.

Jolán állt meg a tornácon.

— Erigy lányom, akaszd be egy kendővel az ablakot. És hagyd nyitva az ajtót, hadd jöjjön ki a napra az a sok féreg.

Jolán bement a házba.

— Lajosnak nem tetszik, hogy nem adtunk az öregnek ebédet, — árulta el a háziasszony.

Péter bácsi igen értelmesen nézett a szemembe és ő is, mint tudatlant, föl akart világosítani:

— Ebéd nem jár neki. Nincs benne a napszámiban.

— Tudom, tudom. De nem arról van szó, hogy jár-e, vagy sem.

A hangomban valami ingerültség lehetett, mert Péter bácsi harciasabbá vált:

— Egy pengő huszat kap! Ha akar, elmehet ide a vendégfogadóba és megebédelhet érte.

Jolán elvégezte a feladatát benn a szobában, megjelent a tornácra, nyitva hagyva maga után az ajtókat. Hallotta az apja szavait, felkacagott s diadalmasan nézett rám. Hogy hát úgy van, János bácsi elmehet és megebédelhet a napszámjáért. Mit tudok én most már mondani?

— E-ej, kedvem lenne egy ebédet fizetni János bácsinak.

— Megteheted, — hagyta rám Péter bácsi, de rosszszóló hangon.

Hamarosan meg is toldotta:

— Bár ez csak olyan legénykedés.

— Legénykedés?

— Az hát. Tudom, hogy úgy sem fizetsz neki ebédet. Nem is a pénz miatt, hanem mert nincs értelme. Az egész falu még ma beszélne róla és téged mindenki kinevetne.

— Bolondnak tartanának! — zúdította a háziasszony.

— Meg úgy sem fogadná el a János bácsi, — tetőzte be Jolán.

— Miért nem fogadná el? — csodálkoztam.

— Nem ám! — erősítette meg Péter bácsi a Jolán gya-

núját. — Van annak magához való esze. Mindjárt tudná, hogy csak valami komédia, valami cirkusz az egész.

Szelídebben szóltam Péter bácsihoz:

— Mi lenne, ha bátyám most, ahelyett, hogy esőrjűkcsavarjuk a dolgot, kiadatna Favágó Jánosnak a konyhából egy tányér levest és egy darab húst?

— Mi lenne? Semmi se lenne. Nem sülyyedne el a falu. Én sem mennék miatta tönkre. Mégsem teszem meg.

— Miért nem?

— Mert nem való. Mondhatnám, nem illik.

— Tyüha! Nem illik?

— Nem. Alkalmazkodni kell a szokásokhoz. A közfelfogáshoz. Meg kell adni az egy pengő huszat, mert annyi a napszám. Kevesebbet adni nem igazságos. De többet adni, vagy ebéddel, miegymással megtoldani a napszámot, az nem való. Rontanánk vele a munkást, ezt megérthetted! Én csak megadhatnám a többet is, hál' Istennek, de a másik gazda már esetleg nem adhatja meg.

— Ejnye, de pontosan ki volna hát ez cirkalmazva.

— Ki bizony.

Tehetetlennek éreztem magam. Tehetetlenségemben kínos nyugtalanság, szinte szorongás fogott el. Legyőznek! Nincs igazuk és mégis ők győznek. Ők, hárman, egyszerű, önző emberek. Hárman vannak mindössze. Ámbár... csakugyan hárman vannak-e? Szokásokról, kikötésekről, közvéleményről beszélnek. Érzem és félem segítőcsapataikat a háttérben. Itt mindjárt, a kerítésen túl, a szomszéd, aki majd nem szól, csak hallgat és — legföljebb mosolyog. Sőt, ahogy ők mondják, somolyog. A másik szomszéd, harmadik, a gazdagok és a szegények, 3000 lélek, elhelyezve a faluban, az országban, benne a világban, mind, mind, milliók és milliók, a jelen, a múlt és a kétes jövő! Belém fojtják a szót, a gondolatot, az érzést, szörnyűség! Övék a terep. Taktikájuk van, mert az első percben szétfutottak, aztán egyenként bujtak elő megint, mintegy a rejtekeikből. Övék a biztosság, mert egész világot éreznek maguk mögött. Számukra készülnek az írások és a szavak és a közmondások, addig nyújtózkodjál, ameddig a takaród ér, aki a keveset nem becsüli, a sokat nem érdemli, valamint ha foltos is a

ruha, az nem szégyen, csak rongyos ne legyen. Uram, Istennem, mibe kezdtem? Hogy is bírom én ezt erővel!... De nem, nem és nem, lehetetlen, nem hagyom magam! Ki az, aki énvelem tart? Segí-í-ítség! kiáltani akartam a konyha felé a feleségemnek. Margit! Halló, Margit! Légy szíves és jöjj ide. Gyorsan. Kérlek, menj vissza a konyhába és adj rögtön ennivalót Favágó Jánosnak. Rögtön és irgalom nélkül. Kíméletet nem ismerve.

Ezt az egészet, már hogy ezt tegyem, illetve kiáltsam, egy pillanat alatt gondoltam át, de amint szólni akartam, valami elképzelés, valami pöfeteg szörny, a tespedt reménytelenség, átfogta a torkomat és szólni nem tudtam. Összeszedtem magam, hogy mégis...

Ebben a pillanatban megállt az asztalnál a feleségem. Bele akartam vonni a vitába. De Jolán megelőzött. Nevetve — megint nevetve! — mondta:

— Mit szólsz hozzá, Margit néni, az urad kétségbe van esve — így mondta a gonosz! — hogy nem adtunk ebédet a favágónak.

A feleségen nyugodtan legyintett:

— Pedig kár. Mert én megkínáltam.

— És?

— Nem fogadta el.

— Hogyan? Mikor?

— Még mielőtt ebédhez ültünk.

— Csakugyan?

— Igen. Odamentem hozzá, vittem egy tányér levest neki. Azt mondta, köszöni, nem kér.

— Így mondta?

— Így.

— És te?...

— Légy nyugodt, hogy többször kínáltam. Erőltettem. De nem volt hajlandó elfogadni. Kérdeztem, hogy miért nem kell neki. Erre nem válaszolt, csak azt ismételte, igen udvariasan, hogy nem kér.

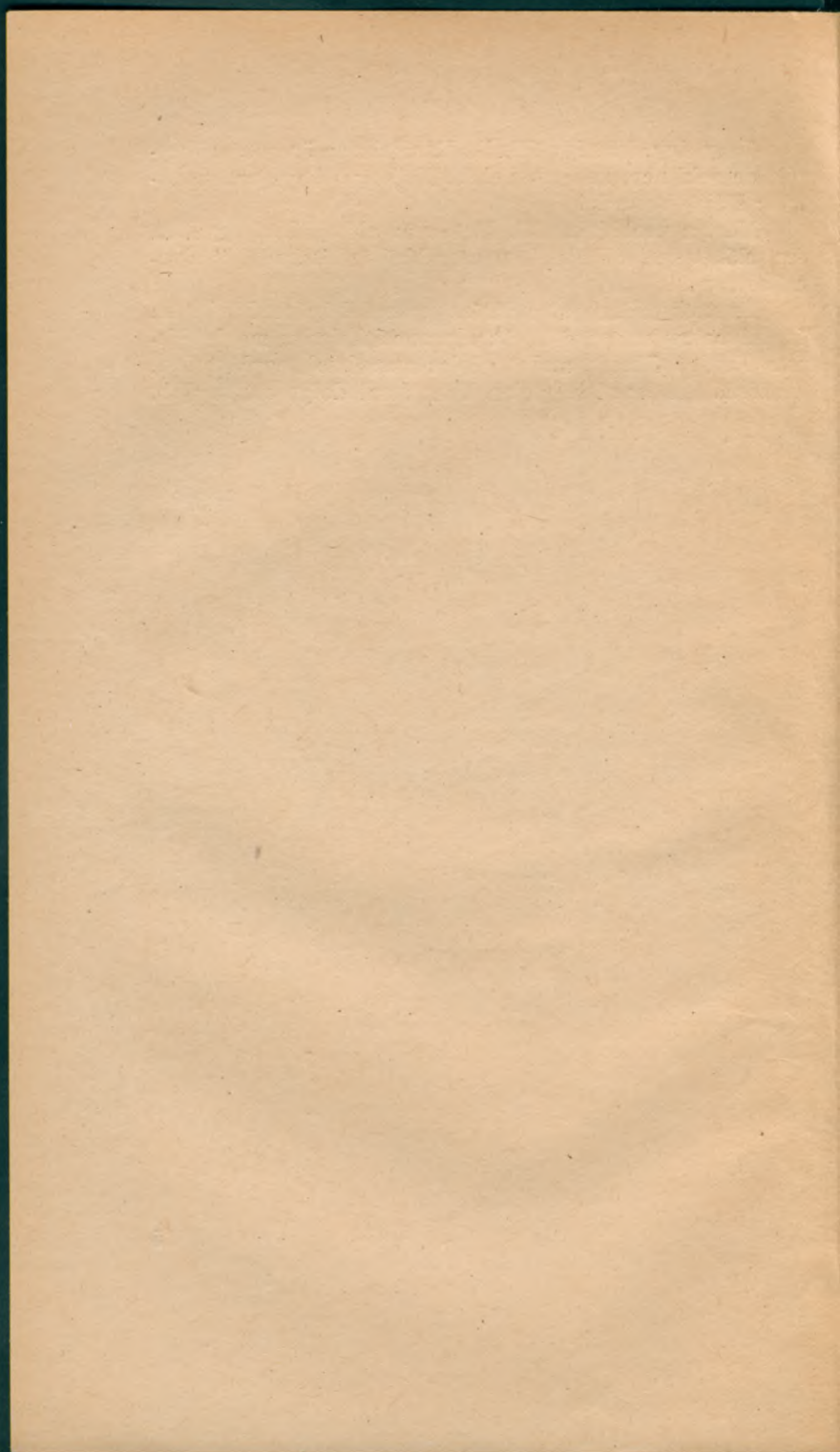
— No ugye mondtam! — diadalmaskodott Péter bácsi.

— Igaza is van! — helyeselt Jolán. — Nines hozzá szokva. Nem akar ebédelni, majd eszik fött ételt este.

Vagy úgy. Hát így állunk. Kínálták az öreget, erőltették, de neki nem kellett az ebéd. Majdnem hogy azt mondtam: Hála Istennek!

Mert a probléma elől, illetve az elem állott egyetlen eset elől, veretlenül, minden megalázó feltétel nélkül elvonulhattam.

És most fölharsant a fűrész recsegő bűgása. Fölálltam és eltávoztam az asztaltól. Az udvaron áthaladva megint láttam Favágó Jánost, amint gépies mozgással, egykedvűen, de fáradhatatlanul, végtelen kitartással dolgozott tovább.

SZEGÉNYEMBER KALANDJA A GAZDAGEMBERREL

A szegényember jól megreggelizett a kávéházban, kávé, vajat, lekvárt és tojást evett, azután egy szál bőröndjével kikocsizott a pályaudvarra és elutazott Kabócafalvára. Gazdálkodó volt ott a bátyja, annak a házában kapott szállást és jó fizetségért kosztot is. Szegényember pihenni ment Kabócafalvára, mert fáradt volt, nagyon belefáradt a szegénységbe. Igen, a nyelve lógott ki, alig pihegett, csaknem összeroskadt attól, hogy nem volt állása, nem volt keresete s agyának véres gyötrelmével tudta csak megkeresni a mindennapi bécsiszeletet, tejes kalácsot, két-három deci bort és azt a negyven sztambult, amit fölkeléstől lefekvésig elszívott.

A szegényemberről el lehet mondani, hogy szegény volt, de jól élt. Evett, ivott, aludt, lakása volt és paplanos ágya. Csak éppen pénze nem volt minderre. És ezért irigyelte az igazi szegényeket. Azokat, akiknek kicsi ugyan a keresetük, reggeltől estig keményen megdolgoznak érte, de beosztással élnek. Szűkösen, de beosztással, és ha van szabad idejük, akkor nyugodtan üldögélnek. Ha a szegényember találkozott egy ilyen igazi szegénnyel, mindannyiszor a szeme-szája elállt a csodálkozástól. Csodálta azt, aki nyugodtan járt olyan kabátban, melynek lyukas volt a könyöke. A szegényember csaknem imába kezdett, hogy a Jóisten tegyen vele csodát és áldja meg új ízléssel, amikor egy igazi szegény, akit sztambullal kínált meg, így szólt: Köszönöm, nem kérek, nem szeretem, nekem csak a levante ízlik.

A szegényember tehát irigyelte az igazi szegényeket, de még jobban irigyelte a gazdagokat. Szeretett volna igazi, tisztességes szegény lenni, de sokkal jobban szeretett volna gazdag lenni, mérhetetlenül gazdag. Nem is a dúskálásért, az élvezetekért, hanem hogy megszabaduljon az ő szegénységének kínjaitól. Amikor elment a kávéházba, pazarul megreggelizett és rágyújtott egy finom cigarettára, azután várt, hogy mi lesz, mert a zsebében még egy pengő sem volt, jaj, ilyenkor még azt a gazdag embert is irigyelte, aki naponta a szomszédságában ült, ugyanabban a kávéházban, mindig csak egy zsemlyét és egy kisüveg szódavizet rendelt, mert — csupán két bérháza volt szegénynek. Én is meg tudnám ezt tenni — gondolta a szegényember, ha két bérházam lenne. Szerényen élnék, nem dohányoznék, szeszestalt, kávé soha nem innék, sétálnék, és nézelődnék, könyveket olvasnék, meglenne a biztosságom, mentes lennék a gyötrő gondoktól.

Így ábrándozott a szegényember a gazdagságról. Azaz így is, mert másképpen is ábrándozott. Sokat ábrándozott róla, még pedig minél szorongatottabb helyzetbe került, annál inkább. Ó, ha ő gazdag lenne! Ha úgy meggazdagodna hirtelen, valami csoda folytán. Mintha egész életében víz alá merülten fuldokolt volna és akkor egyszerre fölemelkedne a vízből a szabad levegőre. Ceruzát vett elő és írta a kávéházi asztal márványlapjára: 200.000 pengő, 600.000 pengő. Még nem lenne elég, tehát: egymillió, öt millió, tizenkét millió. No, 150.000.000 pengő, ez elég lenne. Azután... mi is történne vele? Furesza lenne, nevetni lehetne rajta. Egyszerre megjelenne embertársai közt, zsebében azaz a jónéhány millióval. Megváltozna a világ, mintha sarkaiból vetnék ki. Olyan kalamajka még nem volt a mindenség történetében, ami akkor lenne. Hát... hogyan is lenne? Mert ő nem bujna el a rengeteg pénzével. Minek? Unalmas lenne az. Élne nagyjában ugyanúgy, ahogy eddig élt, csak éppen jogosan, már hogy volna miből élnie. Ha megszomjazna, akkor is rendelne egy oranzsádot; de az már nem lenne vétek önmaga ellen. Semmi különösebb céció, mint palota, autó, lakás, táplálkozás, ruha, szórakozás, de munka is, — az lenne. Valami hasznos munkába

minden esetre belekezdene. Megtehetné, nem úgy mint most. Azután Csizsárnak azt mondaná, hogy: ha féllábon állsz öt percig a kávéház közepén, kapsz ezer pengőt. Csizsár ezt megérdemelné, a heccet is a pimasz, de meg az ezer pengőt is szegény feje. Milyen kezes bárány lenne az a Csizsár! Hogyan hízelegne! Előre köszönné és gyűjtené egész nap a legújabb vicceket, hogy azután, engedelmet kérve, leülhessen az asztalához és elmondhassa azokat.

Ez lenne Csizsárral. Másokkal pedig? Körülbelül ugyanaz. A pincér sohasem felejtene el, hogy mit rendelt. Mindent meghozna idejében, nem szállna ki útközben más vendéghez. Az igaz, hogy egy pengő borravalót adna neki. Neki, a főúrnak, a trafikosnak, az újságosnak. Általában adna mindenkinek. A jövedelme legnagyobb részét szétosztaná. Komorral sakkozna azután is, csak nem tíz fillérbe menne a játszma, hanem tíz pengőbe. Komornak persze nem lenne pénze, de ő azt mondaná neki, hogy hajlandó hozomra is játszani. Komor, az ő nagyfene önbizalmában kötelnék állna. És elvesztené mindjárt az első játszmát, mert még a sakkbán is az nyer, akinek több a pénze. Játszunk még egyet, dupla, vagy semmi, — ajánlaná ő. Komor futna a pénze után. Először vesztené tizet, azután huszat, negyvenet, nyolevanat. Örjöngene a kétségbeeséstől, már a figurákat sem ismerné meg. Akkor ő így szólna: No, az utolsót százhatvanba! És ezt a játszmát szándékosan elvesztené, azután még egyet, hadd legyen a nyavalyás Komornak tíz pengője... Csizsár, Komor, mások, megmaradna az eddigi ismeretségi körében, nem mondhatná róla senki, hogy fejébe szállt a gazdagság. Karvaly, no azzal nem állna többé szóba, az jómódú ember és nagyon rideg volt hozzá mindig. A nők meg, hát az lenne a legmulatságosabb, hogy hogyan lenne a nőkkel. Éppen a multkor mondta egy kis szőke jó pestiesen a barátnőjének: miért fogadod a köszönését annak a nimolistának?... Jaj, valamit ki kellene találni a nők ellen, már hogy hogyan lehessen ellenük védekezni. Csakugyan nem lehetne egyedül járni. Valami marcona garde de corps-ra lenne szükség... Persze nem ad majd mindenkinek pénzt, főleg nem ad a haszontalan, a rosszszívű embereknek. Viszont ad, mindig

ad az elesetteknek, a segítség nélkül valóknak, fölkeresi a rejtett nyomort, a halálos bajt, a súlyos betegséget, már amennyire lehet, mert hiszen milliárdokra lenne szükség, annyi a szenvedés, a tehetetlen vergődés... Érdekes lenne M.-né. Ez az M.-né szép asszony, tetszett a szegényembernek. Próbált is neki udvarolni, de M.-né közönye leküzdhetetlennek látszott. Bármit tett, ha gyámoltalan volt, ha tolakodott, ha vidáman csevegett, ha szomorúan hallgatott, az eredmény ugyanaz az egy lett: M.-né hűvösen nézte az ő kopasz fejét. Mit fog majd csinálni M.-né? Ó, simogatja majd a fejébúbját és mámorosan durúzsolja: milyen szép dús haja lehetett magának, Sándor! Bár nekem az ilyen intelligens kopaszság tetszik.

*

Kabócefalva kis alföldi falu volt, olyan, mint a többi alföldi falu. Hosszú, el-elkanyarodó utca, abból kiágazó néhány kis utca, egy-két a falu törzséhez ragasztott falurész, mint alvég, felvég és erdőalja... Szegényember naponként végigjárta a Fő-utcat, kikiesatangolt a felvégre, az erdőaljára, nézte a házakat, kerteket, embereket. Nézte a fákat, madarakat, az eget, az ég foszlányos felhőit, eljárt a határba, látta a kapálást, a kaszálást, azon is elszórakozott, hogyan nő a fű. A Fő-utca közepén nekiszélesedik az a Piac-tér, ott a templom, messze látszó tornyával. A tér szélén árok, benne víz, a vízben libák, az árok partján nyárfák, minden úgy, ahogy a könyvekben írva van. Egyetlen különössége a falunak a gazdagember. Erről beszéltek a szegényembernek. Temérdek gazdag, így mondták. Különösen azért, mert hát olyan furesa. Furesa azért, mert különös.

A gazdagember háza a Fő-utcán van, közel a falu széléhez. Az egymás mögé sorakozó kisudvaros parasztházak sorát egy nagyobbacska kert szakítja meg, a kertet vasrácsos kerítés övezi. Csaknem két méter hosszúak a függőleges vasrudak, melyek fönn lándzsahegyben végződnek. Még a kisajtó is ilyen vaslándzsás. Az ajtó éjjelnappal zárva van, aki be akar jutni a házba, illetve kertbe, annak csöngetnie kell. Kérdés aztán, hogy bebocsát-

ják-e, mert az attól függ, ki az illető, milyen járatban van és milyen az úrnak a kedve.

A kerítésen tehát be lehet látni, lehet látni a kertet és a házat. A kert csak aféle parasztkert, néhány gyümölcsfa van benne s virág helyett bab és krumpli. A ház meszelt-falú fehér épület, kissé alacsony, zömök, az ablakai nem túlságosan nagyok, a teteje cserép. Hozzáértő szemmel látni lehet, hogy a fal téglából van, az egész ház kitűnő épület, de rejti a maga belső világát és szántszándékkal mutat kifelé keveset.

A szegényembernek, mikor útja először vezetett el a ház előtt, kérdést sem kellett föltennie, már megkapta tekintetére a feleletet:

— A gazdagember háza.

A tanító volt éppen vele, ő adta a felvilágosítást. Hogy nézze csak, a ház az utcáról kicsinek látszik. Befelé terjed, mintegy rejtőzve. Őt-hat szoba van benne, azt mondják, pazarul berendezve. A szobák tele könyvvel. Autója is van a gazdagembernek, kocsit, lovakat is tart. Van cselédsége, szófukar valamennyi cselédje, nem beszél egyik sem a gazdájáról. A gazdagember magányosan él a házban, nincsen senkije. Nem jár sehová, nem járhat hozzá senki. Ha valakinek mégis dolga volna a gazdagemberrel, akkor csönget. Saját villanytelepe van a háznak. A csöngetésre egy nő jön elő, Erzsi néni, nem nyitja ki az ajtót, a rácson át beszél a jövevénnel. Bemegy a gazdagemberhez, kijön megint, így bonyolódik le az ügy.

A gazdag ember hetvenéves, pontosan tudják a korát, mert itt született a faluban. A neve Barát János, de csak úgy hívják, hogy gazdagember. Vannak rokonai is, azokkal nem érintkezik, bár nem tart velük haragot, évenként egyszer meglátogatja őket. Láthatóan jó egészségnek örvend. Még gyerekkorában elszakadt a falutól és tíz esztendeje, hogy ide visszatért, szegény gyerek volt, szegényen ment el és gazdagon jött vissza. A pénze rengeteg lehet, senki sem tudja, mennyi, de van talán százmilliója is. Hogy honnan ered a pénze, azt nem lehet tudni. Furcsa ember, sokan tartják szívtelen gonosznak, kevesen jónak.

A szegényember, amikor megpillantotta a gazdagember házat, megállt és alaposan megbámulta. Az első percben mintha mindazt megsejtette volna, amit nyomban azután a házról és gazdájáról hallott. Amikor már arról beszélt a tanító, hogy a gazdagember jó-e, rossz-e, akkor már kívül jártak a falun. Szótlanul ballagtak egymás mellett, a szegényember elgondolkozott a gazdagemberről, no meg önmagáról. Milyen jó lenne neki is ilyen ház. A hányatottság helyett ez a kis vár. Mert ő bizony most is, ezzel a nyaralással... ő, nem is jó rá gondolni. Még egy rendes asztal sines Istvánéknál, ahol firkálhatna. Este a petróleumlámpásnál nem lehet olvasni. Nem lehet fürödni, nincs mosdótál. Nappal nem lehet leheveredni, nincs díván. A sógornő paprikásan főz, talán még a mákostésztát is meghintí paprikával. Az egész élete itt csupa séta, nézelődés. Még szerencséje, hogy szereti az alföldi tájat, a síkságot, a sok-sok eget, el tud a síkság látványában gyönyörködni. Hanem az ilyen jó kis házban, mint a gazdagemberé, el lehetne élni szépen. Ámbár, egyedül az is unalmas lehet. Mit csinál vajjon a gazdagember egész nap? Még sétálni is magányosan szokott. De mikor? Jó lenne egyszer látni. Jó lenne vele megismerkedni. Ámbár aligha lehet, ha olyan zárkózott. Különben is a gazdag emberek nem szoktak szegényekkel ismeretséget kötni.

*

Bogaras ember az, kérem, — magyarázta egy este Gál Péter, a szomszéd, aki átjött Istvánhoz s ott rekedt egy kis beszélgetésre. — Annyi annak a pénze, mint a polyva. (Úgy mondta: polyva, mert ezen a vidéken így beszélnek.) És ül a pénzén, nem ad senkinek és semmire. Szegény a község, a villanyt halogatjuk már esztendők óta, mi volna az neki, ha a községet megsegítené? Szóltak is már neki a rácsón át, a jegyző, meg a bíró, de nem hajlamos. Hogy legalább kölesönnök adná azt a pénzt, csekély kamatra. De hát nem. Aztán ha gyűjtenek valamire, hát nem fr alá többet, mint a Csorba János, aki pedig csak nyolevanholdas gazda, hozzá képest koldús. Harmadéve tűz volt a faluban, leégett tizenegy ház, hát húsz pengőt adott az

újjaépítéshez. Az igaz, hogy azt mondta, már hogy azt is az Erzsí néniel üzenete ki, nem szegény emberek házai égtek le. Aztán az is igaz, hogy a Varjúné kislánya megbetegedett difteritiszben, az orvos azt mondta, oltás kell neki, de a gyógyszer maga huszonnégy pengő; Varjúné-nak meg egy fillérje sem volt, mert szegény napszámos asszony, sírt, jajveszékelt, de csak nem lehetett a pénzt előteremteni; a gazdagember megtudta a dolgot, adott száz pengőt, de késő este előállította az autóját és a recepttel elküldte a sofőrt K-ra, a legközelebbi városba. Mikor a kislány meggyógyult, meg is látogatta. Az orvos azt mondta, hogy az utolsó percben történt a segítség. Mert másfél napig járt Varjúné fűhöz-fához, hasztalanul. A gazdagember megdorgálta Varjúnét, az orvost is, hogy miért nem fordultak mindjárt hozzá. Hogy akár éjjel is fel lehetett volna őt kelteni. Hát ilyen ember az a gazdagember. Furcsa ember.

— Az ő anyja is napszámos asszony volt, — szólt közbe István. — Azt mondják, törvénytelen gyerek volt, csak később vette el az anyját Barát Ferenc, ugyancsak napszámos.

— Hóbortosnak tartják az öreget, úgye? — kérdezte a szegényember. — Vén bolond, mi?

— Nem, azt nem teszik. Inkább tisztelik, nagyon is.

— Áhá! Mert nem osztogatja a pénzét. Gonosznak tartják és gyűlölik talán?

— Nem bizony. Inkább szeretik. Reménykednek, kérem. Magam is úgy vagyok vele. Hátha egyszer megszállja a szentlélek. Talán majd a halála előtt. Nincs senkije, már hogy testvére, vagy gyereke.

A szegényember már-már rejtelmesnek érezte a gazdagembert. Mindinkább foglalkoztatta a képzeletét. Hogyan érez? Hogyan gondolkozik? Mik a nézetei? Hol járt, mielőtt a falujába visszatért? Miért tért haza? Ha itt él, a földije között, miért él olyan zárkózott életet? Ha szegény volt, mint ahogy az volt, hogyan gazdagodott meg? Miért magányos? Sok kérdés, ezekre szeretett volna feleletet a kíváncsi szegényember. Ha megkérdezték volna tőle, hogy miért, bizonyára azt felelte volna, hogy tisztára

lélektani érdeklődésből. Egy ember, érdekes ember, szeretné tudni a természetrajzát. Sok pénze van, mérhetetlen pénze, ahogy mondják, és zsugori. Ez különös, szinte érthetetlen, mert rokonléleknek érezte a gazdagembert. Aztán még érdekesebb, hogy mégsem zsugori... Szerette volna legalább látni. Eh, nemcsak látni, hanem elhatározta, hogy megismerkedik vele, azért is. Majd kieszeli valami ravaszságot. De mit? Talán majd azt mondja, hogy a könyveit szeretné megnézni, mert ezt, meg azt halotta a könyvtáráról. Ez az ötlet ugyan nem mutatkozik sikerre vezetőnek, mert a tanító azt is elmesélte, hogy kétszer, háromszor is járt már itt ujságíró, aki a gazdagembernél látogatást akart tenni, éppen a könyvtára miatt, de nem nyert beocsátást.

Igen, még látni sem volt könnyű a gazdagembert, mert sétáit úgy csinálta, hogy nem jött ki az utcára, hanem a kertje túlsó szélén hagyta el a portáját, onnan kijutott a szántóföldekre és egy dűlőúton ment el a töltésre, vagy egy más dűlőúton az országútra... Azt lehetett volna hinni a gazdagemberről, hogy rosszkedvű, komor, sőt mogorva. De akik már látták, olykor a kertjében néhány percre, azok azt állították, hogy vídám, nevetgélő ember és pajtáskodik a cselédjeivel... Azután a szegényember egyszer mégis csak meglátta a gazdagembert. Csak egy percre látta, még annyira sem, néhány pillanatra. Állt a kertben, háttal az utcának, egy nő, talán éppen az az Erzsi, rászólt, hogy menjen már uzsonnázni, mert kihűl a kávéja, erre a gazdagember bement a házba. Ez volt az egész. Azaz, hogy még valami. A szegényember önkénytelenül megállt az utca közepén és megbámulta a gazdagembert. A gazdagember, amikor a ház felé fordult, ezt észrevette. Egy tekintetet vetett a szegényemberre, látta őt, meglepődés, kíváncsiság, nyugtalanság nélkül. És akkor, azután nyomban tűnt el a ház ajtajában. Az a nő is ránézett a szegényemberre és mintha mosolygott, gúnyosan mosolygott volna... A gazdagemberen krémszínű nyári ruha volt, a feje födetlen volt, a fejeteteje kopasz, oldalt őszerű a haja. A képe beretvált, az arca szabályos, csaknem fiatalos, a szeme messziről kéknek, vagy szürké-

nek látszott. Ejnye, hogy hasonlít rám! — döbrent meg a szegényember.

— No, ezt nem valami jól csináltam! — bosszankodott a szegényember egy fél perc múlva, amikor már eszmélt. Most már még nehezebb lesz vele megismerkednem. Már látott, már talán gyanakszik rám. Mert úgy megbámultam, mint borjú az újkaput. Még azt hiszi, még képes azt hinni, hogy akarok tőle valamit. Ámbár... egész barátságosan nézett rám.

Tévedett azonban a szegényember, mert az ismerkedés hamarosan megtörtént. Minden túlságos tolatkodás, minden ravasz terv nélkül. A szegényember sétált megint és, no persze, hogy véletlenül, egészen véletlenül, éppen a gazdagember háza felé tartott. A kapu kinyílt és koei gördült ki az utcára. Kis homokfutó volt a koei, két ló húzta. A koei mellett a bakon ült a gazdagember. A koei megállt, a koei leszállt és nyilván valamiért visszament a házba. A gyeplőt csak úgy rávetette az ülésre. A gazdagember most egyedül ült a bakon, várt, nézett be a házba a koei után. Egyszer csak megindultak a lovak. Csak úgy lépésben. De nem egyenesen előre, hanem hirtelen elfordulva, mintha ők is vissza akartak volna menni az istállóba. A gazdagember még csak nem is kapott a gyeplőhöz, már is oldalra dőlt a koei. A gazdagember leesett róla és a lába úgy került a küllők közé, hogy el kellett volna törnie, ha — a szegényember oda nem ugrik a lovak elé, meg nem ragadja egyiknek a kantárját és meg nem állítja őket. Szaladt már nagy he-ej, hó-ó kiáltásokkal kifelé a koei is, de nyilván későn érkezett volna. Üggyel-bajjal tudták a présből a gazdagember lábát kiszabadítani. A gazdagember azután talpra állt, majd lehajolt és megtapogatta a lábaszárát, megint kiegyenesedett és ezt mondta:

— Bolond eset. Hajszálon mult, hogy el nem tört a lábam.

Azután a szegényember felé fordult:

— Köszönöm, nagyon köszönöm, — és barátságosan nyújtotta a kezét.

— Virág Ferenc vagyok, — mutatkozott be a szegényember.

— Még jó, hogy ilyen szelídek ezek a táltosok. Hogy nem bokrosodtak meg. Elbáméskodtam. De hát ki az ördög számít ilyesmire?

Azután föltette lábát a kerékagyra, felhúzta a nadrágszárát, letolta a harisnyáját. Jókor horzsolás volt a bokája táján.

— Meg kellene mutatni az orvosnak — ajánlotta a szegényember.

— Á-á fenét. Majd bejódózom én magam... Sétálni indult?

— Igen.

— Már láttam itt a faluban. Vendég?

— Igen. Egy kis pihenés.

— Mibe fáradt bele? Még fiatal.

Jaj, a szegényember most azt szerette volna mondani: Az életbe! A küszködésbe. A nagy, nagy, lelket emésztő szegénységbe. Talán ezt is kellett volna mondania. Ki állíthatja, hogy nem? De hát nem azt mondta, hanem csak motyogott:

— Bizony, elfáradtam. Jól esik egy kis nyaralás.

— No, de itt? Éppen Kabócafalván!

Jaj, a szegényembernek talán ezt kellett volna most mondania: Ahol lehet. Nekem nem jut más nyaralásra. Örülök, hogy itt lehetek, örülök, hogy lélekzetet vehetek. E helyett így szólt:

— Egészen kedves falu.

A gazdagember nevetett. Sokatmondóan nevetett, de nem szólt mást, csak azt kérdezte:

— Nem unatkozik itt?

No, a szegényember azt is mondhatta volna, hogy: De igen, nagyon unatkozom, nagyon jól esne valami derék, okos úr társasága, boldog lennék, ha például önnel... De hát, a fene egye meg, igazat mondani ízléstelenség. Ezt felelte hát:

— Ne-e-em. Nem unatkozom, sétálok és elnézelődök.

Azért nem rontotta el a dolgát. Nem, mert a gazdagember kezét nyujtott neki és még így szólt:

— No hát csak sétáljon. Mi most Bálinttal elmegyünk K.-ra, vásárolnom kell ott egyet-mást. Még egyszer köszönöm — ezt azután már kacagva mondta a gazdagember — hogy élete kockáztatásával megfékezte a fenevadakat s kihúzott a halál torkából. No, majd aztán egyszer elbeszélgetünk. Legyen szerencsém valamelyik nap estefelé, mondjuk holnap. Csak mondja meg a nevét, amikor esőnget, magát beengedik. És úgy intézze a dolgát, hogy nálam maradjon vacsorára.

*

A szegényember elmondta otthon, hogy a gazdagember meghívta őt vacsorára. Csudálkoztak az eseten, alig tudták elhinni. Azután még aznap elhíresztelték az egész faluban. A szegényember azt hitte, hogy most magasra szökik az ő tekintélye is. Hogy már másnap olyan szer-tartásosan süvegelik meg a faluban, mintha ő is gazdag lenne. Ebben egy kicsit tévedett. Megsejtette, hogy a gazdagember, ha pénzének roppant erejével valami különös bálvány is, azért a félelembe, tiszteletbe és szeretetbe, mely feléje áramlik, egy kis fanyar lenézés is vegyül, mert hát hiába, valamikor szegény volt, a szülei napszámok voltak, így hát nem azonos a született, az előkelő gazdagemberrel... No, mindegy, a szegényember késő délután megjelent a gazdagember házában. Zavar nélkül jutott be, még a két óriási komondor sem ugatta meg. Erzsi néni bevezette egy nagy szobába és leültette. Körülnézett. Igen szép volt a szoba, remekül berendezve. Kis asztalka volt benne, a körül bőrkarosszékek, díván; az ablakhoz közel hatalmas íróasztal, a falak mentén könyvszekrények tele könyvvel, mindenféle könyvek, füzetek, térképek; gramofon, rádió, játékasztalkák, kártya, sakk.

Előjött a gazdagember. A szegényember felállt, üdvözölték egymást, leültek, a gazdagember cigarettával kínálta meg a szegényembert, trombitás figárával.

— Bolond eset volt, — kezdte a gazdagember —, csakugyan majdnem eltört a lábam. De a horzsolás már szépen gyógyul. Ebesont beforr, — és nevetett. Kivillantak a fogai, nem lehettek műfogak, úgy látszott, hogy a fogaival még jól áll.

A szegényember kínlódott, hogy mit mondjon. Ez volt az egyetlen ötlete:

— Érdekes szoba ez egy ilyen kis faluban. Az ember nem is gondolná. És ez a könyvtár.

— Van benne néhány érdekes könyv — így a gazdagember.

Nézegették a könyveket azután. A szegényember alig tudott figyelni a gazdagemberre, mert bármit mutatott az neki, mindig a körül járt az esze, hogy végre is, ha megdölgoljuk, fele sem tréfa annak, ami történt. Ne vitassa el senki, hogy ő talán az életét mentette meg a gazdagembernek. Mert a lába, egy-két pillanattal később már el-tört volna. A lábtörés pedig, hetvenéves korban nem cse-kélység. Hát még ha a szerencsétlenül járt, mondjuk, cu-korbeteg. Belehalhatott volna a balesetbe. Meg is fogja mindjárt tudni, hogy a gazdagember nem cukorbeteg-e:

— Leülök, mert kicsit szédülök, — mondta a szegény-ember. — Ugyanis cukrom van.

— Cukra? Ej, ej. No, nekem nincs.

Hát ilyen hamar sikerült. De nem baj. Azért a gazdagember testi épsége kockán forgott. Úgy megsérülhetett volna, hogy örökre sánta marad. Ne vitassa el ezt senki. És a szegényember nekibátorodott:

— Haj, haj! Egész életemben én is ilyen szép nagy dolgozószobára vágytam.

A gazdagember mintha ezt a sóhajt eleresztette volna a füle mellett. Másba kezdett és úgy látszott, mintha el-tért volna a tárgytól:

— Miért jött maga éppen ide, Kabócefalvára? Talán rokonai vannak itt?

— Igen, a bátyám. Nem vagyunk idevalók, de a bá-tyám itt telepedett meg. Virág András a bátyám. Nála lakom, most először vagyok itt.

— Egy kis szabadság, úgy-e? Mennyi időre?

— Két hét mindössze.

— Hát pihenni lehet itt, az igaz, — hagyta jóvá a gazdagember. — Az is jó, ha unatkozik. Mert unalmas le-het itt az ilyen... halovány embernek.

— Ön sokat unatkozik? — kérdezte felelet helyett a szegényember. Mert végre ezen a vonalon is el lehet indulni.

— Én nem unatkozom — nevetett a gazdagember. — De maga, maga! Mit tud itt csinálni egész nap? Jó, sétál és nézelődik. Ezzel a szegényes látvánnyal azonban, ami Kabócafalva és környéke, hamar betelik az ember. Mert mit néz maga itt? Miben gyönyörködik? Az egészen más, ha én nézelődöm. Én itt születtem, ezt bizonyára már tudja. Nekem itt minden ház, fa, dombocska, út gyerekkori emlékem. Nekem egészen más ez a táj, mint ami magának lehet. Aztán itt itthon is jól elszórakozom — a gazdagember szétnézett a könyvein —, nekem társaságom van.

A szegényember csudálkozva nézett a gazdagemberre:

— Úgy hallottam, hogy ön magányosan él, nem érintkezik senkivel.

— Magányosan? Fenét élek én magányosan. Beszélgetek én eleget egész nap, kártyázok is, sakkozok is.

— Kivel?

— Nagy családom van nekem, kérem. Az alkalmazottaim. A gazdasszonyom, a soffőröm, a kocsisom, szobalány, szakácsnő, kertész, még két ember, egy férfi és egy nő. A kocsissal szoktam sakkozni. Nagyon tehetséges legény. Én tanítottam meg a sakkra. Gondolkodni is én tanítottam meg minden emberemet, bánásmóddal. Én jó sakkozó vagyok, de néha bizony már elvesztem a játszmát. Maga tud sakkozni?

— Igen, — felelte mohón a szegényember.

— Vacsora után majd játszunk egyet.

*

A vacsora remek volt. Minden étel a legfinomabb. Két érdekessége volt, már a szegényember számára. Az egyik, hogy a két felszolgálón kívül — egy legény és egy leány — az egész személyzet az asztalnál ült s a gazdagemberrel és vendégével együtt vacsorázott. A másik, hogy a gazdagember külön ételeket evett: egy nagy bögre tejet, tojást és vaját. A személyzet szinte mulatságos egyenrangúsággal csevegett, nemcsak egymásközt, hanem a gazdagemberrel is. A szegényembert kérdésekkel faggatták s annak igen ügyesen kellett viselkednie, valóságos

szerepet játszania, hogy belepasszoljon az együttesbe. No meg, az ő szempontjából, hogy meg ne zavarja a gazdagember érezhető jóindulatát... Vacsora után átmentek valamennyien a könyvtárszobába, ott feketéztek. Mindenki cigarettázott, a nők is. De meglepte a szegényembert, hogy egyiptomit csupán hárman szívtak: a gazdagember, azután ő, a vendég és Erzsébet néni. A többiek őső cigarettát kaptak. A gazdagember meg is magyarázta:

— Nem akarom, hogy rászokjanak a drága cigaret-tára. Hátha valamelyik egyszer megbolondul és elhagy. Akkor a maga pénzén úgysem szívhat mást, mint ma-horkát.

Következett azután a sakkjátszma. Mialatt a figurá-kat felrakták, a gazdagember a kocsisról, mint játszótár-sáról beszélt.

— András már szépen fejlődik. Kicsit még gyenge hozzám. Ez persze az ő baja. Pénzbe játszunk, húsz fil-lérbe játszóját, ő szegény feje elveszti a gatyáját is.

A szegényember kétkedően mosolygott:

— Node, remélem...

— Nem, nem. Nem adom neki vissza, amit veszít. Hogyne. Csak veszítsen, legalább majd jobban iparkodik. Sakkujságot is járatok neki... Mi azonban nem játszunk pénzbe, csupán a... dícsőségbe. A nyertes lesz Kabócfalva ezerkilencszázharminckilenc évi bajnoka, mi?

A szegényember igen jó sakkozó volt. Ha már sze-gényember volt és annyi időt elherdált életében, ez iga-zán kitelhetett tőle. Tünődve nézte a táblát és a figurá-kat. Azon gondolkozott, hogy... megnyerje-e a játszmat. Vagy készakarva veszítsen. Ez a kérdések kérdése. Mert... esetleg semmiképen sem jó. Ha veszít, csökken a megbe-csültetése. Ha nyer, az talán lehangolja, ingerli a gazdag-embert. Jaj, most kellene okosnak lennie.

Csakhamar, mindjárt a megnyitólépésekben, kiderült, hogy a gazdagember elméletileg is képzett, kitűnő sak-kozó. Nem kellett már a szegényembernek azzal a kér-déssel vergődnie, hogy nyerjen-e, veszítsen-e. Játszania kellett, minden erejét összeszedve. Nagy küzdelmébe ke-rült, hogy a játszma döntetlenül végződjék.

— A többit majd máskor — mondotta a gazdagember. — Ha unatkozik, bármikor szívesen látom. Jöjjön el, mondjuk, holnap délután. Korábban, mint ma. Majd sétálunk is egyet. Megmutatom magának a határ nevezetességeit.

A szegényember kérdően bámult.

— Majd mutatok... egy akácját. Látott már akácját? Vidám nevetéssel váltak el.

*

Másnap a gazdagember megint mutogatott egyes könyveket a könyvtárból. De már előre megjegyezte:

— Könyvet kölcsön nem adok senkinek. Nehogy eszébe jusson kérni. Tudja, nem szokták a kölcsönkönyvet visszaadni. De ha valami nagyon érdekli, itt olvasgathatja.

Később sétálni indultak. A kert hátsó részén mentek ki a földekre, arra, amerre a gazdagember máskor is jár. Beszélgettek. A beszélgetés kissé nehezen folyt. A szegényembernek sok-sok fájdalom, vágy és szándék nyomta a szívét, zavarta az eszt. Csupa olyan valami kavargott benne, amiről nem illett volna, nem is lett volna célszerű beszélni. Inkább csak a gazdagember beszélt hát. Fesztelenül, a maga hajlama szerint, a szegényembert nem kérdezgette. Nem kérdezte meg tőle, hogy ki ő, mi ő, mi a foglalkozása, mennyi a keresete, hogyan él. A szegényembernek az volt az érzése, hogy ő unalmas. Savanyú, zavaros, unalmas fráter. Megbarátkoztak mégis. Úgy látszott, hogy a gazdagember megelégszik azzal, ha ő hallgat.

És a szegényember rendszeresen eljárt a gazdagemberhez. Jókat evett, ivott nála, feketézett, finom cigarettát, szivart szívott. Mert volt ott minden bőven, mindentől a legfinomabb, még pezsgő is volt a pincében. A beszélgetés rendes kerékvágásba jutott, ment magától, mert kevésre is zsugorodott, a mindennapi dolgokról esett szó, azután következett a kártya, vagy a sakk. A sakkban hol nyert a szegényember, hol veszített, de inkább veszített, mint nyert, mert a gazdagember volt az erősebb játékos.

Egyszer a szegényember, amikor kettesben cigarettázva ült a gazdagemberrel, fekete mellett elszánta magát,

hogy pénzt vagy életet, hogy leborul előtte, zokogva öleli át a lábát és úgy könyörög, hogy most már életért életet, lábért lelket, mentse meg őt. Valahogy így.

— Igen jó ma a fekete, hála Erzsinek — mondta a gazdagember.

— A fekete nagyszerű, mint mindig — hagyta rá a szegényember. — Magánál — ezúttal így mondta! — minden nagyszerű, Istenem, de jó is gazdagembernek lenni! Hej, hej!

Ez lett volna az indulás. A szegényember megállt, szünetet tartott.

A gazdagember nem lepődött meg. Egyszerűen ezt kérdezte:

— Maga szeretne gazdagember lenni?

A szegényember összetette a kezét, az ég felé meresztette a szemét. Ez volt a felelet.

— Most talán szegény?

— Sajnos, szegény vagyok. Nagyon szegény.

— No és mit csinálna, ha úgy hirtelen gazdag lenne? Nyerne, örökölné, vagy mit tudom én, valami nagy ártalmat feltalálna és azt milliókért eladná. Gondolkozzon és mondja el, hogyan képzei az életét attól a naptól, a megdagodás napjától kezdve?

Mintha csak a jó Isten sugalmazta volna a gazdagembernek ezt a kérdést. Megnyílt a szegényember lelke, megeredt a szava. Elmondhatta, amit akart. Hogy milyen gyötrelmes, milyen megalázó szegénynek lenni. Hogy milyen boldogság lehet gazdagnak lenni. Hogy ő, ha gazdag lenne, hát... hát először is...

És következett az ő visszatérő álmódosása a gazdagságról. Hogy hát hogyan élne, hogyan viselkedne, mi minden történné vele. Hogy milyen nagy úr lenne az eddigi szolgasága helyett, ő, hogy fellélegzene! Hogyan vinné hátán azután az ár, egy karesapást sem kellene tennie. Igen, igen, például, amint reggel belépne a kávéházba, hát ugranának mind és glédában állnának előtte. Pedig ő nem is ezt akarná, nem, hanem csak azt, hogy legalább fogadják a köszönését.

Sokáig, részletesen beszélt. A gazdagember figyelmesen hallgatta. Néha bólintott, néha mosolygott. Amikor pedig a szegényember megállt a beszédben, merthogy be is fejezte az első részt, a kérdésre járó feleletet, akkor a gazdagember vette át a szót és elmondta röviden az élete történetét.

*

— Alacsony sorból származtam, ahogyan az iskola-könyvek is írják némely emberről. Szegény voltam, küzdöttem, éppen olyan nehezen éltem, mint maga. Igen, úgy látom, hogy maga mintha az én életemet másolná le pontosan. Egyszer aztán meggazdagodtam. Mindegy, hogy hogyan. Mondjuk, házasság, öröklés, nyeremény, rulett, üzlet, valami találmány, hisz' magának is ajánlottak effélélt, ne törődjön vele, ez úgysem másolható le, valahogyan hozzájutottam a pénzhez. Máról-holnapra igen sok pénzem lett. Gazdagságom egyszerre közismert tényné vált, nem is titkolhattam volna. Meggazdagodásom napjaiban éppen betegen feküdtem. Amikor meggyógyultam és megjelentem az emberek közt, pontosan a törzskávéházamban, ahogy maga itt álmodozik róla, hát csakugyan majdnem úgy folyt le minden részlet, amint maga elképzei. De csak majdnem. Szóval, nem egészen úgy. Igen, volt nagy öröm, gratuláció, csupa kedvesség, hízelgés zuhant rám, sokan jobban örültek a szerencsémnek, mintha őket magukat érte volna. Örültek, faggattak, mulattattak, tiszteltek, tréfálkoztak, idegenek is az asztalomhoz ültek, más kávéházakból is érkeztek emberek, hogy hódoljanak nekem. De... erre figyeljen! Azt mondtam, hogy tréfálkoztak is. A tréfákat bántóaknak éreztem. Mit fogsz csinálni, hogyan jársz egyszerre öt autón? — kérdezte valaki vigyorogva. — Csináltatsz magadról négy másolatot, azokat is beleülteted egy-egy autóba, mi?... Azután valami más. Nem is mindenki nyüzsgött körülöttem. Volt egy ismerősöm, féligmeddig barátom, aki nemcsak, hogy nem ült oda hozzám, nemcsak hogy nem köszönt nekem, hanem alig fogadta a köszönésemet. Egy nálam is szegényebb ördög volt ő, akit addig is többször megsegítettem. Akkor csodálkoztam rajta, ma már átlátok rajta. Rava-

szul ezt a módszert választotta, hogy megvágjon. A tudomásul nem vevés, a mellőzés, a lenézés terrorját. Hogy én majd engeszteljem őt ki. Pontosan kiszámította, hogy mindenki hízeleg majd nekem, mindenkinek azonban nem adhatom oda a pénzem felét, mert hiszen csak két fele van, tehát majd csak egyeseknek, kivételeseknek tudok adni. Így akart ő kivétel lenni. Megvallom, hogy ez bizonyos mértékben sikerült is neki. Egy másik ravasz ugyanezt a módszert választotta, azzal a megtoldással, hogy góromba volt hozzám. Mindjárt a második, harmadik szavamba belekötött. Ne beszélj ilyen butaságot, — intett le. — De a fejedbe szállt az a pénz! Azt hiszed, hogy attól okosabb is lettél? Pedig éppen olyan hülye vagy, mint voltál. Így. Erről, ilyesmiről ugye maga nem ábrándozik? Csak figyelje tovább.

— Azt mondtam, ugye, hogy pénzem felét nem adhattam oda mindenkinek. Csináljunk most egy kis számvetést. A pénzem tizedrészét sem adhattam oda tizenegy barátoknak. A századrészét sem százegynek. Pedig a barátok, a jó ismerősök, a megszorult idegenek száma nagy volt. Ez a szám, amint látták az emberek, hogy nem igen tudom őket elutasítani, rohamosan nőtt. Hamarosan meg kellett állapítanom, hogy kétszerannyi pénzre lenne szükségem, mint amennyim volt, ha minden ismerősömön segíteni akarok. Tudták ezt ők is, megkezdődött tehát a segítséget kérők versenye. Versengtek egymással, intrikáltak egymás ellen. Árulkodott kiki a másikkra. Ezt nem akartam tűrni, de olyan érdekes dolgokat tudtam meg, hogy egy ideig meghallgattam a besúgókat. Megtudtam, hogy zsugori disznó vagyok, mert bármennyit adok, sohasem adok eleget. Egy derék barátom azt mondta, a hátam mögött, hogy komisz fráter vagyok, nem is áll többé szóba velem. Azért, mert... egy másik, jobban rászorult barátomnak többet adtam, mint neki. Erről, ilyenfélekről álmódozott-e maga? Azt mondhatná ugyan, hogy nem kell az ilyen dolgokkal túlságosan törődni. Ez igaz, csakugyan nem kell. De jött azután a vastagabbja, erről is beszélek, de előbb arról is fel akarom világosítani, hogy kik, mik és mire kérnek ilyenkor pénzt. Volt, aki arra

kért tőlem nagyobb összeget, hogy elutazhasson tengeri fürdőre. Makkegészséges volt, csupán szórakozni óhajtott. Ez azt hitte, hogy a kívánsága ellenállhatatlanul érdekes. Most jut eszembe, volt olyan, aki arra kért pénzt, hogy Montecarlóba utazhasson rulettezni... No, ne nevéssen, mert ennek nem adtam. Egészen számár azért nem voltam. Sőt mondhatom, elég hamar észbe kaptam. De menjünk tovább. Mi is volt még? Igen, volt, aki hálálkodva, hétréthajolva köszöngette, amikor megsegítettem. Szerénynek, alázatosnak látszott. Hamarosan újra jelentkezett. Azután megint. Alázatos tolakodásának alig lehetett végét vetni. Arra hivatkozott már, hogy amit kér, amit kapni szokott, az neki jár. Jó, csak nevéssen. Mindezt mulatságosnak is lehet felfogni... Leveleket is kaptam persze özönével. Ilyent például: Kedves Jánoskám, nagy bajban vagyok, küldj a mellékelt hordárral azonnal kétszáz pengőt, Csókol Tódor. Vagy a humoros levél: Vén Zsugori és a majma egyszemélyben, itt játszom a Fasorban, tudod már hol, veszteks, átkozott pechem van, húzz ki sürgősen a csávából, mert játszma végeztével fizetnem kell. Ötszázat veszteks eddig, küldj a levél átadóójával hatszázat, tudod, keresni is akarok valamit a pechemen. No, nehogy lenézzem, nem adtam neki pénzt; a levél átadóójának azt mondtam, hogy válasz nincs. Az illető azután, amikor találkoztam vele az utcán, köszönés nélkül elfordította a fejét.

— A szélhámosokról, a hivatásos pumpolókról nem is beszélek. Azokról, akik halálos betegséggel, hamis orvosi bizonyítványokkal, halálesettel operálnak. Akiknek kóporsóra nincs pénzük, akik nem tudják eltemetni soha nem volt s különben is még élő gyermeküket. Talán inkább a kis tarhásokról mondok egyetmást. Akik például képeiket, verseiket, novellás gyűjteményeiket árulják. Egyszer egy ilyen költő bemutatkozott nekem. Fenyérdi Andor vagyok, — mondta. — És hozzátette: Bizonyára ismeri a nevemet. Amikor azt mondtam neki, hogy nem volt még szerencsém ezt a nevet hallani, szigorúan végignézett rajtam és így szólt: Uram, hol él Ön? A Mallorea-szigeteken? Azután letett elém egy verses füzetet, most is

emlékszem a címére: Benzinszag és egyéb illatok. Belenéztem, dedikáció volt már benne: Barát János úrnak, a kiváló műértőnek, a költők és művészek nagylelkű pártfogójának hódoló tisztelettel... Adtam neki öt pengőt. Megint rám nézett szigorúan és szólt: Hogy képzeli ön ezt? Kinek néz engem? Ezt már kiáltotta. Csitítani próbáltam. Engesztelhetetlen maradt, köszönés nélkül otthagzott. A füzetet is visszavette, de az öt pengőt is elvitte. Ő a könnyen sértődők, a nyomban megtorlással élők alesoportjába tartozott. Ebből a fajtából megemlítek még egyet... de várjon csak, egy sürgöny jut eszembe, amit névpompára kaptam: Névpompája alkalmával tiszta szívből kívánom, hogy d... meg. Csak így, d, a dögöljön helyett, talán azért, mert a posta nem vette volna fel a sürgönyt.

— No, a másik megtorló: Ez arról panaszkodott, hogy csupa rongy a ruhája, hogy életében még nem volt rajta rendes ruha. Áadtam neki egy ruhát. Angol szövetből készült kitűnő ruha volt, egyszer vagy kétszer volt rajtam, nem akartam viselni, mert szűk volt. Neki éppen jó lett volna. Köszönte, nagyon szépen köszönte és... kért még valami ócskaságot. Addig kunyorált, cigánykodott, amíg adtam neki még két ruhát. Ekkor így szólt: No, most ezt a hármat eladom a handlénak és veszek a pénzen egy új ruhát. Mert csak nem képzeli, hogy uraságoktól levetett ruhát én magamra öltök?

— Borzasztó-ó-ó! — hördült fel a szegényember. Nemcsak azért, mert csaknem borzasztó volt, amit hallott, hanem mert reményei foszladozni kezdtek. Mit lehet ennyi előd után tenni? Szegény gazdagember. Szinte sajnálni muszáj.

A gazdagember így folytatta:

— A nőkről nem beszélek. Az anyáról, aki tizenkét-esztendő leányát akarta nekem eladni. Az ismeretlen szőke-ségről, aki valósággal megtámadott, a nyakamba borult és zokogva vallotta meg, hogy mióta az eszé-t tudja, é-n-belém szerelmes, nélkülem nem tud élni, hogy anyagi igényei ninesenek, de ha elutasítom, hát lúgkőoldatot iszik. Hanem megemlítem a született gazdagembert, aki

attól kezdve lett rideg hozzám, hogy meggazdagodtam. Szólok azután arról az úrról, aki ismerkedésünkkor tegezni kezdett s hamarosan megkérdezte, hogy a szabolesi Baráthok közül való vagyok-e, s mikor megmondtam a származásomat, elpirult, egyideig kerülte a te vagy maga megszólítást, a második vagy harmadik személyű igéket, majd nekidurálta magát és Barát urazni kezdett. Ez benne van a maga számvetéseiben? Mi?

A gazdagember felállt, a szekrényhez ment, kulccsal kinyitotta az egyik fiókot s az iratok közt kutatott. Az egyik paksamétából előhúzott egy sárguló cédulát:

— Nézze meg ezt! Idézés bűnügyben. Valaki névtelenül feljelentett főbenjáró bűn miatt. Még bizonyítékokat is koholt. Nekem másfél esztendeig kellett komoly erőfeszítéssel védekeznem. Nem sajnáltam rá a költséget, hogy kiderítsem, ki volt a feljelentő. Valaki, akit már ötször megsegítettem, hatodszor azonban elutasítottam, azzal a mentegetőzéssel, hogy nem vagyok Krózus... És ha már itt tartunk, az írásos emléknél, itt van egy másik irat: ez a feljelentés már itt történt Kabócafalván, arról szól, hogy ebben a várszerű bűnbarlangban titkos gépek vannak és nagyszabású pénzhamisítás folyik. A harmadik: följelentés lilomtiprás miatt.

— Bá-ámulatos! — szörnyűködött megint a szegényember.

A gazdagember azután elmondta, hogy minden különösebb ok nélkül, csupán kedvtelésből telepedett le itt Kabócafalván és célszerűségi okból rendezte be úgy az életét, hogy visszavonult az emberektől. Nem kedélybeteg, mondta, nem is haragszik az emberekre, csak egy kicsit óvakodik tőlük. Vannak jobbérzésűek is köztük, adta meg elismerését.

A szegényember hallgatott. Nem rántotta elő az öngyújtóját és nem szegezte a gazdagembernek. Le sem borult előtte zokogva. Hiábavaló lenne — gondolta. — Pedig hát... ha meg is gyógyult volna a lába, miután eltörtött volna és csak a fájdalmat számítjuk, az sem lenne csekélység.

Érdekes, hogy a szegényember másnap nem ment el látogatóba a gazdagemberhez. Kimentette magát még dél előtt, úgy érezte, azt hitte, hogy neki csakugyan át kell mennie a szomszéd faluba, egy régóta húzódó kis ügyet elintézni. Hogy éppen most kell átmennie.

A következő napon azután megint megjelent a gazdagembernél. Közölte vele, hogy a szabadsága lejárt, így füllentette, két napja van még hátra, azután utaznia kell vissza Budapestre.

— Sajnálom, — mondta egyszerű őszinteséggel a gazdagember.

Azután megmutatta, hogy a lába rohamosan gyógyul, már alig látszik a horzsolás, csak egy rózsaszínű folt van a helyén. És hirtelen a szegényember felé fordulva így szólt:

— Lásd, amikor ez a kis baleset történt maga éppen erre sétált a házam előtt. Véletlenül. De talán nem is véletlenül.

— Egészen véletlenül! — erősködött a szegényember.

— Nono! Ez nem olyan biztos, mint ahogy maga hiszi... Aztán, mikor a lovak megindultak és én lefordultam a bakról, maga egy szemvillanás alatt ott termett a lovak előtt és megállította azokat.

— Csakugyan.

— Habozás nélkül cselekedett, ügyesen, gyorsan. Néhány pillanatnyi késés már végzetes lett volna.

— Lehetséges. Sőt valószínű.

— Bizonyos. De most szálljon magába és mondja meg őszintén: akkor is így történt volna minden, akkor is ilyen villámgyorsan cselekedett volna, ha... ha nem én kerültem volna a kerék alá, hanem a kocsisom?

— Feltétlenül — kiáltott a szegényember.

És csak azután zavarodott meg, bele is pirult a zavarába, mert nem tudta, helyesen felelt-e. Mert hogy nem mondott igazat, azt már ő is sejtette.

A gazdagember nevetett:

— No, nem baj! Estig még van idő bőven, addig sakkozzunk. Játsszunk egy búcsújátismát.

A búcsújátzmából több játszma lett. Egész sorozat. A gazdagember, amikor leültek a sakkasztalhoz, így szólt:

— Pénzbe megy!

— Nem bánom, — hetykélkedett a szegényember.

— Száz pengőbe egy játszma.

— Ó, — ó! Az sok lesz!

— Nekem nem.

— De nekem. Hátha vesztek?

— Akkor fizet.

— Nincs is annyi pénzem.

— Nem baj. Majd megadja. Megküldi Pestről.

— Mégis...

— Semmi szabódás! Száz pengőbe megy egy játszma.

Szedje össze magát és nyerjen.

Mit lehet tudni, mit akar ez a hóbortos gazdagember? Talán az történik majd vele, amiről a szegényember a nyavalyás Komorral kapcsolatosan képzelgett. Száz pengő. Sovány kereset lesz.

A játszmát körülülték a kibicek, András, Erzsi néni, a sofőr. Kíváncsian várták a lépéseket. A szegényember vesztette el a játszmát. Akkor ezt mondta a gazdagember:

— Még egyet! Dupla vagy semmi!

Pontosan úgy, mint ahogy Komorral történhetett volna.

Megint vesztett a szegényember. A kibicek sajnálkoztak, a gazdagember még csak nem is mosolygott. Nyugodt volt, hideg volt, olyan volt, mint az ördög.

— Tovább. Négyszázba.

A szegényember előtt forgott a sakktábla. Már a lépéseket is elvétette, a figurákat is alig ismerte meg. Vesztett, megint vesztett. Már huszonötezer és hatszáz pengővel tartozott a gazdag embernek. A gazdagember nevetett. A szegényember is nevetett, tréfának vette az egészet, tudta, hogy nem fizet, nem is tudna soha az életben fizetni, egészen megnyugodott.

Azt a játszmát, amelyik huszonötezer pengőbe ment, megnyerte. A gazdagember szándékosan vesztette el és ezt látta a szegényember. No, de mindegy volt neki. Most

már nem tartozott. Amúgy sem tartozott volna. Vice volt. Bolond gazdagember.

A gazdagember most úgy tett, mintha bosszankodna... Még Andrásra is ráförmedt:

— Mert belebeszélte! Jártattad a szád! Nem tudsz hallgatni. Megzavartál, az ördög vigyen el benneteket. No, még egyet, az utolsót. Most kvittek vagyunk, de ezt az utolsó játszmát játszuk ötvenezer pengőbe!

A szegényember nevetett. Kinyílt a csipája és hetykén mondta:

— Tőlem akár egymillióba is játszhatjuk.

— No, gyerünk, állítsa fel a figuráit.

Megkezdődött az utolsó játszma. A kibicek drukkoltak, néha még a lélegzetük is elállt. A gazdagember jobban játszott, sokkal jobban állt. Ekkor lépett egyet. A királynőjét szándékosan ütésbe vitte.

A szegényember elámulva nézett rá. Nem mert lépni, nem merte kiütni a királynőt.

— No, üsse már ki, — tört ki Andrásból.

— Csak üsse, üsse — biztatta a szegényembert a gazdagember is. Mindegy. Viselem a következményeit.

A szegényember nagyot fohászkodott és kiütötte a királynét.

— No, hála Istennek — sóhajtott a gazdagember. — De nehéz ember maga, szegényember! A játszmát feladom, tartozom ötvenezer pengővel. Rögtön fizetek. Természetesen csekket kap tőlem. Majd Pesten beváltja.

ALTATÓ MESE

Hárman kártyáznak. Az úr, az asszony és a vendég. Lórumot játszanak. Az asszony nyer. Kacagva söpri maga elé a pénzt, a két- és tízfilléreseket. Kicsiben megy a játék. A vendég veszít. Vesztesége már több mint egy pengő, fanyarul mosolyog. A vendég szegény ember, kisfizetésű hivatalnok, egy pengő is pénz neki. Most éppen úgy áll, ha nem nyer vissza valamit, akkor hazáig gyalog kell mennie, pedig messze lakik, szóval már csak a két kapupénzre telik az erszényéből. Az asszony tudja ezt, mert ő áruló kis jelekből mindent megtud. Annál inkább kacag minden nyereség után. Hadd pukkadjon a vendég, megérdemli. Ha egyéb bűne nem lenne, hát azért, mert félórával ezelőtt, az egyik játszmaról lefolyt vitatkozás közben, a maga száraz, fölényeskedő hangján ezt mondta:

— Asszonyom, magának halvány dunsztja sines a lórumhoz.

Folyik a játék.

— Bunkó! — kiáltja az asszony diadallal.

Kiteszi az egyik lapot, azután leteríti kártyáit az asztalra. Egyenes lapja van, kár lenne folytatni a játszmat, lehet fizetni.

— Nem unják még? — kérdi heccelődve.

— Nem, — feleli a vendég, nyugalmat erőltetve.

De megnézi az óráját:

— Ojjé, nekem már mennem kell, utolsó kör!

Ezzel a körrel a játék véget ér. A vendég búcsúzik, az asszony még mindig hecceli:

— Nincs semmi baj. Gondolja azt, hogy megfizette a vacsorát. Még mindig olcsóbb, mintha vendéglőben vacsorázott volna. Legyen szerencsénk máskor is.

— Igen, mielőbb véres bosszút fogok állni, — fenyegetőzik a vendég.

— Akkor vegyen előbb leckéket valami jó játékostól. Kikísérik a vendéget, az elmegy, jól bezárják utána az ajtót.

— Fogadjunk, hogy ez most gyalog megy Budára, — kezdi az asszony megtárgyalni a vendéget.

— Az semmi, — mondja az úr. — Nagyon kellemes lehet most egy kiadós séta. A hőség elmúlt, szellő lengedez be az ablakon, magam is szívesen járnék egyet, Budára és vissza.

— Azt elhiszem. De mindjárt lefekszünk. Késő van... Azért sajnálom ezt a Szentét, — tűnődik az asszony. — Ha nem ragaszkodna úgy a hülye a formákhoz, visszaadtam volna neki a pénzt.

— Ugyan! Nem történt vele semmi baleset. Fölösleges miatta ézelegni.

— Bár nem érdemli meg, hogy az ember jószívvel legyen hozzá. Mihelyt nincs bajban, rögtön olyan szemtelen, hogy nem lehet vele bírni.

Az úr ingatja a fejét, hogy hát ez igaz is, nem is. Különben is szeret vitatkozni a feleségével:

— Azért, mert azt mondta, hogy fogalmad sincs a lórumról?

— Azért. Tudod te, hogy milyen szemtelenség ez? Amikor én százszor jobban játszom, mint ő.

— Mondjuk, hogy szemtelenség. Attól még egész derék ember lehet szegény, aminthogy az is.

— Neked mindenki derék ember.

— Neked meg mindenki ellen kifogásaid vannak. Te mindenkit bíralsz, lenézel, gyűlölsz.

— É—é—é—én?

— Igen, te.

— Hogy mondhatsz ilyent?

— Könnyen. Úgy, hogy ez az igazság.

— Nohát! Igazán csodállak. Hát a Barsit gyűlölöm? Mondtam én Barsiról egy rossz szót csak egyszer is?

— Jó vice. Az egyetlen Barsi a kivétel. Őt, ha nem is szereted, legalább tűröd.

— És Szunyog?

— No meg Szunyog. Szóval nem akarok túlozni, hanem egész pontos leszek, száz ismerősünk közül hármát elviselsz, kilenevenhetet útálsz, megvetsz. Az egyik rossz, a másik buta, a harmadik csúnya, a negyedik lófogú, az ötödik meg „jaj, én nem tudom miért, de oly ellenszenves nekem”. Na.

— Az emberek valóban nem mind szeretetreméltók. Tudod te ezt nagyon jól. És én nem gyűlölöm az embereket, ha ezt is tudni akarod, hanem... tartózkodom tőlük. Talán úgy is mondhatom, félek tőlük. Félek a rosszakarakterektől, a butáktól, a hazugoktól, a részvéetlenektől.

— Jó, jó, csak ne mosdasd a szerecsent, nem lesz fehér. Te persze Kemenest sem gyűlölöd.

Az asszony szinte kedélyesen kiált fel:

— Kemene—e—s? Az más. Hát azt meg tudnám fojtani.

— Na látod!

— Mit látok? Semmit sem látok. Kemenest eltaláltad. Ne félj, ezt az egyet nem tagadom le. Te persze... képes vagy még Kemenest is védeni. A Kemenes is egészen derék ember, amikor alszik.

— Azt nem mondom. Kemenes csakugyan furesa ember.

— Furesa? Ó, milyen gyengéd vagy a jelzőiddel. A Rumpf János is furesa ember volt, kislányokat fojtott meg. Vagy a Haarman, aki fiúkat nyársalt fel.

— Kemenes csakugyan rossz ember. Már ha egyáltalában föl lehet ilyen kategóriákat állítani, hogy rossz ember, meg jó ember.

— Én nem filozofálok. Hogyisne. Akkor már arról is vitatkozni kellene, hogy mi az a jó és mi az a rossz. Hogy ami nekem jó, az másnak rossz lehet. Hogy csak folyamatok és jelenségek vannak, de az erkölcsi különbségtevés merőben emberi önkényen alapszik és így tovább,

végeláthatatlanul. Tudod mit? Kemenes egy szörnyeteg. Ravasz, hazug, rosszindulatú, mindenkit megmar, a távollevőket megrágalmazza, ígér és az ígérését nem tartja meg, hálátlan, egy... valóságos kígyó, hiéna, a világ legocsmányabb lénye, irtózom tőle.

Az úr ezen már csak nevetni tud. Nem mintha nem lenne igaza az asszonynak, hanem úgy érzi, hogy ez ma egy kicsit sok. Tréfásan mondja, apró bosszantásnak szánva:

— De miért? Talán mert... nagy az ádamesutkája s az beszéd közben élénken mozog?

— Azért is!

— Vagy mert Kemenes legutóbb azt mondta neked, hogy jó színben vagy, már megint híztál?

— Igen, azért is. Eltaláltad. Vigyorogva mondta, hogy már megint híztam, de az nagyon jól áll nekem. Bók formájában mondta meg a legkínosabbat, amit nekem mondhatott. De most nem rólam van szó, hanem Kemenesről. Kemenes az, akinek élvezet, ha másnak kellemetlenséget okoz. Gyönyörködik a más elborulásán, örül a más gondjának, félelmének, fölkelti és szítja másokban a rosszérzést. Ezt a Kemenest én, ahogy mondtam, meg tudnám fojtani.

— Igen, igen, Kemenes nem éppen angyal. De ez a rosszmájuság tulajdonképpen betegség. Sérült és sérülékeny lélek, mindig rosszul érzi magát s a rosszérzését ártalmas indulatokban éli ki... de mit törödsz te Kemenessel? Fél évben ha egyszer akadunk össze vele. Az ilyen emberhez jóképet kell vágni, mindent rá hagyni, igen, igen, persze, kell neki mondani, neked igazad van, én is így gondolom, azután kész, szervusz Kemenes, alászolgája, most már meggyünk, mert sürgős dolgunk van, telefonáltak értünk.

— Te nagyon megbocsátó lélek vagy, — legyint az asszony megvetőleg és elhallgat.

Egy kis szünet áll be. Az asszony is, az úr is elmereng, jajjaj, ilyen az élet, nehéz az emberekkel egy mennybolt alatt élni, de hát ez már köztudomású... az asszony ásít, kezét a szájához emeli és megveregeti az ajkát, á-á-á-á-áh! Fölnéz az órára:

— Szentisten, már félegy! Hogy rohan kártyázás közben az idő. Megvetem a heverőket, azután lefekszünk. És gyorsan elalszunk. Tudsz te gyorsan aludni?

Az asszony megágyaz a két heverőn. Eközben nagyokat ásít, alig várja már, hogy lefekhessen. Milyen jó is aludni. Megfeledkezni a rút napokról, a napok rút eseményeiről, félelmetes embertársakról, a rágalmazókról, a névtelen feljelentőkről, a hőhérokról, az ördögről és Kemenesről. Jó lesz olyan jól aludni, mint ezelőtt szokott, nyolc és kilenc órát egyfolytában, esupa kellemes álommal, hogy valaki fáradtan, elgyötörtén érkezik, sok ember várja, elmondja a maga szerencsétlenségét, bólogatva hallgatják s amikor befejezte, mindenki siet a segítségére, jó szóval, vígasszal, étellel, pénzzel, esupa-esupa barátságos hevülettel, mese, tündérek országa.

Lefeküsznek. Az asszony lehunyja a szemét, az úr még kicsit olvas, nem sokáig, legföljebb öt percig és leserőfolja a villanyt. Valójában naiv emberek. Egészen megfeledtek arról, hogy ők olyan lakásban laknak, augusztus elseje óta, tehát már harmadik hete, amelynek szörnyűségeit még akkor sem tudták hiánytalanul felsorolni, amikor tizenötödikén felmondták a lakást a házgondnoknak. Pedig az úr, a felmondást megelőző napon egy kis papírlapra pontokba foglalva, felírta a lakás ellen szóló kifogásait. Úgy, hogy először, másodszor, harmadszor és a többi.

A lakás garzón lakás, megfelelne nekik, mert vendéglőben ebédelnek és a hentestől, csemegéstől hozzák a vacsorát. Egy szoba a szükséges mellékhelyiségekkel, a szoba nagy, három ablaka van. Az ablakok udvarra nyílnak. Az udvart három méter magas fal választja el a szomszédos ház udvarától, a két udvar tehát egymásra nyílik. Mindkét ház egyemeletes, világosság tehát van bőven. Minden rendben lenne az úr és az asszony számára, csak az a baj, hogy a nap különböző szakáiban, tehát éjjel is, tízféle, húsféle, végeredményében megszámlálhatatlanul sokféle zaj támad rájuk, zavarja és riasztja, gyötri őket. E zajokat szinte lehetetlen másképp ismertetni, mint az úrnak arra a bizonyos papírlapra írt felsorolása nyomán.

Először. A szobát a szomszédos lakástól valami pótló-

lag épült, embertelenül vékony rabitzfal választja el. Ezen a falon túl a szomszédék konyhája van. Minden nesz, zörej áthallatszik onnan. Hangos beszéd, civakodás, rádió nyekergetése; tárgyaknak, például székek elmozdítása; cukortörés, húskiverés, aprófa vágása. És ez még semmi ahhoz képest, hogy a vízvezeték a közös falba van építve. Ahányszor vizet eresztenek a szomszédban a vízvezetékből, annak zaját mindannyiszor végig kell hallgatni. És mi csoda zaj ez! Valóságos élménysorozat, egyes hangjaiban szinte képszerűen meglevenedik az egész művelet. Valaki odaacsapja az edényt a kiöblítőre, megcsavarja a csavart, az esikorog, megindul a víz, a csőben sustorog, zúg, ömlik az edénybe, csobog, zuhog. Napközben ez a zaj belevész a nap mozgalmasságába, az egymást gyengítő, külön-külön nem is érzékelhető hangok számtalanféleségébe, de este! Este, amikor már elült a zajok nagy része s így az új életre kelt zaj betöltheti a teret. Éjjél felé a hangok végletekig felfokozódnak, ha valaki már fáradt és elszenderedne, az edény lecsapását ágyúlövésnek, a víz zuhogását a Niagara hangorkánjának hallhatja. Ó, hát nincs szó ennek a gyalázatnak a leírására, mert vagy közönyösen hallgatná valaki, vagy nevetne rajta és éppenséggel nem lenne hajlandó azt az idegizgalmat átélni, amit a zaj okoz. Okoz azért, hogy rendkívüli, hogy szabálytalan, hogy konokul ismétlődő, hogy a lakás bűnös hibájából fakad. A szomszéd lakásban sokan laknak, esténként éjjél is elmatat két-három nő a konyhában, ott ülnek, ott zsivajognak, a lefekvés előtt annyiszor eresztenek vizet a vízvezetékből, mintha hetekre előre akarnák magukat ellátni. Reménytelen itt, már mint az úr és az asszony lakásában, éjjél előtt lefeküdni. Fölriadások, düh, kétségbeesés lehetnek a próbálkozás következményei. Meg kell várni, amíg a szomszédok elesitúlnak s nyugalomra térnek.

Másodszor. A szomszédos ház első emeletén van egy műhely. Hogy ott mit gyártanak, az mindeddig ismeretlen maradt az úr és az asszony előtt. De nyitott ablakain keresztül a fűrészelt fa sírásához hasonló elvetemült hangrém lengedez ki az udvarra, bekúszik a lakásokba s apró kis fűrészekre oszolva, fürgén fűrészeli a lakók szívetáját.

onnan is hallatszik valami ropogás, mintha járnának oda-fönt s a léptek alatt gyötrődne a menyezet.

Nyolcadszor, kilencedszer és tizedszer, Isten tudja, mi marad ki, de huszonegyedszerre meg kell említeni még a kanárikat. Három kalitkára való lóg ezekből a kis madarakból a szemközti ház falán, a földszinten, a házmaster gyönyöréül, aki szereti a madárdalt. Ezek a kanári-madarak, azaz csiripelő motorok... illetve ezekre majd később térek rá.

Az úr és az asszony már alszik. A kocsmból, csak egy ajtónyitásnyi időre, felhallatszik valami éktelen káromkodás, az asszony felnyög, fordul a heverőn egyet-kettőt, de minden veszedelemről megfélekezve, szinte könnyelműen alszik tovább. Egyszer csak felsír a pólyás. Az úr mélyen alszik, ezt sem hallja. Az asszony azonban felébred. Átkarolja a párnát, magához szorítja, mintegy az álmát akarja erőszakkal megtartani, védekezik a külső világ ellen, szeretne tudomást nem venni házról, lakásról, csecsemőről és a százhet csapásról. A gyerek csak sír, sír, sír. Keservesen, szívet tépően, jaj, szegény kis ártatlan poronty, alig él még, akkorka mint egy kis nyul és már így szenved, mert biztos, hogy valami baja van, talán beteg... Az asszony sóhajt.

Az asszony tehát már ébren van. És gondolkodik a síró kisgyerekről. Ennyit sírni, így sírni, talán a hasaeskája fáj a kicsinek és szegény nem tudja mondani, hogy miye fáj, csak sír, sír. És az ilyen kisgyerekről, aki sír, azt mondják, hogy rossz. Mintha rosszaságból sírna. Hanem a szegény anyja! Annak mennyit kell kínlódnia. Csoda, hogy egy anya kibírja. De...

Most az asszony hirtelen fölemelkedik a heverőn. Felül. Nem képes nyugodtan maradni. És nem képes tovább hallgatni. Tudja, hogy az úr alszik, mert az csak addig érzékeny, amíg el nem alszik, de ha már egyszer álomba merült, akkor tőle akár ágyúzhatnak, nem ébred föl. Az ágyút persze nem kell szószerint érteni, ezért tehát elég, ha az asszony egyszerűen, hangosan ezt mondja:

— Hogy miért nem viszik az ilyen gyereket orvoshoz!

Az úr csakugyan fölébred. Hallja, hogy sír a gyerek. A kérdést is hallotta. Enyhe izgalom önti el. A feleségét sajnálja, mert látja, hogy az már megint nem alhatik. Úgy tesz, mintha a kérdés csakugyan kérdés lett volna s arra felelnie kellene:

— Az ilyen csecsemők sokat szoktak sírni.

Az asszony elégedetlen a felelettel. Mert hát mi más az, mint mellébeszélés. Általában, ebben a helyzetben mellébeszélés minden, amitől nem áll be azonnal a csend.

— Szoktak, szoktak, de nem ennyit!

Most mit mondjon az úr? Valamit mégis megpróbál:

— Majd ha nagy lesz, akkor kevesebbet sír.

És még megtoldja:

— Bár nem lesz kevesebb sírnivalója.

— Csak kezd el te is. Mingyárt egyenesben leszünk. Az élet nem más, mint szenvedés. A szenvedés pozitív, az öröm negatív. Az öröm a szenvedés hiánya. És elérkezünk Kanthoz.

— Schopenhauerhoz!... De azért ne félj, nem oda érkezünk el.

— Szegény ártatlan csöppség. A szülei a hibásak. Az anyja. Legalább csukná be az ablakot. Az ilyen népségben nincs egy szikrányi kímélet mások iránt.

— Nem gondolnak arra, hogy mások oly érzékenyek.

— Nem a fenét. Nem törődnek másokkal. Ha ők nem alhatnak, akkor más se aludjon. Az ő... gyerekük miatt.

Kis hija, hogy az asszony kölyköt nem mondott.

— Az ilyen bugrisok. Jajjaj, hogy sír az a gyerek!

Az asszony mozdul, hogy fölálljon, föl-alá járjon a szobában, mert majdnem szétveti a nyugtalanság. Mert az a kétségbeejtő, hogy ez így megy napról-napra... De egyszerre csak megszakad a sírás. Úgy megszakad, oly hirtelen, mintha késsel vágták volna el a gyerek nyakát... pardon, pardon, a... a sírását, a sírás fonalát. A gyerek elhallgatott és... várjunk csak, drukkoljunk csak, jaj, nem kezd-e... újra. Egy perc, két perc... Öt perc. A gyerek nem sír. Persze, talán csak rosszat álmodott. Mind-egy. Csend van. Nem éppen síri, de kielégítő csend. Úr és asszony nem beszélgetnek tovább. Az asszony még gon-

dolkszik, de már arról, hogy mit is főzön holnap ebédre. Holnap? Ma! Mert kivételesen itthon főz, egy kis ebédet lehet készíteni a főzőfülkében... Kaesasült legyen? Azt már ettek a héten a vendéglőben. Jó volt, de ilyenkor nyáron nem kell a zsíros hús... Egyszer, kislány korában, fogócskázás közben beleesett a gödörbe, melyben a kaesák szoktak fürödni. Szennyes, zöld víz töltötte meg a gödört, ő csupa víz és piszok lett, a gyerekek kinevették, csúfolták, ő elkezdett sírni. Sírt, sírt, elfáradt, elhallgatott... és már nem emlékszik a folytatásra, mert elaludt, alszik. Az úr is alszik.

És most kezdik meg, azaz még nem mindjárt, csak egy kis idő múlva, amikor már világosodik, megkezdik szerepüket a három kalitkára való kanári-madarak. A kis, sárga, ugráló, aranyos kanárik, ezek a csiripelő motorok.

Addig is mindenki alszik a két házban. Szép, csillagos még az éjszaka, a hold éppen lenyugvóban. De nemsokára halványulni kezdenek a csillagok, alig észrevehetően világosodik az ég, keleten piros fények jelzik a nap közeledtét, szóval hajnalodik.

Itt a hajnal és mint valami karmester intésére a zenekar, rázendítenek a kanárik az ő reggeli zenéjükre. Zene, dal, csivitelés, csiripelés, zsvaj, kis üvegesövek gurgulyzása, miniatűr lények góliáti erejű zsidvására, a Jóisten tudja micsoda, de éktelen, eszeveszett, gyilkos láрма, amire az úr nyugodtan alszik tovább, de az asszony megint fölébred. Nem riad fel, hanem csak úgy fölébred, nem is nagyon, csakhogy éppen nem álmodik, hanem gondolkodik.

Ezek a kanárik már megint csiripelnek. Korán reggel elkezdik. De még milyen korán! Alighogy virrad. Fölébresztik az embert. Nem lehet miattuk nyitva tartani az ablakot. Kénytelen az ember becsukni az ablakot, még hozzá ebben a fülledt levegőben... mikor napközben úgyis úgy átmelegszik a szoba, mint a kemence, mégis csak borzasztó. És nem hagyják abba. Fáradhatatlanul nyüvik órákon át, nem lehet miattuk aludni, pedig már... talán ötre jár az idő, mindjárt reggel lesz. Délután meg hiába itt lefeküdni, ebben az örültek házában. Jaj, milyen gonoszak is az emberek, az a házmester, az az aljas gazember,

csak mások bosszantására tartja ezeket a hülye verebeket, a mennykő csapjon beléjük, micsoda zsványság, micsoda lelketlen gázság.

Az asszony sóhajt. Fejét befúrja a párnába, egyik fülét ráilleszti és nyomja, szorítja a párnára, a másokra ráhúzza a takarót, hiába, jaj.

Leugrik a heverőről, egy szál ingben szaladgál fölé, a fejéhez kap:

— Megőrülök, megőrülök! Ez így megy már hetek óta, az ember egy órát sem alhatik, el kell pusztulni, én öngyilkos leszek, én kiugrok az ablakon, én lelövöldözöm azokat a férgeket.

Az úr felüti a fejét:

— Mi az, nem alszol?

— Nem. Hát lehet itt aludni? Egy percet sem aludtam még este óta. Nem birom, nem birom... Istenem, Istenem, miért jöttünk mi ide? Miért nem költöztünk el már az első napon?

Az úr is elvesztette már azt a kis maradék nyugalmit. Őt a felesége szenvedése gyötri. Szegény asszony. Kiesit ideges is és túlságosan nem bírja a zajt, de igaza van, ami itt történik, nem is lehet elviselni. Szegény asszony, már őt kilót fogyott az elmúlt hetekben, az arcán látszik, hogy soha sincs kialudva, a szeme vörös, a vonásai dúltak, minden gyöngéd szóra ingerlékenyen felel. Mit lehetne csinálni, mit?

— Hallod? — kiált fel az asszony. — Mintha az Erzsébet-tér megőrült volna és ide költözött volna, mintha egymillió veréb csiripelne. Hallod?

— Nyugodj meg fiaeskám. Próbálj megnyugodni... Majd becsukom az ablakot, akkor kevésbé hallani. Már lehült a szoba, csukott ablaknál is lehet aludni. Hisz a semmi ördögi nincs ebben, gondold csak, hogy erdőben lakunk, madárdal, madarak csicsergése.

— Hogyne. Madárdal. Ének! A Caruso énekel lemezből. A virágáriát énekli a Carmenből. Ez dal? Ez a megveszekedett visongás?

— Nyugodj csak meg.

Az úr becsukja az ablakot.

— Feküdj le. Egy kicsit beszélgetünk, azután elálmosodsz. Hallod? Már alig lehet hallani. Ha nem lett volna nyitva az ablak, most már nem is vennéd észre, hogy csipelnék... Hunyd be a szemed, tente, tente, majd mesélek neked.

Megsímogatja a felesége homlokát, vár. Az asszony lehunyja a szemét s az izgalomtól szaporán lélegzik.

— Mesélek neked. Altató mesét mondok. Kemenes, a beszélő papagáj és a rezesbanda.

Az asszony kinyitja a szemét s riadtan néz az urára. Az ravaszul mosolyog. Az asszony kíváncsi. Ugyan mi lesz ebből? Az úr rákezdi:

— Egyszer volt, hol nem volt, volt egy barátunk. Nem is barátunk, hanem csak egy undok jóismerőstünk, úgy hívták, hogy Kemenes. Ez a szerencsétlen Kemenes...

Az asszony megint kinyitja a szemét.

— Ez a Kemenes igazán rossz ember volt...

Az asszony behunyja a szemét és mosolyog.

— Olyan rossz ember volt, hogy csak a légynek nem ártott, illetve idegen emberek temetésére járt röhögni... Ez a Kemenes zavartalanul üzte a maga gonoszságait. Hízelgett az embereknek és a hátuk mögött megrágalmazta őket. Vagy mindjárt a szemükbe mondott kellemetlenségeket. Merő rosszindulatból bizalmasan közölte ismerőseivel mindazt a rosszat, amit mások mondtak róluk. Férjekben gyanút keltett a feleségük hűsége iránt. Feleségeknek elárulta, hogy férjük a zugkasszáját a mellénye bal felső zsebében hordja. De nem csak hogy fecsegő ember lett volna ez a Kemenes, hanem igazi rossz volt ő, aki örömet lelt a mások szenvedésében. Van például egy gyűjteménye, kegyetlenségeket ábrázoló képeket tép ki a kávéházban a külföldi lapokból s azokat elteszi. Időnként újra és újra átnézi a képeket, melyek alá szöveget is írt. Az egyik ilyen kép azt a jelenetet ábrázolja, mikor a kínai hóhér nyílt utcán lefejezi az áldozatát. Az áldozat még áll, de nagy lendülettel a nyakához sujtott a görbe, kardalakú pallós, a fejét levágta s az ott hever a porban. Kemenes ezt írta a kép alá: Püff neki! Vagy egy másik kép azt mutatja, hogy a spanyol polgárháborúban a közelgő ellenséges had-

sereg elöl, amely megöli a nőket, aggokat és gyermekeket is, riadtan menekülnek az emberek, arcukon a félelem, a fáradtság, a reménytelenség; öreg emberek törtetnek, asszonyok gyerekeiket cipelik a hátukon, a karjukon, — a kép alá ezt írta Kemenes: Mennek a sóhivatalhoz. Ismét egy másik kép: egy iskola romjai, az iskolát repülőgépről vetett bombával robbantották fel, a romok közt a gyerekek széttépett hullái hevernek. Ez alá a kép alá Kemenes ezt írta, röviden: Bumszti.

Az asszony felnyitja a szemét:

— Borzasztó. Na látod?

— Ez a Kemenes sovány nőknek citromkúrát ajánl, a kövéreket meg ráveszi, hogy egyenek minél több szalonát, ő becsületszávára kijelenti, hogy attól fogynak.

Az asszony közbeszól:

— És te azt hiszed, hogy ez mese. Ez valóság. Kemenes pontosan ilyen.

— Ez az áldott rossz Kemenes éveken át Pesten lakott, már mint Budapest pesti oldalán, az Erzsébet-körúton.

— Teréz-körúton!

— Mindegy. A Teréz-körúton. Élt, éldegélt, semmi baja sem volt, mint ahogy az már a rossz emberekkel így szokott lenni. Csupán a zajt nem szerette, már pedig a Teréz-körúton óriási volt a zaj. Villamosok zakatolnak, esőngetnek, autók búgnak, kürtjeik bögnak, teherkocsik dübörögnek, zörögnek. Elhatározta tehát Kemenes, hogy elköltözik Budára, messzire, idilli csendbe. És kivett egy lakást az óperenciás tengeren túl, a korpakazonon innen, a Bükkfa-utcában, egy villaszerű ház első emeletén. Igen szép volt a lakás, volt nagy erkélye is, a szobák óriási ablakain át a hegyekre lehetett látni, a környéken vadgesztenyefák virultak, a szomszédos házakat kertek övezték, tarkáltak a virágok, félig kisváros volt már ez a táj, a természet szépségeivel, mégis légy és szunyog nélkül. Kemenes szőrös szíve repesett a boldogságtól, mondhatni szívéen a szőrszálak úgy felborzolódtak a nagy indulattól, mint a sündisznó tövisei a riadságtól.

Az asszony nevet. Úgy kell az olyan embernek. Már hogy így beszéljenek róla.

— Kemenesre azonban iszonyú csúnya csalódás várt. Mert hát igazi csend nincs sehol. Az erdőben kopog a harkály, rikkant a rigó, a mezőkön brekeg a béka és csiripel a tücsök, a Szaharában ordít az oroszlán, ugat a sakál, falun a kutya vonít, városban az udvaron verik a szőnyegeket, szóval klopfolnak, az utcákon ugyebár a közlekedési eszközök tombolnak. Így a Bükkfa-utcában sem volt csend. Sőt Kemenes szörnyű rémületére, ott még vészebb volt a helyzet, mint benn a körúton.

Az asszony felnyitja a szemét és türelmetlenül várja, hogy igaz-e ez.

— Mert a körúton a sok-sok robaj egy nagy, folyamatos morajjá ömlik össze, a Bükkfa-utcában azonban a hangok még önálló, egyéni életet élnek és külön-külön valamennyi közülük mindannyiszor mint riasztó meglepetés zúdul az emberre. Az általánosan felül azután a Bükkfa-utca még két különlegességgel is szolgált.

Az asszony megenyhülten sóhajt fel. Mégis csak vannak a világnak szépségei. Valami csodálatos éleslátással van megszerkesztve a nagy egész és ami itt-ott szörnyűség, az máshol áldás. Jaj, mi is történhetett ott a Bükkfa-utcában?

— Kemenes igen-igen megbánta, hogy hűtlenül elhagyta a lakását, amelyet félig-meddig már megszokott, és elköltözött a messze pokolba s onnan kellett naponként a dolgára, egy kis méregkeverésre a városba bejárnia, persze autóbuszon, jó drága pénzért... Ami az áhított csendet illeti, hát minden zajlott ott a Bükkfa-utcában, ami a városban. Villamos, autóbusz, autó, kocs, rádió, szomszéd, motoros kerékpár, gyerek, részegember, repülőgép és ezen felül a délivasút vonatjainak sípja. A Bükkfa-utca két különlegessége közül pedig az egyik egy beszélő papagáj volt. A szomszéd házból lakott a papagáj, de nem ám benn a szobák mélyén, hanem künn a nyitott verandán. Beszélő papagáj volt, ami azt jelenti, hogy időnként valami értelmetlen hangfutamot rikoltott, de olyant, mintha egy boszorkányt váratlanul törrel szíven szúrtak volna.

Az asszony nevet. El tudja képzelni ezt a hangot, hallott már hasonlót és most örül neki. Úgy nevet, hogy nem

tudja a nevetést abbahagyni, már-már szinte sír, mert a könnyei is esorognak. Az ura vár. Alig tudja a mesét folytatni.

— Szóval, ez volt az egyik különlegesség. A másik meg: volt a házhoz nem messze egy nyári vendéglő. Annak a kertjében, a nyári idény alatt persze, egy rezesbanda játszott.

Az asszony felkacag. Még tapsol is hozzá apró kezeivel, mintha most fejezett volna be a rezesbanda egy vidám dalt.

— Nagyszerű! Úgy kell neki. Úgy kell Kemenesnek.

— A rezesbanda mindennap ötkor rázendített az első indulóra. Harsogott a sok trombita és nagyokat hördültek a bombardonok. Ezt az indulót játszották:

Az úr halkán énekelni kezd. Mivel a banda budakörnyéki svábokból állt, hogy ezt érzékeltesse, svábosan éneklí a szavakat, közben az aria is csúfolódóvá idomul. A dal, ahogy az úr most éneklí, az ének célja és külső körülményei miatt, altató dálnak is tekinthető:

Há á feld, á feld Isten kálápjá, klápjá, klápjá,
Úgy házánk, házánk, bokkrétá rájtá, krétá rájtá,
Oly szép ország, oly szép, oly viritn,
Oly szép viritn,
Szemet, lelket ándálitn,
Oly szép viritn,
Szemet, lelket ándálitn.

Az asszony már csak mosolyog. Elalélva, elterülve a boldogságtól, mindenben megnyugodva, csak mosolyog. Odakünn változatlanul zsivalyognak a kanárik, de ezt már nem hallja. Ollyá vált a zenebonájuk, mint az óra ketyegése, az óra ketyeg, kalapál, tiktakol, tik-tak, tik-tak — és az embernek fülelnie kell s alig tudja megállapítani, hogy jár-e, vagy pedig megállt és mélyen hallgat.

— Kemenesnek vége volt. Igen, pont úgy, mintha egy felfújt hólyagot megszúrnak s kiömlik belőle a levegő. Behorpadt, összelottyadt, összeomlott, megsemmisült.

Az asszonyt még egy utolsó éber gondolat kapja el, ráncolja a homlokát és kérdezi:

— Honnan tudod te mindezt?

— Hallottam. Vagy olvastam. Grimm bácsi vagy Andersen bácsi mesélte el.

— Te! Te voltál nála!

— Igen, voltam. És az baj?

— Ez egyszer nem. Meséld hát tovább.

— Kemenes sírt. Hogy hát mit csináljon ő most? Fél-évre előre kifizette a nagy házbért, rengetegbe került a költözködés. Olyan messzire az Isten háta mögé, a lakás meg nemcsak élvezhetetlen, hanem szenvedni kell benne, mérhetetlenül szenvedni, mert a hóhér-pribékek simogató angyalok a papagájhoz és a kürtjeiket kegyetlenül sanyargató rezesekhez képest. Kemenes fogyott, száradt, a szeme rémülten forgott az üregében, haja felborzolódt, minden idege az égnek állt, brómot kellett szednie. Kemenes anyyira tönkrement, hogy már elkezdett jókat cselekedni...

— Nana, — kételkedett az asszony.

Ezt az egy szót azonban már behúnyt szemmel mondta, igen halkán, most már elfáradt a gyönyörtől, elálmosodott, félálomból szólt még vissza.

Jól van. Hála Istennek. Az úr még folytatja a mesét, úgy ahogy tudja, már úgyis mindegy hogy hogyan, befejezi:

— Kemenes el volt veszve. Láta, hogy tehetetlen s nincs számára szabadulás. A rezesbandát hiába jelentené fel névtelen levélben a hatóságoknál, aligha sikerülne valószínűsíteni, hogy a rezesek Sziám számára kémkednek, a papagájt pedig... ez csak állat, még ha beszélő papagáj is, azzal semmit sem tehet, legföljebb lelőheti. De puskája sincs, ha lenne sem tud jól célozni... elővette tehát Kemenes a revolverét és önmagát lőtte agyon. Kemenes volt, meghalt, nincs többé.

Az asszony elaludt. Az úr kicsit még vár, virraszt mellette. Mosolyog. Véleménye az esetről mindössze ennyi:

— Hm!

Azután ő is visszafekszik a helyére.

Máig is aludnának, ha tíz órakor konok csengetéssel föl nem zavarta volna őket a postás, aki adóintést hozott.

DR. SZEMPER MEGBETEGSZIK

Dr. Szemper egyike korunk legnagyobb tudósainak. Orvos, természettudós és lélekkutató s ha mindezzel még nem járna együtt, hát akkor ezeken felül is okos, böles és erőslelkű ember. Megteremtője annak a természettudományos-lélektani rendszernek, mely napjainkban mindjobban tért hódít s melyet alkotójáról szemperizmusnak neveznek. Zsenialitását mutatja maga a rendszer, mely alapgondolatával s finoman kiépített részleteivel. Okosságát csak alulról, végtelen alacsonyulatról fölfelé lehet bámulni, különösen olyankor, mikor híveinek tanácskozásain elnököl. Ilyenkor a téves utakra elkalandozóknak próbálkozásait egyetlenegy megjegyzéssel dönti halomba. Vagy ha a helyes nyomokon járók egy-egy váratlan nehézségbe, valamely megoldhatatlannak látszó problémába ütköznek, egy mondatával elhárítja útjukból az akadályokat s gondolataik száguldnak tovább, szabadon és alkotón, akár a végtelenbe.

Böleseségére jellemző az a nyugodt magatartás, melylyel az őt ért támadásokat fogadja. Pedig ezek a támadások hevesek, gyakran rosszhiszeműek s néha még a magánéletét sem kímélik. Alkotó munkájához s helyes magatartásához erős lélek kell. De erős lelkében akkor gyönyörködhetünk igazán, ha arról értesülünk, esetleg éppen a történetes pillanatában leshetjük el, miképpen szervezi, fogja egybe táborát, hogyan tartja a szükséges fegyelmet, miképpen inti le egy kézlegyintéssel azt, aki magáról s tanítványi mivoltáról megfeledkezve okvetetlenkedni próbál, de meg hogyan rúgja ki a fémjelzett szemperisták

közül az olyant, aki bár valamely részletkérdésben is vakmerően és hivatatlanul önállósítani akarja magát.

Szóval dr. Szemper egész ember, nagy ember. És mégis, illetve csak ennyit mondok: mindenkinek vannak gyengéi. Vagy legalább is mindenki elernyed néha.

Dr. Szemper a legutóbbi influenza-járvány idején ernyed el. Erős, szívóstestű ember, hatvan éven már túl járt akkor, pont két évvel ezelőtt és beteg még sohasem volt, eltekintve holmi jelentéktelen fogfájástól vagy gyomorrontástól. Az influenzát azonban ezúttal ő is megkapta. Egyszer este köhögni kezdett, különös nyugtalanság lepte meg, arca, keze kitüzesedett, megvizsgálta az érverését, — amit még sohasem tett — százhusz volt percenként. Megmérte a hőmérsékletét, a hőmérő harmincnyolc és fél fokot mutatott. Dr. Szemper megállapította, hogy a járvány őt is elesítte, mindenesetre lefeküdt, aszpirint vett be s teát ivott — csak éppen mert ezt így szokták és ártani nem árthat — az ágyban olvasgatott, arra pedig, hogy meg is halhat, egyáltalában nem gondolt, bár szerte a városban már hetek óta csak úgy haltak, halogattak az emberek.

Másnap ágyban maradt. Kicsit unalmasan telt a nap, annál is inkább, mert dr. Szemper évtizedeken át hozzászokott a folytonos tevékenységhez. Estefelé, mivel a láza emelkedni kezdett, elhivatta egyik barátját, dr. Immert, a híres belgyógyász tanárt. De csak azért, mert így szokták. Sőt helyesebben: nem is ő hívatta el a tanárt, hanem a felesége, aki aggódott a férje betegsége miatt. Ő maga csupán hozzájárult ahhoz, hogy a tanár eljöjjön.

Hát influenza, semmi más, ágyban kell maradni, — így nyilatkozott a tanár. Azután beszélgetni kezdtek, dr. Immér és dr. Szemper. Politikai eseményekről, az újabban megjelent regényekről, közös ismerősökről, még betegségekről, betegségekről, sőt az influenzáról is.

— Különös, — mondta dr. Szemper — hogy ennek a kis nyavalyának még a kórokozóit sem ismerjük. A gyógyításához meg éppen hozzá sem tudunk kezdeni. Igazán kérdéses, hogy az ilyen izzasztóknak, mint aszpirin s forró italok, van-e valami értelmük. Azt sem tudhatjuk,

hogy a lázat kell-e csökkentenünk, vagy jobb, ha hagyjuk. Sőt talán még az sem bizonyos, hogy jó-e, ha a beteg ágyba fekszik, vagy jobb, ha nem törődik a bajával s mozog, jár-ke, végzi a munkáját. És vajjon hüléses betegség-e ez az úgynevezett influenza, vagy fertőző? A fertőzésnek előfeltétele-e az úgynevezett meghülés? Mi a meghülés általában?

Beszélgettek, a részletkérdésekbe is mélyen belebo-
csátkoztak. Mindketten elmondták, illetve ahogyan azt
már kifejezni szokták: „kieserélték“ véleményeiket. Vi-
tatkoztak is, mert nem mindenben értettek egyet. Dr.
Szemper nagy fölényvel kezelte dr. Immert, úgyhogy az
néhány helytelennek látszó nézetét kénytelen volt visz-
szavonni, mint például azt, hogy léghuzat nincs, vagy
hogy az influenza teljesen független az időjárástól, illetve
a hőmérséklettől. Különösen pedig amikor már ott tartot-
tak, hogy lelki tényezőket is figyelembe lehet s talán kell
is venni, melyek egy konkrét megbetegedés létrejöttéhez
hozzá járulhatnak, de meg a már fennálló betegség esetén
a gyógyulást segítik, esetleg hátráltatják, vagy éppen le-
hetetlenné teszik, igen, amikor már effélékről folyt a be-
széd, dr. Szemper úgy bánt a híres belgyógyással, mint
a tanár a feleletre rosszul felkészült diákkal. Nevetett is
rajta néhány jóízűt s még azután is egy ideig arcán ült a
mosoly, amikor „igazán nagyon örvendtem“, „ó részem-
ről szerencse“ kölesönös bókokkal elbúcsúztak egymástól.

A vitában azonban kissé elfáradt dr. Szemper. A sze-
mét lehúnyta s majdnem elaludt. De mégsem aludt el,
mert túlságosan nagy forróság gyötörte. Inkább csak kí-
váncsiságból tette hóna alá a lázmérőt. Amikor megnézte,
harmincekilenc fokot mutatott.

— Elég csinos! — gondolta dr. Szemper, csaknem ke-
délyesen.

Azután, mintha most már tanulmányozni akarná az
„esetet“, mintha lázgörbét akarna magáról szerkeszteni,
megint csak hóna alá dugta a lázmérőt. Most már har-
minekilenc és feles volt a láza.

Különös! (Pedig nem is különös.) De az sem lehe-
tetlen, hogy valami szövődmény lép fel. Esetleg tüdőgyul-

ladás. Annak pedig a fele sem tréfa. Vagy hiba történt a mérés körül? Az előbb? Vagy azután? Esetleg a hőmérővel van baj? Harmadszor is hóna alá dugta a hőmérőt. Eredmény: negyven fok. A fenét! Úgy látszik, komoly a baj.

Dr. Szemper nyugtalan lett. Közölte feleségével a láz magasságát. Az asszony megijedt, de ijedtségét titkolta. Semmi, este persze hogy fölmegy a láz! — rebegte halkán.

— Fölmegy, fölmegy! — ingerülten morgott dr. Szemper. — De mégis csak érthetetlen, hogy negyedóránként fél fokkal megy föl!

Új mérés következett, csak azért persze, mert a dolog érthetetlennek látszott. Eredmény negyven és fél fok.

— Ez már, — itt elakadt egy kicsit dr. Szemper, de azután nem szégyelte kimondani a szót — ez már aggasztó! Telefonálj, kérlek dr. Immernek, jöjjön el újra, azonnal. Nem tudom, mi van velem.

Nemsokára két kitűnő belgyógyász jelent meg dr. Szemper betegágya mellett: dr. Immer és dr. Perenniusz, mert rémületében a másodiknak is telefonált az asszony. Dr. Szemper mosolygott, bár kissé erőltetve, s mentegőtőzött:

— Ej, ej, az asszonyok milyen ijedősek! Valóságos konzultáció. No, talán csak nincs még szükség rá. Bár, belátom, nem állok valami jól.

Dr. Perenniusz elvégezte a szokásos vizsgálatot. Hallgatás, kopogtatás, néhány kérdés.

— A tüdőben semmi, a szív jó. Egyszerű influenza, szokatlanul magas lázzal. De éppen ez a jó, a magas láz. Legalább hamarabb lezajlik a betegség. Talán fel lehetne írni egy kis kinint.

Dr. Szemper hallgatott. Nem volt semmi mondani-valója. Hogy beszélgessen egy kicsit két kitűnő látogatójával, — erről mintha megfeledezett volna. Mindössze ennyit kérdezett az uraktól, már mikor azok távozóban voltak.

— Tehát semmi veszély?

— Abszolút semmi, — felelte dr. Perenniusz.

— Ezidőszerint semmi, — teljesítette ki dr. Immer, aki talán még nem felejtette el egészen a két órával előbb lefolyt vitát s jóindulata dr. Szemper iránt most ezer ezrelékes helyett mintha csak kilenceszázkilencvenkilencezrelékes lett volna. Ez a hiányzó egy ezrelék, ez ugrathatta ki a korrekciót, hogy hát „ezidőszerint“.

Dr. Szemper nem nyugodott meg. Persze, hogy megakadt az „ezidőszerint“-en is. Meg azután sok mindenben. Elvégre azt is lehet mondani, hogy városszerte úgy hullanak az emberek, mint a legyek. És a láz emelkedésének ez a buta tempója. Talán még a legutóbbi mérés óta is emelkedett.

Újra megmérte a lázát. Eredmény negyvenegy fok volt.

Most már nagy ember ide, nagy ember oda, rémületnek is lehet nevezni azt az érzést, ami a feje bőréből a talpáig előtört s amelynek a testi forróság mintha csak álореás formája lett volna. Na de hát mi rossz eshetik vele? Legfőljebb meg fog halni. Kár, mert sok mindent kellene elintéznie. Befejezetlen még egy könyve. Azután még a szemperisták megszervezése sem történt meg teljesen. Még családjának a jövője sincs úgy biztosítva, ahogy szeretne volna. Ilyesmikről, anyagi dolgokról, akart a feleségével beszélni. Szinte félő, de nevén kell nevezni, végrendelkezni akart. Ehelyett megint megmérte a lázát. Negyvenegy fok és kéttized!

— Valaki mást, egy új orvost kellene hívni! — ajánlotta az asszony halkán, fogvacogva.

Nem, nem, annak nem lenne semmi értelme, nevetséges lenne! — ezt akarta mondani dr. Szemper s mintha nem is ő ejtette volna ki a szót:

— Igen.

De hát kit? Most, éjjél tájban? Hogyan? Honnan? Telefonon?

— Lehivatom ezt a dr. Kisst, innen a második emeletről.

Hát az a dr. Kiss, a második emeleten, egyszerű med. univ. A két tudós belgyógyász után. Holmi kis egyesületi orvos, aki reggeltől estig járja a maga kis szerényjövö-

delmű betegeit, vizsgálja őket, kezeli őket szívbjaj és hajhullás ellen, szúvas fog és köszvény ellen. Pirosképű vídám fiatalember, friss, fürge, szinte hetyke járással, dr. Szemper persze hogy nem ismeri őt személyesen, hiszen soha még egy tekintetre sem méltatta. Nem tanár, könyveket és szakeikkeket sem ír, afféle közönséges mesterember, az ilyeneket a dr. Szemper is, a dr. Immer is gögös lenézéssel egyszerűen susztereknek nevezi.

Az asszony maga sietett fel a második emeletre s besöngött dr. Kisshez. Pár pere múlva ott állott dr. Kiss, orvosi táskájával a kezében, dr. Szemper ágya előtt. Dr. Szemper feje a párnába süppedt, szakállas arca nyugodtnak látszott, de a szeme riadtan tekintett dr. Kissre. Dr. Kiss pedig, Istenem, hisz' ő volt most az egészséges, olyan volt, mintha egy kirakati skatulyából ugrott volna ki, csinos, tip-top ember, derűs arccal, mosolygó szemmel, rendes, frissen vasalt ruhában, egész lényéről, arcából, tekintetétől csak úgy sugárzott, szinte életet és reményt-keltően áradt valami egészséges, ártatlan tudatlanság, no persze ártatlan olyankor, amikor tudásra nincs is szükség.

Dr. Szemper ösztönszerűen mentegetőzött:

— Úgy látszik, kedves barátom, valami hiba van nálam. Váratlanul igen magasra szökött fel a lázam. És... a feleségem, szegény, aggódik.

Itt egy kicsit elhallgatott dr. Szemper, de mint aki csínyen kapta rajta magát, mintegy önmagát leintve javította ki:

— No meg én is aggódok. Csodálkozom és határozottan meg vagyok ijedve, bevallom.

Dr. Kiss zavartalan mosollyal, kérdőleg nézett dr. Szemperre. Ugyan mi oka lenne az ijedtségre?

— Úgy nő a lázam, barátom, hogy ilyent még nem is láttam. Negyedóránként, vagy legalább is félóránként fél fokkal.

— És most mennyi, ha szabad kérdeznem?

— Felül negyvenegy fokon.

— Feltéve, hogy jól tetszett mérni és ha nem rossz a hőmérője. Majd megmérjük az enyémmel.

Dr. Kiss a beteg hóna alá illesztette a hőmérőjét — nagy szakértelemmel! — s míg a tíz perc letelt, egyszerű kérdéseket tett fel dr. Szempernek, melyekre az diákos engedelmességgel felelt. Közben, mintha csak egy kiske- reskedő nejét vizsgálná, dr. Szemper pulzusát is megtapin- totta orvul. Persze, hogy gyorsan vagy lassan ver-e a szív, ehhez is értett.

A hőmérőt kihúzta, megnézte, negyvenegy és felet mutatott, máris rázott rajta egyet s tette be a tokjába. És kérdést nem várva, már közölte is:

— Negyven! Nem egészen, egy féltized hiányzik.

Dr. Szemper megkönnyebbült. Oly hirtelen, mintha az egész lényére nehezedő súlyok felét leemelték volna róla:

— Nem csekélység, fiam, félóránként fél fok emelke- dés. Sok félórám nem lenne hátra.

Erre is volt egy jó megjegyzése dr. Kissnek:

— Nana, kedves tanár úr!

Dr. Szemper majdnem nevetett. Most már másra is tudott gondolni. Érdekelte, tudomásul vette s elkönyvelte, hogy dr. Kissnek milyen tiszta, ápolt, csinos keze van. Még nem mondott semmit, várt s egyszerre újabb nyugta- lansági hullám öntötte el:

— Sok betege halt meg?

— Egyetlen egy sem!

— Hallom, elég sokan pusztulnak.

— Egészen másban. Ez más kórforma, tanár úr.

Milyen rendes ember. Egész okos ember. És jó em- ber! — így érezte, gondolta dr. Szemper. És most dr. Kiss felnyitotta a táskáját s abban babrált.

— Nincs rajta mit csodálkozni, fiam, én már azt hit- tem, hogy kampec vagyok. Negyven fok, negyven és fél fok és negyvenkettőnél, ugyebár, a szabályok szerint kö- telező a kimúlás.

— De csak negyvenkettőnél!

— Na hát. — És dr. Szemper előtt megint sötét lepel libbent meg, még emelkedhetik az éj folyamán a láz. És ha- eléri a negyvenkettőt...

És itt, és most mutatkozott meg, hogy ki és mi az a dr. Kiss. Hogy mit jelent az, ha valaki dr. Kiesike, dr.

Picike, avagy dr. Inci-Finci, dr. Parány. Még ha az ellenfele dr. Szemper is! Mert dr. Kiss ránézett dr. Szemperre, egyenesen bele a szemébe, az arcába és nevetve, vigyorogva, röhögve, zavartalanul és határozottan, szemtelenül és orcátlanul ezt mondta neki:

— Akkor én lenyelem a hőmérőt, kedves tanár úr!

Dr. Szemper most már elnevette magát. Teljesen megnyugodott. Mert hiszen nyilvánvaló, hogy ez a fiatalember itt előtte, bármilyen kedves és előzékeny is, nem fogja a hőmérőt lenyelni, már pedig erre, ha a láz netán negyvenkettőig felmenne, egészen határozott ígéretet tett. Nincs tehát veszély. Nem is lehet, ha még ez az egyszerű, bár kevés tudású, de derék úriember is így tudja.

— Most pedig adok egy injekciót, attól jól fog aludni a tanár úr! — mondta dr. Kiss és csak úgy kérdés és beleegyezés nélkül beadott dr. Szempernek egy kámfor-injekciót, mert aggódott, hogy a szíve esetleg nem bírja ki a nagy lázat.

Azután pakkolt, köszönt, mosolygott, villogtak a fogai és eltávozott.

Dr. Szemper még egyet nevetett, azután mosolygott, azután lehúnyta a szemét s két pere múlva már aludt.

Másnap este csak harmincevole fokig emelkedett a láza, harmadnap láztalan volt, ötödik napon fölkel.

A SZAKADÉK

Egy úriember kiment a hegyek közé sétálni.

Amint egy meredek sziklán akart átjutni, megcsúszott és a mély szakadékba zuhant.

Sokáig feküdt eszméletlenül és amikor magához tért, hirtelen rémület fogta el. A szakadék mély volt, messze esett a járt úttól, már alkonyodott is, sehol a közelben ember. De ami mindenekfölött szörnyű volt, az úriember nem tudott még csak fölállni sem, mert az egyik lába eltörött.

Rémületében felordított. Csak úgy, szinte állati hangon. Azután, bár semmi reménye nem lehetett arra, hogy valaki meghallja, kétségbeesetten segítségért kiáltozott. De úgy kiáltozott, magából kikelve, hogy az már nem is illik úriemberhez.

És éppen ez, az illem szabályainak ez az átlépése, volt — azaz lett volna — a szerencséje. Mert az eszeveszett kiáltozást meghallotta két erdei munkás. Figyelmesek lettek a hangra és mivel az úriember többször kiáltott, tájékozódni is tudtak és hosszas keresés után megtalálták a szakadékot. Megálltak a szakadék peremén, letekintettek a mélybe, meglátták a szerencsétlenül járt úriembert és az egyik munkás odaszólt a másiknak:

— Szaladj, komám, az erdészhez, kérjél tőle egy erős, jó hosszú kötelet.

És nyomban lekiáltott a szakadékba:

— Héj! Ki az? Mi baj van?

— Jajjajaj! — hangzott a mélyből siralmasan. — Összetört minden tagom, mozdulni sem tudok. Segítsenek, jóemberek.

— Csak várjon türelemmel, mingyárt itt lesz a segítség.

— Jajjjajjjaj!

— Na, most már ne abajogjon, tíz pere az egész. Különben kihez van szerencsém?

Az úriember megmondta a nevét és előkelő állását.

Az erdei munkás kissé meghökkent, hogy talán gombra is volt az ismeretlen úriemberhez. Még pótlólag lekiáltotta:

— Tessék csak türelemmel lenni, nagyságos úr!

Az úriember a mélyben idegesen megrándult. Az arca is megvonaglott, a szeme szikrát szórt, persze mindezt felelőre nem lehetett látni. Szólni is akart, de új fájdalom hasított a törött lábába és csak ennyit tudott nyögni:

— Jajjjaj!

A másik erdei munkás megérkezett a kötéllel. Futva ment és futva jött, igen hamar megtette az utat. Ketten a kötélgörényre bő hurkot kötöttek és azt szépen leeresztették. Az úriember belebújt a hurokba, a hurok átfogta nem egészen karesű derekát, a két erdei munkás húzni kezdte inszakadtával a kötelet.

Igen ám, de körülbelül a mély szakadék közepén, egy kiálló kis fene sziklán megakadt a súlyos test és nem emelkedett tovább. Akárhogyan erőlködtek az erdei munkások, az úriember csak bele-beleütődött a fránya sziklába és se föl, se le.

A munkások látták, hogy mi a baj. Lekialtott hát az egyik:

— Nagyságos úr! Tessék magát eltolni a kezével.

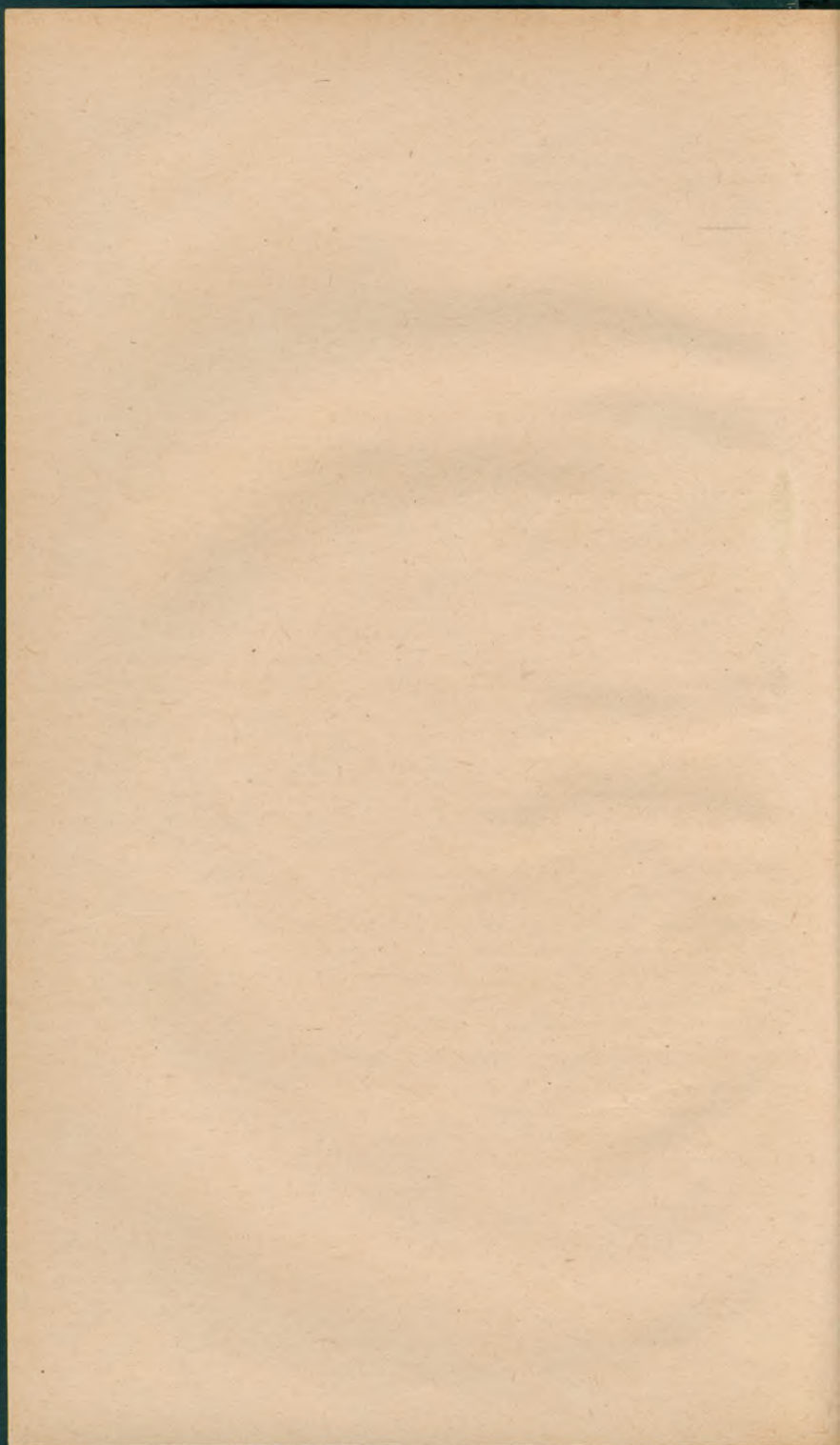
Az úriember, aki különben is többször nekiütődött a sziklának és ettől is ingerült lett, dühösen kiáltott vissza:

— Én nem nagyságos úr vagyok, hanem méltóságos, ezt tudhatná!

A két munkás riadtan tekintett egymásra. Úgy megijedtek attól, hogy egy ilyen előkelő úriembernek nem adták meg a kellő tiszteletet s méltóságos helyett tudatlanságukban csak nagyságosnak szólították, hogy ijedtségükben elernyedtek a kezük s kiszaladt belőle a kötélgörény.

Az úriember így másodszor zuhant le a mély szakadékba. De most már olyan végzetesen, hogy a nyakát törte ki.

EMBEREK ÉS ÁLLATOK

A TOLVAJ MACSKA

A macskát Pirosnak hívták. A színe fekete volt, nyilván ezért nevezte el valaki Pirosnak és mivel ezt a nevet mindenki igen elmésnek vélte, rajta maradt.

Piros kóbor macska volt, gazdátlan, néhány egymással szomszédos ház népének adakozásából élt. Hol Vargáék dobtak neki egy falatot, hol Karsaiék öntöttek egy repedt tányérkába főzeléket, hol nem adott neki senki semmit, abban a hitben, hogy máshol már úgylis jóllakott. Napközben a házak kis kertjeiben egérre vadászott, vagy a Vargáék káposztái közt ülve sütkérezett a napon.

Vargáné nem szerette Pirost. Általában nem szerette az állatokat, különösen a macskát nem. Pirostól meg szinte félt. Riasztotta az az ördögfekete színe és a mereven néző sárga szeme. Aztán, hogy gazdátlan árva volt Piros, meg hogy az életért olyan esdeklőn tudott nyivákolni, ettől szinte dühre lobbant az asszony, valahányszor Pirost meglátta. Mert mi lesz, ha egyszer igazán megsajnálja? Attól kezdve tömni kell aztán ennivalóval, már pedig az embernek magának sines sok. Télen meg még talán a lakásba is be kell eresztetni éjszakára, nehogy elpusztuljon a nagy hidegben. Kóbor macska, Isten tudja merre jár, miben turkál, mit szed fel, gusztustalan. Ezért olykor ráripakodott Pirosra:

— Nem még a fenébe?

Piros látta az ellenséges indulatot, de hát a szavakat nem értette. Csak akkor kapott észbe, ha az asszony a seprőért nyúlt. Akkor néha elszaladt, néha nem. Sőt oda-sompolygott Vargánéhoz, be utána a konyhába, és ha ott

ételszagot érzett, bővölön meresztette szemét az asszonyra, majd dörgölözni kezdett a lábához. Vargáné még védekezett:

— Erigy már, te rusnya féreg!

Piros ezt a szót sem értette, egyet-kettőt miákkolt, Vargáné elernyedtt és adott neki valamit. Reggel egy kis maradék tejet, vagy kávé, ami a csészéből a csészealjba kicsordult, máskor levesbe mártogatott kenyeret.

*

Vargáék Buda környékén laktak egy furesa kis házban. Domboldalra épült a ház két szobája. Innen lépcsőn kellett lemenni a kert szintjére, ezen a szinten, a szobák alatt volt a konyha és az éléskamra. A konyha falához illeszkedve állott még egy szoba és konyha. Ezt az épületrészt talán csak azért kell megemlíteni, mert ide Piros semmiképpen nem akarta betenni a lábát. Ha ott tartózkodott Vargáné és hívta, még ételért sem ment be. Hiába fordult a szó rusnya féregről cicára, cicusra, Piros csak húzódozott. Ha megfogta az asszony és erőszakkal vitte be, már csak kíváncsiságból is, mihelyt eleresztette, rögtön kiugrott és rohant el. Varga és Vargáné törték a fejüket Pirosnak ezen a tempóján. Nem tudtak mást gondolni, minthogy a macskát itt valamikor nagyon megverték. Félni, be nem menni, kétségbeesetten elszaladni — jaj, nagyon, de nagyon megverhették!

— Szegény! — mondta a macskáról Varga.

Vargáné tekintete szemrehányóan villant az urára, mert az, úgy látszik, már sajnálja Piros.

— Miért szegény? Biztosan lopott — vélte Vargáné.

— Egy ilyen macska nem lop. Egyszerűen megeszi, amit talál.

— Csak véd.

— Bizonyosan nagyobb tolvaj volt, aki megverte.

— Látod, az lehetséges. Amilyenek manapság az emberek. De nekem most ez a ronda macska okoz gondot. Az ember nem tud mit hova eldugni. Hiába van ez a kamra, mindent bele kell gyömöszölnöm a szekrénybe és folyton csukni a szekrényt. És még így is egy percre sem hagyhatom nyitva a kamraajtót.

— Hm! — mormogott Varga és elmélázva szemlét tartott a terepen.

A kamra a konyhából nyílt, ablaka a kertre szólt, másfél méter magasan a földtől. Az ablak nyitva van, de az asszony szerint nyitva is kell lennie, ne áporodjék oda-benn a levegő, hiszen úgylis nedves, néhány nap alatt penészedni kezd benne a kenyér és megereszkedik a só is. A konyha ajtaját, amikor este fölmennek a szobákba, bezárják, de üveges az ajtó és az egyik üvegkockája hiányzik. Vargáék nem régóta laknak itt, a pesti lakásukat sem adták még fel, a környéknek ezen a részén harcok folytak, a ház kisebb sérüléseit még nem tudták mind rendbehozni.

— Hát vigyázni kell — ismerte el Varga a szemle után.

Vargáné erre nem is felelt. Vigyázni! Minek egy férfival vitatkozni, aki még azt sem tudja, hogy a mosogatás nem szórakozás és hogy nem lehet szüntelenül vigyázni. A napokban is kiment a kertbe néhány szem szilváért, csak egy perc volt az egész, a konyhaajtót nyitva hagyta, a macska sehol sem volt látható, mégis, amikor visszajött, már ott settenkedett a konyhában. A földön rótt a nesztelen lépteit, de közben fölgorhatott az asztalra is, mert egy pohár eldőlve hevert rajta. És a tej ott állt az asztalon, födetlenül a lábosban! Talán bele is ütötte az orrát az a macska. Vargáné akkor ráfogta a seprőt, a macska elfutott, átugrott a kerítésen és a Kemenesék kertjében eltűnt. Aznap ebédkor nem is jelentkezett, ami több, mint gyanús.

Beállított a szomszédasszony, Karsainé, egy kis papirosért, mert nem tud tüzet gyújtani, mondta.

— Jó, fölmegyek a lakásba, hozok régi újságokat.

— Addig segítek egy kicsit, meghámozom a krumplit.

Karsainé sokszor felajánlotta a segítségét, mert Vargáné mostanában betegeskedett, Karsainé meg friss volt, tevékeny, egy pereig sem tudott meglenni munka nélkül.

Vargáné szétnézett, mintegy hirtelen leltárt véve föl, aztán, elhagyva a konyhát, ment fel a lépcsőn a szobákba. És azt gondolta: ez is olyan, mint a macska.

Talán ezért is, amikor lejött az újságokkal, Pirosról kezdett beszélni:

— Ilyen bolond macskát még nem is láttam. Nem szereti a tejet. Csak úgy immel-ámmal kezd hozzá. Némely ételt meg egyáltalában nem eszik meg. A paradicsomhoz, vagy bármihez, ami paradicsomos, hozzá sem nyúl. Megszagolja, kerülgeti és otthagyja.

Karsainé elmerülten hámozta a krumplit, de azért fölnevetett:

— Csakugyan, bolond macska.

*

Vargáék szerényen éltek, de egyszerű vagy egy hétig, szinte csőstül hullott rájuk az áldás. Kezdődött a szerencsesorozat azzal, hogy csomagot kaptak Amerikából. Nem afféle szeretetesomagot, amelyben zabpehely lett volna és gersli és szárazbab, hanem az asszony unokanővére küldte, tett bele kávé, teát, kakaót, cigarettát, húskonzervet. Egy doboz szardiniát mindjárt fel is bontottak. Az asszony megkóstolta. Piros már a lába alatt ténfergett, majd leült és egyet nyávogott.

— Mit kunyorálsz, ostoba? Ebből úgysem kapsz.

— No csak adj neki valamit — pártolta Varga a macskát.

— Hogyne. Majd odaadom neki a konzervsonkát.

— Márts be egy kis kenyeret az olajba és dobd oda neki.

— Dobom én. Adok én neki mindent. Holnap majd bemegyek a városba és veszek a Blaunál valami erős mérget és azt beadom neki.

— Ugyan, ne okoskodj...

— Te mindenkinek odaadnál mindent. Nem elég a sok szomszéd a kölykeivel, hanem szerezz kutyát, varjút és papagájt és etesd valamennyit.

— Hát én bizony szívesen etetném az egész országot. Osztanám az ingyenlevest és a tormásvirslit reggeltől estig.

— A legyeket is etetnéd, mi?

Varga nevetett.

— Szórj az asztalra nekik porcukrot. Aztán mondd, hogy a szegény legyeknek is élni kell.

Beállított aztán Vargáékhoz egy vidéki rokon, aki hozott egy kis lisztet és két esikét. Ajándékul hozta, de azért

nem ingyen, mert valami ügyében kell majd Vargának szaladgálnia. Az egyik csirkét mindjárt levágták, a hóhérolást persze Karsainénak kellett végeznie. Lett bor is, azt meg a másik szomszéd szerezte, Kemenes, két litert hat forintért, szóval olesón. A csirkéhez tarhonyát főzött Vargáné, palacsintát is sütöttek, már mint Karsainé, ahhoz dió kellett:

— Már meg a diótörőt nem látom sehol — dohogta Vargáné.

Nem esoda, ha Karsainé jóelőre hajtogatta, hogy sokkal jobb a palacsinta lekvárral.

— Majd a kisbaltával törjük fel a diót. Hogy hova is lett az a diótörő, hova lett?

Piros is jól élt ez este, megkapta a csirkecsontokat. A belsőrészt Kemenes vitte át a kutyájának.

— Űgy-e, kéne mindennap? A fene essen beléd.

Csak az egyik csirkét vágták le. Nagy és kövér volt a csirke, eltettek belőle másnapra is.

— Majd beviszed reggel ezt a két combot — mondta Vargáné az urának. — Akkor bent is maradhatsz estig. De hova is tegyem ezeket a combokat? A tűz égesse el ezt a maeskát, itt van még?

— Már rég elment — felelte Varga.

— Persze, amint jóllakik, már el is iszkol.

— Ha nem barátkozol vele.

— Azt hiszed, lehet? Csak enni akar, másra nem kellünk neki.

— Érzi, hogy nem szereted.

Vargáné lerakodott a konyhaasztalról, elmosogatott, a két csirkecombot zsírpapírba csomagolta, a maradék tarhonyát, hogy majd a levesbe főzze másnap, a lábosban betette a kamrába, le a földre, hogy hűvösön legyen. Tányért tett a lábosra, az egészet még leborította a szitával.

— Így ni!

Egy ideig újságot olvastak. Varga hangosan fölolvasta az új rendeletet a mezei tolvajok szigorúbb büntetéséről, erről eszébe jutott az asszonynak:

— A kerti ásót sem látom sehol.

— A fene egye meg azt az ásót. Mindent el kell jól tenni. Valóságos átjáróház ez.

— A kiskanalaimból is hiányzik három.

— Hallatlan! Ásó, kiskanál, gyümölcszedő létra, hiányzik a kávéból, a teremtését, az ember nem milliomos. Itt meg ez a kenyérvágó kés. Ez kié?

— Karsainéé.

— Miért nem adod neki vissza?

— Ő hozta ide. Bármikor elviheti, itt hever az orra előtt.

— Mert az ilyesmiből származnak a viták.

Eloltották a villanyt, mentek föl, korán lefeküdni. Az asszony vitte magával a zsírpapírba takart combokat, hogy odafönn legyenek, biztonságban. De azért jóideig nem tudott elaludni. Tele van a körtefa körtével, a szilvafa szilvával, a dió is kezd már érni, egyszer még valaki leszedi az egész gyümölcsöt. Természetes hát, hogy Vargáné többször hallott gyanús neszeket és olyan zuhanást, mintha valaki átvetette volna magát a kerítésen.

Másnap reggel, amikor lement a konyhába és benézett a kamrába, ott állt a szita, az oldalán, a lábos mellett:

— Na, ez a gyalázatos macska!

Vagy csak lebillent volna a szita? Nem, nem, az nem lehetséges, Piros piszkálta le. Még szerencse, hogy a tányért is rátette a lábosra. Azzal már nem bírta a macska.

*

Két nappal később — ez még a szerencsés sorozat egyik láncszeme volt — Varga váratlanul pénzre tett szert. Vett egy libát és azzal érkezett este haza.

Az asszony meg akarta róni az urát. Még megvan az egyik csirke és máris libát vett. És ott vannak a konzervek. Minek ez a pazarlás? De örült a libának. Szép sárgálló volt, megszagolta, frissnek látszott, hát inkább így szólt:

— Jó, hogy hoztad, úgyis alig van már egy kis zsírom.

— Azért hoztam.

Az asszony nekilátott, hogy felbontsa a libát. Éppen beállított Karsainé. Rendben van, hadd segítsen, a hájat úgyis csak ő tudja jól kisütöni.

— A töpörtyű pedig omlós legyen! — rendelkezett Varga.

— Omlós lesz — nevetett Karsainé. — Teszünk bele egy kis tejet is, attól lesz jóízű.

No, Kemenes is jelentkezett fát vágni, mert hogy éppen ráér. Belibegett a sánta Karsai is, hogy hova tette a felesége a ráspolyt, nem találja. Kemenes meg a baltát kérte, mert azt meg ő nem találja.

— Már meg a balta is? — riadt meg Vargáné.

— A baltát maga vitte el tegnap, láttam — szólt Karsai egész ártatlanul, mintha csak a Kemenes emlékezetét akarná felfrissíteni.

— Az lehet, — hagyta rá Kemenes és átment haza, a baltáért.

Piros sem maradt el. Már izgatottan járt föl-alá a konyhában. A libaszag mintha elvette volna az eszét. Szimatolt, emelgette a fejét, bővölte tekintetével hol az egyik, hol a másik asszonyt és néha esdeklőn miákkolt. Egy ilyen miákolásra Vargánét megint előntötte a düh:

— Kapsz, kapsz, te gazember!

És Karsainé odadobta a macska tányérjára a liba beleit.

Vargáné szidta tovább:

— No, ha ezt mind fölfalod, remélem úgy megbetegszel, hogy fölfordulsz.

Karsai visszabicegett a házukba. Vargáné szerint csak azért mutatkozott, hogy ha kész lesz a töpörtyű, róla se fedkezzenek meg. Viszont az is lehetséges, hogy azért tűnt el hirtelen, nehogy őt is kínálgassák. Meg kell javítani a Vargáék zárait, megcsinálja azt ő ingyen is.

— Nézze csak, hogy zabál — mondta Vargáné a szomdasszonynak, a macska felé tekintve.

— Miért haragszik rá annyira?

— Hogyne haragudnék egy ilyen tolvajra. Tudja, én ki nem állhatom a tolvajokat. A tolvajjal soha nincs az ember tisztában. A tolvaj alattomos ellenség.

Karsainé, a tűzhely mellett foglalatoskodva, elfordult a fal felé. Úgy érezte, hogy el is pirult. Egyszerre megbánta, hogy a napokban a diótörőt a köténye zsebébe eszsz-

tatta. Jaj, talán a kávé is észrevette Vargáné. A kávé már elfogyott, de a diótörőt visszaesempészi majd. A faaprító kishárdot is visszahozza. És... most már mit tegyen? Majd még többet segít Vargánénak. Elsöpri az udvart, lemossa a lépesőt, megjavítja a szakadt bordó ruháját, dehogy is akarja ő a Vargáné kárát. Éppen jó, hogy ő is panaszkozhatik:

— Nekem meg tegnap két csirkém tűnt el.

— Hogyhogy?

— Eltűntek. Elkalandoztak a szomszéd kertekbe, tizenhárom volt, este tizenegy jött haza.

— Talán a tóba fúltak.

Tónak nevezték a kis gödröt az artézi kút mellett, éppen a Karsaiék háza előtt.

— Nem fúltak azok a tóba.

— Akkor hova lettek?

— Ellopták őket.

— Ki lopta volna el?

(Más lévén a károsult, Vargáné igen tárgyilagos akart lenni.)

— Mindenki lop itt. A két csirkét a Vincéné lopta el.

— Ne mondja! Szinte hihetetlen.

— Nézzen csak ide! — nevetett föl Karsainé. — Üres a tányér. Azt a rengeteget mind megette a Piros. És már el is tűnt.

— No, ha most föl nem fordul...

Milyen engesztelhetetlen is ez a Vargáné. Miért nem hagyja már abba? Karsainé elhatározta, hogy vasárnap káposztást rétest süt és egy nagy tállal megkínálja Vargáékat.

*

Az egész libát megsütötték. Varga magyarázta, hogy az egészszensült libának sokkal jobb az íze, mintha darabokat sütnék meg belőle. A libához tört krumplit készítettek, volt ecetes uborka, az aprólékból levest főztek zöldséggel, a zöltségért Karsainé szaladt el a telepes kertészhez, az többet kért érte, mint amennyi az ára bent a városban. Nagy vacsorát csaptak, Kemenes hozott megint bort.

A konyhában vacsoráztak, az asztalhoz ültették Karsainét és az urát, meg a két kislányukat, Kemenes szabadkozott, nem akarta a fogyasztók számát szaporítani. Vacsora közben beállított Gyér is, aki akkor jött haza a gyárból, ő is csak egy pohár bort fogadott el. A vendégek tartózkodóan ettek, köszönöm, nem kérek, már jólaktam, mondogatták, a világ szeme előtt illik kíméletesnek lenni. Csak a máj fogyott el egészen, hús és töpörtyű maradt elég. A hangulat vidám volt, meg egy kicsit feszés is. A feszesség talán abból is eredt, hogy a tolvajlásokra került a szó. Gyér ugyanis elujságolta, hogy a Vikusék szőlőjében leszedték és elvitték az őszibarackot az utolsó szemig. Ekörül folyt az eszmecsere. Nem is fontos, hogy ki mit mondott, mert a legkülönbélebb vélemények hangzottak el. Amit meg csak gondoltak egyesek, de ki nem mondtak, arról nem lehet beszámolni.

„Drákói szigorúsággal kellene már a sok lopásnak véget vetni.“

„Majd, ha már mindenki meg tud élni, megszűnnek maguktól.“

„De nem úgy van ám! A tolvajok tönkreteszik a szőlőt, mert letaposzák, a gyümölcsfák ágait is letördelik.“

„Ha egy olyant elcsípnek, aki ágat tör le, azt igazán meg kell nyilvánosan botoztatni.“

„A botozást, azt nem lehet bevezetni.“

„Csak drákói szigorúság segítené. Néhányat agyon kellene löni.“

„Én igazán nem vagyok kegyetlen, de az ilyent nem sajnálnám, még ha el is égetnék.“

„Úgy bizony. Lassú tűzön kellene pirítani.“

„Nono! Furesa világ lenne, ha ilyesmiket csinálnánk.“

„Miért? Azért is elégettek embereket, mert eretnekséggel vádolták őket.“

„A rabló, a lelketlen tolvaj minden rosszat megérdemel.“

„Mit csináljon a nyavalyás, ha esetleg éhezik? Erre is kell gondolni.“

„Kérjen!“

„Azé a föld, aki megműveli, — ez volt a tavalyi jelszó. Most meg azt tartják: azé a gyümölcs, aki megeszi.”

„De a fene essen a gyomrába, ha a csősz belelőne a lábába, akkor elmenne a kedve a lopott gyümölestől.”

„Talán inkább a hasába, nem?”

„Nem kell olyan vérszomjasnak lenni. Nem olyan elviselhetetlen az a kár. Nyomorúság dolga az egész. Majd a nyomorúság is elmúlik, mint ahogy a háború elmúlt.”

„De hát, kérem, lopnak mindenfélét, mindenfelé. Az embernek hol ez a tárgya, hol az tűnik el.”

„Nem tűnik el, csak gazdát cserél.”

„Dehogy is cserél. Van itt olyan ember, akárhány, aki mindenét úgy lopkodta össze.”

„Az olyan háborodik aztán fel legjobban, ha véletlenül tőle vittek el valamit.”

„Ez már úgy szokott lenni.”

„És mit csináljon, aki nem lop? Az bizony óriási hátrányban van.”

„Miért nem lop?”

„Mert nem mer lopni. Mert, hogy szeretne, arról meg vagyok győződve.”

„Az nem úgy van.”

„Nekem két csirkém tűnt el.”

„Nekem meg tegnap a kiskutyám.”

„Benn a faluban meg, az egyik főutcában, egy telepesnek a múlt éjjel az istállójából elvitték a lószerszámját. Mit csináljon most az a szerencsétlen? Honnan szerezzen másikat?”

„Azért mondom, hogy csak az agyonlövés segít.”

„Ugyan hagyja már azt az agyonlövést. Akkor néhány millió embert kellene az országban agyonlővetni.”

„Elég lenne százat. Példát statuálni!”

„Csakhogy a nagy tolvajok akkor is megúsznák szárazon. Agyonlőnének valami szerencsétlent, aki egy kihajló ágról letépett néhány almát.”

„Én nem szeretem a vérszomjat. Valami okosabbat kellene kitalálni.”

„Én sem. De azért, ha rajtakapnék valakit, amint éppen valamimet elemeli, hát én letörném a derekát. Hu-uj,

de szörnyen megverném! Egy bottal leverném a fejét a nyakáról.“

„És ha erősebb lenne?“

„Nem lenne az erősebb. Mert én olyan borzasztó dühös lennék, hogy hiába lenne erősebb, mégis csak kiveném a szemét a koponyájából. Ki én!“

„Ez csak olyan szájjártatás.“

„Nem olyan fontos az egész. Ennek az évnek maholnap vége lesz, nem lesz gyümölcs, jövőre meg minden megjavul.“

„Csakhogy nem csupán gyümölesről van szó.“

„Hanem lószerszámról is!“

„Egyébre meg vigyázni kell. Akitől lopnak, az legalább a felében maga is hibás.“

„Aztán minek erről annyit beszélni. Vannak a tolvajoknál sokkal nagyobb gonosztevők.“

„Úgy van!“

„Fő, hogy jól vacsoráztunk, libát ettünk, Isten tartsa meg a jó szokásunkat.“

Ezt azután Varga mondta a feleségének:

„Te meg ne egyél már többet, mert tudod, hogy neked megárt a sok zsíros étel.“

„De mikor úgy szeretem.“

„Szeress mást. Egyél inkább krumplit...“

Karsainé sokat nevetett, talán a bortól. Mindenesetre nyugodt volt, mert a diótörőt visszahozta és ügyesen visszacsempészte a szekrény fiókjába. Gyér rágyújtott egy cigarettára, szép, sárga öngyújtóval.

„Milyen jó öngyújtója van! Vette? Hogy volt?“

Gyér ravaszul mosolygott:

„A tárgyak nem tűnnek el, csupán gazdát cserélnek.“

„Ugyan. Maga meg már dicsekszik.“

Pirosnak kirakta Vargáné az apróbb csontokat a tányérjára, a nagyobbakat majd a Kemenes viszi át a kutyájának.

Ami libahús maradt, azt a lábossal együtt betette Vargáné a kamrába, a földre. A töpörtyűt kistányérban a szekrénybe dugta. A lakomától, a bortól, a beszélgetés-

től valami könnyelműség szállta meg, még csak be sem földte a lábast. „Úgyis dögrováson van már a Piros.” Tevés-vevés közben azért kitervelte: a kamra ajtaját bezárom, az ablakát becsukom — és az ablakot mégis nyitva hagyta. Később még vissza akart fordulni, azután ment tovább, fel a lépcsőn. A házajtó előtt megállt és elnézett a város felé. A telihold már fölkelte és tündökölt, messze Pest fölött:

— Milyen szép idő van, — szinte sóhajtottá ezt.

Varga szótlanul ment be a házba.

— Gyér csak ugratni akart bennünket azzal az önjutóval. Bár rajta sem tudok most már eligazodni.

Hamar elaludtak, az asszony is, ezen az estén nem hallott zuhanásokat, nem vetették át magukat a kerítésen tömegestől a tolvajok, hogy leszedjék a gyümölcsöt.

Reggel Vargáné lement a konyhába, hogy megcsinálja a reggelit. Amikor a kamrába benyitott, egyszerre elsápadt. Ott állott a lábos a földön, üresen. Volt benne egy kis pirosas barna zsír, a fenekén, de hús egy darab sem. Jóságos Isten, az a rengeteg hús! Hát oda van. Ó, az az átkozott macska!

Lejött Varga, nem szólt neki semmit. Mert hát hogyan is mondja meg? Talán majd este... Mihelyt Varga elment hazulról, az asszony sietett át Karsainéhoz. Ott megkínálták egy pohár pálinkával. Fölhajtotta és rákezdte:

— Képzelve, mi történt...

Hm, hm, csodálkoztak, a fejüket csóválták és szidták a macskát. Karsainé ezt mondta:

— Még ma nem járt itt. De ha elesípem, ellátom a baját. Nem lop az többé, tudom.

Vargáné kiesít megijedt, különösen a Karsainé vészjósló tekintetétől és éppen csitítani akarta, hogy nem kell ám nagyon bántani, mert oktalan állat, nem tudja mit cselekszik, amikor elöbukkant Piros.

Karsainé tekintete felragyogott:

— Piros! Piros!... Cica, gyere csak ide.

Piros meglepődött. Őt nem szokták így hívni. Habo-

zott tehát. Csak állt egyhelyben, gyanakodva nézett és egy keserveket miákkolt.

— Cica, cicuskám — és Karsainé kikapta egyik lánya kezéből a zsíroskenyeret, a Piros tányérjára dobta, de mindjárt beljebb is húzta a tányért, hogy a küszöbön belül álljon, benn a konyhában.

— Ugyan, hagyja — szólt Vargáné, de nem nagy meggyőződéssel, mert igen haragudott Pirosra.

Piros a konyhába somfordált. Amint belül került a küszöbön, Karsainé hirtelen mozdulattal beljebb lökte és az ajtót becsapta. Piros ész nélkül kezdett futkosni. Vargáné zavarodottan állt, a két kislány nevetett és kíváncsian várta, micsoda játék lesz ez. Karsainé a tűzhegy mellől felkapott egy fadarabot és ütni kezdte a macskát. Ütötte, ahol érte. A fejét, a derekát, a lábát. Ha mellé-ütött, dühe felfokozódott. Piros föl-följajdult, ide-oda ugrott, nyivákkolt, prüsskölt, köpködött, de sem elbujnia, sem megfutamodnia nem lehetett. Csak úgy zuhogtak rajta a kemény csapások. Ha az oldalát érte az ütés, tompa zuhanáshoz volt hasonló a hang, mint mikor teli zsákra esapnak, ha a fejét találta el Karsainé, recsegést lehetett hallani. Egyik ütés a másikat követte. A macska meg-meggörbült, ugrott, kinyújtózott, az ajtónak vetette magát. Karsainé egészen nekivadult, kipirult, még a haja is felborzolódott és amint föl-fölegyenenedett, meglóbogott. A lányok megbűvölten álltak, nem tudták, hogy kell-e még nevetniök vagy már féljenek. Vargánénak majdnem elállt a szívverése. Karsai is benn volt a szobában, mosolyogva szólt:

— No, még néhányat!

Az öreg Karsai, a kertből bujt elő, megállt az üveges ajtó előtt és bamba vigyorral ismételte:

— Lopott? Lopott?

De mintha mögötte, a körbeforgó szédületben mások is felsorakoztak volna, mintha megtelt volna az udvar, a kert, a szomszéd kertek, mindenhol elökerültek az emberek, mosolyogtak, nevettek, tapsoltak, vagy tompa közönnyel bámultak, a hóna alatt tartva ki egy csirkét, ki egy libát, kiskutyát, a kezében baltát, vagy a zsebében

diótöröt; volt, aki gyümölesszedő létrát állított az almafához és azon felmászva kémlelt be a konyhába; egy fiatal telepes kocsival állt meg az udvarban, a kocsija meg volt rakva újszedésű krumplival; leghátul mintha Gyér csóválta volna a fejét, azután a sárga szép öngyújtóval rágyjutott egy cigarettára... Vargáné leroskadt egy székre és fölkiáltott:

— Ne bántsa már!

Még egy istentelen ütést kapott Piros a fejére, amelytől a bőre felhasadt, a homlokán, éppen a szeme tájékán. talán meg is vakult.

— Ez elég volt neked — lihegte Karsainé és a fadarabot visszadobta a tűzhely alá.

— Jaj, nem kellett volna, — sóhajtott Vargáné és a többi csak gondolta: Milyen borzasztó is az élet.

Piros az utolsó ütéstől elterült. De még élt, mert lélegzett, fekete hasa gyors ütemben emelkedett és süllyedt. Homlokáról pirosan folydogált a vér. A szemét behúnyva tartotta. Azután kinyitotta és végtelen értetlenséggel nézett maga elé a földre. Lassan megmozdult. Karsainé kinyitotta az ajtót, megsimította tüzes homlokát és néhány mélyet lélegzett. Piros hason csúszva, majd fölfölemelkedve, de újra és újra ernyedten visszahullva. mintha minden esontja eltört volna, vánszorogni kezdett kifelé. Lassan kúszott ki a konyhából, majd az udvaron át a kertbe, ott elenyészett a kert gyomja közt. Az öreg Karsai mosolyogva csóválta a fejét:

— A teremtésit neki. Még agyonütni sem lehet.

•

Vargáné hazament. Próbált valamit tenni-venni, de sehogysem tudta felejtetni a látványt. Újra és újra megborzongott. Emberrel is így történhetik? Ó, a legborzalmasabb volt, bár ez egészen különös, a Piros köpködése.

Elsietett a piacra. Vett egy újságot a trafikban, nem akart még hazatérni, ellátogatott Gerléékhez is, panaszkodni.

Ebédre csak egy kis levest evett. Ebéd után lefeküdt és rögtön álomba merült. Később éhségérzetre ébredt fel

és megette mind a töpörtyűt. És elmerengett: No, most alaposan elrontottam a gyomromat.

Soha még ilyen türelmetlenül nem várta az urát. Csak már jönne, csak már mondana valamit. Még az is megnyugtató, amikor már másról beszél... Amikor Varga megérkezett, Vargáné rögtön belekezdett a történetbe. Úgy tervezte, hogy a Piros megverésével kezdi. És mégis így szólt:

— Azt a sok húst, ami tegnap maradt, mind megette a Piros.

— Elég baj.

— Elég. Lehetett tizenöt forint ára.

— Hogyan történt?

— Úgy, hogy amikor reggel benyitottam a kamrába, ott állt a lábos a földön, üresen.

— No és bizonyos, hogy a Piros ette meg a húst?

— Ki más ette volna meg?

— Ó, most már akár el se mondom a többi — gondolta az asszony. De azért folytatta:

— Karsainé aztán ma reggel iszonyúan megverte Pirost.

— Ostobaság.

Az asszony mintha vitába akart volna kezdeni:

— Miért ostobaság?

Varga uzsonnát kért és csak kávézás közben tért vissza a tárgyra:

— Semmi értelme sincs az ilyen állatkínzásnak. Az a macska nem is tudhatja, hogy miért ütik. És ha az volt a verés célja, hogy elriasszátok a háztól...

Vargánénak szívébe nyilalott ez az „elriasszátok”.

— ...akkor meg miért nem itt nálunk verte meg Karsainé. Így azután, hogy a hús eltűnt, az csak ürügy. Jobban kell, kérlek, vigyázni!

— Mindig ez a vigyázás.

— Igen. Be kellett volna csukni a kamra ablakát.

— Nem lehet. A kamrának szellőznie kell. Úgyis dohos.

— Akkor meg mást kell csinálni. Erre a kockára, amelyből hiányzik az üveg, kemény papírlapot illeszték,

a kamraablakra meg zsírpapírt szögeznek rajzszöggel és azon lyukakat szúrok.

— Már régen megtehetted volna.

— Van itthon rajzszög?

— Volt, de az is eltűnt.

— Holnap hozok rajzszöget.

Alig hogy lefeküdtek, Vargánét gyomorfájás lepte meg. Nem akart szólni, megpróbálta, hogy hangtalanul viselje el a fájdalmat. „Soha, de soha nem eszem többé zsírosat.“ A fájdalom azonban fokozódott, gyötrelmessé vált. Vargáné vonaglott, homlokát kiverte a verejték, nyögött, feljajdult, leszállt az ágyról, kigyujtott.

Varga felébredt:

— Mit csinálsz?

— Szörnyű fájdalmaim vannak. Megint eperoham, a töpörtyűtől.

— Szegénykém. Talán ópium jó lenne.

— Lemegyek a konyhába, fődöt melegítek. Attól talán elcsitul.

— Feküdj vissza, nem szabad ilyenkor mozogni. Majd én lemegyek.

— Te nem tudod. Már megyek, ja-aj, valami irtózatos.

Az asszony kitámolygott a szobából, ment lefelé a lépcsőn. Minden lépés egy-egy késszúrás volt.

Amikor az utolsó lépcsőfokról lelépett, akkor ugrott ki egy óriási macska a kamra ablakán. Nem a Piros volt. Egy másik macska, amelyet még sohasem látott, egy tarka, fehérhasú és sárgafoltos, akkora, mint egy kölyökpárdue. Tisztán látható volt a magasan álló hold fényében.

CSURI

Úgy látszott, hogy Csuri nem valami szerencsés kutya, mert a gazdája szegény napszámos volt. Hús, esőt nem akadt a háznál, főzeléken és krumplin élt Csuri. Még kenyér sem jutott az asztalára, mert a kenyeret utolsó morzsaig fölmajszolták a napszámos gyerekei.

A napszámos abban az időben, amelyről beszéltek, fenn dolgozott Pesten, szemet hordott az egyik pályaudvaron. Kéthetenként vasárnapra hazalátogatott a családjához. Szombati estén érkezett, olyankor nagy vaesorával fogadta az asszony. Rántott levest főzött például és lek-város gombócot. Öten ültek az asztal körül a konyhában, a napszámos, a felesége és a három kisgyerek, kanalazták a levest, az asztal közepén meg egy nagy tálban gőzölgött a rengeteg gombóc, lehetett vagy száz. Csurinak ebben a lakomában sem telhetett öröme, mert kapott ugyan gombócot, de hát a gombóc embernek való, leginkább napszámosnak, nem pedig kutyának.

Megtörtént azonban, hogy a szemközti házból áttotyogott egy öregasszony, Miklánné. Neki nem volt kutyája, repedezett tányérban áthozta a csirkecsontokat és így kiáltott: — Csuri-i-fi!

Csuri bármerre csavargott, pillanatok alatt ott termett, Miklánné letette a tányért a földre, Csuri hasra feködött és ropogatni kezdte a csontokat. Hess, hess! — üzte a napszámosné a csirkéit, mert hogy túlságosan közelébe kíváncsiskodtak a kutyának, annyira, hogy az rájuk hördült.

Ilyenkor látszott csak, hogy Csuri mérges is tud lenni. Mert máskor esőndes volt és alázatos, sőt földnek lógatott

fejével, félig behunyt szemével valósággal sunyi. Nem is lehetett tudni, hogy miféle eredet ez a Csuri, mert kis korában gazdátlanul kódorgott, úgy fogadták magukhoz a napszámosék. Házőrző kutya lett volna, de a házon, szegény ember házán, nem igen volt mit őrizni és Csuri a maga mélabús kedélyével nem is őrzött semmit: ha idegen lépett be a félсарokra járó kiskapun, nem ugatta meg, hanem elébe szaladt, körülsettenkedte, pislogott rá, nyöszörgött neki, nyilván alamizsnát kért. Talán csirkecsontot.

Azért néha, hogy ne lehessen rajta könnyen eligazodni, mintegy kikelt a maga valójából ez a Csuri: ha estefelé a ház előtt őgyelgett, harciasan megugatta a kondából hazaloholó disznókat. Kistermetű, piszkos fehér-szörű, sárgafoltos kutya volt Csuri, sovány is és mondom, kistermetű, mégis a legnagyobb gördülő hústömegnek ugrott neki és úgy packázott vele, hogy a napszámos, mikor egy ilyen hősködésen rajtakapta, fölnevetett:

— Ni, a Csuri!

Azt már nem mondta, csak hozzá gondolta: ki hitte volna róla?

Bizony, ki hitte volna róla? Ezt is, meg egyebet is. Akár azt, hogy a napszámosnénak volt néhány tyúkjá és tizennégy csirkéje s a csirkék száma egy nap leapadt tizenháromra. Hová lett a hiányzó csirke? Talán átment a szomszéd kertbe veteményt csipkedni és ott agyonverték? Milyen rosszak is az emberek! Az a Miklánné, meg a fél-szemű Kara! Az emberek jók is, rosszak is, csak hogy szétszórt tollakat lelt a napszámosné az udvar végében, a kerítés alján. Szent Isten! A Csuri tette volna? Ó, az az átkozott zsvány!

Csuri az udvaron őgyelgett és mintha sejtette volna, hogy róla mélázik a napszámosné, még jobban lelógatta a fejét és föl nem tekintett volna a világért sem. A napszámosné megmarkolta Csuri nyakán a bőrt, oda vonszolta a tollakhoz, földbe verte az orrát, majd egy lécdarabot kapva föl, kegyetlenül elnáspángolta. Csuri keservesen vonított. Még egy utolsó ütés érte a fejét és elinalhatott.

A napszámosné most már szemmel tartotta Csurit és olvasgatta csirkéit. Volt tizennégy, lett tizenhárom, néhány nap múlva, éppen szombati napon, akárhányszor kezdett is neki a számolásnak, tizenkettőnél tovább nem jutott. Kereste a hiányzó csirkét szomszédban, utcán, ólban, kamrában, jaj, még az eperfán is, de hiába, Csuri szeméből akarta megtudni, mi történt, de Csurit nem látta sehol. Kiáltozni kezdte a nevét: Csuri, Csuri-i-í! A ház mögül jött elő Csuri, nyaldosta a száját, kis pihe lengett a szája szélére ragadtan. Szaladt a ház mögé az asszony, hát megint tollakat látott egy helyen, vérfoltos agyaföldön. Jajveszékelve rohant a lécdarabért, de Csuri ki menekült az utcára.

Alighogy beállított este a napszámos, aznap kellett megérkeznie, már neki kezdett az asszony, hogy elmondja, mi történt. Még le sem rakta az ember a zsákját, melyben egy kis szemet hozott, s már csak úgy zuhogott a fülébe, hogy a szegény csirkék, meg az az akasztani való kutya. A napszámos nyugodtan hallgatta végig a panaszt, aztán így szólt:

— De megnyomta a vesémet ez a szén!

Majd ránézett a tűzhelyre, hogy mi a vacsora. Megsimogatta a gyerekeket, a legkisebbet megcsókolta. Az asszony az asztalra rakta az ételt, letelepedtek, szótlanul ették meg a lebbeneslevest és csak utána mondta a napszámos:

— Majd beszélék a Cselével.

Cselének ugyanis volt puskája. Ő lőtte agyon a Práczkiék kutyáját is, mikor az megbetegedett és veszettségre vált gyanússá.

Akadtt más gond is, az est folyamán nem esett több szó Csuriról. Másnap a napszámos elindult Cseléhez, a falu másik végébe. Mielőtt kilépett az utcára, Csuri oda sompolygott hozzá és körülhízelegte, de ő rá sem nézett. Pipára gyujtott, meg-megállva a kocsúton, aztán komoran ballagott tovább.

Cselét nem találta otthon. Így is jó, — gondolta és megkönnyebbülve fordult vissza. Egyszer csak szembe jött vele Csele. Megálltak, beszélgettek, ami úgy történt,

hogy Csele beszélt, a napszámos meg hallgatott. Jóformán csak akkor szólalt meg, amikor kis szünetben a Csuri dolgával előhozakodott. Kiderült, hogy Csele már eladta a puskáját. Vidáman kezelt a napszámos Cselével és el-sétált haza.

Otthon az asszony féligmeddig megbánta már, hogy Csurit elpusztításra ítélték. Nem is kérdezett hát az urától semmit. Majd beszél magától, ha történnie kell valaminek. A napszámos hallgatagságát azonban nehezen lehetett birni, az asszonyból a kíváncsiság mégis csak kivetette a kérdést:

- No, agyonlövi?
- Kit?
- A Csurit.
- É-én?
- Nem maga. Hanem a Csele.
- Nincs puskája.
- Ugyan. Volt neki mindig.
- Eladta.

Az asszony só kölesönkérésének ürügyével megjárta a szomszédokat, persze a Csuri miatt. Azt tanácsolták neki, hogy ajándékozzák el a kutyát. De kinek? Nem olyan szép állat a Csuri, hogy kapva kapnának rajta. Meg aztán úgylis haza szökne, még ha tanyára adnák is ki. Práczkinak az volt a véleménye, hogy az olyan kutyát, aki a csirkét öli, agyon kell ütni. Egyszerű a módja, ki kell esalni a kertek alá és ott egy jókora husánggal fejbe-vágni. Egyetlen ütés a fejére, nem is kínlódik.

Az asszony szaladt vissza, az ebédet megfőzni. Csak később, ebédelés közben kezdte el:

- Práczki azt mondja, hogy a Csurit agyon kell ütni.
- Ó agyonüti?
- Hogy maga üsse agyon.

A napszámos eltűnődött. Egyszer csak mosoly libbent meg a száján:

- Aztán nem sajnálnál?

Az asszony értetlenül meresztette rá a tekintetét.

- Hogy agyonveretsz velem egy kutyát.
- Ugyan, ne komédiázzon már!

A napszámos megint eltűnődött. Majd szólt:

— Májna vasárnap van!

Az asszony ingerültségében kipirult:

— Két hét múlva, ha itthon lesz, újra csak vasárnap lesz.

— Majd a déli vonattal jövök. Korábban elkérezkedek. Aztán majd elvezetem a Csurit a patakhoz és ott fejbekólintom.

És ránézett az asszonyra. Az asszony elképzelte, hogy hogyan is történik az majd. Az ura megy szórtlanul a husánggal. A Csuri lohol utána, néha meg elébe szalad. Egyszer csak a patakhoz érnek. Akkor az ura megáll és magához szólítja a Csurit. Csuri gyanútlanul hozzá somfordál, talán azt hiszi, hogy kap valamit, egy kis kenyeret. Lógatja a fejét, még jobban, mint máskor. Az ura föl emeli a rettentő husángot, rávág a Csuri fejére... jaj! Talán szét is hasad a feje. Szegény Csuri. Dehát hiába, ha egyszer gyilkos lett belőle.

Szegény Csuri, — zsibogott az asszonyban a gondolat. Mégis csak felülkerekedett benne a dac:

— Két hét múlva már egy csibém se lesz!

A napszámos fölemelte a fejét, a szemöldöke fölszaladt és nyugodtan nézett a feleségére:

— Akkor meg már nem kell a Csurit agyonütni.

Ez a nap vasárnapi nap volt, ünnep és pihenő. Ebéd után a napszámos kiült a ház elé, közel a konyhaajtóhoz. Nézte a báránnyelűk vonulását, a Makláriék kéményének ömlő füstjét, a repdeső madarakat, meg a Miklánné házának horpadt tetejét. Szállongó tekintete, amikor visszahullott a kis udvarra, meg-megakadt a Csurin. Derék kutyá. Hogyan is esett, hogy így megbolondult? A fene azokat a csirkéket! Három-négy csirke éppen csipogva lépdelt be a házba. Csipogásukkal mintha egymást biztatták volna. A legbátrabb ment elől, minden lépésnél lökte előre a fejét és kémelve pislogott, a többi ment utána. A napszámos, más nem esvén a kezeügyébe, zsíros nehéz kalapját kapta le a fejről és azt vágta utánuk:

— Hess ki, az anyátok! Mind bepíszkítják azt a konyhát.

A ház előtt haladt el éppen Práczki, ünneplő ruhában ment be a faluba:

— No, szomszéd? — kérdezte sokat jelentőn.

A napszámos kitérően válaszolt:

— Sütkérezek a napon.

Práczki már el is tűnt a szeme elől.

Este korán lefeküdt a család, mert másnap ötkor indul a vonat Pest felé.

Két hét múlva csakugyan kora délután érkezett meg a napszámos. Megint hozott szenet a zsákjában. Letette a zsákot a konyhában, köréje sereglettek a gyerekek. Megsimogatta őket, majd a zsebébe nyúlt, papirosomagot húzott ki belőle és kilépett a ház elé. Kibontotta a csomagot, csontdarabok voltak benne:

— Csuri! — kiáltotta keményen és az előszaladó kutya elé szórta a csontokat. — Nesze, hogy ne fájjon a fogad a csirkére.

Az asszony mögötte állt:

— Csoda, hogy még megvan mind a tizenegy.

— A multkor még tizenkettő volt!

— Egy belefulladt a dézsába, a nyavalya törte volna ki.

A napszámos szétnézett a kaparászó néhány csirkén:

— Egész nagyocskák. Nem bántja már az ilyent a kutya.

És ez úgy hangzott, mint a legfelsőbb kegyelem kihirdetése.

Úgy látszik, hogy Csuri mégis csak szerencsés kutya. Mert szegény napszámos a gazdája.

A KUTYA HARAP

A Jegenye-utca, ahol Péterék laknak, a falu leg-hosszabb és legszebb utcája. Tele csupa szép, nagyudvaros, kertes házzal. Csak éppen egy részén, a Kis Miklósék és Csorba cipész háza közt lapul egymásután három nád-tetejű, ferdefalú viskó. A középső a Péteréké. Kicsiny, jobban mondva keskeny az udvara, megszürkült, csaknem korhadó léc a kerítése.

Szegény emberek ezek a Péterék, de ettől még derű-sebb is lehetne a kedélyük. Mivel hogy Dunaszemes nem afféle nyomorfészek s a szegénység itt még nem jelent va-lami alvilági sorsot. Szegények és mogorva emberek Pé-terék. Péter és Péterné pörlekednek egymással, püfölik a gyerekeket és haragusznak mindenkire. Különösen azokra, akiknek szintén rosszul megy a soruk, mert azokra inkább mernek haragudni.

Kutyát talán csak azért tartanak, illetve tartottak Péterék, hogy az fejezze ki az ő mindenkori kedélyállapo-tukat. Ez a kutya, már amit tartottak, egy ugatós-harapós bozontos kis fenevad volt. Mindenkit megugatott, aki el-ment a házuk előtt. De még hogyan! Ült naphosszat a krumplival bevetett, gondozatlan udvar közepén és fűlt. Amikor lépteket hallott, már hegyezte a fülét, mordult és viesorította a fogát. Amikor pedig feltűnt a járókelő a kerítésen kívül, az utcán, a kutya oda rohant a kerítéshez, nekivetette magát, éktelenül éles hangon kezdett ugatni: minden egyes vakkantás után hörgött, eközben a szőre felborzolódott, a szeme szikrázott és hegyes fogaival ha-rapta, marcangolta a kerítés léceit. Nyilván belekapott

volna a ballagó emberbe, ahol éri, ha nem lett volna át-
törhetetlen válaszfal a kerítés. De még így is szinte attól
lehetett tartani, hogy óriási dühében egyszer át tudja
magát vetni a kerítésen, pedig kicsi volt, mint egy gombo-
lyag, vagy átnyomja magát két lécc között a résen, holott
ahhoz túlságosan nagy volt. Veszedelemes méregzacskó
volt.

Az emberek különösképen viselkedtek ezzel a kutyá-
val szemben. Mindenkiiben hirtelen ingerültséget keltett
váratlanul kirobbanó vakkantó-hörgő ugatása s ellenséges
vicsorgása. Szerették volna agyoncsapni, szerettek volna
miatta haragos szavakkal rátámadni a haszontalan Péte-
rékre. Mert minek az ilyen féreg a háznál, csaknem kellős
középén a falunak. De hát a kutyát védte a kerítés az
agyonütés ellen. Péteréknek meg hiába mondtak volna
akármit; bíróhoz, jegyzőhöz folyamodni körülményes lett
volna, nem érte meg a fáradságot.

Péterék, legtöbbször az asszony, ritkán a férfi, ha
otthon volt, csak álltak a házuk ajtajában és közönyösen
nézték az utcán elhaladó, hirtelen megriadó, izguló embe-
reket. Bizonyos, hogy örültek is a bosszúságuknak.

Egyszer, már régebben, benyitott a kapun egy csupa-
rongy koldús. A kutya véletlenül hátul az ólak közt tar-
tózkodott s onnan rohant elő, így eshetett meg, hogy a
koldús gyanútlanul nyitott be és indult a házajtó felé.
Persze, hogy a kutya beleharapott a lábába. Még szeren-
cséje volt a koldúsnek, hogy a téli időben rongyokkal volt
beesavarva a lábaszára s így a kutya fogai éppen csak
érintették a bőrét. Még csak szóbeszéd is alig lett az eset-
ből. Koldús, nagyobb baj nem történt, nem törődött vele
senki.

A multkor azonban a Szöllősiné kisfiát harapta meg
a kutya, mégpedig csúnyán. Ebből már egész kis vihar
kerekedett. Szöllősiné a gyereket tojásért küldte, de nem
Péterékhez, hanem a mögöttük lakó Pintérnéhez s így nem
figyelmeztette a veszedelemre. Mivel Pintérné nem adha-
tott tojást, a gyerek magánbuzgalomból nyitott be a Pé-
terék kisajtáján. Ekkor harapta meg a kutya. Nemesak
hogy a bőrét lyukasztotta át, hanem — még a nadrágját

is eltépte. Lett aztán nagy átkozódás. Szöllősiné szidta a kutyát és a kutya gazdáját. Az egész utcarész lábrakelt, a szomszédok is beleavatkoztak az ügybe. Megfenyegették Péteréket, hogy most már feljelentést tesznek ellenük a csendőrségen.

— Csak tegyenek, — hagyta rájuk nyugodtan Péter. És még hozzátette:

— Senkinek semmi keresnivalója az én házamban.

Valaki nagy felbuzdulásában azt ígérte, hogy bunkóval agyonüti a kutyát.

— Csak azt merje megtenni! — mordult fel Péter s szeme úgy villant meg, mint a kutyáé.

Kis Miklósné, az asszony fejével, már mint a Péternével próbált okosan beszélni:

— Minek az a kutya, minek tartjátok?

— A házat őrzi, — felelte Péterné.

— A házat! Nem viszi azt el senki. Legalább egy táblát akasztanátok ki a kisajtóra és arra rá lenne írva: a kutya harap. Ahogy más rendes háznál teszik.

— Én bizony nem firkálok senki bőre kedvéért. Nem is tudnék olyan táblát írni.

— Hát elég nem szép, — duzzogott Kisné és eredménytelenül vonult haza.

A napokban azonban, nem sokkal a baleset és a vizsály után, akadt egy hetyke ember, aki a falu másik részén lakik, de akinek éppen a Jegenye-utcán vitt el az útja, a Péterék háza előtt.

— Ne te, ne! — tört ki az elcsodálkozás ebből a hetyke emberből, amikor ellene is kirobbant a kutya dühe s ahogy történni szokott, loholt, nekiugrott a kerítésnek s észbontóan kezdett ugatni, hörögni, lécet rágni, földet kaparni, szóval dühöngeni, de úgy, mint egy oroszlán.

A hetyke ember megállt és nézte a kutyát. Először is a kiesinységén csodálkozott el, de úgy, hogy valósággal dühre gyúlt. No hát, ilyen kis zsaeszkó és akkora veszett méreg van benne. Bizonyisten szemtelenség.

A hetyke ember szétnézett egy kis rögéért vagy kavicsért. Röögöt, kavicsot nem lelt. Csak úgy ránézett tehát

a kutyára, szigorú megvetéssel és fölényes szóval akarta leinteni:

— Kusti! Nem hallgatsz el!

A kutya dühé úgy fellobogott erre a csitításra, mint a láng, amikor petróleumot öntenek rá. Ugatott, hörgött, viessorgott és egy nagy szilánkot harapott ki a lécből.

— Ejnye, az anyád! — szólt ki a kalap alól a hetyke ember s egyszerre igen sajnálta, hogy nincs nála valami jóféle husáng. Mert ő bizony fejbekólintaná ezt a görcsöt.

Úgy, hogy a hetyke ember, amikor már elhaladt a ház előtt, azon tűnődött, hogy alkalomadtán még egyszer eljön majd errefelé, elhozza magával azt a szilfabotot, amelyik otthon tétlenül vesztegel a kamrában. Ekkor találkozott Kis Miklósnéval. Köszöntötték egymást, beszédbe ereszkedtek és szóbakerült a kutya. Kisné elmondott mindent a kutyáról és gazdájáról. A koldúst is, ami baj, baj, de a gyereket is, ami már mégis disznóság.

— Aztán nem lehet ám velük semmire sem menni, csak nem értik az emberséges szót.

— Nem hát! — hagyta rá Kisnére a hetyke ember.

A hetyke ember megpöccintette a kalapját és ment.

Jónéhány nap mult el, amikor megint felbukkant a Jegenye-utcában a hetyke ember. Olyan kisbajszú, kövéres, mosolygó, pirosposzsgás gazdalegény volt a hetyke ember. Lassan lépdelt a Péterék háza felé. A szilfabot csak nem volt nála. Amint a kerítéshez ért, a kutya, mint ha puskából lőtték volna ki, úgy vágódott neki a kerítésnek s ugatni, hörögni, viessorogni kezdett. A hetyke ember megállt és nézte. Majd benyult a zsebébe, revolvert húzott ki és durr! — belelőtt a kutyába.

A kutya vakkantott egy szörnyűt. Elterült. Megvonaglott, hördült és már hullá is volt.

Péterné jajveszékelve rohant ki a házból. Nyomban átkozni kezdte a hetyke embert. Az csak állt, nézett rá és nyugodtan hallgatta:

— Miért tette, jaj, miért tette, maga istentelen zsi-vány? — kérdezte visítva és hasztalanul Péterné.

— Tudják azt maguk nagyon jól, — mondta tompa hangon a hetyke ember s azzal tovább indult.

Innen is, onnan is előbukkant egy asszony, amonnan is egy gyerek, férfi, mi az, mi történt? A Kara Féri volt, az hát! Nagy gonoszság, — ezt is vélték, de azt is hogy jól tette, úgy kellett annak történnie, ámbár... szegény kis kutya.

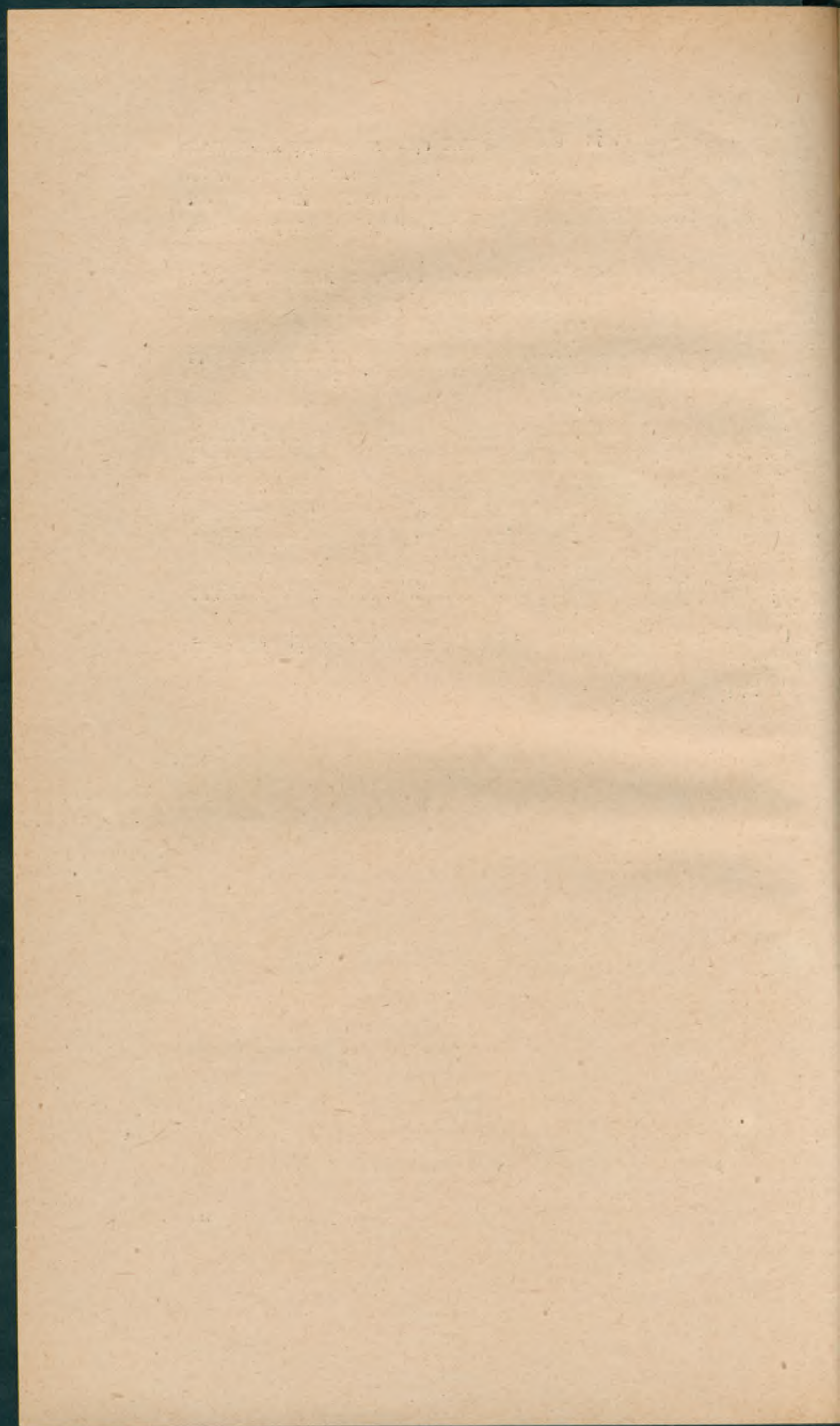
Péter aznap csak este érkezett haza a határból. Szó nélkül hallgatta végig, ahogy a felesége elmondta neki a kutya megöletését. Annyira szó nélkül, hogy, mivel a szem is vészesen villant fel, azt lehetett hinni, valamin töri azt a konok fejét. Egyszer hördült csak fel:

— Az a gazember!

Másnap éppen vasárnap volt, akadt ideje Péternek bőven. Előkeresett egy zsindegyarabot, azt meggyalulta fehérre, símára. Elment a Csorba cipészhez, festéket és pemzlit hozott onnan magával. És folytatta a munkát. Kissé kacskaringósan, de azért egész olvashatóan rápingálta a zsindegydarabra a mondókáját, ha már nincsen kutya, aki a házat őrizze. Madzagot is kerített és a léceket kikötözte a kisajtóra.

Ott áll ma is, minden idegen olvashatja és féltheti a bőrét:

A kutya harap!

L É G Y

Nyáron a kelleténél több légy volt a lakásunkban. Nem esoda, mert a város szélén lakunk, tehát már majdnem vidéken s még hozzá piac közelében.

Nem szerettük ezt a sok legyet. Sőt, ezzel keveset mondok, útáltuk, gyűlöltük őket. A legyek azonban, tudomást sem véve a mi érzelmeinkről, már kora reggel rászálltak az arcunkra, a paplan fölött heverő kezünkre, s szaporamozgású lábaikkal vígan taposták a bőrünket.

Reggelizés alkalmával ellepték az asztalt, szaladgáltak a kenyéren, rajzottak a cukron, kóstolgatták a vaját, s halált megvető vakmerőséggel szállongtak a tej és a fekete-kávé fölött. Az is megesett, hogy valamelyik, nyilván motorhiba folytán, bele zuhant a kávéba.

— Szemtelen légy! — tört ki belőlünk a düh, hol a feleségemből, hol belőlem.

Már aszerint, hogy kinek a kávéjába hullott a légy.

Részvétérzést tehát nem keltett bennünk a légy halála, sőt azt is gondoltuk néha, hogy: úgy kellett neki. Hol én, hol a feleségem, megint csak aszerint, hogy kinek a kávéjába hullott a légy.

A nyár korán elmúlt, az őszt rövid volt, jóformán csak az egy szeptember hónap, októberben már ránk tört a hűvös, esős idő.

A legyek, ha talán még nem is fogyatkoztak meg, mindenesetre vesztek el élnkségükből. Azelőtt úgy keringtek, mint az örültek, a hűvös októberben azonban már csak szállodogáltak, köröztek, méltóságteljesen s némi melankóliával.

A legyek ellen lobogó haragunk lelohadt. Istenem, légy, az a hivatása, hogy alkalmatlankodjék az embernek.

Október második fele, a legyek, mintha fogytak volna. November, a legyek szemmel láthatóan kevesebben vannak. És szelídebbek! Már hajlamosak voltunk az efféle gondolatokra: az ember ideges és nyáron nyilván túlozza az egész légyügyet.

December. Hát sokkal, de sokkal kevesebb a légy. December közepe, már alig van légy. A tíz ujjamon megszámolhatnám őket. Nem is gondoltunk többé rájuk. Mintha az a hét, nyolc-kilenc légy már nem is létezne. A légykérdés helyébe új problémák léptek: a hideg, a korai sötétség, a fűtés drágasága, hogy csak a legkisebbeket említsem.

Napokon át nem láttunk legyet s megállapítottuk, hogy: légy volt, légy nincs.

— Né-é-é, légy! — csodálkoztam el úgy karácsony táján, amikor váratlanul felbukkant egy légy.

A légy a villanylámpa körül röpködött. Nem is röpködött, mert röpköd egy veréb és a nyári légy, ez a téli közepi rovar azonban, ha szárnyas lényről egyáltalában mondható ilyesmi, éppen csakhogy cammogott.

— Még van — mondta a feleségem a légyre. — De már csak ez az egy.

Többet ez alkalommal nem beszéltünk a légyről. Az érzelmeket illetőleg meg csak magamról szólhatok: ezekben a percekben, az esztendő utolsó legyével szemben minden haragom, de még a haragjaim emléke is elszállt. Nézttem a cammogó legyet. Sze-egény! — ezt éreztem és ennél többet nem is gondoltam.

Negyedóra mulva eltűnt a légy. Valamelyik bútor mögé, vagy Isten tudja hová szállt.

Másnap este egyedül ültem otthon. Feleségem benn járt a városban. Magányos ember számára unalmas és komor a téli este, különösen a város szélén, csaknem egészen kívül azon a forgatagon, amit városi ésszel életnek nevezünk.

Élet, halál!

És megjelent a légy. Vígán, vagy ha nem is vígan,

de még jó erőben, magabiztosan szállongott. (Vissza is kell vonnom, amit az imént állítottam róla, hogy az előző napokban csak úgy cammogott.) Leereszkedett az asztalra, rá a damaszt terítőre s azon sétafikált.

Kedves kis állat. Egész helyes a formája. Hálás ilyenkor neki a magános ember, mert megjelenése után még sines teljesen egyedül. Számít az élőlény, még ha légy is. Drága kis légy. Szegény. Igen, szegény, mert bizonyára utolsó napjait éli. Hiszen annyi, de annyi volt a légy és csak ez az egy maradt meg a sok közül. A többi mind elhullott. Légy sorsa, hogy nyáron szentelenkedjék, ősszel szerényen éldegéljen, ősz végén azután, meg télen, élettelenül zuhanjon le a padlóra, vagy odaragadjon, rá haljon a falra. Látni is itt-ott a magasban egy-egy fekete légyhullát, persze, a derék Juci, a takarítónőnk, jóvoltából.

— Itt a legyed! — mondta egy nappal később a feleségem, amikor vacsorázni kezdtünk s a légy a paprikásszelet szagára előbujt ismeretlen rejtekéből.

— Érdekes — mondtam én —, hogy az ember ilyenkor télen egészen más érzéssel néz egy legyet, mint nyáron.

— Ugyan! — csak ezzel az egy szócskával furesálotta a feleségem a hirtelen ellágyulásomat.

Talán csak makaesságból folytattam:

— Mert, úgye, egy szál légy már nem okozhat az embernek semmi kellemetlenséget. És mivel tulajdonképen halálraírték az élőlény, az ember még részvétet is érez iránta.

A feleségem rántott egyet a vállán. Úgy ízlett neki a paprikásszelet, hogy részvétérzésre, légy miatt, nem volt hajlandó.

Nem szóltam többet, csupán magamban elmélkedtem. Nincs igaza az asszonynak, mert a részvétérzés indokolt, tehát nem beteges. Persze csak akkor, ha a részvét oly kicsi, mint maga a légy. És miként a részvétnak, úgy a légy láttán felpislanó örömnak is van értelme. Nem irodalmi gondolat ez — mint ahogy a feleségem bizonyára hinné —, hanem emberi megnyilatkozás. Olvastunk, vagy talán hallottunk is mindnyájan rabokról, akiknek megkönnyebbülésül szolgált, hogy a cellájukban rajtuk kívül még, mondjuk, egy pók élt. Az élőlény, mozgásával, mun-

kájával, a maga kicsiny életével, az élet hírét hozza. És reményt kelt. Valahogy így, ha talán körmönfontnak látszó logikával is: Itt van egy légy! Annyi száz és ezer elhullt és ő még él. Tehát: ilyen eset is van. Még csak egyetlen láncszem a sorban és már elérkeztünk a gondolathoz: ha minden jól megy — a légy bravurját tegyük át emberi síkra, — az ember élélhet akár kilencvenéves koráig is.

A hosszú élet reménye kapcsolódott az egyetlen legyünk késői életéhez. Elkezdtem tehát drukkolni a légynek. Szinte már az ellen is föl akartam szólalni, hogy az ablakot naponta nyitogatják s a lakást szellőztetik. Halatlan könnyelműség! A nyitott ablakon át beáramlik a hideg, a légy meghülhet, tüdőgyulladást kaphat és — vége.

— Vigyázz a legyünkre! — figyelmeztettem félig tréfásan a feleségemet, amikor egy délután a városba indultam.

— Hová mégy? riadt föl a feleségem.

— A városba. Hová mennék? Tudod, hogy dolgom van.

— Mindig itt hagysz.

— Ha muszáj. És az olyan nagy baj?

— Tudod, hogy milyen rossz egyedül.

— Nem maradsz egyedül.

A feleségem homlokát ráncolva nézett rám.

— Itt a légy! — mondtam.

— Ó, ó! — tört ki feleségemből a megvetés, melyről hirtelenében még azt sem tudhattam, hogy a légynek szól-e, vagy nekem.

— No, szervusz.

— Mikor jössz haza?

— Mihelyt a dolgom elintéztem.

— Úgy. Most már bevezeted, hogy naponta későn jársz haza.

Elámultam. Ugyanis az elmúlt egy hét alatt egyszer érkeztem haza a rendesnél későbbben, félkilencor, akkor is fontos ügyben jártam el s pénzt hoztam.

— Azt akarod, hogy ne menjek?

— De csak menj.

— És jöjjenek haza, mielőtt a dolgomat elintéztém?

— Csak intézd.

Még egyszer köszöntem, feleségem ezt a köszönetet már nem viszonzotta.

Este fél tízkor érkeztem haza. Nehéz ügyem volt, várnom is kellett, de mihelyt végeztem, villamosra ültem és robogtam hazafelé.

A feleségem kisírt szemmel fogadott. Köszöntöttem, nem köszönt vissza. Haragudott, mert késtem.

Szó nélkül ültünk a vacsorához.

Ettünk. A légy nem mutatkozott. Megettük a vacsorát, feketét is ittunk, a legyet nem láttam. Ebben azonban semmi különös nem volt, mert már máskor is megtörtént, hogy a légy egy-két napon át nem került a szemünk elé. Bizonyos, hogy valahol a kályha mögött, a szekrény mögött, vagy más rejtekén időzött ilyenkor, esetleg ajtónyitáskor átsurrant a másik szobába, bár ez utóbbi eshetőség a legvalószínűtlenebbnek látszott, mert a másik szobában alszunk s azt nem fűtjük. A légy tartózkodási helye eddig kizárólag az első szobánk volt.

Másnap elszállt a feleségem oktalan haragja. Már reggel ő szólított meg s napközben többször kedélyesen beszélgettünk. Megint elmentem hazulról, de este korán megérkeztem. A légy vacsorakor jutott eszembe. Nem láttam, tehát csak úgy kiszaladt a számon a kérdés:

— Vajjon mi lehet a legyünkkel?

— Miért? — kérdezte a feleségem egyszerűen.

— Nem látom.

— Légy nyugodt, nem is fogod látni.

— Hogy-hogy?

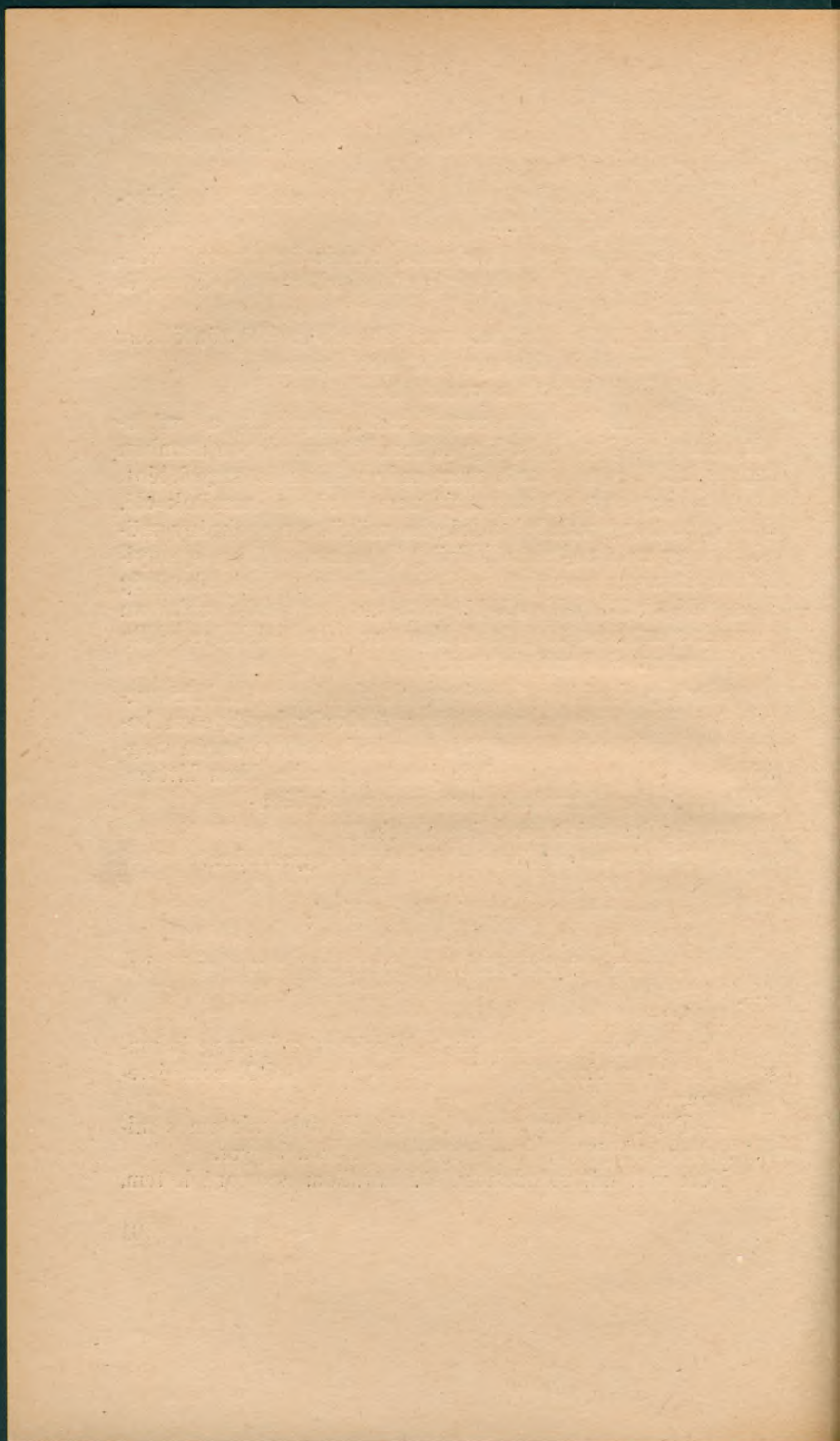
— Tegnap agyonütöttem — hangzott a nyugodt, kedélyes válasz.

Elhallgattam.

Hosszabb hallgatás után a feleségem még meg is magyarázta a cselekedetét, hátha a magam esztől nem érteném meg:

— Dühös voltam, mert késtél. Kilencig vártam s mivel akkor sem jöttél meg, agyoncsaptam a legyet.

Nem volt mit mondanom. De bevallom, szomorú lettem.

A KUTYA

A kis esetet, vagyis inkább csak jelenetet, több vita előzte meg. Egy este például Steinherz úr Kovács úrnak egy könyvről beszélt, egy híres író mostanában megjelent regényéről. Ezt az íróat Steinherz úr különben nem kedveli, Kovács úr sem, eddig megegyeztek abban, hogy az írónak csaknem minden műve csupa retorika. Steinherz úr ezt más szavakkal fejezte ki, azt mondta, hogy duma. Kovács úr a maga részéről így egészítette ki a tényállást: kultúr-halandzsa.

Hanem a legutóbbi regény tetszett Steinherz úrnak. Stílszerűbben: ezzel a regényével az író megfőzte őt. Különösen hatott Steinherz úrra a befejezés. Erről, helyeslően bólogatva, így áradozott.

— Ez megható. Ebben mély igazság van. Azt mondja Szóontó János, hogy: mindnyájunknak szükségünk van a szeretetre. Vágyunk kérem, a szeretetre, s ha az nincs, magányosak vagyunk a világban, olyanok, mint a kóró, melyet a szél hajt, vagyis mint a kiverő kutya. Hát ez, kérem, nagyon szép gondolat.

Csakhogynem Kovács urat nem lehetett meggyőzni. Annál inkább nem, mert a regényt nem olvasta. Gúnyosan nézte végig Steinherz urat, látta, hogy Steinherz úr száradt alakján lötyög a ruha, hogy az arca fakó és ezer ránc borítja, hogy fogatlan szájával hibásan beszél s hogy amikor elhallgat, nyitva marad a szája, az alsó ajka lelóg és nyáladzik és pajkos elméjében felvillant: nini, ennek a Steinherznek csakugyan az lehet az egyetlen álma, hogy őt szeressék, sőt ne is többen, ne sokan, hanem legalább egyen.

egy tizennyolc éves, egészséges, gusztusos lányka. Csakhogy ez az álom az ő magánügye. Szóontó János regényének befejezésével pedig így áll a dolog:

— Haha! Ez is mély gondolat? Már hogy minden ember vágyik a szeretetre? Ez, kérem, közhely. Ezt a kiskutya is ugatja. Ez tetszett meg magának abban a regényben? No, a maga nézetei is igazolják azt a tételt, hogy: szép az, ami érdekeimnek megfelel. Hanem mondok valamit. Ennél már sokkal különb, mert nem közkeletű gondolat, az, hogy: mindnyájan vágyunk a szeretésre. Tehát nem a szeretetre, mert ezt a csecsemő is tudja, hanem a szeretésre, arra, hogy valakit, valakiket, vagy legalább is valamit szeressünk. Ez a szeretés is lelki szükséglet. Persze ez sem új gondolat, nem én találtam ki, mert minden valamire való lélektani könyvben benne van. Sokkal több lett volna, ha a maga Szóontó Jánosa valamely történettel ezt az igazságot szemléltette volna.

— Jaj, kérem, az megint más, amiről ön beszél — vetette ellene Kovács úrnak Steinherz úr.

A vita megindult és eltartott legalább egy óra hosszáig. Mivel azonban hamarosan egészen eltért a tárgytól s már oly részletei is felbukkantak, hogy Steinherz úr ezt a kérdést is fölvetette: mit ért ön lepedő alatt? — forduljunk el e vitától s hagyjuk feledésbe merülni.

Egy másik vita özvegy Sámsonné és Kenéz Aladár úr közt folyt. Most már meg kell mondanom, hogy nagyjából ugyanazon a helyen, egy józsefkörúti bérházban, csak éppen más lakásban. Ennek a vitának a tárgya a kutya volt. Nem egy bizonyos kutya, hanem a kutya általában. Mert a beszélgetők nagyjából mindenben megegyeztek. Volt pedig ez a minden nem több és nem kevesebb, mint hogy a kutya kedves állat. Kedves, okos, hű, aranyos és szép. Kenéz úr is, Sámsonné is nagyon szereti a kutyát. Sámsonné úgy mondta, hogy ő „imádja“ a kutyát. Hogy nincs kedvesebb teremtménye a Jóistennek, mint egy olyan aranyos kis dög. Még abban is megegyeztek, hogy egyikük sem tartott kutyát. Eltérések csak lényegtelen részletkérdésekben mutatkoztak. Sámsonné azért nem, mert egyszer már volt kutyája s az szopornyicában megbetegedett és meg-

döglött, pardon, meghalt. Kenéz úr pedig azért nem, mert a kutyáért adót kell fizetni.

Egy másik lakásban, nagyobb társaságban, arról beszélgettek, hogy az emberek mennyire szeretik a kutyát. Jobban, mint egymást! — jegyezte meg valaki vidáman. Csakugyan — hagyta jóvá egy másik jelenlevő. És rögtön elbeszélte egy kis esetet. Hogy ő a napokban egy délelőtt az adóhivatalban járt. Várakoznia kellett az előszobában. Vártak ott rajta kívül még többen. Férfiak és nők, szegények és jobbmódúak vegyesen. A várakozók komor tekintettel néztek maguk elé a semmibe. Sokáig vártak, az alatt nem beszéltek egymáshoz. Hogy játszottak volna egymással, vagy kedvesen csaholtak volna egymásra, arról szó sem lehetett. Sőt! Egy újonnan érkezett valamit kérdezett egy már ottlevőtől s az elfordult és nem felelt neki. Nyilván főtt az agyuk a gondoktól, a szegény sokallotta a rá kivetett adót, a jómódú meg arról tűnődött, hogy nincs igazság a földön, mert ha lenne, akkor az adóhivatal nemcsak hogy nem kívánna tőle semmit, hanem még juttatna neki egy kis pótlővedelmet. Mindenki ellenséget látott a másikban, aki ha nem is akarja őt megölni, de meg akarja rövidíteni. Talán ezért is, mondhatni, undorodtak egymástól. Szóval a hangulat sötét volt. És akkor megjelent egy asszony egy kis kutyával. Egy pincsi volt az egész. No de micsoda változást idézett elő az a pincsi egyszerre az teremben, annyi ember közt! A szemek fölragyogtak, a szájak mosolyra húzódtak. Még szép, hogy nem pont akkor süttött be a nap az ablakon. Valaki nyult a kutya felé. Egy másik elkezdett motyogni: Kutyus, kutyuska, kutyika, tyutyika, tyutyikám! A tyutyika megállt előtte s pislogott rá. Jaj, milyen édes! — sóhajtott a nő, ebben a percben már nem is egyszerűen csak nő, hanem hölgy. Egy úr, aki riadtan húzódott el előbb egy kis csoporttól, mert egy szegényruhás ember hozzáért a kabátjához, még le is verte az érintést a kabátjáról, bátran odament a kutyához és megsímogatta. A kutya tehát egy csapásra, csupán a megjelenésével, a létevel, lélekzõ, mozgó, nézdegélõ kis valóságával úgy megváltoztatta az egész légkört, hogy... hogy talán ha akkor lépett volna be egy koldus, az legalább

tíz-tizenkét fillért összeszedhetett volna. Még beszélgetés is indult meg az emberek közt, egész barátságosan. Mert valaki nem állhatta meg, hogy ki ne mondja, szavát mindenkihez intézve:

— Ez uszkár!

— Fenét uszkár! Hogy lehet ilyen marhaságot mondani? Nem látja, hogy mopszli?

Ketten nevetve összehajoltak:

— A hülye. Mért nem mindjárt azt mondta, hogy véreb?

Így adták elő a kis jelenetet a társaságban, végig hallgatták azt és megállapították, hogy az emberek bizony nagyon szeretik a kutyát. De hát mit is szeretnének? — hangzott el nyomban a kérdés. Kell, hogy valamit szeressenek. Szeretik a kutyát, a bocit, a kisesikót. Szóval a kis állatok. Valaki kacagva vetette oda: a legyet nem! Mindenekfölött azonban a kutyát szeretik. Kicsit, nagyot, középest. Hát a kutyát lehet is szeretni. Mert hát a kutya ilyen meg olyan. És megint következnek a kutya közismert erényei: okos, szép, hűséges, hálás, szereti a gazdáját. Egy fanyar úr eltűnődött ezen: szereti a gazdáját, hm, hm.

Máténé és Prokosch, ezt az esti társalgást követő napon délelőtt, megint csak a kutyáról csevegtek a folyosón. Már hogy Máténé künn állt a folyosón, Prokosch meg ingujjban kikönyökölt a nyitott ablakon. Ugyanabban a bérházban, amelyikben eddig valamennyi elbeszélés, tárgyalás, vita történt a kutyáról, a szeretetről, az állatokról, az emberek rosszaságáról. Hogy a kutya sokkal okosabb, mint az ember — jelentette ki Máténé. Prokosch ezt még fokozta: a kutya nem gonosz. Nem kell tőle félni. Nem tör az ember életére, egészségére, nem akarja kifosztani, tünkretenni. Még a névtelen följelentéseket sem a kutya írja. Az egetverő butaságokat sem a kutya ugatja. Máténé bólintott: Úgy van! Ámbár... vannak nagy kutyák!

Ebben a pillanatban nyílt meg a szemközi ajtó s kigördült rajta egy kis kutya. Még pedig a Csiszli, az egész ház kedvence. Csiszli kigördült, utána pedig kinyomakodott az ajtón Gravecs úr. Gravecs úr volt a Csiszli gazdája. Nagytestű ember, nagyfejű, bandzsaszemű. Róla mondta

egyszer Steinherz úr, hogy: Emberben csak a kicsit szeretem, mert ha már ember, akkor legyen kicsi, hogy minél kevesebb legyen belőle. Csiszli vakkantott egy vidámat, Gravecs úr visszaszólt a lakásba valaki nem láthatónak: Menykőt neki a hasába! A Csiszli hangja csengett, a Gravecs úré rekedten harsogott. Gravecs úr betette maga után az ajtót és úgy rikoltott egyet, bele a levegőbe, minden ok és cél nélkül: Csiszli! Csiszlinek ekkor haptákba kellett volna magát vágnia és mozdulatlanul lennie, hogy mit óhajjt, mit parancsol Gravecs úr. De Csiszli ehelyett körül-táncolta Gravecs urat, teste kéjesen vonaglott, mintha a rikoltás már korbácsütés lett volna. Nna! — nyögött egyet Gravecs úr. És elindult, Csiszlivel persze. Csiszli előre futott, visszaszaladt, izgett-mozgott, kis szőrös kutya volt, olyan, mint egy gombolyag, mint egy motorosított gombolyag. Nevetni kellett, ha az ember látta. És ha az ember Gravecs urat látta, egyáltalában nem kellett nevetni. Inkább félni lehetett tőle. Már a képe, a nézése fenyegető volt. Lassan lépdelt, talán döngött is alatta a folyosó. Nagy teher volt a föld hátán. Száz kiló, vagy százhusz, mintha minden pénzét is a zsebében hordta volna. Sem jobbra, sem balra nem nézett, senkit észre nem vett. Figyelme önmagára irányult, persze a Csiszlin kívül. Ment a kávéházba, reggelizni. Szereti a jó kávé, mint ahogy minden jót szeret, neki van kávéja, abból főzet magának, beleönteti termoszba, viszi le, a kávéházban tejet rendel s a finom kávé beleönti a tejbe. Visz vajat is, ő azt is kap. Jobbat visz, mint amilyent a kávéházban adnak. Elolvassa a lapokat. Minden rendben van, úgy kell a disznóknak! — teszi majd le elégedetten az utolsó lapot. Legalább is így szokta csinálni. Most még a folyosón megy, a folyosó hoszú, minden ablak az ő lakásának ablaka s ez még csak az udvari front. Mielőtt a lépcsőt elérte, a lépcsőház ajtaján kíváncsorgott a folyosóra egy koldus. Hirtelen el akart tűnni, meg akart semmisülni, amint Gravecs urat meglátta. De már későn volt. Gravecs úr megállt, ránézett, a szeme villámokat szórt és felordított: „Maga már megint itt van? Már mondtam, hogy ha még egyszer meglátom, átadom a rendőrnek. Mégis csak disznóság, hogy itt az ajtókat nyitogatja és zavarja

az embereket. Menjen dolgozni, barátom. Csiszli is megállt, előbb a gazdájára pislogott áhítattal, majd a koldusra nézett s ő is megugatta a koldust, mérgesen. Majd újra körültáncolta a gazdáját, vonaglott örömeiben, emelgette a hátát, símogatásra nyujtva. Csiszli! — hördült fel Gravees úr s ezután kutya és gazdája eltűntek a lépesóházban. Már Kovács úr is künn állt a folyosón, ő is indult éppen hazulról. Kár, hogy nem volt jelen Steinherz úr. Így csak Má-ténét és Prokosch urat köszönthette Kovács úr s nekik szólt oda, mintha le akarta volna zárni a vitákat a kutyáról:

— A kutya, kérem, okos állat, kedves, hű állat, szereti a gazdáját, de van egy szörnyű nagy hibája. Undorítóan ízléstelen.

A DENEVÉR

Azt, hogy a denevért babonás emberek elevenen ki szokták szögezni az ajtajukra, mivelhogy az szerencsét hoz, — csak diákkoromban tudtam meg az olvasókönyvből. Ebben a korban már elvesztettem a korai gyermekkoromnak azt a kegyetlen közönyösségét, mellyel mindnyájan zavartalan kíváncsisággal öltünk meg, vagy kínoztunk különféle élőlényeket. Amikor én a denevér kiszögezésének szokásáról olvastam, kissé megdöbbsentem s nagyon csodálkoztam azon, hogy ennyire kegyetlen emberek is vannak. Szinte alig akartam elhinni, de hát el kellett hinnem. Belenyugodni azonban, hogy emberek ilyesmiket tesznek, mindmáig nem tudtam. Emlékszem, hogy akkor elképzeltera a szárnyainál fogva kiszögeezett denevért, szinte azonosítottam magamat vele s megéreztem valamit végtelen kínjából. Abból, hogy sorsa elvégeztetett, meg kell hálnia. Mintha ez tudata is lett volna a denevért. Hogy e tudatát napokon át kell gyötrelmesen viselnie. Hogy rab, nem mozdulhat. Ha mozdul, fájnak a sebei. Lassan sorvad. Még remél, csodát remél s a csoda nem érkezik meg. Még vágyakozik, élni, repülni, cincogni szeretne, — vagy isten tudja milyen hangja van — és vágyai visszahullanak eléggő testébe. Emlékszem, hogy beszélgettem is a denevér ilyen kínhaláláról a pajtásaimmal, legalább is beszélgetni próbáltam, de — erre nem emlékszem, csak bizonyos, hogy így volt — valami vidám kacagás vágta el közepén a mondatomat.

Különbben ismertem a denevért, falusi estéken a nagybátyám mondta: „Ez bőregér!“ — s láttam, amint cik-

cakosan vágódik ide-oda a levegőben. Azt is beszélték, hogy ha az ember fejének repül, akkor belecsimpaszkodik a hájába s alig lehet tőle szabadulni. Ez egy kicsit ijesztett, de azért valami nagyon nem féltem tőle, nem törődtem vele.

Amikor azután megtudtam, hogy ki szokták szögezni elevenen, attól kezdve félni kezdtem tőle. Nem az emberek től, hanem tőle. Mert valami félelmetesen gonoszra emlékeztetett, mert valami kínzó elképzelés megindítója volt, ha láttam. Még a nevét se szerettem, még az ábrájától is borzadtam a természetrajzkönyvekben. Mert, fejlesszük csak tovább: a denevértől eljutunk az emberig. Az élő emberi test megtöretéséig.

Ne tessék kényeskedni, ne tessék borzadni! Nem azt csináljuk-e időtlen idők óta, hogy a való világot minden pontján meg akarjuk reparálni? És hogyan változtassunk a valóságon, ha azt föl nem ismerjük? Ne tessék borzadni, szembe kell szállni a tényekkel! Tehát folytatom.

Egy vakációban, nagydiák koromban, a saját szememmel láttam egy fölfeszített, halódó denevért. Falumban, a halászeszárdá ajtaján senyvedt; még volt benne valami élet, de már veszendő. Izmos, sportoló diák voltam, nem féltem a ház népétől: leszedtem s beledobtam a Dunába, legyen röviden vége kínjainak. Parázs hareót vártam, de a gazda nem támadt nekem, hanem jóízűen elnevette magát:

— Ejnye, de kényes a fiatalúr!

A nők — az asszony és egy serdülő leány — igazat adtak nekem.

— Szegény kis madár, hála istennek! — mondta a leány, sajnálkozva a szerencsétlen kis emlősn.

— Pedig szerencsét hoz, ha ott szárad el az ajtón, — erősködött a gazda.

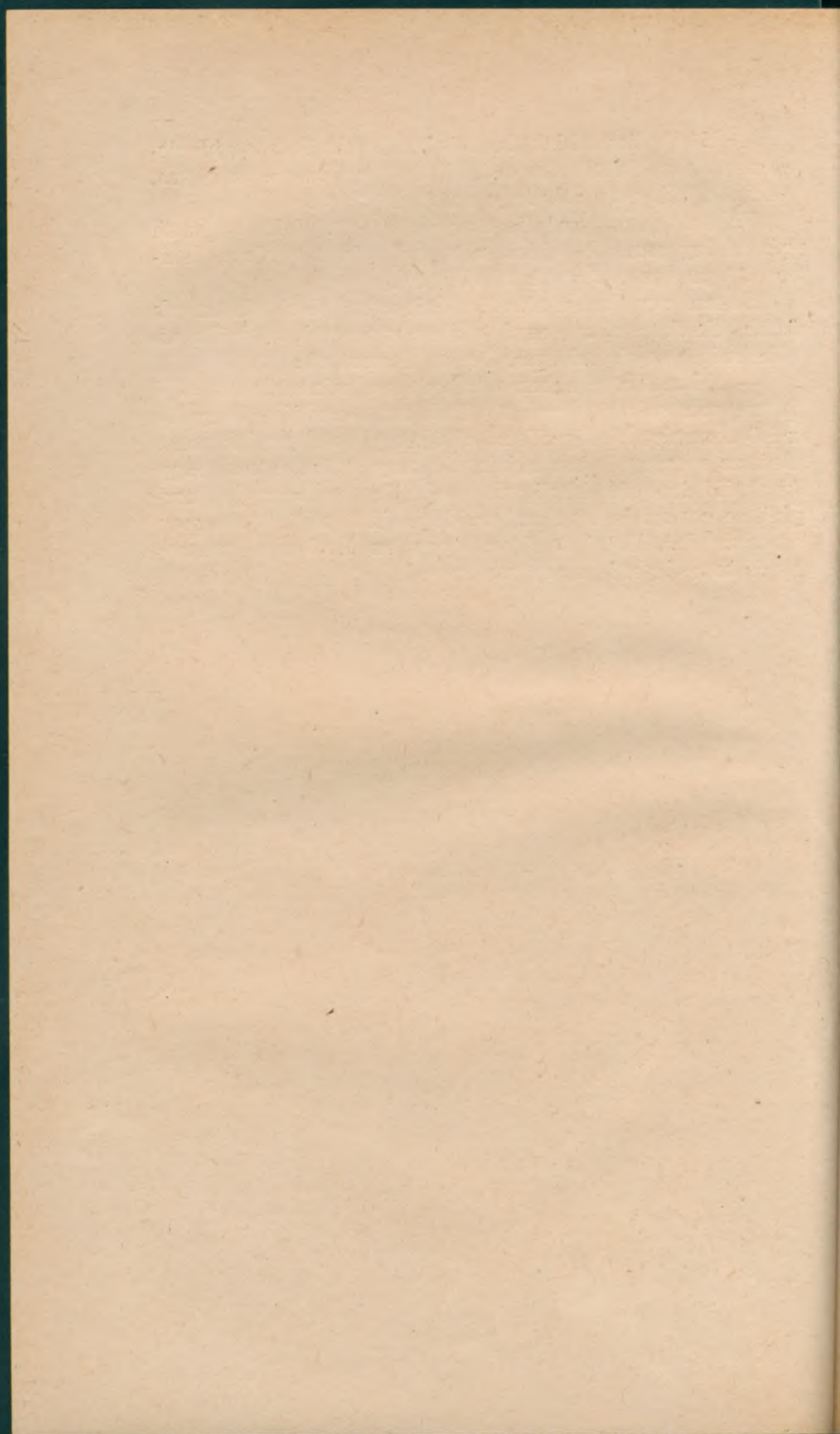
Vitába szálltam ezzel az ostobasággal, én, a diákosan és naivan természettudományos. De hiába beszéltem, győzni nem tudtam. Keserű bosszúsággal vágtam neki a folyópartnak, de hittel, hogy: ilyen a világ, egyszer azonban majd másmilyen lesz. És talán segítséget akartam, amikor megszólítottam horgászó furcsa ismerősemet, egy ösmeretlen falusi különcöt. De csak még jobban megzavart furcsa beszédével:

— Nézze fiam, hisz' bennünket is kiszögez majd elevenen valami láthatatlan erő. Nem az ajtóra, de az ágyra, mondjuk. Hát nem mindegy az, hogy hova?

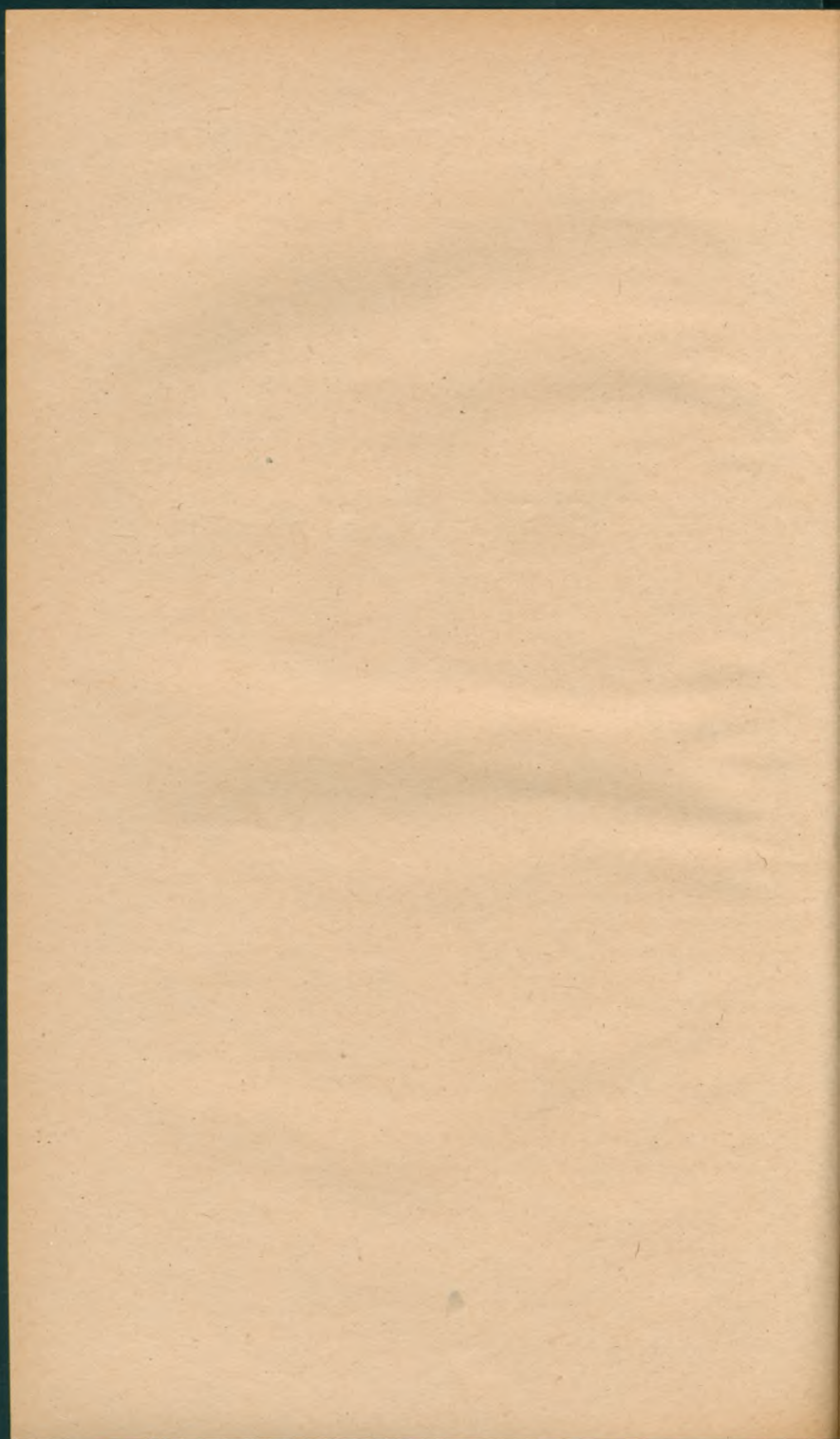
Valami igaza van! Ez megdöbbenett. Valahogy nem egészen így van, de sajnos, nem gyönyörmámorban, vidámat kurjantva távozunk a világból.

Hanem egy furcsa elmélkedését a horgászó különnek akkor, diákkoromban, egyáltalában nem tudtam méltatni, talán még megérteni sem. De emlékszem rá:

— Nézze, fiam: ebben a babonában, mint minden néphitben, van valami igaz is. Ezek azt mondják, hogy ha az élő denevért kiszögezik az ajtójukra s otthagyják pusztulni, az szerencsét hoz rájuk. Én meg azt mondom, hogy aki az élő denevért kiszögezi az ajtajára s otthagyja pusztulni, az gonosz és buta ember; de majd a saját kárán meg fogja tanulni, fiatal barátom, hogy az életben a gonoszság és butaság már maga szerencse!

V Á R O S . É S F A L U

DR. MENDEL EBÉDEL

Dr. Mendel a dunaparti korzón sétált, forró nyári napon, dél tájban. Szerette az ilyen különösségeket. A nap leve nem bántotta, a korzót pedig akkor kedvelte, ha egfőljebb húsz ember lézengett rajta. Így is tíz pengőjébe került a félórás séta, mert két olyan ismerőse szólította meg, akiknek mostanában rosszul megy a soruk s akik pillanatnyilag... (Ők sem fejezhették be a mondatot!)

Dr. Mendel könnyelmű ember, van is neki miből, egy csöppet sem vette hát el jókedvét a két kisebbmértvű balceset. Sőt az is lehet, hogy igazat mondott, amikor az öt-öt pengőt így adta át: „Tartom szerencsémnek“.

Amikor eszébe jutott, hogy már illenék megebédelni, rendes szokása szerint szétnézett s a legközelebbi vendéglő felé indult. A legközelebbi vendéglő ezúttal az N.-szálló étterme volt. A vendéglő előtti szabad teret babérfás hordók és egyéb örökzöldek kerítették körül (a hordók is zöldek voltak) s a kerítésen belül díszesen megterített asztalok sorakoztak. Amikor ennek a terrasznak a bejárójához ért dr. Mendel, éppen akkor szállt ki autóból egy elegáns fiatalember s pont akkor lépett be a bejárón egy öregúr is, aféle skatulyából épp az imént kihúzott tip-top ember, aki fehérkesztyűs kezében aranygombos sétatálcát tartott. Dr. Mendel termetét egyszerű vászonruha fedte, vagyonának, társadalmi helyzetének semmi külső jelét nem viselte, a vendéglős mégis a három egyszerre érkező vendég közül ő előtte hajbókolt:

— Talán a terembe tetszene, ott hűvösebb van.

Ez az a titokzatos üzleti érzék, amely a semmiből is

kikövetkezteti, hogy kivel áll szemben. A vendéglős anélkül, hogy valaha is látta volna dr. Mendelt, már tudta, hogy annak a láthatatlan pénztárcája mit, azaz mennyit reprezentál. Tisztában volt vele, hogy ez az úr nem menő-evő, s ha megszomjazik a nagy melegben, nem szódavizet rendel.

— Köszönöm, — mondta nyugodtan dr. Mendel és künn maradt a terraszon. Szétnézett és leült a kerítés közelében egy kisebb asztalhoz.

— Ebédelni méltóztatik? — kérdezte a vendéglős.

— Igen.

A vendéglős kettőt tapsolt magasba emelt kezeivel s fejének egy hátrarándításával gyors iramra buzdította a kiszolgáló személyzetet.

Ott termett a pincér és az italos. A vendéglős diszkréten elvonult.

A pincér étlapot tett dr. Mendel elé.

— Egy pohár barackpálinkát! — szólt oda dr. Mendel az italosnak.

És elkezdte tanulmányozni az étlapot. Elég hamar választott:

— Spárgalevest kérek. Forró legyen és üssenek bele egy tojást. De csak a sárgáját, érti?

— Igenis. És leves után méltóztatik?

— Előbb a levest kérem.

A pincér elsietett. Dr. Mendel tanulmányozta az étlapot. Megkapta a barackpálinkát, felhörpintette s mire a leves megérkezett, már döntött, hogy mi legyen a következő fogás:

— Velőkroketet kérek.

— Igenis.

— Arra várni kell, úgye?

— Három percet.

— Nem borbélyperceket?

— Maximum négyet.

— No, jó.

A pincér elindult, de dr. Mendel utánaszólt:

— Várjon csak!

— Tessék parancsolni?

Dr. Mendel nézte tovább az étlapot. Ritka jó étlap-olvasó volt, a baloldalt olvasta, a szöveget, és nem a jobb-
oldalt, a számokat.

— Mondja!

— Tessék parancsolni.

— Honnan vásárolják maguk a húst?

— Ó kérem alázatosan, D.-től, a legelső cégtől.

— Hozhatja az előételt.

A várakozó italosnak csak a kezével intett dr. Men-
del, hogy elmehet.

— Az előétel után hozzon majd egy rostélyost —
mondta a pincérnek. — Már megrendelheti.

Kanalazni kezdte a levest és csak a kezével intett,
hogy a pincér még mindig várjon:

— Mit adnak a rostélyoshoz?

— Burgonya jár hozzá.

— Azaz krumpli. Hozzon még egy kovászos ubor-
kát is.

— Igenis.

— Nem eceteset, hanem kovászosat. És... zöldbabot.
De ne főzeléket!

És most szigorúan ránézett a pincérre:

— Hanem angolosan. És gombát, vagy néhány kel-
bimbót.

— Igenis, kérem.

A pincér elsietett. Dr. Mendel kanalazni kezdte a le-
vest. Közben ki-kitekingetett az utcára. Kevés ember járt
a nagy melegben. A rendőr sétált el az út közepén, savó-
tekintetű hivatalos közönnyel. Egy rongyos, sovány le-
gény a kerítést súrolta, tépett is a babérlevelekből.

Mire a levessel elkészült dr. Mendel, már ott állt
előtte a velőkrokett. Jól megnézte, föléje is hajolt, mintha
megszagolná, igen meg volt vele elégedve.

— Egy pohár sört!

Ez az italosnak szólt, aki ott tengett-lengett az asztal
körül, ajánlkozás nélkül várva a parancsot.

Dr. Mendel megragadta a kést, villát és ketté met-
szette a krokettet. Tekintetét egy pillanatra felvetette,
az utcán kerékpáros karikázott el, hátán nagy kosárral,

egy kis szél lengette meg a babérleveleket s azokon túl az utcai akácokat. Az akácok alatt, a járdán, mintha egy öregedő férfi totyogott volna, arcát a terraszféle fordítva. Ezt valójában nem is látta dr. Mendel, csak úgy érzékelte, tréfásan szinte úgy is mondható, hogy a fülével.

A velőkrokett után egy kicsit várakoznia kellett a hagymás, körítéses rostélyosra. De az is megérkezett. A pincér átszellemült arccal rakta le a tálakat, ragyogott rajta a boldogság, hogy a vendéget ilyen pompásan el láthatja.

Dr. Mendel csaknem megbotránkozott a rostélyoson, akkora volt. Hogyan birkózzék meg vele? Főlemelte a fejét és körülnézett, mintha segítséget kért volna. Hát az öregember, aki az előbb még volt is, nem is, ott állott a kerítésen túl s úgy meredt rá tekintetével, majd kiugrott a szeme. Nem is rá, hanem egyenesen a rostélyosra.

Első pillanatban kellemetlen volt ez az öreg. Senki sem szereti, ha a gyomrába néznek. Mit akar? Mit bámul? Miért nem megy tovább? A vén mulya.

Dr. Mendel belevágott a rostélyosba. Csak úgy omlott a kés alatt. Hát... rendben van, jó. Az öreg odakünn csak állt magületlenül, no de majd megunja. És ha nem megy el magától, hát elküldi. Illetve a pincérrel küldeti el. Azaz... csak hadd álljon ott, ha nincs más dolga. Kellemetlen. Már csak azért is, mert... hátha éhes az öreg. Szegény.

Dr. Mendel most jobban szemügyre vette az öreg embert. Kicsit tanulmányozta. De nem tudott róla semmit leolvasni. A ruhája rendes, az arca kicsit sápadt volt. Valami szenilis, sőt gyerekes öreg lehet. Már bizonyára nem dolgozik, van ráérő ideje, talán éppen csekély nyugdíjára támaszkodva áll odakünn. A nézésében van valami különös. Valami mohóság, valami falánkság. Mégis csak éhes lehet az öreg. És az éhség tüze az, ami a szemében ég. Aféle úri szegény. Talán nem is evett még ma. Talán már napok óta éheznek.

Milyen furesák is a társadalmi szokások! Határozottan nem illene, hogy ő megkínálja az öregot. Talán el sem fogadná. És akik látnák, megütköznének rajta. A

személyzet kinevetné. Mégis... mit lehet ezzel a szegény öreggel csinálni? Hogy néz azokkal az ökök szemeivel!

Eh, dr. Mendel mit tehetett mást, evett tovább. Evett és megpróbálta, hogy nem néz többet az öregre. Hogy nem vesz róla tudomást. Igen ám, de ez pontosan az az eset: ne gondolj a zöld disznóra!

Mégsem lehet ezt az öreget kibírni. Meg nem is muszáj. Dr. Mendel hirtelen fölállt, odalépett a kerítéshez és ezt kérdezte az öreg embertől:

— Éhes?

Az öreg előbb riadtan, majd csak zavartan nézett, azután gúnyosan elmosolyodott.

— Tessék bejönni — mondta dr. Mendel —, szívesen látom vendégül.

Az öreg újra mosolygott, bár fanyarul:

— Egyen csak nyugodtan, velem ne törődjön.

— Már hogyne törödnék önnel. Hiszen ön bizonyára éhes. Elöttem meg több az étel a soknál. Mondom, szívesen látom vendégül.

Az öreg változatlanul mosolygott:

— És jó az a rostélyos? — kérdezte s a szeme fölcsillant.

— Jó. Kóstolja meg ön is. Vagy ha óhajtja, rendeljen valami mást. Jöjjön be.

— Ön nem ismer engem.

— Nem tesz semmit, majd bemutatkozunk egymásnak. Rendeljen ön is egy rostélyost.

— Nem lehet.

— De ha mondom, hogy az én vendégem.

— Nem szabad!

— Miért nem szabad?

— Az orvos azt mondja, hogy méreg nekem a rendes étel. Csak nyavalyás diétán tengődök én, már esztendők óta.

— Úgy... akkor bocsánatot kérek.

— Kérem, nincs miért. Inkább én kérek öntől bocsánatot, Kovács a nevem.

— Dr. Mendel.

— Tessék csak visszaülni és nyugodtan enni tovább.

De... tessék megengedni, hogy tovább nézzem. Ez az én mindennapi ebédem.

Dr. Mendelt zavar öntötte el:

— Hát... ha ez önnek örömet okoz.

— De még mekkora örömet! A rostélyos a kedvenc ételém. Boldog vagyok, ha látom, hogy valaki rostélyost eszik.

Dr. Mendelnek most már kacagnia kellett:

— Kérem. Akkor most boldog lehet.

Visszaült az asztalhoz és tovább evett. Amikor elkészült a rostélyossal, egy késütéssel megcsendítette a poharat, hogy jöhet a pincér. Az öreg még mindig odakünn állt és nézett. Kissé már bosszankodott is dr. Mendel. Épp arra gondolt, hogy a főpincért hívatja, nem eszik többet, fizet és távozik. Amikor az öreg kívülről beszólt:

— Pardon, doktor úr.

Dr. Mendel ismét odament a kerítéshez:

— Mivel szolgálhatok?

— Ön olyan derék embernek látszik. Tegyen nekem egy nagy szívességet. Látom, hogy még rendelni akar valamit.

— Igen, — hagyta rá zavarában dr. Mendel.

— Rendeljen, kérem, sajtos makarónit! Az a világ legfinomabb étele.

— Kérem, — hagyta rá dr. Mendel, egészen zsákmányul esve a különös esetnek.

— De, kérem, kérem! — izgult az öreg ember, — olyant hozasson ám, amilyennek a rendes sajtos makaróninak lennie kell.

Dr. Mendel kérdően nézett az öregre.

— Csakis vastag csőből! És parmezánt rá, de nem ementálit. Külföldi parmezánt! Ha ugyan van nekik. A tészta pedig forró legyen, amikor a sajttal meghintik. Hogy egy kicsit megolvadjon rajta a sajt.

— Jó, jó. Majd így rendelem meg a pincérnél.

A pincér már várta is a rendelést.

Dr. Mendel megadta neki az utasításokat. Külföldi parmezán nincs, csak belföldi — mondta a pincér őszintén.

Az öreg felszisszent és dühösen csapott a kezével
egyet a levegőbe. Affene egye meg!

A pincér indult, de az öreg kintről utána kiabált:

— Halló! Halló!

A pincér arra fordult.

— És a sajtos makarónihoz melegített tányért kell
hozni!

A FENYŐSZÁL KIDŐL

Egy fiatal házaspár lakást keresett, hónapos szobát. Még nem tudtak bútorra, lakbérbiztosítékra valót gyűjteni, be kellett érniök az albérlettel. Kétesztendő házasságuk alatt már hatodszor költözködnek majd, mindenütt bajuk volt a szobával, a háziakkal, vagy a házmesterrel. Most azért mennek tovább, mert a házmester goromba. Kapunyitáskor nem köszön, ha valami dolguk akad vele, adóösszeírás, mindenféle űrlapok kitöltése, hát úgy bánik velük, mint rossz ispán a eseléddel. És úgy les rájuk, látogatóikra, levelükre, mintha már kémnek született volna. Elköltöznek hát, de hova? Már előre félnek az új lakástól is. Hol lesz majd csend és békesség? Meglesz az új szoba s egyszer csak kiderül, hogy a házban garázs van, vagy más zajos műhely, hogy a háziak pörlekednek, verekednek, hogy késő este is rádióznak, hogy tilos este olvasni, mert drága a villany. Járják már napok óta a várost, eredménytelenül. Az egyik házban csakugyan ott a kalapgyár, hallani a gépek zakatolását, a másikban a házmesternére csak rá kell nézni, már rosszat sejt az ember.

Esténként elbeszéli egymásnak a fiatal házások, Kis Péter és Kis Péterné, hogy micsoda odukat láttak aznap, hogy itt az előszobában hömpölyög a konyhaszag, ott a falakon gyanus barna kis foltok díszlegnek, hogy a bérek megfizethetetlenek. Egymást okolják azután a helyzetért. „Te epedsz annyira az után a köszönés után“ — veti a férj szemére az asszony. „Te biztatsz folyton, hogy vágjam pofon“ — replikázik a férj. Végre akadt egy lakás, az asszony találta. Az utca széles, a ház szép, ház-

mester és házmesterné fiatal és kedves; a házmesternével kellett megállapodni, ő közölte, hogy a bérbeadó magános úriember, aki egész nap nincs otthon, köztisztviselő, gyakran utazik vidékre hivatalos küldetésben, van fürdőszoba, főzőfülke. „Igazi úriember“ — állította a házmesterné a házigazdáról, Borbély úrról, s a tekintete ragyogott ebben a pereben.

Elsején beköltöztek a lakásba, az asszony szállíttatta el a holmikat, a férj estére érkezett haza. Szétnézett, jól van, a lakás rendes, a lakásajtó a lépcsőházból nyílik, előszoba, balra az ő szobájuk. Az asszony boldog mosollyal magyarázta a terepet, éléskamra is van, egyszer csak ezt mondta: „Itthon van ám!“ És intett az előszoba végéből nyíló másik szoba felé. „Te, ez egy óriás, legalább két méter magas. Ha megszólal, olyan a hangja, mint egy oroszláné. Az előbb a vacsoráját hozta fel egy nő s mikor elment, utána kiáltott: az edényért majd jöjjön vissza! Jaj, mit mondjak, mintha egy hadosztálynak vezényeltek volna.“ „Mondjuk, egy századnak“ — mosolygott a férj. „De nagyon udvarias. Amikor meglátott, illedelmesen köszönt, bemutatkozott, kezét csókolom, mondta. Biztosan ismered látásból. Ő maga dicsekszik vele, hogy mindenki ismeri Pesten, utána fordulnak az utcán és megbámulják. Jóalakú ember, vállas, kis szőke bajusza van.“ „Hogyan is hívják?“ „Borbély Dénes.“ „Á-á, tudom már, a Borbély. Hiszen az egy híres... no, majd meglátjuk.“ „Nem lesz vele semmi baj.“ A férj eltűnődött: „Lehet. Bár... túlságosan magas.“

Ajtónyitás hallatszott, éles krákogás, két-három döngő lépés. Majd kopogtatás. Szabad! — és megjelent az ajtóban Borbély úr. „Van szerencsém, jóestét kívánok“, — kiáltotta, az asszonynak külön: „kezét csókolom. Tehát kegyedék az új lakóim. Kis Péter úr úgy-e? Szabad egy perere?“ — és leült. Egy-két szó esett a szobabérről, a villanyról, a gázzról, a takarítónővel is meg lehet beszélni a dolgot, valamit külön fizetnek majd neki. Használható perszóna, kicsit üzni kell, de nem lop. „Hiszen ha lopáson kapnám rajta, ki is tekerném a nyakát!“ — harsogta Borbély úr és megnézte a lakói nyakát, külön a férjét,

külön az asszonyét. „Nem mintha nagy kázust csinálnék abból, hogy egy szegény ördög itt-ott csór valamit, hanem mert nem vagyok olyan gazdag. Volna csak kétezer holdam, miattam lophatnának az alkalmazottaim annyit, amennyi beléjük férne, még mindig maradna egy kevés nekem is. De így!...“ Már benne is voltak a kerékvágásban: a mai nehéz idők! Az ember éppen csak eltengetheti azt a nyavalyás életét, többre nem jut. És megindult a panaszáradat, Borbély úr keveselte a fizetését, elégedetlen volt a korlátok közé szorított életével, mélabúsan irigyelte a szegény embereket, mert azoknak ninesenek igényeik, szidta a seftelőket; van egy barátja, aki játszva megkeres havi háromezer pengőt, pedig csak a nevét kell néhány irat alá odafirkantania, de minden koszos boltos, bocsánat a kifejezésért, többet keres, mint bármelyik tisztviselő. Valamikor neki is jobban ment a sora, volt egy kis vagyonkája, de hát az elúszott... Kis Péter is panaszkodott, bár inkább csak udvariasságból. Hogy az embernek reggeltől estig kell küzködnie a napi kenyérért. Kisné ezt nem helyeselte s hamarosan közbe is vetette, jelzésül, hogy ebből már elég legyen: „Azért megélünk.“ Ez viszont nem érdekelte Borbély urat, fölállt és elköszönt. Az ajtót szépen becsukta maga után, a saját szobájának ajtaját azonban úgy vágta be, hogy robbantásnak is bevált volna. „Majd megférünk vele“ — állapította meg az asszony. „Igen“ — hagyta rá a férj, — „ez, tudod, olyan jópofa.“

Ettől fogva jó ideig nem is látták Borbély urat. Csak hallották. Éjjel járt haza, súlyos léptekkel vonulva végig az előszobán, s legtöbbször becsapta maga után az ajtókat. Kisnének egyszer kiszaladt a száján: A mennykő öbelé is belecsaphatna ugyanígy. Kis Péter meg néha elnyöszörögte: szívdobogást kap az ember. Reggelenként félnyolekor kelt föl Borbély úr, az ajtókat enyhébben csapkodta, de amíg a fürdőszobában mosdott, olyanokat köhögött, hörgött, hápogott, krákogott, hogy a falak is megremegtek tőle... Rendszeresen otthon vacsorázott, csak azután ment el, bizonyára kávéházba, kocsmába. Hallották is róla, hogy nagyokat tud inni. A vacsoráját a közeli étkezőből hozták föl neki, egyszer egy nő, másszor

egy legényke. Egy öreg hivatali altiszt is járt hozzá, aki afféle inasi teendőket végzett körülötte. Ezekkel az emberekkel igen hangosan beszélt. Hallani lehetett, amint kiáltja: Maga vén barom! A nőnek meg: Ha még egyszer hidegen hozza fel az ételt, a fejére borítom, maga buta tyúk. A legénykét tegezte: „Most már elhordhatod az írhád.“ „Hol járt egész nap, vén lóköttő?“ A nyöszörgő mentegetőzésre ez következett: „Fogja be a pofáját!“ Kisné kéjesen borzongott, mert hát jaj de durva is ez az ember, de azért elábrándozott: bár ilyen lenne az ő ura! A nő miatt azonban, már hogy azzal is így bánt Borbély úr, megbotránkozott. És aggódni kezdett: Egyszer majd velünk is goromba lesz. Azután megint megnyugodott, amikor Borbély úrral találkozott s az hűvös udvariassággal ugyan, de így köszönt: Kisztihand. Mégis megkérdezte a házmesternét: Hát mikor utazik már el a házigazdánk? A házmesterné csudálkozott: „Ó, miért utazna el? Örülünk, ha látjuk.“ Kisné fanyarul mosolygott: „Látni én is szeretem, de hallani kevésbé.“ A házmesterné még jobban csudálkozott: „Borbély urat? Nincs még egy olyan úriember az egész környéken. Mindenki fél tőle, még a háziúr is. Fel is mondott volna már neki, de nem mer. Ó, Borbély úr nem az az ember, aki hagyja magát.“ Ezt, hogy nem igen hagyja magát, szintén tapasztalhatta Kisné. Egy délután, amikor Borbély úr véletlenül otthon tartózkodott, foglalni állított be a végrehajtó. Na, volt mit hallani! A végrehajtó negyedmagával jött, vele volt a becsüs, egy ügyvéd s a hitelező. „Még ide meri tólni azt a ripacsos képét?“ — förmedt a hitelezőre Borbély úr. „Mindjárt kirúgom.“ „Kérem, kérem, én hatósági közeg vagyok“ — tiltakozott a végrehajtó. Borbély úr csak úgy odavetette neki: „A kutya sem szólt magához, maga értelmetlen. Nagyon jól tudom én, hogy magát, sajnos, védi a törvény. Magát majd másképp intézem el. Én ezt a svindlert rúgom ki, ha nem megy rögtön, mars ki innen!...“ Jaj, Kisné ettől aztán már el volt ragadtatva, mert ő sem szerette az erőszakos hitelezőket. Nagyszerű ember! Alig várta az úrát, hogy eldicsekedjen neki az esettel, mintha az ő diadala lett volna. Csakhogy az történt, hogy estig ő is kika-

pott. Nyitva felejtette ugyanis a gázcsapot a főzőfülkében. Borbély úr rákopogtatott: „Kérem, a gázra tessék vigyázni! Az egész lakás bűdös lett tőle. De meg az én pénzembe kerül!” A dicsekvésből így aztán panasz lett: „Csak láttad volna, hogyan nézett rám. Majd keresztül szűrte a tekintetével.” Kis Péter kényelmetlenül érezte magát. Mi lesz, ha valami összeütközése támad Borbély úrral? Ő mindenesetre megmondja a véleményét, nyugodtan, de erőiesen, ő nem ijed meg attól a nagy hangtól.

Borbély urat olykor meglátogatta egy nő. Egy és ugyanaz a nő lehetett mindannyiszor, mert kulcsa volt a lakáshoz. Csendben, surranva jött, mindig késő este. De csak addig volt csendes, amíg belül nem került. A lakásban úgy járt-kelt, turbékolt, a fürdőszobába ment, teát főzött a főzőfülkében, mintha otthon lenne. Kisné égett a kíváncsiságtól, vajjon miféle nő lehet. Ugyanolyan nagy dromedár-e, mint Borbély úr, vagy éppen valami nyiszlett kis alak? Egyszer, amikor a nő szaporán kopogó lépéseit hallotta, kidugta fejét az ajtón. De hirtelen visszahúzta, mert a másik szoba ajtaja nyitva volt s ott állt Borbély úr az ajtóban. Tekintetük találkozott, Borbély úr szigorúan nézett rá, egyéb nem történt. Kisné mégis elgondolkodott: Ha ez az alak vele is szemtelenkedni mer egyszer, hát ő bármit, ami a kezeügyébe kerül, a fejéhez vág. Borbély úr azért este szólt Kis Péternek, akivel a kapuban találkozott: „A nagyságos asszony, úgy látszik, kíváncsi természetű.” Ezt azonban nevetve mondta s még hozzáfűzte: „Persze, az asszonyok!” Kisné azonban ezért a kevésért is megharagudott Borbély úrra. Kezdte ki nem állni, elfordult, ha látta, megborzongott, mikor a hangját hallotta. Szinte örült, amikor kiderült, hogy Borbély úr beteg. Mert addig köhögött, hápogott reggelenként, míg egyszer csak fogyni kezdett, s léptei rogyadozókká váltak, esténként otthon maradt, s csak úgy odavetve közölte egyszer: „Valami bajom van, magam sem tudom, mi.” Alig evett, nem hozatott aztán vacsorát, hanem csak teát főzött. Tea-főzés közben találkozott Kisnével. Rekedtes, halk volt a hangja. Kisné megdöbbsent tőle. De mosolygott, nem kérdezte, hogy mi a baja, ne lássa, hogy lerí róla a betegség.

Borbély úr kérdés nélkül kezdett panaszkodni. Eh, nem ér már semmit az élet, nagyon rosszul érzi magát, az orvos azt mondta, hogy a szíve nincs rendben. Nem szabad dohányoznia, bort innia, semmi levest, kevés folyadékot, pihennie kell, ha szomjas, szopogasson citromot. „És kérem, kíméljem magamat az izgalmaktól! Az a sok buta ember, kérem, mindegyik szemtelen, mint a piaci légy, az adósságaim, a hitelezőim, most tessék nekem megmondani, hogyan kíméljem magamat?“ Kisné bájosan mosolygott: „Szóval nincs komoly baja, csak ideges.“ „Dehogy, kérem. Mondom, hogy a szívem nincs rendben.“ „Nincs rendben, az nem betegség.“ „A nagyságos asszony könnyen beszél, mint aki egészséges. Én is könnyen beszéltem azelőtt. Nem törődtem sem a magam, sem a más bajával. Nem is tudtam elképzelni, hogy egyszer én is beteg lehetek.“ „Nem is beteg.“ Borbély úr legyintett: „Olyan leszek nemsokára, mint egy nádszál.“ „Jó, jó, nádszál úr, majd lesz maga megint fenyőszál is. Most csak egy kicsit meg van ijedve.“ Borbély úr elmélázott s nem tiltakozott az ellen, hogy ő megijedt, ő bizony fél.

Borbély úr állapota nem javult, sőt rosszabbodott. Megint soványabb lett, lötyögtek rajta a ruhái, lengedező lett a járása, halkult a hangja. Gyakran lehetett őt látni s alig lehetett őt hallani. Csak néha, mintha egy egészen más, egy új ember beszélne. „Kérem, Maris“ — szólt egyszer a takarítónőhöz. Egyszer megint vacsorát hozatott, s az ételhordónőnek ezt mondta: „A jó Isten áldja meg magukat, ne várákoltassanak két óra hosszat.“ Egy koldusasszony előtt, akinek ő nyitott ajtót, mentegette magát: „Néni, maga ma már a tizedik. Nem győzöm én ezt.“ Egy másik koldusnak meg rövid habozás után tíz fillért adott. Igaz, hogy ez a koldus így kéregetett: „Kérem szépen, szegény, szívbajos ember vagyok.“ Még köhögni is halkabban köhögött Borbély úr. Kisné, amikor ezt a hurutos köhögést hallotta, már nem riadozott, hanem csak undorodott tőle... Borbély úr egy napon nem jött haza, az öreg altiszt közölte, hogy kórházba ment, betegségének a kivizsgálására. Két hétig volt a kórházban. Azalatt, ő, valóságos paradicsom volt a lakás Kisék számára. Jártak-keltek benne, szabadon.

Milyen jó is lenne egy lakás! Amelyikben az ember a maga ura lenne. Kis Péter besétált a Borbély úr szobájába, hogy kicsit szétnézzon, hogy jobban megismerje Borbély urat. Nagy, kétablakos volt a szoba, szépen berendezve. Mindenütt arcképek, sok-sok arckép, családi képek. Borbély úr kisgyerekkorában, diákkorában, mint katona, előbb önkéntes, majd tiszt. Borbély úr vívófelszerelésben, és rengeteg nő. Sok szép is volt a nők közt, lenge ruhában, a képeken aláírások, emléksorok, dátumok, Dénesnek, Déneskének, Döncinek, Kis Péter irigyelte Borbély urat. De hát jóképű ember volt, azt meg kell adni. A tekintete nyílt, kemény, egészen más, mint mostanában. Kár lenne érte. Egy önkéntesi kép keltéből kiszámította, hogy Borbély úr ötvenkét éves. Az asztalon cigarettásdoboz, benne öt cigaretta és három média szivar. A cigaretták szárazak, a szivarokon itt-ott sérülés, Borbély úr már nem dohányzik. Kár ezekért a szivarokért, eltöredeznek. Rá is gyűjtött volna egyre, de nem, nem lehet, a takarítónő biztosan megolvasta őket. Néhány névjegyet is talált: adacsi Borbély Dénes. No persze. Ezt látni lehet rajta. Az éjjeli szekrényen néhány könyv, felvágatlanul... Kisné felsőhajtott: Jó lenne, ha legalább félévig a kórházban maradna. De rögtön hozzátette: Nekünk is jó lenne, ő meg meggyógyulna. Kis Péter ezen a kívánságon is enyhített: Legokosabb lenne, ha hosszú időre elutazna valahová üdülni. Kisné ezt már csak gondolta: Ha, Isten ments, meghalna, átvehetnék a lakást.

Dehát Borbély úr két hét múlva hazakerült. Elegánsan volt felöltözve, s valamivel könnyebben mozgott, ruganyosabban járt. De azért sovány volt, talán még soványabb, az arca egészen megnyúlt, jaj, olyan a feje, mondta róla Kisné, mint egy nagy lóé! Azután elutazott Borbély úr vidékre, a testvéréhez. Csoda is történt, írt egy levelezőlapot. Az igaz, hogy abban a postájáról rendelkezett. Ne küldjenek semmit utána, tegyék be a leveleket a szobájába. Amikor megjött, az első estén vizitelt Kiséknél. Hát... olyan volt, mint amikor elment. Egy dekát nem hízott, az arca fáradt volt, vontatva beszélt, s el-elakadt, a szavakat is minduntalan elvétette. A témái, hát azok

egészen újszerűek lettek. A növekvő anyagi bajokról beszélt, de nemcsak a sajátjairól. „Itt van például ez a szegény altiszt, — mondta — aki hozzám jár. Nagyon derék ember. Beesületes, jóindulatú. Ennek van egy vénülő lánya, meg egy szerencsétlen fia, azok alig keresnek valamit. Hát ez az ember a családjával együtt úgy nyomorog, hogy rossz nézni.“ „És vidéken is az ember semmi örömét nem leli az életben.“ Kis Pétert is végighallgatta ez egyszer Borbély úr, s mikor az is panaszkodott, megértően bólintotta: „Úgy van az! Este elment hazulról, de korán megjött... Azután még rosszabbra fordult az állapota. Nyugtalan volt. A tekintetéből riadtság tűzelt, amikor csak lehetett, elfogta Kisnét, keservesen panaszkodott neki. Nehezen lélezkzik, néha fuldoklik. Rosszat sejt. „Ej, ej, Borbély úr, ne legyen már olyan gyerek. Ilyen nagy, erős, egészséges ember! Nem szégyeli magát?“ Borbély úr meggyötörten mosolygott. „Mondom, hogy maga ideges. Ismerem ezt az állapotot, az uram is így volt éveken át, amikor még csak udvarolt nekem. Aztán meggyógyult.“ „Jó, jó, csak vigasztaljon, hisz' maga nagy mester abban.“ ... Egy este, jó későn, Kisék hörgést hallottak a másik szobából. Figyeltek. Az asszony ijedten szólt: „Te, menj be már hozzá, nézd meg, mi van vele. Egyszer még meghal itt nekünk.“ Kis fölkelt és magára vette a felöltőjét. „Beszéljess vele. Az a baja, hogy mindig egyedül van.“

Kis bekopogtatott, majd benyitott Borbély úrhoz. A villany égett, Borbély úr összekuporodva ült az ágyban. Látszott, hogy ez minduntalan ismétlődő állapota és helyzete. Rémület sírt az arcáról. Sárgásfehér volt és szinte megmerevült, így ülhet esténként, féléjszakákon át. Talán néha elterül, fordul, de megint csak felül s összezsugorodva védi magát a haláltól. Nem is köszönt Kisnek, csak bólintott. „Ne haragudjon...“ kezdte Kis. „Inkább... örülök. Jól tette, hogy benézett hozzám, nagyon hálás vagyok érte, cudarul érzem magam.“ „Mit érez?“ — kérdezte Kis, erőszakolt eréllyel. „A tudat, kérem, a tudat! Hogy nyomorék lettem, hogy így kell elpusztulnom.“ Kis mosolygott, látszólag fesztelen vidámsággal: „Hát ez az! Pontosan az én esetem. Ugyanebben a bajban szenvedtem

én is, hisz beszélt róla már önnek a feleségem. Elismerem, hogy rossz érzés. De higgye el nekem, hogy csak idegesség. Az ember szenved, de nem hal bele. Rosszabb, mint a testi baj.“ Borbély úr bólogatott, hogy így igaz. Azután Kis Péter, összeszedve minden tudományát, beszélt az idegességről, a szorongásos neurózisról. „Még ha volna is valami betegsége a szívének, akkor is a szorongás nem más, mint idegbaj. Ha az nem lenne, könnyebben viselné el a testi betegséget, mert például, mivel fájdalmai nincsenek, nyugodtan aludna. Minden, minden arra mutat, hogy a szívének nincs komoly baja.“ „De mikor az orvos mondta, kérem.“ „Mit mondott az orvos? Mi a diagnózis?“ „Csak azt mondta, hogy nincs rendben a szívem.“ „No, látja kérem, az az orvos egy marha. Miért mondta ezt, mi szükség volt erre? Beleeresztette a bogarat a maga fülébe. Ez a buta kijelentés, ez keltette föl magában a szorongást. Ha a szívét nem említette volna, magának eszébe sem jutott volna a szívére gondolni. Mondta volna inkább a veséjét. Ó, ismerem én ezt jól, a szorongást, a hirtelen haláltól való szörnyű drukkot. Ez meggyötri az embert alaposan. Csakhogy a szívbetegségről nem azt mondják, hogy kérem a szíve nincs rendben, a szívbetegségnek pontos diagnózisa van.“ „Valamit beleírt a rendelőkönyvecskémbé.“ És Borbély úr megmozdult, kutatni kezdett az éjjeli szekrényen, annak a fiókjában. „Ejnye, talán a kabátom zsebében van.“ Előkerült a könyvecske. Rövidítésekkel ez állt benne: Asthma cordiale. Kis Péter arca földerült, kivágta: „Na, látja! Mondtam, úgy-e, hogy szívidegesség?“ Borbély úr silabizálta a macskakaparást: „Itt az első szó a-val kezdődik. Valami as... ar... vagy mi, nem tudom elolvasni.“ „No igen. Arythmia. Ez kérem ritmuszavar. A-rith-mi-a! Cor, cordis, a szív. Tehát a szív ritmuszavara! Működési hiba, de nem szervi baj. Ugy-e megmondtam? A teremtsit magának, Borbély úr. Halálra rémíti önmagát és minket is, mert megvallom, már mi is kezdtünk aggódni. Jó, hogy ezt a könyvet megmutatta. De most már ne hordja magánál, hanem tegye el valahova a fenébe, ide a fiókba ni, és ne mutogassa. Tudhatja, hogy az emberek rosszindulatúak, nem is annyira rossz-

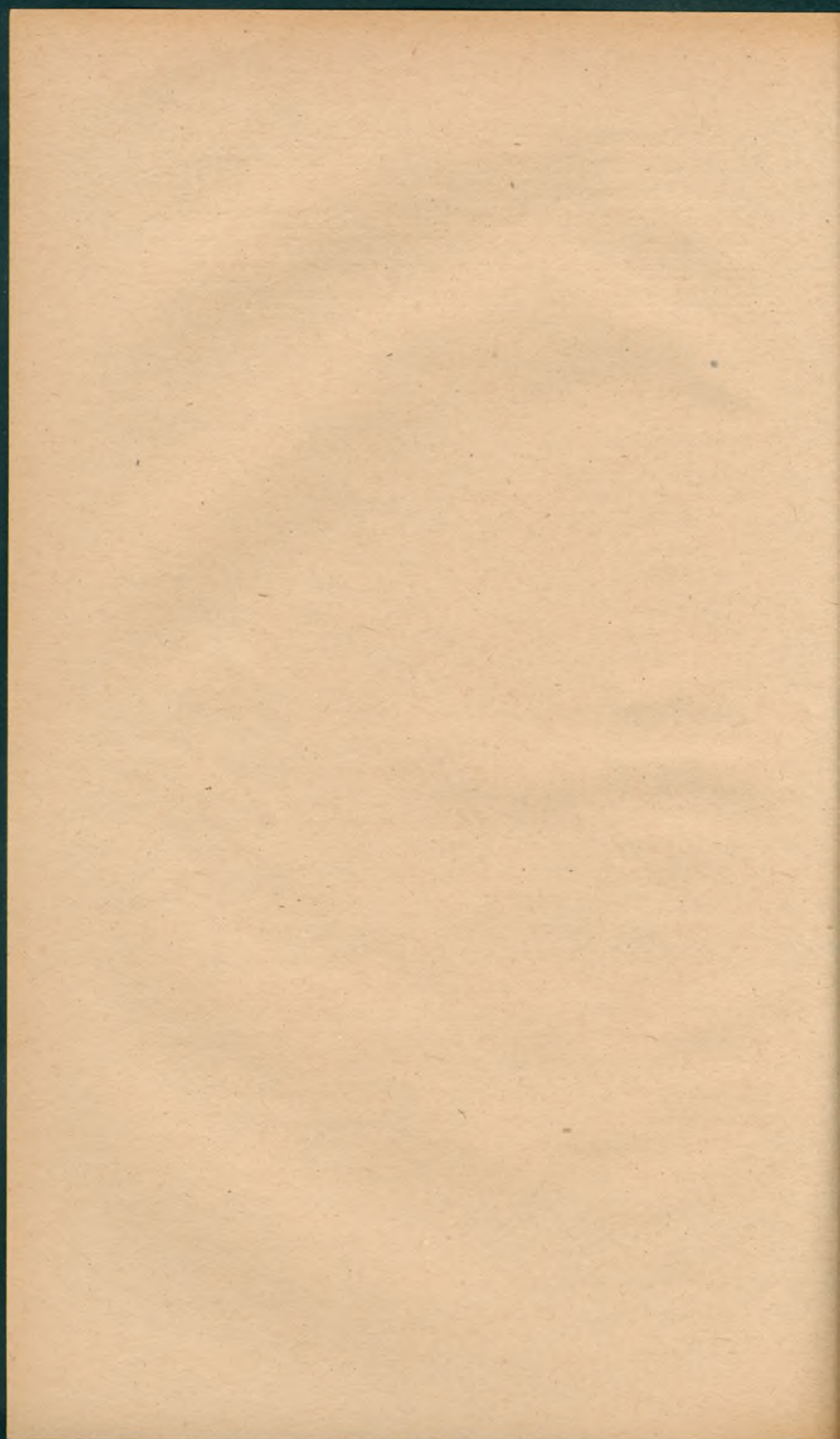
indulatúak, mint inkább ostobák, s még valami hülye alak halálos betegséget olvas a maga fejére. Úgy. Most már nem mondom magának, hogy ne gondoljon a betegségére, csak gondoljon rá, amennyit akar. Csakhogy most már tudja a valóságot. Ezért kellett magának annyit drukkolnia? Hát igen, ezzel nyilván tartozott az ördögnek.“

Kis Péter még jóideig benmaradt Borbély úrnál, Borbély úr megnyugodott, földerült, történeteket mesélt el az életéből, mosolygott, még nevetett is, egy nevetése annyira sikerült, hogy Kis szinte megrezzent a hangjától... A feleségének azt mondta Kis Péter: Szívasztmája van. Halálos betegség. De egyelőre megnyugtattam. Úgy hazudtam neki, hogy el vagyok magamtól ragadtatva.

Másnap lement Borbély úr a kávéházba. Cigarettazott, ujságot olvasott, harmadnap bement a hivatalába. Új életre kelt. Mint a virág, amely már hervad, de megöntözik. Virult, élt, csaknem kiteljesedett, este kimaradt s az ajtókat úgy csapkodta, ahogyan még soha. A takarítónő kérte tőle a bérét, mellyel már négy hónap óta adós maradt Borbély úr. „Jó, ha macerál, adhatok valamit, de akkor három nap múlva fel is út, le is út.“ Egy este megint nőlátogatója volt. Mintha a nő hangja másféle lett volna, Kisnét feszegette a kíváncsiság. Kilesett az ajtón. Éppen akkor sétált ki a hölgy, teáskannával a főzőfülkébe. Kisné zavarában köszönt neki, az nem köszönt vissza. Borbély úr másnap sokáig leste Kis Pétert. Mikor az megjött, rögtön szólt neki: „Kérem majd egy perere, egy kis beszél-nivalónk van!“ Kis bement hozzá. Borbély úr egész fenyőszál magasságában, lábait szétvetve állt a szoba közepén s így kezdte: „Tegye csak be az ajtót, bár... önagyságának is hallania kellene, amit mondok. Tessék a feleségének megmondani, hogy több diszkréciót kérek! Unom már azt a komédiát, amit a hölglátogatóimmal művel. Remélem, ezt ő is megérti.“ És ez úgy hangzott, mint mikor a szigorú ezredes megleckézteti az alattvalóit. Szinte csoda, hogy így nem fejezte be Borbély úr: Most pedig abtreden!... Kis Péter erre annyira nem számított, hogy nem is tudott mit mondani. Szó nélkül kifordult a szobából. Feleségének persze, arra a kérdésére,

hogy mit akart a drommedár, így válaszolt: „Ja... hogy mit akart?... semmit. Azt mondja, hogy valószínűleg megint be kell mennie a kórházba.”

És Kis Péter nem maradt hazugságban. Borbély úr két nap mulva bevonult a kórházba. Most már nem kivizsgálásra, hanem gyógykezelésre. Nem is tért többé haza, három hét mulva közölte az altiszt, hogy meghalt.

JÓ REGGELT TANÁR ÚR!

Berki Gyuri a d-i gimnázium harmadik osztályába járt. Kedves, csinos fiú volt, szorgalmasan tanult és jól viselte magát. A tanárainak semmi kifogása sem lehetett ellene, legfőljebb Szilágyi tanár úr, aki a latint tanította, találhatott a Berki Gyuri iskolai multjában két kis szépséghibát. Berki Gyuri ugyanis a tanév folyamán, szeptembertől ápriliséig kétszer elkésett. Naponta nyolctól kilencig volt latin óra, tehát mindkét késésnek Szilágyi tanár úr volt a tanuja.

Szilágyi tanár úr elnézte a késéseket egy olyan tanulóknak, aki különben rendesen végzi minden dolgát. Az első késés, még a télen, úgy történt, hogy Berki Gyuri elaludt. Elaludt, tehát későn kelt. Sietett azután az öltözködéssel s futott az iskolába, de amikor benyitott a tanterembe, már ott ült Szilágyi tanár úr a katedrán. Éppen magyarázott, egy hosszú körmondatba kezdett, Gyuri beléptekor a körmondatot abbahagyta, megvárta, míg helyére megy a fiú s leül, akkor aztán a körmondatot folytatta s befejezte, anélkül, hogy csak egy szemrehányó tekintetet is vetett volna a későn érkezőre.

A második késés márciusban történt s csaknem ugyanígy folyt le. Azzal a kis különbséggel, hogy amikor Berki Gyuri ijedt arccal benyitott a tanterembe s a tanár úr abbahagyta a mondatát, aközben míg Gyuri a helyére ment és ő szünetet tartott, ezt toldotta bele a mondatba, anélkül, hogy beleillett volna: Nna! — azután folyt tovább az előadás, zavartalanul.

Április hó folyamán, egy derűs meleg napon, Berki Gyuri mint rendesen, idejében indult el az iskolába. Kis-

kabátban ment, hóna alatt szíjjal átkötött könyveivel és irkáival. A W. utcából, ahol a szüleinél lakott, befordult a város főutcájára s lassan, sétálva, elgondolkozva ment a gimnázium felé. A Piac-tér előtt át kellett vágnia a főutcán. Egy nehézkesen gördülő teherkocsit akart megelőzni, nem jól számította ki, hogy mennyire kanyarodjon el előtte, a lovak elől tehát egy kicsit meg kellett ugrania. A teherkocsin túl kúszó villamost nem látta, nem hallotta, pontosan elébeugrott s a villamos elütötte őt.

Gyuri a sínek közé esett, hassal a kövezetre. A villamos fékezett, megállt, de Gyuri a kocsi alá került. Lett erre nagy riadalom. Az emberek mindenfelé, a villamosban és az utcán, megrémültek, izgatottan kiabáltak, a kocsiban ülők felugrottak a helyeikről s némelyek az ajtó felé tolongtak, az utcán járókelők részint a baleset színhelye felé tolongtak, részint tekintetüket elfordítva menekültek, nehogy látniuk kelljen a szörnyűséget.

Gyuri egy rémes, hosszú és szakadozott jajt kiáltott, de több hang nem jött ki a torkán. Vége van, Istenem, szegény gyerek, jaj neki, borzasztó, így éreztek, ilyeneket gondoltak és kiáltottak az emberek.

Nagy csődület állta körül a villamost s a villamos alatt lapuló Gyurit. A későbbben érkezők hátulról faggatták az elöttük állókat:

- Mi az? Mi történt?
- Egy gyereket elgázolt a villamos.
- Szentisten!
- Jaj, Józsi, gyerünk innen, én nem bírom.

Gyuri nem halt meg. Élt, nem sírt, nem beszélt, hanem feküdt a kövezeten, pontosan középen a két sín között, testének hosszával párhuzamosan a sínekkel. A villamos mintegy felkészült rá, de a kerék nem érte sehol; feje és két karja szabadon maradt. Gyuri mozgatta a fejét s mint az ürge, mikor kinéz a lyukból, fekete szemecskéivel fölfelé és köröskörül nézelődött.

— Történt valami baja, fiacskám? — kérdezte a rendőr.

Gyuri nem tudott felelni a kérdésre, csak könyörgőn pislogott a rendőrrre, hogy segítsen rajta.

A kocsivezető s a kalauz, meg az ámulók közül is egy,

lehajoltak a földre, a kocsi alá kémleltek, a kalauz le is hasalt s úgy igyekezett megállapítani, nincs-e nagyobb baj.

— Hála Istennek, nem történt sérülés, — sóhajtotta a kalauz.

— Fáj valamije, fiam?

— Nem, — felelte most már Gyuri, feltámadó életösszönnel.

Köröskörül mindenki megkönnyebbült s Gyuri is egy-kettőre nekividámódott. Szerencsés és ügyes fickónak, az eset hőségnek érezte magát. Szinte lenézte a szabadon, kétlábbon álló és járó embereket, akik ha a villamos alá kerültek volna, biztosan már hullák lennének. Egyelőre mást nem is tehetett, mert kibujni a kocsi alól nem tudott. A tűzoltókért kellett telefonálni, hogy robogjanak elő egy emelőkészülékkel.

A tűzoltókra várni kellett. Gyuri addig tehetetlenül feküdt a villamos alatt. Amint feküdt és várta a szabadulást, arra ment a főutcán Szilágyi tanár úr, hogy pont nyolcra az iskolába érjen. Éppen a régi rómaiak ügyesbajos gondjaiba volt elmerülve, amikor meglátta a csödületet. Nem volt kíváncsi ember, de az iskola miatt, amely csak kétszáz lépésnyire volt, mégis tudni akarta, mi történt. Odament a csoporthoz, átfúrta magát rajta s egészen előre nyomakodott, mondom, merő tanári kötelességérzésből. De alighogy felbukkant komoly arca s szikár alakja a legbelülállóak között, Gyuri a villamos alól vidáman, boldogan, de egyszersmind hetykén, sőt hencegve elkiáltotta magát:

— Jóreggelt, tanár úr!

Szilágyi tanár úr Gyurira, a villamosra s a helyzetre pillantott s rémületében elhült benne a vér. Szentisten, sőt Jupiter tonans!

„Kettészelte a villamos“, — ez volt gondolatának az első fele, a második fele csak fél perc múlva alakult ki, de miután Gyuri vidáman kiáltott s a jelenlevők közül többen kacagtak, így: „... a haszontalan kölyköt!“

A tanár úr már is megfordult és sietett el az iskola irányában. Még szerencse, hogy a tömegből kifelé nem kellett furakodnia, a tömeg ritkult, a még ott állók ügyesen és gyorsan szabad utat engedtek a tanár úrnak. Ment, szapora

léptekkel, talán, hogy el ne késsen. A lábai azonban kissé rogyadoztak. Nem csoda, akkora ijedtségtől, ha csak félperenyitől is!

A tűzoltók egykettőre megjelentek, a villamoskocsi alá illesztettek egy tömzsi készüléket, néhányat csavartak rajta, a kocsi megemelődött s Gyurit kihúzták alóla.

Gyuri leporolta itt-ott, a térdén, hasán és könyökén a ruháját, egyet nyujtózkodott, bemondta a nevét és lakását a kíváncsiskodó rendőrnek, majd elkapta a könyveit, melyeket egy előzékeny bámulója nyujtott feléje s rohant az iskolába.

Szorongás nélkül nyitott be a terembe. Szilágyi tanár úr már ott ült a katedrán és magyarázott.

— Hát te hol csavarogtál? — kérdezte Szilágyi tanár úr, Gyuri nagy meglepetésére.

Gyuri dadogott:

— Tanár úr, kérem, hiszen tetszett látni, hogy a villamos...

— Úgy! Na, eredj a helyedre. Máskor azonban jobban vigyázz!

És Szilágyi tanár úr, mielőtt folytatta volna félbemaradt mondatát, kinyitotta az osztálykönyvet s kérlelhetetlenül bele írta:

„Berki Györgyöt ismételt elkésés miatt szigorú megrovásban részesítettem. Szilágyi.“

ANYÓS

Kevieknél szolgált Julis, az Aradi-utcában. És Törökországba, Ankarába írt és onnan kapott leveleket. Még két esztendővel ezelőtt itt Pesten ismerkedett meg Szemes Péterrel, aki a Keviek szomszédságában mint kőműves dolgozott.

Szemes Péter erőteljes, huszonhat éves legény volt, kis bajusszal, sok fekete hajjal, tüzes szemekkel. Csak úgy pajkos évődéssel szólította meg a csontostestű, szeplősképű Julist. Julis belepirult a megszólításba s a lisztes papírzacskót jobban magához szorítva, úgy megsziporázta lépteit, hogy csaknem szaladt a kapuig s föl a Keviek lakásába. Szemes Péter nézett utána, bizony nem kapták őt szíven dús női izmok, hanem a lány pirulása, zavara, kiesit meghatotta. Ettől kezdve leste, várta Julist, hogy megint megszólítsa, most már gyengédebben, s kiengesztelje.

Gyakran találkoztak azután, de csak néhány héten át. Mert az idő már őszi fordult, az Aradi-utcai építkezés befejeződött, Péternek nem akadt munkája s hogy tavaszig kereset nélkül ne maradjon, egy munkáscsapattal kiment Törökországba.

Julis könnyezett, amikor elváltak. Péter vigasztalta. Hogy ne féljen, vissza jön ő hamarosan, legkésőbb a jövő nyáron és Julist nem hagyja cserben. Egy kis pénzt keres ott, majd takarékosan él, pénzzel jön haza, elveszi Julist, a pénzből lakást bérelnék, meg bútort vásárolnak. Azt mondják, érdemes menni, odalenn jól megfizetik a munkát, — mérlegelte a kilátásokat Péter. Julis könnyei elálltak, szomorú volt, de nem nagyon. Megesókolta Pétert és bízott benne.

Péter azután írt, minden hónapban, és beszámolt arról, hogyan megy a sora. Csalódás nem érte, a keresetével meg lehetett elégedve. Tudott is belőle megtakarítani. Fél esztendőre szolt a munkavállalási engedélye, még nyár előtt haza kellett volna jönnie, de nagyon megkedvelték, új munkát kapott és hogy tovább ott maradhasson, továbbra is megengedték neki a hatóságok. Julis beleegyezett abba, hogy Péter még csak maradjon, gyűjtse a pénzeeskét, mert majd nagyon is kell. Kapta rendesen a leveleket Pétertől s válaszolt valamennyire. A levelekben sok mindent megbeszéltek. Péter — még a nyár folyamán — azt írta, hogy nagy terve van, reméli, Julis nem ellenzi a tervét, ott marad Törökországban, szerez és berendez egy kis lakást és majd kér néhányheti szabadságot, haza jön Pestre, itt megesküsznek és elviszi magával Julist. Gondolja meg Julis jól, rá tudja-e magát erre szánni.

Julis, ha már olyan szépen boldogul Péter, helyeselte a szándékát és hajlandó volt vele elutazni abba a Törökországba... De másról is írt Péter. Hogy ott, Ankarában, igen-igen nagy a meleg, meg hogy néhezen tudja a kosztot megszokni, azután hogy már ért és beszél valamit törökül, ha nem is sokat, csak éppen annyit, hogy török nyelven már nem adhatnák el, — ez kevéssé érdekelte Julist. Furcsa volt azonban, amit Péter az édesanyjáról írt. Péternek ugyanis még élt az édesanyja, persze hogy itt Magyarországon, még pedig Kunszentmiklóson, s vele is váltott egy-egy levelet Péter. Hetven év körüli öregasszony volt, Péter már beszélt róla élőszóval, mondta, hogy igen jó asszony, rajta, Péteren kívül van még három leánygyermek, már mind a hárman asszonyok. Péter csak Törökországból tudatta az édesanyjával házassági szándékát, nem régen. Megírta részletesen, hogy egy bizonyos lányról van szó, akivel ő még Pesten ismerkedett meg s akinek megígérte, hogy feleségül veszi. Varga Julisnak hívják, igen derék lány, jószívű, dolgoz, szegény és Pesten szolgál, de szereti őt hűségesen, már mint a lány Pétert; és ők meg is egyeztek a lánnyal, hogy majd Pesten megesküsznek s mennek együtt Törökországba. Erre az értesítésre aztán válaszolt az öregasszony. A te dolgoz, — írta, a Péter levele szerint, — nekem nincs

beleszólásom, azt csinálsz, amit akarsz, de azért annyit mégis mondok, hogy ha nem szép az a lány, akkor nekem meg se mutasd. „Mert ha nekem ilyen szép, derék egyetlen fiam van, aki még szerencsés is és jól keres, akkor legalább, ha már megházasodik, vagy gazdag lányt vegyen el, vagy szépet; de ha a lány szegény is, meg csunya is, kinevetnek az ismerősök, de még a nénéd is, és én nem állnám a szégyent.“

Péternek a levele, már amelyikben az anyja kívánságáról írt, egy kis hirtelen elhalványodást és enyhe szívdobogást okozott Julisnak. Összeszorította az ajkát, kiesit tűnődött, azután — megnézte magát a tükörben. Hát — tudta, hogy ő nem szép. Rendes, dolgos, jó, szereti Pétert, — ez mind igaz, de bizony... a második emeleten, a Fehér doktoréknál szolgáló Bözsi sokkal szebb, mint ő. Az, a Bözsi, igen szép lány, az boldog lehet. De hát nem csak szépség van a világon. Őt szereti Péter, olyannak, amilyen, hiszen Bözsit is ismeri, itt ismerte meg nála. Láttá, beszélt vele nem is egyszer, ha az kellene neki, akkor annak a kezét kérte volna meg. Láthatta, hogy milyen szép alaku, csinos arcu lány a Bözsi, olyan annak a szeme, mint két fekete bogár, még úriemberek is megfordulnak utána az utcán; mondta már a nagyságos asszony is, a Keviné, hogy olyan szépet egyszerű cselédlányban ritkán lehet látni... Milyen különös is egy olyan öregasszony, mint a Péter anyja! Már előre kifogása van őellene. Ó, hogy a nyavalya törje ki, jaj, nem is szép ilyet gondolni, mit szólna hozzá Péter. De hát igaz is, az embert elhagyja a béketűrés, egy férfinak van magához való esze, tudja mit csinál, minek avatkozik abba bele egy anya.

Julis azonban bízott Péterben. Elfelejtkezett már a Péter anyjáról, annak a fiához intézett intelméről, s éppen csak hogy valami érdekeset meséljen, azért mondta el a dolgot a szép Bözsinek is, mert Bözsi volt a bizalmas barátnője; azután elmondta Keviné nagyságos asszonynak is, mert az meg olyan okos asszony s mintha neki mindig, mindenki a javát akarná. Bözsi nevetett s a gonosz bizony egy cseppet sem cáfolta, hogy kettőjük közül ő a szebbik; a nagyságos asszony pedig komoly maradt s valami fur-

csát mondott, amit Julis nem is értett meg tökéletesen. Valamit, hogy az anyák szerelmesek, még hogy szerelmesek! az egyetlen fiukba s azt minden nőtől féltik, széptől is, csunyától is. De hát hogyhogy féltik?

Szemes Péter megérkezett Törökországból, két és fél esztendei távollét után. Első dolga volt természetesen, hogy Julist fölkeresse. A kis eselédaszobában ültek kettesben, beszélgettek. Mindent, amiben már szépen megállapodtak a leveleikben, újra megbeszéltek. Mielőbb megtartják az esküvőt, az okmányaikat már megszerezték, azokat Julis őrizte, meg is mutatta már Kevi úrnak, az meg az ügyvédjének s azt mondják, minden rendben van. Mindketten nyugodtak voltak, Julis boldogan mosolygott.

Ekkor állt vele elő Péter, hogy az anyja írt ám legutóbb is, a házasságra vonatkozólag. Azt írta, hogy ő már öreg és beteges, nem bírná a nagy utat Kunszentmiklósról Pestre. De azt elvárja, hogy a fia elvigye hozzá a menyasszonyát és bemutassa neki. Úgy sem látja ő azután sem azt a lányt, sem az egyetlen fiát, ha elmennek messze a világba, de egyszer legalább mégis látni akarja, hogy legalább nyugodt legyen.

Julis tekintete elborult. Csak maga elé nézett a falra, nem szólt semmit, nem is gondolkodott, várt.

Egyszer csak megszólalt Péter:

— Most mi lesz?

Ebből a kérdésből mintha csak most tudta volna meg Julis végérvényesen, hogy ő csakugyan nem szép lány, s így tudja ezt Péter is, mert hiszen aggódik, titkolni szeretné őt az anyja előtt.

Julis nem felelt a kérdésre, nem is felelhetett, mert hát hogyan is tudhatná ő, hogy most mi lesz.

Péter megint csak megszólalt. De nem szomorúan, hanem jóságos, könnyed mosollyal az ajkán:

— Te Julis! Én kieszeltem valami ravaszságot.

Julis még mindig nem tudott szólni, csak várakozóan leste a Péter szavát.

— Tudod, de ne röstelkedj, én azt gondoltam, hogy leutazok egy napra édesanyámhoz, de nem téged viszlek magammal megmutatni, hanem a Bözsit. Mit szólsz hozzá?

Julis halkán rebegte:

— Ahogy gondolod.

Péter folytatta:

— Nincs ám abban semmi. Kiadja magát a Bözsi Varga Julisnak, szép lány, az öreg asszony megnyugszik, aztán utazunk szépen vissza, nekünk meglesz az esküvőnk és megyünk Törökországba. Úgysem jövünk onnan vissza jónéhány esztendeig és szegény öreg talán nem is éri meg, hogy újra lásson bennünket. Meg aztán nagy idő az a néhány esztendő.

— Én nem bánom.

— Akkor... megmondhatnád annak a Bözsinek, akár mingyárt, ha lehet, mert hogy beleegyezik-e, meg elengedi-e az asszonya arra az egy napra. Sietnünk kell, az idő múlik, a szabadság lejár.

Julisnak már tetszett is az ötlet. Szaladt fel Bözsihez. Csak hívta le sürgősen, nem mondta neki, miről van szó. De... mintha még reménykedett volna is, hogy Bözsi a turpisságra nem lesz kapható, fél, hogy majd belesül a szerepébe, meg nem is engedi el az asszonya.

Bözsi, elpusztíthatatlan az ő jókedve, ismét csak nevetett, amikor megtudta, hogy mi lenne az ő feladata. Úgy kapott rajta, mint gyereklány valami jó játékon, nagyon is tetszett neki a kaland. Nevetett, kacagott, ugrált örömben... De Péter olyan jószágosan, olyan hűséggel ölelte meg Julist, amikor elment.

Azért ezt, a legújabb fejleményt, muszáj volt Julisnak közölnie az asszonyával, Kevinével. Keviné nagyon komolyan végighallgatta Julist és töprengett, hogy mit is mondjon:

— Nem jól tette, Julis, hogy ebbe a komédiába beleegyezett, — nyilvánította végre a véleményét. — Nem kellett volna őket együtt elengednie.

— Tisztességes ember Péter, — jelentette ki Julis rendületlenül.

— Nono! — aggályoskodott makacsul Keviné.

Vasárnapi napon utazott el Szemes Péter Bözsivel, Kunszentmiklósról, az édesanyjához. Nevetgélve, heccelődve indultak útnak, vidámságuk Julisra is átragadt, ő is neve-

tett és pajkos kedvében az ujjával megfenyegette Bözsit:

— Aztán el ne csábítsd ám tőlem Pétert!

— De biz' én elesábítom! — kacagott Bözsi és jókedvében tánpera perdült, tapsolt, nézte és mutogatta magát.

Igen esinosan is volt felöltözve, egészen úri kisasszonynak, a fején kalap, a kezén kesztyű. Szép volt, üde, friss, fiatal és egészségtől ragyogó; amikor kilépett Péterrel a lakásból, Keviné és a fiatal úr utána néztek, Keviné szeme felragyogott, a melák Kevi fiú pedig elsápadt az epedéstől. Mert hogy eseléd a lány, még csak nem is kellene feleségül venni.

Még aznap este visszaérkeztek, Péter és Bözsi. Hogy mi volt, mint volt ott Kunszentmiklóson, azt nem is lehetett kitudni tőlük, mert Péter alig jutott szóhoz, Bözsi meg minden mondatának elnevette a végét. Csak annyit lehetett megérteni, hogy igen mulatságos volt, sikerült, bár Bözsi is, Péter is csaknem elárulták magukat az öreg asszony előtt.

*

A következő héten, csütörtöki napon, megtartották az esküvőt, Julis és Péter. Csak később, három nap múlva, amikor már útra készen állottak, csak akkor került rá a sor, hogy Julis megkérdezte az urát, mit szólt otthon a mama „őhozzá“.

— Hát... nagyon nem tetszettél neki! — beszélte Péter. — Egészen búsulásnak eredt szegény. Eleinte nem szólt, de lehetett látni rajta. Szüntelenül „téged“ kémlt, ráncolta a homlokát, hunyorgatta a szemét, néha a fejét is csóválta... Mielőtt elutaztunk, elkapott egy kis kettes beszélgetésre és akkor nyíltan megmondta a véleményét. No fiam, máig jó gyermekem voltál, jól viselted magad, dolgoztál, meg is éltél rendesen, de gusztusod aztán nincs. Még hogy egy ilyen nő! Ó, ó! De hát... a te feleséged lesz, nem az enyém.

MELEG VAN

Csobánka reggel félnyolckor kelt föl, megmosdott künn a konyhában a vízvezetéknel, mosdáshoz a Szeleczy szappanját használta; háromnegyednyolckor már elindult hazulról, a Liliom-utcából, be a Teréz-körútra. Nyolcra akart megérkezni az irodába, de bizonyos, hogy elkésik, mert a Teréz-körút messze van, Csobánkának nincs pénze vilamosra, a lábai pedig olyan gyatrák, hogy nem is megy velük, hanem csak vánszorog. Kalapja nincs Csobánkának. Ami van, az téli, zsírosszélű, horpadozott, hajdani keménykalap, örül, hogy nem kell feltennie a fejére. Öröme persze egészen önkényes, mert a cipője is szakadozott a ruhája is kopott, foszladozó.

Özvegy Vájónénál lakik Csobánka. Egyszoba-konyhás a lakás, Vájóné a leányával künn alszik a konyhában, függöny zárja el őket, hogy az albérlők nyugodtan mosakodhassanak; az albérlők pedig ötven vannak, öt ágyrajáró. Szeleczy, az asztalosmunkás, negyven pengő a heti keresete, szobát is bérelhetne, de hát kártyás és iszákos, azért kell ágyrajárónak lennie. Kócsi ujságkihordó. Ő már négy órakor elment hazulról, Szeleczy meg hétkor. Akik majd délig alusznak, azok: Bronner, állástalan pincér és Keserű, akire semmiféle foglalkozást nem lehet ráfogni, soha rendes keresete nem volt, magánzónak mondja magát. Csobánka jelenleg alkalmi foglalkozást űz, hitel-tudósító irodában dolgozik, nem is irodában, hanem csak irodának: információkat szerez hitelt igénylőkről.

Csobánka javában vánszorgott a Teréz-körút irányában, elszánva magát rá, hogy a napot szorgalmas munkával tölti. Az ég gyönyörű kék volt, a nap ragyogott és pazarul

ontotta hevét a városra, meg Csobánka nagy, kopasz fejére. Csobánkának egy gyógyszerár mellett vezetett el az útja, csak egy pillantás a kirakati hőmérőre és láthatta volna, hogy már kora reggel huszonhét fok a meleg. De hát nem pislantott a hőmérőre és az is csak úgy elszállt a füle mellett, amikor két lengeruhás asszony, piaci táskával, mellette ellibegve, így beszélte meg az időjárást: „Mama már megint meg kell örülni a hőségtől“. „Az. Tegnap, azt írta az ujság, hogy negyven fok volt“. Csobánka nem hallott, nem látott, szakadatlanul a napi programra gondolt: egész estig lőt-fut majd; ha kell, a lábát lejárja, de okvetlenül keres egy kis pénzt. Szerda van, rohamosan közeleg a szombat, ágybért kell fizetnie, heti három pengőt. Különben irgalmatlanul kiteszi őt özvegy Vájóné.

Félkilenkor állított be Csobánka az irodába. Thein úr, a tulajdonos, nem förmedt rá, mint máskor, mert egész egyéniségével, minden gondolatával belemerült a nagy hőségbe. Zsebkendővel törülgette a homlokát s egyre hajtogatta, hogy ő nem bírja tovább. Vagy megüti őt a guta, vagy bezárja két hétre az irodát és elutazik valahová a hegyek közé... Kézébe nyomta Csobánkának a címekeket. Hat cím. Szóval Csobánka menjen el hat lakásra, hivatalokba, ahol az illetők állásban vannak, ha igaz, tudakozódjon eselédnél, házmesternél, hivatali kollégánál, főnöknél, régebbi hitelezőnél; menjen a bíróságra, nézze meg a végrehajtást szenvedettek névsorát, azaz állapítsa meg, hogy nincs-e „veszély“ — és este írásban adja be a jelentését. Minden információ után jár Csobánkának harminc fillér. Ezekből a harminc fillérekből adódik a havi tizenöt—tizennyole pengőig terjedő keresete.

Délután ötig Csobánka négy címről szerzett információt. Ime az egyik például, csak azért, hogy gyönyörködhesünk a munkájában: W. Oszkár, magántisztviselő, Dessewffy-utca 98. III. 15., nőtlen, garzónlakása van, bútorainak értéke hatszáz pengő; motorgyárban dolgozik, mint tisztviselő; házbérrel nem tartozik, adóssága nincs; esténként korán jár haza, a hivatalában nem mulaszt, munkáját jól végzi és sohasem álmos, minden jel szerint

szolid életet él; fizetése havi kétszáznegyven pengő; zene-szerzéssel is foglalkozik, a zongora, melyet hitelbe rendelt, ezer pengő, erre az összegre jó. Még három ilyen tényállást vett fel Csobánka, nagy fáradsággal, de különös nehézségek nélkül, csak egy helyen dobta ki a főnök, hogy ne zaklassa őt ilyen ostobaságokkal, ebben a rettenetes hőségben. Hogy mikor jöhet el megint? Jöj-jön decemberben, Isten vele!... Munka közben csak úgy kutyafuttában szerzett Csobánka ötven fillért: harmincat egy jóismerősétől, húszat egy rosszismerősétől. Húszért lángost vett egy büfében, ez volt az ebédje.

Öt óra után ment Csobánka az iroda felé, hogy megszerkessze és beadja Thein úrnak a jelentéseket. Ha minden rendben lesz, áll a javára egy pengő és húsz fillér, készpénze pedig van harminc fillér... Amint éppen megy, siet, már nem is vánszorog, nem is fáj a lába — áll a javára egyhúsz! —, hát meglátja ám egy kávéházablakban egyik régi jóakaróját. No, ehhez beugrik egy percre, illetve — bevánszorog. Jó ember az illető, sok a pénze, ad is mindig egy pengőt, csak éppen kicsit csúfolódik, hogy „No, mi az Csobánka, még mindig itt tart? Ejnye. Miért nem ír színdarabot? Vagy miért nem utazik el Montecarlóba, ott könnyebb a kereset“.

A kedélyes pártfogó mosolyog, amint meglátja Csobánkát, kérdezgeti, Csobánka becsületszavára kijelenti, hogy már két napja nem evett, letagadja tehát a lángost, a tegnapi kávéról nem is szólva, — kap öt pengőt. „No, nézze Csobánka, váratlan pénz állt a házhhoz, legyen magának is egy kis öröme“.

Csobánka villámgyorsan elteszi az ötpengőt, köszöni, hajlong, hálálkodik, a pártfogó mosolyog és Csobánka még csak ennyit mond:

— Szabad egyre rágyujtani?

És a finom cigaretták felé nyúl.

A kegyes pártfogó maga vesz ki egy cigarettát a skatulyából, odaadja Csobánkának.

— Megengedi, hogy ezt a kis vizet...

És Csobánka megissza az asztalon álló pohár kristályvizet.

A pártfogó hirtelen elkomorodik, felemel egy ujságot és olvasni kezd. Csobánka egyik lábáról a másikra áll, krákog, majd köszön és távozik.

Csobánkának tehát van egy ötpengőse és harminc fillérje. Beül a büfébe egy pikoló sörre és megeszik egy pogácsát. A jelentésekkel ráér holnap is. Már este van, amikor beállít a liliumutcai lakásba. Otthon van már mind a négy lakótársa. Ülnek szótlanul, alig beszélnek, elmerengnek, igen rosszkedvűek.

Csobánka köszön, leül egy székre s arról tervezget, hogy fél óra múlva majd átsompolyog a szomszéd kis kocsmába vacsorázni. No, nem költekezni, csak egy pörköltre. Ül, hallgat, a többiek rá sem néznek, de ő megszólal:

— Meleg van!

A magánzó felüti a fejét:

— Mi van?

— Meleg!

Az ujságkihordó:

— Egyéb baja nincs? Talán bizony a hőgutától fél?

Szeleczy is felnéz, élesen vág a tekintete Csobánkára:

— Ennek pénze van!

— Hogyne! — védekezik gyorsan Csobánka. — Nem tudom, honnan lenne?

— Barátom, aki már ott tart, hogy csak a meleg a baja, annak pénze van.

A pincér:

— Csak elő vele, Csobánka!

— Mutassa a zsebét.

Csobánka:

— Becsületszavamra...

Felkacagnak. Vészesen. Még egy kis onyelgés, azután megragadják Csobánkát, leteperik. Csobánka ordít, védekezik, kiforgatják a zsebeit, előkerül az ötpengős.

— No, úgy-e mondtam!

— Ezt elisszuk!

Szeleczy ugrik át a kocsmába borért.

A BABLEVES

Az ember este toppant be a házba. Köszönésül megpöc-cintette a kalapja szélét, az asszony sem szólt, hanem a terítetlen asztalra tett két tányért és melléje két cinkanalat.

Az ember sóhajtott egyet. Ezt még mindig eszi a fene — tűnődött az asszony. Csak sóhajtozik. Inkább veszekedne.

Az asszony a tűzhelyről fazekat vett fel és odalépett vele az asztalhoz:

— Bableves — mondta és már merte is bele az ura tányérjába. Tele lett a tányér, a fazékban hagyta a kanalat, de magának nem mert.

Az ember hallgatott. Nem nyúlt a kanálhoz. Az asszony szóra akarta bírni az emberét, ha máskép nem lehetett, akár kedveskedéssel:

— Tejfölt is tettem bele.

Az ember csak tovább hallgatott, valami konok, elszánt némasággal. És enni kezdett. Jónéhány kanál után kérdezte csak az asszonyt:

— Hát te?

Csak így röviden. Tehát a kedveskedés nem sikerült. Kár volt erőltetni. Az asszony visszahullott előbbi hangulatába:

— Jólaktam én már azzal, hogy egy szava sines hozám, ha este hazajön. Azt se mondja, eb vagy kutya.

Az ember evett tovább. Nem szerette a babot, levesnek meg éppen nem, de így tejfölösen... nem is rossz. Ámbár... minden héten háromszor-négyszer bab, hát gonosz ez az asszony, az bizonyos, mindenképpen bosszantani akarja őt.

Kanalazta tovább a levest és nem szólt. Amikor meg

kiürült a tányérja, még nyujtotta is az asszony felé, hogy merje tele még egyszer.

— Talán megkukult? Csak tolja ide az orrom elé, de nem tud szólni, hogy mit akar.

Az ember még csak föl sem fortyant: Maga merte tele a tányérját másodszor.

— Beszélne még maga, de majd beszélhet a falnak. Épcszű emberhez mentem én férjhez, nem hódashoz. Hogy az istennyila csapna bele abba a makaes fejébe... Mert eldugtam a tinó árát? Azért hallgat már két hete? Hát csak hallgasson. Addig, amíg nem beszél, nem is főzök mást, csak babot.

No lám! Csak elismeri ő maga, hogy bosszantás ez a szakadatlan bableves. De ezt is csak gondolta az ember.

— Jól van, ha magának jó így, nekem is jó. A tinó árából mégsem lesz mulatozás. Abból egy fillért el nem kocs-mázik, ha haláláig hallgat is. Abból én veszek téli göncöt, megértette?

— Mert maga megszokta odahaza az anyjánál, hogy a pénzt ész nélkül dobálja. Azért is szorult az anyja vénségére kegyelemkenyérre.

Az ember már nyitotta a száját. Valami gorombát akart mondani, mert nagyon elevenére tapintott a felesége. De csak lenyelte a mondanivalóját.

— Kellett ez nekem? Két hónapja vagyok a felesége, azt úgy néz keresztül rajtam, mintha száz éve lennénk házасok.

Az ember harmadszor is mert a levesből, ízlett neki. De hát... főzni tud az asszony, az szentigaz.

— Nem az úton szedett föl engem, hogy így bánjon velem. Három hold földet hoztam én a házhoz. Az anyai részemet. Maga meg csak úgy kapta a magáét. A fene azt a rongyos pár pengőt! Jobb helyen van az nálam.

Az asszony felugrott az asztaltól, felkapta a gyalogszéket és szaladt ki az istállóba fejni.

Az ember jóllakott. Megint sóhajtott egyet, mint ahogy kezdte. Nehézkesen felállott. Fáradt volt, egész nap kapált, de ezért csak ment, kitakarítani az istállót a ló alól.

Az istálló deszkafallal elválasztott másik részében fejt

a felesége. Hallotta az ember lépteit, lassú járását. Rá is szólt a tehénre:

— Netene! Te is megvesztél máma?

Oldalba is bökte könyökével az állatot.

Az ember nem szólt most sem, hisz' az asszony a tehénhez beszélt.

Fájdalom szorította össze a szívét. Hát ezt teszi vele az ura. Ezt érdemli ő? Ezért dolgozik három helyett? Mos, vasal, főz, takarít, csibét nevel, a kertből már eddig kiárult nyolevan forintot.

Az asszony bevitte a tejet a konyhába. Lecsapta a szűrőt. Bement a szobába. A sublódból, a ruhák alól előkotorta a két százforintost, a tinó árát. Az akasztós szekrényből ki-ráncigálta a szövetsoknyáját és magára húzta. A fejét is bekötötte, selyemkendővel.

Az ember már ott ült az asztalnál, amikor az asszony visszament a konyhába.

— Itt a pénze! — lecsapta az ura elé az asztalra a két százast és indult kifelé.

— Hová még, te?

— Hová mennék? Megyek. Velem ne dacoljon. Nem beszélem én ki a lelkem egy embernek se. Nem vagyok én tolvaj. Nem viszek el én egy krajcárt se. Ott a tinó ára, aztán most hallgathat ítéletnapig.

Hogy ezt elmondhassa az asszony, megállt. Az utolsó szónál megint megindult és már át is lépte a küszöböt. Az ura ugrott utána, de a pénzt felmarkolta és ahogy elérte az asszonyt, nyomkodta a markába.

— Tedd csak el! Jobb helyen van nálad.

Az asszony csak a vállán rántott egyet, úgy mondta:

— Akkor meg minek komédiázott?

— A rend végett — mondta az ember egyszerűen. — Az a rend, hogy én adjam oda a pénzt, de nem hogy te csak úgy elvedd.

— Nem mindegy az?

— Éppen hogy nem mindegy. Mert az a rend, hogy ha már a te kezedhez fizetett az a Pap István, hát add át nekem a pénzt.

— Mit cifrázza? Mondja meg nyíltan, hogy veszekedni akart.

Az ember kicsit tünődött, majd szólt:

— Ha veszekedni akarnék, akkor nem enném a leveledet két hete panasz nélkül, hanem már oldalba taszítottalak volna miatta.

Kézenfogta az asszonyt és vezette vissza a házba. Az meg ment vele.

— Van ám a kaminban tűrósesusza is — mondja az asszony és elmosolyodik.

— Ej a nemjódát — kiált fel az ura — három tányér bablevest megetetsz velem, akkor mondd, hogy van tűrósesusza is? No, most már igazán megérdemelnéd, hogy ne szóljak hozzád még két hétig.

— No hiszen azt érti.

Az ember csóválta a fejét:

— Most már tele ettem magam.

— Akkor hát a disznónak főztem a csuszát — szomorúság az asszony hangja.

Az ember komoly biztatással mondja:

— Majd éjjel, ha megéheztem, fölkelek, aztán megeszem azt a csuszát, te csak ne félj. De te egyél.

Az asszony leül az asztalhoz. Minden rendben van hát. De azért ő már csak holnap eszik.

Mert jóllakott csuszával még délután.

A KÉT VÁNDOR

Két szegény ember ment az úton, Apostag irányában. Hevesmegyeiek, onnan indultak el, Hevesből, hogy az Alföldön lefelé vonulva valahol munkát kapjanak, kapálást, kaszálást, effélét. Dolgoztak is másfél hónapon át Lacházán, de az egyik, a feketebajszos, bozontoshajú, tűzesszemű Fekete Szabó, összeveszett a gazdájával. Ő megy tovább lefelé, határozta el, át a dunaföldvári hídon, Baranyába, vagy a Balaton tava mellé, majd csak akad ott is valami. A társa, Dalai, nem akart tőle megválni, indult tehát ő is vele.

Az apostagi határban már rájuk esteledett.

— Itt meghálunk, — jelentette ki Fekete Szabó.

Dalai helybenhagyólag hallgatott. Elérték a falut, mentek befelé. Egy háznál előbb Dalai kapott szállást. Fekete Szabónak komendáltak egy másik házat. Hogy majd ott, a Tömösiéknél meghálhat. Dalai elkísérte odáig, hogy tudja, hol találkozhatnak majd másnap hajnalban, illetve, hogy ne kelljen majd Fekete Szabónak őerte visszafelé mennie.

Tömösiéknél éppen vacsoráztak. Kinn ültek a tornáccon levő asztal körül, Fekete Szabó illedelmesen köszönt, elmondta mi járatban van. Tömösi bólintott, azután az üres fáskamra felé intett, ott elalhat a jövevény reggelig. Vacsorát is adtak neki, levest meg kenyeret. Fekete Szabó, kezében a tányérral, a fáskamrához húzódott, ott leült egy fatönkre és kanalizni kezdte a levest. Kevéske volt a vacsora, amit kapott, pedig a család jó sokáig falatozott, húst is ettek, meg tésztát is. Fekete Szabó sóvá-

ran pillantott feléjük, bár illendőség szerint. De hát mind-egy, ez a Fekete Szabó így is olyan fekete tüzeket tudott a szemében meglobogtatni, hogy az ki sem mondható.

Meg is borzongott a tekintetétől Tarlainé, aki szintén ott ült Tömösiék asztalánál és velük vacsorázott. Pesti asszony ez a Tarlainé, vendégségbe jött ide le egy-két hétre, nincsen hozzászokva a vándorokhoz, meg az éjszakai szállásadáshoz. Pesten bizony nem engednek be idegent a lakásba, még a kaput is bezárják este tízkor s akinek nincs hajléka, az menjen a ligetbe, vagy akárhová, de befogadni nem lehet.

— Jaj, micsoda ember ez, — szorongott Tarlainé, ahányszor csak ő is rátekingett Fekete Szabóra. — Valóságos rablógyilkos.

A vacsora befejezése már lámpavilágnál történt, csakhamar egészen sötét lett, mentek lefeküdni, Tömösi meg Tömösiné az utca felőli szobába, Tarlainé szobájának az ablaka az udvarra nyílt, tizenkét lépésnyire az ablaktól volt a nyitott fáskamra. Szentisten, ott alszik az az ember. Ha ugyan alszik, ha nem töri valami gonoszszágon a fejét. Az ablakot be kell csukni, az ajtót be kell zárni. Jaj, nincs a zárban kulcs.

Tarlainé reszketett az ágyban. Álom nem jött a szemére. Amikor a reszketésben elfáradt és valami bódultság ömlött el rajta, hirtelen felriadt. Az a szörnyüség ember rátör, kirabolja, talán meg is öli. Odakünn keleten már fölkel a telihold, magasan járt már és fénnel öntötte el a kis udvart. Tarlainé kifelé pislogott. Látni lehetett a vándort, illetve a gyilkost. Feküdt, de aligha aludt, mert néha mozdult. Jóságos Isten, figyeli őt s csak azt várja, hogy elnyomja a kimerültség és az álom. Aztán... jaj!

Tarlainé arra gondolt, hogy eltorlaszolja az ajtót. Oda tolja az asztalt, székeket rak oda, mindent ami a szobában elmozdítható. De mit használ az? Egy gyilkos ellen, ha annak „komoly szándékai” vannak, ez nem védelem. Mit, de mit lehetne tenni? Pedig a helyzet mind veszélyesebb, mert a félelemtől lassanként kimerül, elbódul s elalszik.

Elfújta a lámpát. És leszállt az ágyról. Az ajtóhoz ment, kinyitotta azt és szélesre kitárta. Aztán nagy erőlkö-

déssel oda eipelte az asztalt s a nyitott ajtóba állította. És kirakta rá a retiküljét, a pénztárcáját, valami kevés pénzzel, — a többit azért a vánkosa alá dugta — karkötő óráját s a gyűrűjét. Ha jön a gyilkos, ott találjon mindent, csak a pusztá életének irgalmazzon.

Visszament az ágyhoz, belebujt, magára húzta a takaróját, egy ideig didergett, majd elaludt.

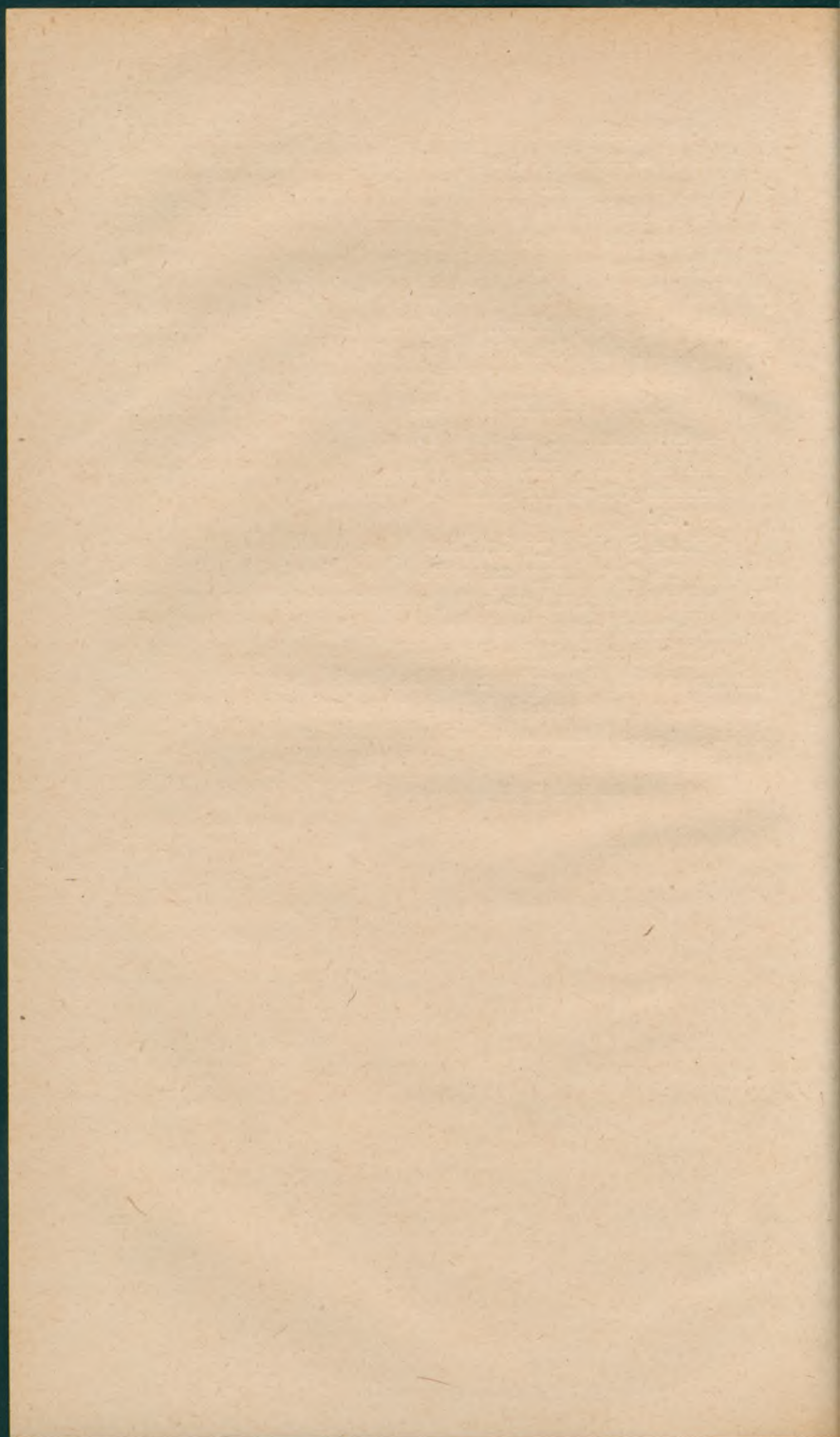
Amikor a nap fölkelt, három óra tájban, beállított Dalai, jött Fekete Szabóért, hogy fölébressze. Fekete Szabó ott ült, gubbasztott a fatönkön. Olyan volt, mint akit félig agyonverték. Arca dúlt, a szeme vörös, s nagyokat ásított.

— Indulhatunk, — vélte Dalai.

Fekete Szabó nem szólt, csak fölállt. Elindultak, de alig cammogott Dalai után. Az rászólt:

— No!

Fekete Szabó egy éktelent káromkodott. Egy asszonyt szidott. De úgy, hogy azt nem lehet kimondani. Az ostobán bámuló Dalaival csak nagynehezen értette meg, hogy valami városi személy aludt ott az egyik szobában, aki, hogy süllyedne el, őtöle félt s félelmében kirakta a vacakjait az ajtóba, de egészen ki ám, majd hogy nem az udvarra, úgy, hogy neki kellett vigyázni rájuk majdnem egész éjjel... Mert ha valaki véletlenül az éj folyamán az udvarra kerül s elemeli azokat a vacakokat, hát akkor ő kerül esendőrkézre s aztán a Jóisten se veszi le róla a gyanut.

AZ ATLÉTA

Még június közepén érdeklődő levelet kapott a duna-szemesi főjegyző, hogy lehet-e a községben nyaralni, illetve nyaraló házaspár kaphatna-e ott alkalmas lakást két hónapra. Hogyne kaphatna, mikor özvegy Balog Jánosné éppen készül Pestre a lányához, ott is marad majd késő őszig s az egész idő alatt üresen állna a ház. A főjegyző válaszolt az érdeklődő Sarlós István tanár úrnak, az második levelet írt s ezzel lényegében meg is történt a bérleti szerződés Sarlósék és özvegy Balog Jánosné közt.

Balogné június végén utazott el, Sarlósék meg július elsején érkeztek meg Szemesre. A szomszédasszony, Szalánczi Miklósné, adta át a lakáskulcsot Sarlóséknak, őt bízta meg helyettesítésével Balogné, tehát a házra való felügyeléssel, a bér beszédésével, de meg azzal is, hogy mindenben álljon szolgálatukra a pesti vendégeknek, hadd legyenek azok megelégedve a szemesi kirándulással.

Sarlósné mingyárt a megérkezés első perceiben megkérte Szalánczinét, hogy szerezzen neki két hónapra egy kis szolgálólányt. Azután bevonultak Sarlósék a kétszobás-konyhás parasztházba, melynek még a kamráját, padlását és pincéjét is használhatták volna, ha szükségük lett volna rá. Sarlósné hozzálátott a kipakkoláshoz, Sarlós pedig kiment a ház elé, hogy szétnézzzen a terepen. Mert nemcsak pihenni akart ő a nyár folyamán, hanem egy kis testgyakorlást is végezni, s már otthon elhatározta, hogy kerti munkával foglalatoskodik majd. Persze csak akkor, ha akad valami kis kertféle, egy kis használatlan

földdarab. Az udvar végében csakugyan elterült egy vete-ményeskert, nem nagy, kétszáz négyszögölnyi, s annak egyik szögletében bevetetlen földet talált. No, túlságosan kicsiny ez a földdarab, de nem baj, ha fölásta, megkapálta már, akkor újra kezd s így majd csak eldolgozgat, illetve eltornázik rajta.

Erre a munkára feltétlen szüksége volt Sarlós úrnak, mert fiatal korában sportolt, súlyemelő, bírkózó és diszkoszvető atléta volt, s ha már régen abba is hagyta a testedzést, időnként nyugtalanító inger ömlött el az izmain, valami kiadós erőfeszítésre. Testes, vastagnyakú, a ruhán áttetszően is izmoskarú férfi volt Sarlós úr, de az utóbbi időben már valami olyan neuraszténia kínozza, mely testi fáradtságban, levertségben is megnyilvánult. A súlyemeléshez és effélékhez most már, ötvenéves korában, nem térhetett vissza, de elhatározta, hogy a testi tétlenségnek mégis véget vet. Így esett a választása a kerti munkára. Remélte, hogy még a nyáron új emberré frissül föl majd tőle.

Szaláncziné meghozta a kis eselédet, Ilóczki Julist. Ez a Julis, fiatal parasztlány, jó lesz a háztartási durvább munkákra. Sarlósné ugyan maga főz majd, de Julis tisztítja a krumplit, tüzet rak, takarít, mosogat, boltba szaladgál. Julis az öreg Ilóczki Jánosnak a lánya, aki szintén szomszéd, akárcsak Szaláncziné, az udvarról látni is a házát. Egy kis dombon emelkedik az, túl a kerten s a kert után következő zabtablán.

Julis egy kicsit csenevész, sőt köhécsel is, ez nem tettett Sarlósnénak. A kerti szabad terület kicsi, ezzel meg Sarlós úr elégedetlen. De a lakás tiszta, rendes, a falu maga is kedvesnek látszik, a Duna egy kilométernyire tőle hömpölyög, nagyjából tehát mégis csak rendben van minden. A program a nyár folyamára pihenés, heverés a napon, semmi könyv, még ujság se, mert az elmúlt esztendő különösen megviselte Sarlósék idegeit. Egyetlenegy kiadós pihenés lesz az egész nyár; a heverésen, a semmittevésen kívül pihenés lesz minden, amit csinálnak, tehát a nagy séták is a szomszédos falvakig és vissza, a fürdés a Dunában, a horgászás, a csónakázás, sőt pihenés

lesz Sarlós úr számára a testgyakorlás is, már mint az ásás és kapálás.

Még aznap délután dolgozott Sarlós úr egy félórát. Ásót és kapát Szalánczinétől kért, az bement a kamrába s már hozta is ki azokat. De különös dolog, Sarlós úr a félórát sem bírta szakadatlan munkával. Ötpercenyi kapálás után már szünetet kellett tartania. Mert elfáradt, lihegett és a szíve szaporán vert. Csodálkozott ezen, de nem nagyon. Tudta, hogy mindenhez gyakorlat kell. Hiába emelt valaki hajdanában két karral száz kilót, az bizony még nem tud kapálni. Különösen ha hajdanában emelte azt a száz kilót, harminc esztendővel ezelőtt és nem tegnap.

Kapálás és ásás után séta következett Sarlósnéval, utána jólesett a vacsora. Sarlós úrnak akkora lett az étvágya, mint egy igazi kapásé s meg is evett annyit, mint — három kapás. Lefekvés után azonban fájtak az izmai. Izomláz gyötörte.

A vacsorát erre az estére Julis készítette el, Sarlósné utasítása szerint. Tüzelőnek talált az udvaron egy kis rakás venyigét. A venyige elfogyott és mingyárt jelentette is Julis, hogy tüzelőről kell gondoskodni. Éppen betoppant a házba Szaláncziné, aki aznap már tizedszer toppant be szolgálatra készen, s ő azt ajánlotta, hogy vegyék meg az udvaron álló ölfát. Ez jó lesz. Sarlósné kifizette a fát, Balogné majd Szalánczinétől megkapja az árát. Igen ám, de ki vágja föl a fát? Mert azt föl is kell fűrészelni, fejszével földarabolni s Julis ahhoz gyenge.

Sarlós úr kapva kapott volna az új testgyakorlási alkalmon, de ő éppen nem volt jelen, neje pedig nem gondolt rá.

— Majd a papa föl vágja — jelentette ki Julis.

És csakugyan, másnap a reggeli megfőzéséhez Julis már frissen vágott fával rakhatott tüzet. Még este szólt a papának és az öreg Ilóczki már kora hajnalban, mielőtt munkába indult, magához vette a fűrészét és fejszéjét, átballagott a zabföldön és a kerten a Balog-házba s mialatt abban még mindenki aludt, felfűrészelt pár hasábot s a nagy darabokat fejszével kicsinyekre hasogatta. Tíz pere

alatt elkészült a munkával, lett fa két-három napra, viszszaballagott tehát, lerakta szerszámaait s ment ki a határba. Julis, amikor felkelt, már ott találta a fát az udvaron álló bak mellett, s behordta a konyhába.

Sarlós úr ásott és kapált. Már kezdett belegyakorolni a mesterségébe. Csak éppen hogy únta. Hiányzott hozzá a tárgyi cél, elvetni a magvakat s gyönyörködni a növények fejlődésében. Olyan volt, mint tornának a gumixpanzerral való száraz gyakorlatozás.

Már vagy két hét telt el, amikor egyszer Julis hordta be reggel a fát s azt Sarlós úr, kilépve a házból, megpillantotta:

— Hát ezt ki vágta?

— A papa — felelte Julis.

— Ejnye, haszontalan népség. Fát fűrészelték és vágatok itt titokban. Hisz' ez éppen nekem való mesterség!

Julis csak mosolygott. Ő különben azon is mosolygott, hogy az úr ás és kapál a kertben. De mosolygott azon a szomszéd Szalánczi is, Szaláncziné is, meg a fél falu.

— Van itt a háznál szerszám? — kérdezte Sarlós úr.

— Van.

— Fűrész és fejsze is?

— Igen. Itt a kamrában.

Julis ugrott, kinyitotta a kamraajtót s kihozta a fűrész és a fejszét.

Sarlós úr nyomban nekilátott a favágó munkának. Leemelt egy hasáb fát a farakásról, odavitte a bakhoz, ráfektette s elkezdte fűrészelni. Hát nehezen ment a dolog. Tengett-lengett a fűrész, ki-kiesapott a magamarta vonalból, később pedig, amikor már mélyebbre hatolt, úgy beleakadt a fába, hogy majdnem eltört. De ez még semmi. Hanem amire már lefűrészelt a hasábról egy darabot Sarlós úr, úgy elfáradt, hogy a verejték kiütött a homlokán, a szíve dobogott s a lélegzete elállt.

— Ez aztán a nehéz munka! — gondolta Sarlós úr. — No de ehhez is gyakorlat kell. Egy hét mulva már úgy megy majd, mint — nem is karikacsapás, hanem a kapálás!

De egy hét mulva is nehezen ment a fűrészelés, meg

a lefűrészelt darabok felvágása is. Sarlós úr fölállította a fadarabokat a tuskóra, magasra emelte fejszéjét, de mielőtt lesujtott volna — akkorát, hogy egy elefántnak is halálos csapás lett volna, — a fa leugrott a tuskóról. Mert nem is jól találta a fejsze. Néha egész közönség állta körül a favágó Sarlós urat. Ott volt Sarlósné, Julis, Szaláncziné, Szalánczi, meg az öreg Ilóczki. Dícsérték, dícsérték, hogy már jól megy, de amellet nevettek is rajta. Ilóczki, Szalánczi egymásra pislantottak és gúnyosan somolyogtak. Sarlós úr munkájából a napi tüzelés sem telt ki. Csak át kellett tehát néha-néha jönnie az öreg Ilóczkinak és vagy két napra való fát föl vágnia.

Két hét múlva estefelé korán beállított Ilóczki:

— Föl vágom ezt a kis fát, mert reggel megyek ki a D.-tanyára s tíz napig ott maradok.

— Nincs rá szükség, Ilóczki bácsi, majd én föl vágom — mondta öntudatosan Sarlós úr.

— Nehéz lesz.

— Miért lenne nehéz?

— Mert eddig ki tetszett válogatni a könnyebb darabokat. Ami ott maradt, az már mind vastag, nedves, meg csupa csomó.

Sarlós úr megvetően legyintett, végignézve a keszeg öregen:

— Amit maga tud, bácsi, azt én is tudom.

— Lehet.

— Talán nem hiszi?

— De igen, elhiszek én mindent. Azért mégis föl vágnám azt a kis fát, mert én elkészülök vele egy óra alatt.

— Egy óra alatt?

— Legföljebb!

— No, azt szeretném látni!

A favágói önérzet vetélkedése kezdett izgalmassá válni, annál inkább, mert már megint egybegyűlt a nézőközönség.

— Nem tetszik elhinni?

— Hagyd, kérlek — szólt rá Sarlóstra a neje. — Hadd vágja fel ő. Ő úgyis jobban tudja.

Sarlós úr dühre gyúlt:

— Nahát vágja. Fűrészelve és vágja!

Azzal bement a kamrába s ő maga hozta ki a fűrész- és a fejszét. Nyujtotta a fűrész Ilóczkinak. Az öreg azonban elhárító mozdulatot tett. Szalánczi, három lépésre tőlük, a száját tátotta, úgy leste, hogy mi lesz most.

— Ezzel aztán nem! — mondta Ilóczki megvetően. — Bot ez, kérem, nem fűrész. Tessék csak megnézni. Eszi a rozsdá, meg aztán nem reszelték meg ennek a fogait tíz esztendő óta. Az a fejsze meg? Hisz' nincs is éle! Kalapács az, nem fejsze.

Azzal már indult is Ilóczki a kert felé, neki a zabtáblának, a háza irányában. Csak úgy visszafelé mondta még:

— Majd elhozom az én fűrészemet és fejszémet, amelyikkel én szoktam. Az mingyárt másképp fogja.

Sarlós úr elröstelte magát. Sőt megharagudott. Attól kezdve nem is kapált többet, hanem — megint csak ráfanyalodott a gumiexpanzerral való gyakorlatozásra.

JAVÍTJÁK A SÍNEKET

Ebben a kis belterületi Szikla-utcában is az a helyzet, hogy egész esztendőn át csukva kell tartani az ablakokat, mert nem lehet elviselni az autók s villamosok zaját. Siró János sem tudja elviselni, a 40-es számú házban, elsőemeleti utcai lakásban, csak azért nem az autók túlkeinek bögéséből származtatja az idegbaját, mert neki azon felül, hogy az autók bögnék, felesége van és két gyermeke, a fizetése meg mindössze havi száznegyven pengő.

Siró János, hogy éjszaka föl-fölriad álmából s napközben fáj a feje, ezt a „gyalázatos viszonyok“ következményének tartja. Siró Jánosné viszont amiatt, hogy ha Siró Jánosra néz, hát sokszerű rángásokat kell végeznie, Siró János életterheltségét okolja, mert ha nyomorog is a lakosság hatvan százaléka, — amit különben Siró János állít — miért keres jól mégis Bávatag Péter, vagy miért tudja az ura a Málesit ellátni mindennel, amit csak a szeme-szája megkíván.

Siró Jánosékkal szemben a 39-es házban lakik János Döme, az övé a ház és a benne levő péküzlet, sajnos mégis naponként hat kávéskanál szódabikarbónát kell beszednie, a hátát meg lefekvés után úgy érzi, mintha egerek szaladgálnának rajta, ennek az oka szerinte semmi más, mint az az átkozott modern utcai forgalom, autó az autó után egész éjjel, nappal meg a villamos, tehát éjjel-nappal zakatolás, hűgás, zúgás, berregés, pöfögés, csilingelés, csattogás, kürtök el-elbődülése.

Ilyen az élet rendes körülmények között a Szikla-utcában. De csakis rendes körülmények között. Mert egy

éjszaka, félkettő tájban, két szerkocsi érkezett meg a sineken, megálltak a 40-es számú ház előtt, munkások ugráltak le róluk, szerszámokat raktak ki s elkezdték fölszedni az utca köveit a sinek mentén. Hosszú vésőformájú vasrudakkal szurkálták, feszegették, a trachitkockákat meglazították, majd helyükből kiemelve, halomba dobálták, mialatt robaj robaj után rázta meg a levegőt végig az egész Szikla utcán.

— A fene a pofájukat, alighanem a sineket javítják — jegyezte meg Siró Jánosné az ágyban.

Siró János fölkel, kinyitotta az ablakot s kinézett az utcára. Hájas Döme is ott állt már szemközt az ablakban, ingben-gatyában. Más ablakbokból is emberek hajoltak ki, hogy megállapítsák a tényállást: vajjon mi történik, mi esoda új veszedelmet kell már megint elszenvedniök?

Odalenn valami munkavezető nagyot ordított, a nevén dirigált valakit. Szedték föl és hajigálták a köveket, fenn a lakásokban az emberek idegein minden egyes csattanó zuhanásra a borzongás futama szaladt keresztül. Megelevenedtek a szobák. Valaki sóhajtott. Valaki káromkodott. Valaki, aki már az ablakban állt, visszament az ágyhoz, protézisét visszatette a pohárba és újra ' feküdt, rászorítva balfülét a vánkosra, a jobbra úgyis nagyot hall. A szobák mennyezeteit átkok törték át s azok imákkal vegyesen szálltak föl az égre. Akadtak gyötrődők, akik már azt is elhibáztattnak tartották a világrend részéről, hogy a szabadon eső testek pont kilenc egész nyolevanegy századrész gyorsulással esnek a föld felé, rémes! Egy kopasz ember mint legvégső ítéletet hirdette ki, hogy mindenki meghallja és helyeselje:

— A nyavalya törje ki őket!

De ez még semmi, hiszen ez még csak az első éjjel volt. Reggel félhatkor különben is fölpakkoltak a munkások, a két szerkocsi elment velük s csakhamar megkezdődött a Szikla utca rendes napi forgalma. Aki ráért és tudott, az még alhatott egy-két órát. Hanem azután következett a második éjjel! Most már hordták el a fölszedett köveket. Csakhogy előbb vasvázú tartályokba dobálták be a sérült kockákat, égzengés és ágyúdörgés orgiája csaknem kimoz-

dította helyéből az utcát. Siró János egyszerűen kijelentette, hogy öngyilkos lesz. A felesége halkán sírt és hidegvizes borogatást tett a szívetájára.

— A nyavalya törje ki őket! — hangzott el újra, két sóhaj közt.

És valóságos eszmecsere indult meg a Szikla-utcában, már persze a 40-es ház táján, mindig két robaj közé ékelődven be egy-egy tömör mondat:

— Az igazgatóságot kellene kérem felakasztani, mégis csak disznóság.

— El kell menni a rendőrségre s panaszt tenni.

— Nem a rendőrségre, hanem a városi tanácsshoz.

— A miniszterhez.

— Szégyen és gyalázat.

Az ötödik napon csakugyan küldöttség jelent meg a kerületi kapitányságon.

— Aki nem tud aludni, menjen szanatóriumba! — másképp nem intézhették el őket.

Ezen az éjjelen meghozták az új síneket. Szörnyű esatogással zuhantak a sínek az úttestre. Minden esattanásnak hörgés lett a visszhangja. Fenn a szobák során hörgés, lenn az utcában kiáltás, sípszó, tologatás, tengelyek csikordulása és hó-rukk!

Ez alatt az igazgatók és részvényesek valamennyien édes álmodtak a környékbeli villákban. Egy nagy úr a napokban vásárolt egy kéjlakot a város mellett emelkedő erdős hegy oldalában, a Hársfavirág-utcában. Még nem lakott benne, de már ott fenyegetőzött az utca mindkét végén a tábla: „Autóknak este 10-től reggel 10-ig ezen az útvonalon közlekedni szigorúan tilos!”

Az új síneket lefektették, a végeiket egymáshoz illesztették, egy munkás valami szögre esapott néhányat a kalapácsával. Hájas Döme töltetlen vadászpuskával jelent meg az ablakban s leordított:

— Hallja maga gazember! Ha nem hagyja abba, hát lelövöm.

A munkás megzavarodott. A keze megállt, a tekintete pedig fölszállt a hang irányában. De most meg a munkavezető kiáltott rá:

— Mit hallgat rá, maga manlász!

A munkás újra kalapálni kezdett. És amikor néhány kalapácsütéssel befejezte a munkáját, még vagy harminc haragos, rettentő ütést mért a szög fejére.

De azután, a hetedik napon, vége lett a munkának, már mint a 40-es ház előtti útszakaszon. Elkészült az új kövezés. Szerkocsik és munkások vonultak tovább, azaz a következő éjjel kétszáz lépéssel odább jelentek meg. A lakosok szenvedései kissé enyhültek. Sőt talán nagyon is enyhültek. A lakosokéi, tudniillik a 40-es ház s a szomszéd bérkaszárnnyák lakóinak szenvedései, mert hát ki gondolhat manapság ennél többre. Egy hét múlva megint csak messzebb húzódtak a sínjavítók. Kiáltásaik, zakatolásuk és robajaik elhallatszottak ugyan a 40-es házig, de erejüket veszítve. A munkába vett új szakasz lakói azonban, pontosan a 60-as ház táján, mintha csak betanulás után — partitúra és szövegkönyv után — játszották volna el síró, jajgató, átkozódó és fenyegető játékaikat, nem hagyván ki még a szívtájék hidegvizes borogatását sem. Nem gondolták meg a szerencsétlenek, hogy ezzel csak még édesebbé teszik a már elintézett szakaszok alvóinak álmát. Siró Jánosnak például egy időre még a kötelező felriadásai is elmaradtak. Nyugodtan aludt éjszakánként, olykor mosolygott is. Nem csoda, hiszen oly élvezeteket álmodott. Valaki gyanútlanul alszik az ágyában — ez volt az egyik álma — de egyszer csak egy maszatos munkaruhás szörnyeteg lopózik a közelébe, egészen a fejéhez, a kezében óriási bombát tart, akkorát és olyant, mint egy trachitkocka, magasra emeli azt s teljes erővel az alvó ember fületövéhez vágja, a bomba persze felrobban — ép akkor dobtak le odalenn egy sínt — az álombeli alvó ember fölriad, kiugrik az ágyból, de oly gyerekes riadalommal, arcán a halálos rémületnek oly vonaglásával, hogy muszáj rajta az igazi, alvó Siró Jánosnak nevetni.

SAPKAVÁSÁRLÁS

Falusi bolt. A Piac téren van, afféle vegyeskereskedés, árulnak benne petróleumot és ostornyelet, sőt és cukrot, szappant és kocsikenőcsöt, drótot, szöveget, vásznat, gyufát, kékkövet, szóval mindent, amire falusi embernek szüksége lehet.

Az árusítás úgy történik, hogy az ember, azaz a boltos kinn van a szőlőben és kapál, a kisfiú iskolába ment, a nagylány ruhát próbál a varrónőnél, mert szombat este megjelenik majd az olvasóköri mulatságban, az asszony pedig, azaz a boltosné, az udvaron mos; előtte székre helyezett teknő, mellette a földön nagy halom szennyes. Mármost az ajtó fölé oda van szögezve egy kis csengő. Mikor nyílik a boltajtó, egy vasrudacska megpiszkálja a csengőt, az ijedt hangon megesendül, mintha azt sikongatná:

— Győjjenek már, mert ellopják a boltot.

Valahányszor megesendül a csengő, az asszony odakinn az udvaron abbahagyja a mosást, megtörli kezét a kötényében, miközben ezt mormolja:

— A ménkü csapjon bele!

Mert hogy minden egyes vevő miatt, aki kettőért mazagot vásárol, vagy ötért mákot, abba kell hagynia a mosást.

De abbahagyja és szalad be a boltba:

— Jónapot.

— Jónapot.

A boltosné köszön előbb, mert hogy ő boltosné, tehát frissebb; csak azután a vevő, mert hogy ő földmunkás, vagy ilyennek a családtagja, tehát lassúbb.

A boltosné meg is kérdezi:

— Mi tetszik?

Megkérdezi, mert a vevő képes lenne rá, hogy merő illemtudásból ott álljon a pult előtt akár félóráig is és a száját ki ne nyissa addig, amíg nem kérdezik.

De most már felel a kérdésre. Megmondja, hogy mi tetszik neki. Na de még miket mond a vevő, az a kórus! Olyan szerény az igénye, hogy kár volt miatta a mosást abbahagyni. Az egyiknek, ez férfi, három darab szög tetszik. A másiknak, ez asszony, két deci petróleum. A harmadiknak meg, ez gyerek és úgy küldték, egy pakli gyufa. Venne az negyedpaklit is, ha adnának neki. A szerénytelenbje meg nem árban licitál a kórusokra, hanem olyant kér, ami talán még Pesten sincs: kék fédervájszot, vagy hegedűhúrt.

Nyílik az ajtó, rikolt a esengő, törüli kezét odakinn a boltosné s egykedvűen, most már harag nélkül mondja el, hogy „a ménkü csapjon bele“ — és szalad be a boltba. Egy asszony áll ott, mögötte tizenkétéves kislány. Hogy mi tetszik neki? Hát egy sapka. Na, ez már valami.

A boltosné ránéz a gyerekekre, külön a fejére, előszedi egy fiókból a sapkákat s a gyerek fejébe nyom egyet.

Mintha rászabták volna. Helyes is a gyerek, szabályos feje van, kerek az arcoeskája, igen jól áll neki a sapka.

— No e' jó lesz! — mondja a boltosné.

Az asszony, már mint a vevő, illetve anya, nézi a sapkát. És nézi a gyereket. És gondolkodik. Mérlegeli a körülményeket, valamennyit, amennyi csak van. A gyerek, a sapka, meg a sapka ára és a bor ára, meg a gyerek apja, hogy majd mit szól hozzá, meg hogy a haszontalan kölyök még valahol elhagyja ezt a sapkát, de ha nem is hagyja el, egykettőre elnyúvi, mert ezen szakad minden, mintha pókhálóból volna. De hát a sapka szép, jónak is látszik és igen passzol a gyerek fejére. Nagy aggodalmak közt sóhajtja ki végre:

— Hát jó lesz.

— Egy pengő.

Az asszony vár, nem fizet mingyárt. Csak azért vár, nehogy elhamarkodja a dolgot.

Nyílik az ajtó, megérkezik a nagylány. Nevetve jön, rajta az új ruha, mutatja az anyjának. De még milyen szép ruha. Mint egy kisasszonynak. Van nekik miből! A vevő is nézi a ruhát a lányon. Bánatos-haragos, mert hogy neki életében nem volt ilyen szép ruhája.

— Egy pengő, az sok! — próbál most már alkudni, ezek ellen a módosok ellen.

— Annyi az ára.

— Nyolevan is elég lenne érte.

— Nem lehet. Mindenki egy pengőért vette, a mult héten a Práczky-gyerek anyja is. Nem tehetek kivételt.

— Pedig egy pengő, az sok.

— Nem adhatom, lelkem, olesóbban.

— Majd még visszaküldi az uram.

— Akkor visszaveszem. Mégis egy pengő az ára.

Megint nyílik az ajtó, öreg, rongyos koldus lép be. Nem szól, nem kér, csak áll. A boltosné kivesz a kasszából egy fillérest, a koldus kezébe nyomja.

A vevő most már kifizeti a pengőt.

— Na gyere már! — szól a kisfiára, aki az ostorokhoz húzódott s azok nyeleit tapogatja s szíjait simogatja. Egy ostorért odaadná a sapkát.

Köszönés, anya és fia elvonulnak.

A boltosné nézi, forgatja a lányát. Hibákat talál a ruhán, szidja a varrónőt, a lány beszalad a szobába, a boltosné vonul utána, megy ki az udvarra, hogy tovább mosson. Alig néhány percig mos, rikolt a csengő, a ménkü csapjon bele — ezt már csak sóhajtja a boltosné s szalad be az üzletbe.

Ó, hát az asszony, aki a sapkát vette, meg az a mam-lasz gyerek! Még hogy ezekért szaladt.

— Visszahoztam a sapkát.

— Miért?

— Mert nem jó.

— Ez a sapka?

— Ez. Azt mondja az uram, hogy nem jó.

- Ugyan, már mi baja lenne?
- Azt már nem tudom. Csak nem jó. Tessék mást adni.
- A többi is ilyen, lelkem, nem adhatok másfélét.
- Nagyobb kell.
- Ennél?
- Ennél.
- Hisz úgy áll a fején, mintha ráöntötték volna.
- Nagyobb kell.

A boltosné előszedi megint a sapkákat, nézegeti a belájuk írt számokat. Rányom egyet a gyerek fejére. Közben két új vevő érkezik, két asszony. Várnak, nézik a gyereket, fején a sapkát. A gyerek feje lötyög a sapkában, csak a füle tartja.

Az anya a fejével int, hogy még nem jó. Még nagyobb sapka következik. A gyerek fülét is elfödi, épp hogy az orrahegye kandikál ki alóla.

— E' már jó lesz! — hagyja helyben az anya. — Na gyere! — szól rá a gyerekre.

Csak úgy útközben magyarázza, visszafelé, inkább a szemtanuknak, nehogy kinevessék:

— Mert azt mondja az uram, hogy a gyerekeknek még nyől a feje.

R É S Z V É T

Abban a nagy bérházban, amelyikben Venczel lakik, a lakók barátkoznak egymással. Nem mind persze, hanem inkább csak az udvari lakások bérlői. A gazdagabbak, akik az utcai lakásokban laknak, már eleve zárkóztak, éppen azért kell nekik az utcai lakás. Nem akarnak mindenféle népséggel érintkezésbe kerülni.

A ház az Aréna-úton van, van tehát levegő, világosság és szép kilátás a lakók egyik része számára. Az udvar viszont olyan, mint egy óriási cső belseje. Szinte muszáj, hogy ebben a kietlen börtönvilágban a lakók, legalább a szemükkel, egymáson is elszórakozzanak. Aki, ha kitekint az ablakon, nem gyönyörködhetik a liget fáiban, a Közlekedési Múzeum tornyaiban, a távoli panorámákban, az el-elnézi, hogy mi történik a vele szemben húzódó folyosón, ki megy, ki jön rajta, otthon vannak-e a szomszédok, ég-e náluk a villany, vagy már lefeküdtek és sötét a lakásuk.

Venczel reggelenként járt el otthonról, este tíz óra tájban tért haza, de azért érdeklődésével ő is benne élt a nagy bérház udvarában. Sok mindent tudott, leginkább a felesége révén, erről a szomszédról is, arról is. Különösen tetszett neki, hogy a szemközti szomszédjuk minden éjjel egész hajnalig égette a villanyt. Jó volt ez a kis csillárfény éjszakánként, mert anélkül vaksötétség lett volna a kürtőalakú udvar mélyén. Ugyanis Venczelék földszinten laktak, odáig még derűs éjjel sem hatolt el a csillagok pislákolása.

Olyanokat is tudott Venczel a háziakról, hogy például egyes asszonyok a házból valami pestűjhegyi jósnőhöz járnak, jövődőt mondatni maguknak. Őt pengőt fizetnek le

a jósnőnek előre, az azután mond nekik egyetmást, először is a multjukról, hogy lássák mennyire tud mindent, azután meg a jövőjükre vonatkozólag. Még pedig eltérőleg a cigányasszonyoktól, a jósnő nem csupa kellemeset jövendőll, hanem rosszat is, bajt, betegséget, sőt halált is. És nagyszerrűen megy az üzlete. Előre be kell nála jelenteni a látogatást és még akkor is várakozni kell az előszobájában. Úgy látszik, hogy ma már ez az üzlet, megmondani a rosszat is a feleknek, így több a bizalom. Baj nélkül nincs élet s látják, hogy a jósnő nem kedvez nekik, hanem megmondja nyíltan az igazságot.

Nemrégiben a szemközti szomszédné reggel, ahogy kijött a lakásból s elindult a lefelé vezető néhány lépcsőfokon, egyszer csak megcsúszott és oly szerencsétlenül esett el, hogy eltörött három oldalbordája és a veséje is megsérült. Venczel este értesült az esetről, a felesége mondta el neki. Aznap Venczel és felesége még reggel összevesztek, Venczelné tele volt haragos indulattal Venczel iránt, este tehát — mivel tudta, hogy a férje milyen érzékeny lélek — egy kicsit aláhúzva mesélte el a balesetet, azaz sötétebbnek festette, mint amilyen valójában volt. Az asszony eszméletlen, — mondta — különben is szívbajos, az orvosok nem is tudták megállapítani, hogy mi történt a veséjével, állapota reménytelen.

Venczel csakugyan sajnálta a szegény asszonyt. Hm. hm. Mi minden történhetik az emberrel! Csak úgy hirtelen, egyik pereről a másikra. Hát érdemes, hát lehet élni?... Azt is megtudta Venczel, persze a feleségétől, hogy a balesetet a jósnő előre megjósolta. Megmondta az asszonynak nyíltan, így: Magát a közeljövőben súlyos baleset éri.

— Marhaság! — jelentette ki bosszúsan Venczel.

— Én sem hiszek benne — hagyta helyben a felesége. — De tény, hogy a jósnő előre megmondta. A cselédjük beszélte el.

— Föl kellene az olyan boszorkányt jelenteni a rendőrségen, — bosszankodott Venczel. — És, tudod, még az sincs kizárva, hogy összefüggés van a baleset és a jóslás között.

— Hogyhogy? Hát... mégis csak hiszel benne?

— Nem. Hanem azt nem tartom lehetetlennek, hogy a szegény asszonyt a jóslat megijesztette és olyan lelkiállapotba juttatta, hogy ennek a lelkiállapotnak, ennek a rémültségnek a következménye lehetett az elesése.

*

— Még mindig eszméletlenül fekszik az a szegény asszony, — mondta néhány nap múlva Venczelné Venczelnek. — Az ura meg egész éjszakákon át sír.

Szegény asszony, szegény ember! — így sajnálkozott Venczel magában, de nem szólt. Nem is sokáig foglalkozott az esettel, mert volt neki magának is elég gondja, lefeküdt, hamar elaludt, még félálomban is megelégedetten állapította meg, hogy szemközt ég a villany, nincs olyan pokoli sötét, mint anélkül lenne, hál'Istennek. Elaludt és egész kellemeseket álmodott.

Egy-két hét múlva jutott eszébe Venczelnek a szomzédasszony.

— No, mi van vele? — kérdezte a feleségétől, fejével bököve a szemközti lakás felé, hogy az asszony tudja, ki-ről van szó.

— Még mindig rosszul van, — hangzott a könyörte-len felelet. — Fekszik. Mozdulni se tud. Alighanem meg fog halni.

Venczel nem érdeklődött tovább, csupán egy részvéttel-jes tekintetet vetett az udvaron át.

Aznap, vagy másnap este, mindegy, Venczel nem tudott elaludni. Illetve már egyszer elaludt, de valami rossz álmra felriadt s azután szívdobogósan, fogvacogón fetrengett az ágyban. A képzelete élénken működött és csupa-csupa kínos kép száguldott át az agyán. Még szerencse, hogy égett odaát a villany. Vagy... talán már az sem volt szerencse. Mert amint Venczel föl-fölemelte a fejét s átnézett a világos ablakra, úgy látta, mintha nagyobb lenne a fény, mint máskor, mintha valóságos kivilágítást rendeznének odaát. És... ez csak azt jelentheti, hogy baj van. Szegény asszony talán meghalt. És most virrasztanak fölötte. Ó, ó! Milyen gyötrelmes, milyen szomorú az élet. Az ember sohasem tudhatja, hogy...

Venczel hanjnalig nem tudott elaludni. Reggel fáradtan kelt és indult a munkájára. Napközben, hiszen annyi volt a dolga, nem gondolt a szemközti szomszédokra. Este azonban eszébe jutott az elmúlt kínos éjszakája, azt hitte, hogy mégis csak megtörtént a baj, ő azt megsejtette és azért nem tudott elaludni. Úvatosan kérdezte meg a feleségétől:

— No mi van? — és megint csak a fejével mutatta, hogy kiről, miről érdeklődik.

— Jobban van — válaszolta az asszony közönyösen.

Venczel megkönnyebbült. Hála Istennek. És őszinte vallomást tett Venczelnének:

— Az éjjel, nem is tudom, miért, de már azt hittem, hogy meghalt s a nagy villanyégés a virrasztást jelenti.

— Micsoda villanyégés?

— Hát lehet, hogy tévedtem, de úgy láttam, mintha sokkal nagyobb lenne odaát a világosság.

— Odaát! Hisz' az asszony kórházban fekszik... Te ostoba! Hát azt képzelted, hogy egy súlyos beteget csak úgy itt hagynak a lakásban? Hisz még akkor elvitték a mentők, amikor a baleset érte.

— Ó, ó — sopánkodott Venczel. Ezúttal önmagán. Hogy hát így megjárhatja az ember.

A felesége diadalmasan közölte még vele, az ostobával:

— A jövő héten már baza is jön.

ÖREGEK ÉS FIATALOK

NOVEMBER 1894

KISVÁROS

A cseléd főzte a teát kinn a konyhában, de Malvin asszony maga ment ki érte. Egyedül maradtam a szobában, szétnéztem a barátságos tárgyakon, tekintetem különös szeretettel tapadt a kis eszerépkályhára, melyben égett a tűz. Aztán az ablakhoz álltam, fölmértem a kilátást és igyekeztem mindenáron megkedvelni a várost, amelyben néhány héten át kell majd tartózkodnom. A szemközti házak bizony kopottak, ócskák, deszkakerítéseik korhadznak, de pompás a kilátás mégis, mert a fél égboltot láthattam innen. Az ablakok keletre nyílnak, mily nagyszerű lehet itt a reggel, az egész délelőtt, így koratavasszal, amint a nap már reggel nyolekora betűz az ablakon s órákon át ontja sugarait a szobába. A kis utca teste ugyan meztelen föld, csupán a házak mentén vonul keskeny kockakő-járda, — ha megered az eső, hát sár az bizony lehet itt, legalább bokáig érő. No de esős időben az ember üljön a szobájában és olvasson. Annyi sok ostoba könyv van a világon s minden száz közt akad egy értelmes is.

Malvin asszony hozta a teát, egy nagy tálcán, mellette kenyeret, vaját és süteményt. Csak egy esésze állt a tálcán, ő nem szokott uzsonnázni, mert nem akar elhízni. Önkénytelenül is végig vonult rajta a tekintetem. Ötvenen már túl juthatott. Arca erősen ráncosodott, alakja még formás volt, de a ruhán át is, járásából, mozdulataiból is látszott, hogy idomai már elvesztették rugalmasságukat.

— Egy kis hízástól sohasem kell félni, — ez volt minden, amit mondtam s nekiláttam az uzsonnának.

— Nos, mik az első impressziói a városról? — kérdezte.

— Kellemesnek látszik. Ez a világosság, a hatalmas területek az égboltból, a levegő, a csend, mintha mindez csupa szabadság lenne...

Keserűen nevetett:

— Szabadság! Mennyire csalódik maga. Szabadság csak nagyvárosban lehetséges. Majd ha már hosszabb ideje itt lesz... Különben nem akarom elrontani a kedvét. Hiszen maga csak néhány hetet tölt itt, lehet, hogy mindvégig jól érzi majd magát. Mindent megnéz, kérdezősködik, tanulmányozza az embereket, lehet, hogy mindent nagyon érdekesnek lát majd. De én, aki itt élek már harminc esztendeje s ebből, férjem elvesztése óta, tíz esztendőn keresztül a fiammal és a cseléddel, tehát — kissé zavartan kereste a szavakat — tulajdonképpen magányosan, ép úgy érzem magam, mintha börtönbe lennék zárva.

— Szomorú, de nem egészen értem. Mert hát mi lenne az, amit csak a nagyváros nyújthat s ami itt egyáltalán föl nem lelhető?

— Csak egyet mondok. Itt este, amikor besötétedik, már nem mehetek ki az utcára. Nő egyedül nem járhat, csak kísérvél.

— Engedje meg, hogy ebben kételkedjem. Talán csak így gondolja ezt, asszonyom. És ezzel a gondolkodásával önkényt helyezi magát rabságba.

— Nem, nem, ez valóság. Ez így van. Nőnek este egyedül mutatkozni az utcán nem lehet, mert nem illik.

— Mit jelent az, hogy nem illik? Van ennek a szabálynak valami szankciója? Mi lenne, ha ezt a szabályt nem venné tudomásul és este, akár nyolc óra után is, nyugodtan tenne egy sétát.

— Akik látnának, nagyon csodálkoznának és megítélnének. Elmondanák ismerőseiknek és azok megbotránkoznának.

— Bizonyos ebben?

— Egészen bizonyos vagyok.

— Próbálta már?

— Nem. Mert nem is lehet megpróbálni.

— Csodálatos. De engedje meg, még mindig hitetlenkedem. Még mindig úgy tűnik föl nekem, hogy nem hatni tudó társadalmi erőről, hanem inkább egy elképzelésről s a képzelt terrornak való önkéntes megadásról van itt szó. Mert mit gondol, mi történnék, ha például egy multimiliomos amerikai leánynak az az ötlete támadna, hogy egy magyar városcában, pont ebben a városban, akarna néhány hónapot magányosan eltölteni, s ez az amerikai kisasszony egyszer, ha éppen kedve kerekedne rá, éjjel tizenkettőtől kettőig sétálna keresztül-kasul az utcákon?

— Talán megtehetné. Amerikai. Az idevalók tudomásul vennék, hogy ott mások a szokások.

— De mégis, tessék megszerkeszteni a következményeket. Mert semmi áron nem akarom ezt a korlátozást megérteni. Hát... például... nem mehet el este látogatóba, úgy tudom itt lakik egy nőtestvére, tehát ahhoz?

— No látja, helyes, hogy konkrét kérdést tesz föl. Hát nem mehetek el este egyedül hozzá sem. Pedig van egy kis unokája, a lányának, szóval az én unokahugomnak a kislfia, a gyereket nagyon szeretem s boldog vagyok, ha vele egy kicsit elszórakozhatok. Nem mehetek másképp, csak ha a cseléddel elkísértetem magam s akkor vagy az megvár, vagy onnan kísér haza valaki. És hogy miért nem mehetek? Mert az nekik lenne kellemetlen. Kellemetlen lenne pedig azért, mert fiatal leány van a háznál, a másik unokahugom, s annak a férjhezmenési esélyeit rontanám. Az emberek így ítélnék: szép egy család! Micsoda leány lehet az, akinek a nagynénje este egyedül jár az utcán.

Nem vitatkoztam tovább. De még mindig nem hittem Malvin asszonynak. Ő szelíden mosolygott, naiv fővárosinak tartott, s másról kezdtünk beszélgetni. Aznap este megfigyeltem az utcákat, csakugyan nem láttam magános úrinőt. Másnap délután a város egyetlen kávéházában uzsonnáztam s a nagy világos teremben, amint magam elé raktam a fővárosi lapokat, sőt még egy külföldi ujság is akadt, úgy éreztem magam, mint Pesten. Eszembe jutott Malvin asszony. Bizonyos, hogy ő is szívesen böngészne a lapokban, hiszen minden érdekli, ami a világon történik,

még a politika is; bizonyára szívesen olvasgatná a hetilapokat is és nézegetné a képeket. Később a kávéházban néhány városi úrral ismerkedtem meg, kik lelkük szebbik felét fordították felém, dícsérték városukat s ők maguk igyekeztek felvilágosultaknak, sőt európaiaknak mutatkozni.

Föltettem nekik a kérdést:

— Egy özvegy úriasszony panaszkodott a városra; azt mondta, hogy itt a nő úgy él, mint a rab, például ha beáll az este, kísérő nélkül nem mutatkozhatik az utcán, így van-e ez valóban?

Az urak mosolyogtak. Az egyik legyintett:

— Képzeldés. Ha nem unja, sétálhat itt minden este, akár éjjelig is. Bár az tény, hogy nálunk a hölgyek este nem szoktak egyedül járni. Nem szoktak, de járhatnak, nem tiltja azt kérem, senki.

Egy másik úr közbevágott:

— Attól fél, hogy megszólják? Attól nem kell félnie, mert úgysis megszólják, ha hat hétig ki sem mozdul a lakásából, még napvilágnál sem.

Egy harmadik úr megkérdezte:

— Különben kiről van szó?

Megmondtam.

Újra fölényes mosoly következett:

Ó, Karakánné Malvin asszony! Nahát ő bátran járhat egyedül, nemcsak este, hanem akár éjjél után is. Senki sem fogja őt zavarni.

Általános derűlség. Valaki elmés akart lenni:

— Karakánné csak szeretné, ha nem járhatna egyedül este az utcán.

Az volt az urak véleménye, hogy akár kávéházba is eljárhat Malvin asszony, vagy más is, ha kedve tartja. Ott ülhet zárórágig, kiolvashatja mind a lapokat, könyveket is hozhat magával, senki sem akadályozza meg mindebben.

Legközelebbi alkalommal újra fölvettem a problémát Malvin asszony előtt. Erősködtem, hogy tisztán képzeldésről van szó, hivatkoztam arra, hogy másoknak, helybelieknek, ugyanebben a kérdésben, egészen más a véleményük, mint az övé.

— Tudom, — mondta. — Ugy-e azt mondják, hogy nem harapja le az orromat senki?

Azután kinevetett:

— Maga hisz az embereknek? Azt hiszi, hogy őszinték voltak magához? Azt hiszi, hogy úgy gondolkoznak, ahogyan beszéltek? És nem cselekednének egészen másképpen, ha még úgy is gondolkoznának?

De később elkomorult:

— Bár lehet, hogy a lényegben igaza van magának. Nem kell senkivel sem törődnöm. Kellemetlenebb már úgy sem lehet számomra ez a város, mint amilyen. Talán csakugyan gyáva...

És már valami elhatározás is kialakulhatott benne, mert egy kis elakadás után nem úgy fejezte be a mondatot, hogy: vagyok, hanem, hogy: voltam.

Egy hét múlva, éppen vaesora után kiléptem a vendéglőből az utcára, megláttam Malvin asszonyt a tulsó oldalon. Este tíz óra felé járt az idő s ő egyedül ment. Engem nem vett észre. Messziről figyeltem, azután önkénytelenül, talán meghatva is attól, hogy rábeszéléseim sikerrel jártak, követni kezdtem. Lassan ment, egyenesen és határozottan, látszólag zavartalanul, nem figyelve senkire és semmire, nem nézve sem jobbra, sem balra. A város ilyenkor már csaknem kihalt, az utcán alig jártak emberek, de azért egy-két szemközt jövő férfival találkozott. A férfiak tekintete már messziről a magányos nőre szegeződött, de amint közelébe értek, hát elnéztek, minden indulat nélkül, csak úgy végtelen egyszerűséggel, s haladtak tovább. Senki sem állt meg, senki se gyult ki, senki nem fordult meg Malvin asszony után s ő nyugodtan, tökéletes biztonságban sétálhatott tovább. De... csak látszólag, a felületes szemlélet számára lehetett nyugodt. Valami felfokozott érzékenység, mint amilyen bennem működött ez alkalommal, megérezhette, hogy Malvin asszony minden ízével figyel, vár, még a fülével is nézi, érzi a férfiakat, mintha valami egészen parányi kilengésekkel valami akciót fejtene ki, hogy kivesse a mellette elhaladókat a valósággal durva közönyükből, hogy valami kis zavaró mozzanat mégis adódjék s

azután ő megnyugodva térhessen haza és boldog álomra hajthassa fejét.

Néhány nap múlva nevetve mondta el:

— Hallgattam magára. Túltettem magam a szokásokon és a ... legyen magának egészen igaza, a saját előítéleteimen. Valamelyik este sétáltam, magányosan.

— No látja!

Keserű fintort vágott:

— Nem, nem látok semmit. Sétáltam egyet, de ... ezt nem ismétlem meg többé.

Csodálkozva néztem rá. Nem is sejtette, hogy megértem őt, mert kérdő tekintetemre felelt s ez volt a szándéktalanul is őszinte indokolás:

— Nem érdemes. Ebben az unalmas, undok városban.

Éppen uzsonnánál ültünk és ezúttal ő is teázott, a tekintete elborultan időzött egy falí képen, mely őt ábrázolta, harminc évvel ezelőtti korban, az akkori divat szerint konttyal, nyakig érő blúzban, — de fiatalon, telten, kíváncsatos üdeségben.

ÖREG ASSZONYOK

Micsoda asszony állított be Baráékhoz! Kozlovszkyné! Özvegy Kozlovszky Tamásné. Lehet vagy ötszázéves. De ha annyi nem, hát hetvennél biztosan több. Fliegende Blätter-beli figura, ahogy mondani szokták: „kivágva a lapból“. Még pedig régi, békebeli számból. Egy anyós, az anyósvice rajzából, vagy nagymama a „Hänschen kérdezősködik“ rovatból. Kontyot visel, például. A kontyán egy madárfészek-formájú kalap, fekete ruha, bő és ráncos, olyan hosszú, hogy néha csakugyan rá is lép. Az orra, ezen is nevetni lehet, egy nagy bibircsók. A szemei kicsinyek, szürkéek és a héjuk tűzvörös. A fekete madárfészekről fátyol is lógott le, de hát egy ilyen ötszázéves öregasszonynál már csaknem olyan, mintha a legújabb divat lenne. Észre sem veszi az ember s arra egyáltalában nem gondol, hogy ez valamit jelenthet is.

A Bara-gyerek, no az is már kopaszodó ember — nem bírta visszatartani a nevetést, de úgy tett, mintha nem özvegy Kozlovszkynén nevetne, hanem örömének adna kifejezést, mert meglátogatta őket. „Tíz éve nem láttam már a nénit!“

Özvegy Kozlovszkyné a Bara-nagymamához ment tulajdonképpen, aki hetvenhatesztendős, barátnőnek éppen passzol öhozzá. De az egész Bara-család nevetett: a nagymama, a mama, a kopaszodó Bara fiú, meg a két gyerekleány. Hogy jaj, milyen komisz is ez a Tamás, — mondta a Bara-mama — milyen bolondokat beszél! De hát özvegy Kozlovszkyné átlátott rajtuk, hiába alakoskodtak. És nem sértődött meg. Komoly és szelíd maradt, leült, kicsit zihált, azután ez volt az első szava:

— Jaj, hogy elfáradtam ezen a kutya lépesőn.

Később:

— Adjatok egy kis vizet.

Kétszer ivott a vízből s a poharat letéve végigpillantott a Bara-családon, szomorúan, de szinte ravaszul is, mintha azt gondolná, majd elmegy a kedvük mingyárt a nevetéstől:

— Meghalt a Tóni!

Csakugyan mindnyájan elkomolyodtak s el is szégyeltek magukat. Lám, ezt kell megérnie az embernek, mire megöregszik! Meghal a fia, eltemeti, aztán elmegy valakihez, akinek elmondhatja a bánatát. Egy másik nagyon öreg asszonyhoz, hiszen ki más lehetne, aki végighallgassa, akinek el lehet mondani apró részletek szerint az esetet. És amint megérkezik, hát kinevetik. A fiatalok kinevetik. Az a számár férfi is, akinek már nincs tíz szál haja, aki van talán már negyven esztendő is, az is úgy viselkedik, mint egy taknyos gyerek. De azért nem tudott haragudni.

A Bara-nagymamának meg kellett szólalnia:

— No már! Egészen...

Majdnem azt mondta: meglep. De ezt keveselte s még idejében kijavította:

— Egészen megdöbbszent. Hát hogyan történt? Olyan fiatal ember!

— Ötvenéves volt.

— Hogy történt?

— Makkegészséges volt. Semmi baja nem volt, csak éppen az a kis szívhibája, de azzal sem volt soha semmi baja.

— Milyen borzasztó is. Hát hogyan történt?

Özvegy Kozlovskyné elmondta az esetet. Minden részletet pontosan. Hirtelen halál. Haza ment a Tóni vacsorázni, újságot olvasott, azután megette a vacsorát... és így tovább, végig a temetésig.

A Bara-nagymamának fájt a lelke, ez volt az a bizonyos részvét, mert hát elgondolta... nem magára gondolt, mert neki kutya, hála Istennek, de ha valaki az ő gyermekei közül, vagy az unokái közül... A fiatalok rettentően ünták az esetet. A lányok hamarosan kisompolyogtak s oda-

kinn újra elkezdtek vihogni, mert mesésen mulatságos volt az ötszázéves asszony, amint szepegve egy könnyecseppet törült le a szeméről s közben mozgott az orra, azaz a bibircsók.

A Bara-fiú kicsit hallgatott, érdeklődött is a szívhiba iránt, azután számvetést csinált: a Tóni ötvenegy volt, ő még csak harminenyele, neki semmi köze a dologhoz. És elbúcsúzott.

— A legkedvesebb gyermekem volt, — sóhajtotta özvegy Kozlovszkyné. — Az egyetlen, aki még szeretett engem.

Később:

— Megyek. Kísérjen el egy darabon, az Isten is megáldja. Magának is jót tesz egy kis járás.

— Megyek. Megyek, elkísérem. Nagyon szívesen.

A Bara-nagymama föltette a kalapját, neki egész modern kalapja volt, olyan rohamsisakféle, haja is bubifrizúra. De ő meg nagyon kövér volt, szegény, hasas is, meg a tokája is legalább háromszoros. Bizony, holmi komisz fiatalok még őt is kinevethetnék.

Elindultak. Lefelé a lépcsőn minden fordulónál megálltak s egymás felé hajolva beszéltek. Eleinte még felhangzott:

— Inkább én haltam volna meg helyette.

Azután később:

— Csak annyi, hogy néha ivott szegény. De sohasem volt részeg.

Az utcán már:

— Egészen tavaszodik.

— Az idén nem is volt tél.

— Hogy ordít ez a sok gyerek. Mintha csupa ördögfiók lenne.

— Jaj, ezekre az autókra hogy kell vigyázni. Úgy mennek ám, mint a vadállatok.

A körúton:

— No, nézze már!

És megálltak, meg is fordultak lassan, úgy bámultak meg egy fiatal leányt.

— Hogy mit nem merészelnek!

— Az. Talán még ing sincs rajta, úgy feszül hozzá az a vékony nyersselyem! Valami borzasztó.

És gúnyosan mosolyogtak.

Mint két bárka, eveztek azután, mintegy a víz árja ellen, lassan, szürkén, terebélyesen.

— Meginnák egy kis jó kávé — és mosolygott özvegy Kozlovszkyné s pislogott a szemével.

— Ugyan már. De hát hol?

— Be kellene valahová menni.

— Hová?

— Csupa kávéház ez a körút, a sarkon van kettő is.

— Nem szívesen megyek.

— No gyöjjön már. Az én kedvemért. Ki tudja, mikor látjuk egymást. Meguzsonnázunk, egy kicsit még kibeszélgetjük magunkat.

— Nem szívesen. De hát nem bánom, a maga kedvéért. Bizony, az ember sohasem tudhatja...

— Éppen azért.

A sarkon, a kávéház előtt, még megálltak egy kicsit tanakodni, de azután betipegtek. Még kora délután volt, kevesen ültek benn, újságolvasó férfiak s itt-ott kifestett, jólöltözött magányos nők is. Az öregasszonyok kávéért rendelték, megkóstolták s nyelvük hegyével nyalagatták a habot, a kávé is kémlelték. Baráné biggyesztette az ajkát: nem túlságosan jó.

És megint csak elkezdte özvegy Kozlovszkyné, az esetet a fiával, egész elejéről, mozzanatról mozzanatra. Észre sem vették, hogy közben egészen megtelt a kávéház, pótasztalokat is állítottak föl, óriásivá dagadt a zsival, megsűrűsödött a füst, csörömpölés, kiáltások, veszekedés a pincérrel. A szomszédban kettős asztalnál rikítóruhás fiatal férfiak gyülekeztek, nevettek, lármáztak, egy beretváltképű csodaelegáns társuk érkezett, annak már alig tudtak helyet szorítani. Dühös tekinteteket vetettek az öregasszonyok felé, viceket mondtak, röhögtek, valamelyik egész hangosan mondta, szinte kiáltotta, hadd hallják meg:

— Nem valami jó ma a felhajtás. Persze, ha ilyen öreg kemencéket is beengednek! Mi a csodának jönnek az ilyenek kávéházba, miért nem hallnak meg otthon?

BALESET

A trafikosnő bosszús volt, mert egy úr két kubát vásárolt s ezért negyedóráig túrta a szivarosdobozt. Amikor meg visszaadott neki a pengőből, a pénzdarabokat az orráig emelte, talán meg is szagolta, hogy jók-e. A kutyák nyúzzák le róla azt az elegáns felöltőt! — sóhajtotta a trafikosnő, amikor az úr végre eltávozott. De azután jöttek a szegények, három is egymás után. Az egyiknek két hunnia kellett, a másiknak egy levente, nincs annyi haszon belőlük, mint amennyi meleget kieresztenek az ajtónyitogatással. A harmadikból, aki kétfilléres gyufát vett, dőlt a pálinkaszag. A trafikosnőhöz különösen illett a bosszúság, mert sovány, vértelenarcú, nyugtalanszemű, öregedő nő volt.

Jött azután Altschulné a kislányával, Violával. Viola édes kis lány, öröm ránézni. A kis kövér Altschulnéval sem volt még soha semmi baj. Kezít csókolom, — köszönt Viola s a trafikosnő már mosolygott. Alig várta, hogy a gyermek közelebb kerüljön hozzá s megsímogathassa. Viola azonban egyenest odalépett a polchoz, melyen ponyvafüzetek s ócska mesekönyvek heverték. Komoly képpel nézegette a mesekönyveket, de minduntalan fölemelt egy ponyvát s olvasta a csábító címeket: A sárga rém; A ... mint kígyó — s látszott, hogy azokért sóvárog.

— Csak hagyd azokat a szemeteket, — szólt rá az anyja. És ő maga emelt le egy mesekönyvet: Peti furfangjai.

Viola elhárító mozdulatot tett a kezével:

— Az nem kell.

Az anya magyarázta a trafikosnőnek:

— Nem szereti a tréfás könyveket. Csak komoly kell neki. Mindig olyan komoly, nem is láttam még ilyen gyereket. De hát nem csoda — sóhajtotta —, most is beteg volt, megint felszúrták a fülét.

— Ó, szegény! — sópánkodott a trafikosnő. — Hát azért nem láttam magukat már egy hete.

— Vagy huszadszor csinálják vele. Középfülgyuladása volt két év előtt.

Komárné lépett be a boltba. Sovány, őszhajú asszony. Megvásárolta a napi újságját, cigarettát vett az urának, aki fekvő beteg. Megsímogatta a kis Viola fejét, ismerte őt is, az anyját is, egy házban laktak, abban az utcában, amelyikben a trafik van, húsz-huszonöt háznyi távolságra.

— Nagyon meleg van itt, — mondta Komárné, mielőtt elköszönt.

— Muszáj még fűteni s ez a bolond kályha olyan, hogy ha rakok rá, mindjárt tüzel.

— Ki kell nyitni az ajtót.

— Dehogynyitom. Még nyáron sem nyitom ki. Nem bírom azt a szörnyű zajt. Jaj, az a sok villa..., az a sok autó!

Komárné megértően bólintott, Altschulné nevetett:

— Mi már megszoktuk. Nem is tudnánk aludni, ha a villamos nem zakatolna. A kislányt meg nem zavarja, mert ő alig hallja.

Komárné csodálkozik ezen, Altschulné rögtön rákezd, hogy a fülével van baja Violának, az orvos most injekciókkal próbálja gyógyítani, Komárné sajnálkozik egyet:

— Hát annyira rosszul hall? Nem is tudtam. Ó, milyen kár egy ilyen szép kis lányért. Sokszor úgy elgyönyörködök benne, amikor odahaza a folyosón álldogál. Álldogál és mindig egyedül.

Komárné megy, mert azt mondja, hogy ebédig sok boltot kell bejárnia, vásárol. Az ajtóból még visszaszól:

— Azért nagy öröm egy ilyen gyermek a szüleinek.

— Öröm is, meg baj is, — ezt Altschulné már csak a trafikosnőnek mondhatja. — Tessék elhinni, hogy sokat szenvedek miatta. Talán többet, mint ő. Mert fáj ám sze-

génykének. És oly békességgel tűri. Nem sír, nem panaszkodik, csak szótalan.

Most a kislányt nézték mind a ketten. Az hallgatagon húzogatta ki a sorból a könyveket s rakta vissza. Azt hitték, hogy nem hall semmit s a hangjukat nem halkították. A kislány nem szerette, ha sajnálják, ha róla, a betegségéről beszélnek. Szép kis lány, milyen kár érte! — ezt már nagyon sokszor hallotta. Szinte jól esett volna neki, ha valaki egyszer így szólt volna: Vigye el az ördög, mit tördök én vele! Hóna alá csapott egy könyvet, amit pedig egyszer már olvasott s az anyjára tekintett kérőn, hogy menjenek már. Anyja és a trafikosnő még néhány szót váltottak, most már összehajolva és halkán: Altschul, az a rossz ember, már megint... Ott kellene hagyni... A kislány miatt nem lehet. Igen, Altschul iszákos és gyakran marad el reggelig. Amikor részeg, nagyon durva. A gyerekhez nem, de a feleségéhez.

Csak susognak erről, de Viola tudja, miről van szó. Mereven szegezi tekintetét a pultra, nem akarja a szavakat hallani és leolvasni sem akarja a két asszony ajkláról.

— Pedig hát! — sóhajtja befejezésül Altschulné.

Kezit esőkolom, jó napot, pá kedves, — anya és lánya indulnak, de beleütköznek Bokor bácsiba. Az a napi szivarjaiért jön, most is szivar van a szájában. A kutyáját pórázon vezeti. Viola szeme felragyog, ajkán mosoly libben, megörül a kutyának. Nyúl feléje, az morog. Viola visszakapja a kezét.

— Ne bántsa, kicsi, harapós kutya! — inti hangosan a trafikosnő. — Alattomos.

Kistermetű, tömzsi bulldog a kutya, majomképű, homályoszemű. Abbahagyta a morgást, mereven áll.

Bokor bácsi védi a kutyáját:

— Nem alattomos ez, kérem. Nagyon rendes kutya. Csak idegenekkel nem szeret barátkozni. Bobi! — szól rá szigorúan a kutyára. És a kislánynak mondja: — No, tessék! Most megfoghatja.

Viola megint nyúl a kutya felé. A kutya morog. Hörgő, tompa hangon. Altschulné elhúzza a lányt. A trafikosnőt felingerli a kutya hangja:

— Jaj, milyen undok az a gonosz hangja. Mint egy motoré.

— No, gyere! — mondja Altschulné s mivel Viola nehezen mozdul, még mindig mosolyog a kutyára, nevetve magyarázza: — Bolondja a kutyának. Ha egyet meglát, hát előnti a boldogság. És mindjárt meg akarja fogni, meg ölelgetni. Csak a kutya, a macska, meg az állatok. A gyerekeket nem szereti, eggyel sem pajtáskodik. Talán mert nagyot hall szegény. No, menjünk már, hagyd azt a kutyát.

— Helyes gyerek, — morogja Bokor bácsi.

— Igen, nagyon édes. — És a trafikasnő rákezdi, hogy baj van azonban a fülével, hogy injekciókat kap, mert az orvos azt mondja, hogy kevés a vörös vérsajtje... és így tovább.

— Jobb, ha az embernek nincs gyereke. Pláne a mai időkben. — Bokor bácsinak ez a véleménye.

*

Altschuléknak abban a házban, ahol laknak, egy kis óraüzletük van. Utcára nyíló bolt a kapu mellett. Ott ül Altschul reggeltől estig a munkaasztala mellett. Altschulné is gyakran van a boltban, ő végzi az árusítást. A kis Viola, ha elvégezte a leckéjét s megúnta az olvasást, szintén lemegy a boltba, a harmadikemeleti lakásból. Teng-leng az anyja, az apja körül. Cseveg, kérdezősködik, a mamájával enyeleg. Az apja nem szereti, ha munka közben faggatja. Az apja szidja az órát, amelyikkel éppen bíbelődik, hogy azt a dögöt sehogy sem lehet életrekelteni s Viola csaka megkérdezi, hogy miért nem. — Ne nyaggass most, hisz' úgysem értenéd meg! — mordul rá az apa.

Azon a napon, amikor déltájban a trafikban jártak, Altschulné és Viola csak ebéd után mentek le a boltba. Egész délelőtt kódorogsz, minduntalan föl kell állnom, — dohogott Altschul a feleségére. Viola a mamájához símult, az szeretettel magához szorította. Majd az apja mögé állt s pajkosan játszani kezdett annak hosszú hajával. Az apa csak ennyit mondott:

— Jó, jó, kislányom, most ne zavarj. Ezt a buta fede-

let már egy óra óta egyenesítem, mégsem záródik. Mindjárt földhözvágom az egész órát.

Viola elhúzódott, aztán az üvegajtóhoz lépett s kinézett az utcára. Majd kiment a boltból s az ajtó előtt állodgálva bámészkodott. Meglátott egy kis kutyát. Jaj, kutya, de aranyos! Talán gazdátlan volt a kutya, ide-oda ténfergett, s szaglászta a járda szélét. Fehérbundájú, hegyesorrú kis kutya volt, Viola elindult feléje, hogy megfogja. A kutya azonban odábbszaladt. Viola ment utána. A kutya letért az úttestre. Aztán hirtelen szaladni kezdett, át az úton. Viola utánaszaladt. Lihegve a vágytól, hogy elérje s legalább megérinthesse. Abban a pillanatban, amikor az út közepére ért, rábődült egy száguldó autó. Ő megriadt, visszafordult s ész nélkül, lobogó hajjal futott — pontosan egy robogó villamos elé. A villamos elütötte. Viola eltűnt alatta. A villamos megállt, sikolyok, kiáltások hangzottak fel mindenfelől, az emberek arrafelé fordultak, néhányan a kocsizhoz rohantak. A koesi utasai leugráltak, a kalauz már ott állt a koesi mellett, alája tekintgetett, majd szét-nézett tanácstalanul. Szentisten, mi történt? — kérdezte valaki a mellette állótól. Egy kislányt elütött a villamos, — ez volt a felelet. Meghalt? — kérdezte ijedten egy másik ember. És egy negyedik szólt: Úgy látszik, igen.

*

Hogy baleset történt az utcában, annak a híre félóra mulva jutott el a trafikba. Egy idegen férfi mondott róla egy-két szót, közönyösen. Éppen vevőkkel foglalkozott a trafikosnő, csak félfüllel hallgatott oda s nem kérdezett semmit. Valakit elgázolt a villamos. Jobb az ilyesmiről többet nem tudni, mert már úgysem bírja az ember. Annyi szörnyűség történik mindenfelé a világban, csak rá kell nézni az újságokra. Persze, megint a villamos. Autó, villamos meg repülőgép.

Komárné ismét ott ült a boltban s már negyedóra óta nyűtte a maga baját. Az üzleteket járta s valahol elvesztette az élelmiszerjegyeit. Csakis az egyik árusítóleány lophatta el. Nagy baj, nagy baj, — ismételte a trafikosnő, de nem sokat törődött Komárnéval. Isten büntetése, hogy elvesztek a jegyei, mert mindent össze akar hará-

esolni magának. Ha ugyan igaz, amit mesél és nem csak azért találta ki, hogy megint kizsaroljon valamit. Már rá is tért Komárné a tárgyra:

— Szóval abból a krumpliból, lelke, amit Hanskarlné ígért...

— Ha megkapom, — felelte kurtán a trafikosnő. — Már két napja nem láttam Hanskarlnét.

Komárné elköszönt. Aznap késő estig nagy volt a forgalom a trafikban. Gyufát, újságot, egy-két cigarettát vásároltak az emberek. Este még kimutatást is kellett készítenie a trafikosnőnek. Azt sem tudta, hol a feje. Fáradt volt, valami határozatlan rossz érzés gyötörte. Jobb lenne már nem élni. Bizony, jól járt, akit elütött a villamos.

Másnap reggel, mindjárt nyitás után, Komárnétól tudta meg a trafikosnő, hogy mi történt. Jóságos Isten, tehát az Altschul Viola volt a szerencsétlen. A trafikosnőt ijesztő fájdalom lepte meg. Elsápadt, vékony szájaszále rezgett.

— Nem is akartam magának megmondani — mentegetődzött Komárné —, de gondoltam, úgy is megtudja.

— Ó az a szegény asszony, az anyja, az megőrül.

Komárné bement a pult mögé, leült a kis székre és elmondta, amit eddig megtudott. A kislány, az órásbolt; apja, anyja ott volt a boltban; ő kiment az utcára, meglátott egy kutyát, egy nagy fekete kutyát, utánaszaladt, ezt Vencelné látta, jött egy autó, a kislány megriadt, visszafordult s nekiszaladt a villamosnak.

— Borzasztó, borzasztó! — ismételte a trafikosnő s úgy érezte, hogy ezt a szót sokáig, mindaddig kellene mondania, amíg halálosan bele nem fáradna. Borzasztó, borzasztó! A szemében könny csillant meg.

— Az anyja öngyilkos akart lenni. Le akart ugrani a harmadik emeletről. Alig tudták lefogni, — beszélt Komárné.

— Nem éli túl, nem éli túl! Egyetlen gyereke volt. Hogy szerette!

Kis szünet. Az elme gyötrődik, tenni semmit sem lehet, de mit lehet gondolni, mit? A trafikosnő rákezd:

— Én csak azt nem értem, hogy hogyan lehet egy gyereket egyedül kiengedni az utcára. Egy leányt, aki hozzá még süket is.

— Látja, én is ezt mondom, — kapja el a gondolatot Komárné. — A szülőnek kötelessége, hogy vigyázzon a gyerekére.

A trafikosnő most megtorpan, önmagával száll szembe:

— Szegény, szerencsétlen asszony!

Önmarcangoló riadtsága azonban oly nagy, hogy mégis csak át kell fordulnia elviselhetőbb érzésre:

— De hogyan lehet valaki, egy anya, igazán nem tudok mást mondani, ennyire lelkiismeretlen? Csak az az ostoba majomszeretet élt benne, de esze nem volt annyi sem, mint egy tyúknak. Hát nem borzasztó?

Prokop úr nyit be, régi ismerős, az üzlet barátja. Kezét csókolom, rá válaszul: Jóreggelt; majd nyomban: Hallotta, mi történt? Maga is látta itt néha azt a szép kis lányt az anyjával...

Prokop úr figyel, ráncolja a homlokát:

— No és?

Elgázolta a villamos. Meghalt.

— Fenét! — Ez Prokop úr első hozzászólása.

— Tudja, egészen oda vagyok. Ki sem lehet mondani, mennyire sajnálom. Én... én... hát én egészen magamon kívül vagyok.

Prokop úr falhoz támasztja az esernyőjét, melyet szép időben mindig magával hord, leteszi a kalapját egy kis állványra, elmereng a hibás kifejezésen, hogy „oda vagyok“, összedörzsöli a kezét:

— Nem szabad az ilyen esetet ennyire mellre szívní.

És Prokop úr nem tágít a vídámságán, mely fölkeléstől fogva mindedig elöntötte őt. Jól érzi magát, semmi baja, még a legújabb hírek is az újságok címlapján azt mutatják, hogy ő áll jól.

— Ugyan, ne mondjon ilyent, — védi fájdalmát a trafikosnő.

— De mondok, asszonyom. Nem lehet mindenkivel együtt haldokolni. Hová jutnánk? Nem a maga gyereke volt! És különben is látta a balesetet?

— Dehoggy láttam. Még csak az kellett volna. Nem éltem volna túl ép elmével.

— Ez már beteges érzékenység. Értelme semmiesetre sincs. Hiszen naponta olvashat ilyen eseteket a lapokban. Mindennap történik kettő-három. Világszerte meg több-ezer.

— Ó, ez egészen más. Egy kislány, akit egy-két órával előbb még láttam. Itt meresztette azt a szép nagy szemét és amikor figyelt, kicsit kinyitotta azt a csöpp szája-cskáját.

A trafikoszó sír.

— Hiszen én értem magát. Ismerte, gyakran látta. kedves volt magának. De majd elfelejti. Ajjaj, mennyi más szerencsétlenséggel van tele a világ!

És mintha segíteni akarna Prokop úr a trafikoszónak, hogy mielőbb megkönnyebbüljön, hirtelen ezt kérdezi:

— Egyébként mi újság?

Ez a kérdés, azzal a cinikus „egyébként” szóval, újra felingerli a trafikoszót. Nem is felel, hanem Komárnéhoz fordul, hogy tovább beszélhessen a lányról s a családról:

— Mondom, Altschulné nem éli túl ezt a szörnyüség-et. Kár volt, hogy megakadályozták...

— Látja, én is ezt mondom. Ilyen csapás után nem érdemes egy anyának tovább élni.

— Csupa szenvedés lesz az élete. Eddig is rosszul éltek az urával, szüntelenül marakodtak.

— Tudom. Mennyit láthatott, hallhatott otthon az a kislány!

— Mert az ura is gonosztevő! Eddig is csak az a gyerek volt köztük az egyetlen kapocs. Most majd még jobban elzüllik az az ember.

*

A nap folyamán a trafikoszó néha megfedekezett Violáról; jöttek-mentek a vevői, elfoglalta az árusítás. Egyszer-kétszer azonban, idegennek is, megemlítette az esetet, csak úgy általánosságban. Inkább valamely idősebb nőnek, attól több együttérzést várt. Így kezdte olyankor: Olyan szomorú vagyok ma. Egy vevőmnek a kislánya meghalt. Elgázolta a villamos. Itt az utcában... Mélyen a szemébe

néztek, kissé maguk is megdöbbenve. Ki a lánynak, ki az anyának képzelte el magát és szaporán beszélni kezdett, hogy elüsse a feltoluló rémképet, arról, hogy a villamos az ő ép testét zúzza szét, vagy arról, hogy neki van egy gyermeke s az egyszerre ott fekszik az utca kövén véres tetemként. Ilyen szavakat sóhajtottak: Borzasztó, szörnyű, rémséges. Az már eléggé nyugodt volt, aki beérte ennyivel: Biz' ez szomorú.

A trafikosnő fájdalma néha haragra fordult az ellen, aki nem találta el a megfelelő szót, aki keveset mondott, aki közönyösnek, esetleg kegyetlennek mutatkozott. És ezt a haragot könnyebb volt elviselni, mint az önkínzás gyötrelmét. Ez a harag feltámadó életerőként ömlött el benne, gondolatokat adott, akarattá készült erősödni, mintha valamit mégis csak tenni lehetne, tenni kellene.

— Az anya a hibás, — mondogatta a trafikosnő, mint egy próbaképpen, hogy mások is így vélik-e.

— A kocsivezető! — vetette fel az új ötletet egy fiatal ember.

Más vélemény szerint mindennek az oka a sofőr volt, aki rátükkölt a lányra s aki miatt az megriadva visszafordult. De meg azokat a rühes kóbor kutyákat is össze kellene mind fogdosni és kiirtani.

Hanskarlné is előkerült, aki már három napja nem mutatkozott, azóta, hogy a krumplit ígérte. Különös asszony volt ez a Hanskarlné, egyszer beszélgetés közben azt mondta, hogy ha neki lánya volna, azt ő ütné, verné, a haját tépné, véresre marcangolná. Angyali képpel, nyájas hangon mondta ezt. A trafikosnő eddig nevetett Hanskarlnén s úgy intézte el, hogy: szabályszerű örült. Most azonban nagyon dühös lett rá. Mert jött megint azzal az ártatlanul angyali fapofájával, közölte, hogy lesz krumpli, holnap elhozza s amikor a trafikosnő elbeszélte neki Viola esetét, így szólt:

— No és?

Ugyanaz a különös, érthetetlen kérdés, mint a Prokopé volt. Jóságos Isten, a trafikosnő szinte irigyelte ezt a Hanskarlnét. Hát nem boldog az ilyen szívtelen ember?

Hanskarlné aztán még folytatta:

— Én bizony nem sajnálom. Se ingem, se gallérom nem volt. Én azt tartom, hogy senkiért sem kár.

— De egy gyerekért!

— Gyerek, nem gyerek, mindegy az. Már a gyereken is benne él a rosszság. Ki tudja milyen ringyó lett volna belőle, ha megnő?

— Mondja, Hanskarlné, hogy lehet valaki ilyen gonosz?

— Én nem vagyok gonosz, csak őszinte. Én nem szeretem az embereket, az én életemet az emberek tették tönkre. Az emberek, akik mind olyan kedves, olyan ártatlan gyerekek voltak. A nőket pedig már pólyás korukban gyűlölöm.

Bokor bácsi nyugodtan, szárazon sajnálgatta a lányt. Ő éppen azért, mert hogy lány volt. A fiú, az más. A fiú, ha megnő, maga is gyilkos lesz. Ott van a kocsivezető, aki elgázolta, a sofőr, aki miatt elgázolták. Meg világszerte az a sok, sok gyilkos. A szülők azonban nem hibásak. Egy gyereket nem lehet a szobába bezárni, annak mozogni kell.

Egy idegen jelenlevő kéretlenül belebeszél a dologba. Igen, a gyerekeknek mozogni kell, de falun, vagy a játszótéren. És nem az utcán. Amely tele van rohanó gépekkel. Már azok maguk gonosztevők voltak, akik ezeket a gépeket kitalálták és megszerkesztették. És akik foglalkoznak velük és akik engedik, hogy a gépek az utcákon, emberek közt, szabadon garázdálkodjanak.

A trafikosnő erre nem figyelt, nem is értette ezt az okoskodást. Bár kikíváncozott belőle a helyeslés: Úgy van! Ezt csak úgy mondta persze, mert az esze azon járt, hogy a gonosz Hanskarlnétól nem fogadja el a krumplit. Aztán ráeszmélt, hogy ezzel csak magát károsítaná meg, de Hanskarlnén már nem segíthet. Elfogadja tehát a krumplit, de majd úgy bánik Hanskarlnéval, hogy az rövidesen elmarad a boltból. Maradjon el, mert ezentúl rá sem tud nézni. Hanem a mohó Komárnénak nem ad a krumpliból.

*

Egy óra múlva Sándor, a közeli szücsüzlet kifutója dicsekedett vele, hogy ő látta a balesetet. Hogy hát hogyan történt, miért történt? Az elejét nem tudja, mert csak ma-

gát az elgázolást látta. Csak annyit, hogy a villamos nagy sebességgel haladt, hogy-hogyan nem, egy kislány bukkant eléje s egy pillanat alatt a kocsi alá került. A villamos még ment egy darabon, aztán megállt. Rögtön csődület keletkezett, körülfogták a kocsit, többet a sok embertől nem látott.

— Összeroncsolta? — kérdezte fogvacogva egy lány.

— Azt nem tudom. Nem mentem oda, körülbelül ötven lépésnyire lehettem. Egész véletlenül néztem arra. Oda akartam menni, de éppen egy perzsát hoztam az üzletbe, javításra, nem akartam vele belekerülni a tolongásba. Meg aztán, őszintén szólva, csak a kíváncsiság vitt volna oda, különben nem is merek én az ilyesminek a közelébe kerülni. Sebet, vért nem tudok én nézni.

Sós úr fitymálódott:

— Ha mindenki ilyen gyenge legény lenne, akkor ki segítené a szerencsétleneket?

— Nem kellett ott már segítség.

— Azt maga nem tudhatta. Ötven lépésről. Mert van úgy, hogy valaki a kocsi alá kerül, de a kerék nem megy át rajta. Az olyant megelőbb ki kell szabadítani a kocsi alól. Rendőrt kell hívni, a tűzoltóknak kell telefonálni, a mentőknek kell telefonálni. Tanukra is szükség lehet.

— Én nem megyek tanúnak. Nem érek rá. És fölösleges volt ott már a tanu.

— Azt nem maga dönti el, hogy fölösleges volt-e, vagy sem. Háttha a kocsivezető a hibás? Akkor pedig meg kell büntetni!

Igen, valakit meg kell büntetni. De kit? Ez a kérdés. Violát már nem hozza vissza senki és semmi, ő volt és nincs. Elszenvedte az utolsó pillanatok iszonyatát és megszűnt. De ittmaradtak az élők. Akik látták és szerették őt, azoknak fájdalma nem múlik el soha, csak elhomályosulhat az idők múltával. De ha valakit megtorlás érne s megszenvedne a szerencsétlenségért, az is enyhítené az élők fájdalmát. Valamiféle igazságnak lenne ez a megvalósulása, biztosíték lenne arról, hogy nem lehet büntetlenül gonosz-tettet elkövetni. Igen, igen, valaki vád alá kerülne, faggatnák, fejére olvasnák a bűnét és elítélnék. Bezárnák. Leg-

valább bezárnák, bár rosszabbat is megérdemelne. Ott ülne azután a cellában, nyögne és vonaglana a szenvedéstől. Valami vezeklés lenne ez a szegény Viola megöletéséért. Valami határozott gondolat kerülhetne az élők elméjébe, arról, hogy az ügyet úgy, ahogy lehetett, elintéztük.

Sándor, a kifutó, csak a vállát vonogatta. Akadt azután olyan, éppen belépett az üzletbe, aki szintén jelen volt a balesetnél, belefúrta magát a csődületbe s elmondhatta, hogy mit látott ő. Violát nem látta. Az első rendőr, aki előkerült — ez ragadta meg figyelmét —, olyan izgatott lett, hogy maga is jajveszékelt: Jaj, Istenem, jaj, Istenem! A kocsivezető, egy sovány, magas ember, kis szőke bajszú, nagyon sápadt volt és reszketett. Több rendőr is jött, a kocsivezetőt felírták, tanukat is írtak fel, a tanuk önként jelentkeztek, de volt olyan ember, akit kérdeztetek s mondta, hogy nem látott semmit, nem tud semmit, s mibelyt lehetett, odébb állt. Bizonyos, hogy az autótól riadt meg a lány, de az autó számát senki nem tudta. Volt olyan, aki csak akkor értesült arról, hogy mi történt, amikor előre tolakodott s kérdezősködéseire kapott rövid felvilágosítást, mégis nyomban biztatni kezdte a többieket, hogy verjék agyon a kocsivezetőt. A kislánynak különben egy pillanat alatt lett vége, nem szenvedhetett egy percig sem.

— Valami kutya után szaladt a lány? — firtatta ezt a részletet is Sós úr.

— Arról nem tudok. Lehet. De hát a kutya, az kutya. Azzal nem törődik senki. Az most vígan kóborol.

— Csak addig, amíg el nem fogja a sintér!

*

A kocsivezető egy kültelki koesmában ült néhány társával. Előtte boros pohár, maga elé mereng, az arca most kipirult. Hallgatnak, de amire gondolnak, ahhoz az is hozzászólás, hogy az egyik cimbora emeli a poharát.

Isznak, a kocsivezető csak egy kortyot nyel. Erre mondja azután egy másik cimbora:

— Hagyd már a csudába! Mit emészted magad? Nem vagy hibás. Senki sem okol.

— Ha hibás lennék — mondja a kocsivezető — talán nem bántana ennyire.

Elgondolkoznak ezen, mintha tudnák, hogy aki hibás, az bizony olyan ember, hogy amikor a tettét elköveti, megnyugszik. Akart valamit, ha tudattalanul is és amikor a célját elérte, közönyösen várja sorsát.

Ebben már mintha hallgatagon megegyeztek volna s kár, hogy megzavarja őket egy harmadik cimbora évődése:

— Hát embert is öltél, most már legalább egész ember vagy.

A kocsivezető rázza a fejét. Már-már tompa bódulatba esett s most újra rajzanak eszébe a gondolatok. Egyet kihalsz és nagyot sóhajt:

— A legjobban az fáj, amit a feleségem mondott. Biztos, hogy megint elbámészkodtál! Mintha kést döfött volna a szívembe... Néztem előre, ügyeltem, sehol a pályán egy lélek sem volt, egy jármű sem s az előírással sebességgel haladtam.

— No igyál egy kicsit, — s megemelik megint poharaikat.

— Szerencsétlenség, nem tehetsz róla s ezzel el van intézve. Semmi bajod nem lesz.

— A gyerek volt a hibás. Egyenest a koci elé szaladt, hisz' látták. Mintha szántszándékkal tette volna.

A kocsivezető sóhajt:

— Hej, ha az a gyerek valahogy nem halt volna meg s Isten csodájából most itt élém kerülné, hát... én úgy elverném, de úgy elverném, hogy...

Nem tudja, mennyire verné el, ezt is csak egy nagy sóhajjal fejezi ki.

— Hagyd a gyereket, az már megbűnhődött.

*

Vioła temetésén ezer és ezer ember vett részt. Szép nap volt, ez volt az első derűs, meleg nap a tavasz folyamán. Ott volt a temetőben a ház, az utca, a környék, idegenek is voltak sokan, akik nem ismerték, sohasem is látták Violát, csupán az ujságokban olvasták a róla szóló híradást. Elmentek a temetésre, talán maguk sem tudták miért. Álltak a gyászszertartás körül nagy-nagy tömegben, szótlanul. Mintegy néma tüntetésül, valami ellen. Hogy egy em-

beri élet kialudt, hogy elpusztult erőszakos cselekedet következtében, időnek előtte.

Napokon át beszéltek még a történetről, annak különféle részleteiről. Altschulné nem nézhette meg a lánya holttestét. Azt mondták neki, hogy a test ép volt, a gyermeket az ijedség ölte meg, a halál közvetlen oka szívbénulás, egy pillanatig sem szenvedett. Mindössze a homlokán volt egy kis karcolás. Ezt a kis karcolást azért találták ki, hogy a mese valószínűbbé váljon. És Altschulné elhitte a kegyes hazugságot... Altschul nagyon megszelídült, dolgozik tovább, jól bánik a feleségével.

*

A trafikosné nagy elfoglaltságában mind kevesebbszer gondolt Violára. Csak néha lepte meg valami aggodalom, attól a perctől, amikor majd újra megjelenik boltjában Altschulné. Mit mond majd neki? Mit tud mondani? Megszakad a szíve, ha szemtől-szemben látja.

És öt hét múlva bejött a trafikba Altschulné. Meglepően nyugodtnak látszott. Lebonyolította a vásárlást, az esetről, a lányáról nem szólt. Komoly volt, egyszer sem mosolygott. A trafikosné lopva nézegette. Most látta igazán, hogy milyen kedvesarcú, fiatalos, egészen csinos asszony. Hasonlít Violához, egész olyan a szeme, meg a kis piros szája. A trafikosné szerette volna megölelni, megcsókolni s a keblére vonva szeretett volna egyet sírni, de... az ilyesmi nem szokás, nem is illik, meg hát nem kell a gyógyuló sebet feltépni.

— Mennyit fizetek? — kérdezte Altschulné azon a szelíd, halk hangján.

— Egy pengő huszonhat fillér.

Ekkor lépett be Prokop úr. Falhoz támasztotta az esernyőjét és tapintatosan hallgatott. Amikor Altschulné elment, már nem volt oly ingerlő a Prokop úr kérdése:

— Egyébként mi újság?

FALUSI EMBER PESTEN

(1935)

Kis falumban, Harpacskószajudáron élek, már öt esztendeje. Elvonultam a világ zajától, elhagytam Budapestet, pedig szerettem. No de kis falumat is szeretem. Kedves helyecske ez a Harpacskószajudár, itt az Alföldön, a Duna mentén. Csupa fa és virág. Van benne vízvezeték és villanyvilágítás, a házai téglából épültek, utcái gránittal vannak kikövezve. Por annyira nincs benne, hogy a jegyző például, aki régmódi ember s itatós helyett porral szereti fölszárítani a friss írását, messze földről drága pénzért hozatja a port. Légy Harpacskószajudáron csak a községi iskola bogárgyűjteményében található, két darab, holt állapotban, gombostűre tűzve. Szűnyog ugyancsak nincs az egész határban. Egy emberről tudok, aki az elmúlt öt esztendő alatt, úgy alkonyati időben, a háza előtt üldögélve egyszer-kétszer vakargatta a halántékát, de az is ideges viszketegségben szenvedett. Úgy mondtam, hogy szenvedett, de rögtön tiltakozom is az ellen, hogy bárki is — olvasván az ő ideges viszketegségéről — sajnálja őt. Mert Harpacskószajudáron még szenvedni is gyönyörűség.

Micsoda falu! Mikor az ember reggel fölkel s kinyitja az ablakot, hát — disznószag helyett rózsaiilat csapja meg az orrát és a lelkét. A szilárd, nagyablakú és cseréptető házak körül rózsáskertek virulnak. A rózsafák és virág-ágak közt hatalmas fenyők, platánok és nyárfák emelkednek az égnek. A földművesek ilyenkor — mikor az ember reggel kinyitja az ablakot — már javában dolgoznak. Vidáman, gyönyörű dalokat énekelve dolgoznak s egy vers

munka után leülnek reggelizni. Kávét vagy teát reggeliznek, hozzá vaját, tojást és lekvárt esznek, a lekvárt — harpaeskószajudári tájszólás szerint — dzsemnek nevezik.

Én magam is már korán reggel munkához látok. Írom novelláimat és cikkeimet, melyeket postán küldözgetek föl a pesti lapoknak és folyóiratoknak. Téves az a közkeletű hiedelem, hogy az ilyen írói munkássághoz ott kell lenni a helyszínen, azaz a fővárosban, különben elakad az üzem. Tapasztalatból mondhatom, hogy szó sincs elakadásról. Minden írás idejében megjelenik ott, ahová küldi az ember s a honoráriumok postafordultával megérkeznek. Hibás az a felfogás is, hogy falun nincs megfelelő szellemi légkör az író számára. Hogy falun az ember agya eltunyul, hogy lassanként kiesik nem csak az irodalmi életből, hanem általában a kultúrából, hogy falun nem lehet a világ eseményeiről kellőképpen tájékozódni, hogy ott az írónak nincs kivel beszélgetnie s így hamarosan elapadnak az ismeretei. Újakat nem szerez s amit tudott, azt is elfelejti. Harpaeskószajudárra lapok és folyóiratok járnak, hogy egyéb adatot ne mondjak, ebbe a kis háromezerlakosú községbe ötven példány jár a Nyugatból; olvassák itt a legújabb könyveket, úgy az irodalmiakat, mint a tudományosakat; a katolikus tanító a múlt hónapban a pszichoanalízis mai állásáról tartott előadást, az izraelita hitközségi metsző a relativitás tanát ismertette; a református tiszteletes úr pedig a legutolsó vasárnap arról prédikált — nyilván vonatkozással az olasz—abesszin viszályra —, hogy Krisztus szelleme ellen való, ha a népek egymást megtámadják és gyilkolják.

Igen szépen és kellemesen élünk mi harpaeskószajudáriak kies falunkban, élvezve a mát s nem félve a jövőtől. A jövőhöz való lelki viszonylatunkat a községi bíró fejezte ki a legtalálóbban: ugyan, minek félnénk mink a jövőtől, amikor úgyis tudjuk, hogy jobb már nem lehet. A napokban mégis elhatároztam, hogy ha csak egy vagy két napra is, elhagyom Harpaeskószajudárt s felrándulok Pestre. Vágytam már rá, hogy lássam Pestet, az én gyönyörű Budapestemet, hogy egy kicsit megfüröszsem benne a lelkemet, de volt fontosabb ok is, személyesen akartam elintézni egy-két ügyemet, legelőbb is az új regényem kiadását.

Hajón utaztam. A hajóállomás nem Harpaeskószajudáron van, hanem a tőle háromnegyed órányira fekvő Dunakortyán. Ide este tízkor érkezik a Pest felé menő hajó, én kilenckor indultam el Szajudárról gyalog, kis kofferral a kezemben, hogy még idejében érkezzek az állomásra. A falumbeliek már nyugovóra tértek s csupán a kutyák búcsúztak tőlem sajnálkozó ugatással, amint az izzó villanygömbök fényében, a gránitkoekákon kopogó léptekkel kivonultam a faluból. Mikor az utolsó házat is elhagytam, elmaradt mögöttem a csaknem nappali világosság is és csakhamar sötétben baktattam a dülőúton Dunakortya felé. Sötétben, mert akkor éppen borús volt az ég, de meg a holdvilág különben is csak később volt esedékes. A sötétséget nem azért említtem meg, mintha valami fontossága lett volna, hanem mert az úton sajátságos módon többször megbotlottam. Tudni kell, hogy van lelki alapon történő botlás is. Charcot írásaiban olvastam, hogy szuggesztív hatásra erősen képes egyének azt is meg tudják tenni, hogy egy másik ember, akit szuggesztív akaratukkal célbavesznek, a síma úton megbotlik, de úgy, hogy esetleg orra is bukik. A kiszemelt áldozat gyanútlanul megy a tükörsíma úton, a szuggeráló bizonyos távolságban megy mögötte, úgy, hogy az áldozat nem tud róla; a szuggeráló arra gondol, vagyis azt képzei el, hogy nini, ott, pár lépésnyire a gyanútlanul haladó előtt, egy arasznyi magasságban a föld felett, zsinór van kifesztve; ezt oly élénken képzei el a szuggeráló s annyira azt gondolja, hogy no most, most ér zsinórhoz a gyanútlanul haladó, most botlik meg, most vágódik el, — hogy az csakugyan megbotlik, nagyot kalimpál a levegőben s esetleg hasra is vágódik.

Úgy látszik, hogy ugyanez az eredmény szuggeráló nélkül, autoszuggesztív módon is előálíthat. Csakis így történhetett meg, hogy a dülőúton, Dunakortya irányában haladva a sötétben, egyszer csak megbotlottam és orra buktam. Nagyot nyekkentem, a szám tele lett porral, kofferomat pedig úgy a földhöz vágtam, hogy ijedtemben kinyílt. Különös eset, mert hiszen tudtommal nem szuggeráltam magam. Igen ám, de csak tudtommal nem. Hogy lelkem mélyén micsoda erő buktatott mégis el, arról nem adhatok számot, de mondom, göröngyről,

kátyúról szó sem lehetett, csakis a lelki okokból történő botlás egy esete eshetett meg velem.

Úgy mondtam, hogy „egy esete“. Ezt mindjárt kijavítottam, mert Dunakortyáig pontosan tizenegyszer buktam el a sötétben, az aszfaltsíma úton. Mégis tíz óra előtt érkeztem a hajóállomásra. Tehát még idejében. De akár ötvenszer is elbukhattam volna, az sem lett volna baj, mert a hajó másfél órát késett. Gyönyörű, csaknem tündéri éjszakát élvezhettünk, legalább is ott az állomás körül. Sejtelmes sötétség borult a tájra, a Duna vize feketén csillogott s halkan esobogott, a szunyogok pedig, akik itt a Dunán mégis csak vannak, ha nem is kivétel nélkül valamennyien, elkerültek bennünket. Öten, Pestre indulók, vártuk a hajót, gyönyörködtünk az éjszakában. Nem tartom kizártnak — erről persze értesülésem nincs —, hogy az állomásfőnök elébe telefonált a hajónak az előző állomásra, hogy hagyjon bennünket, ne jöjjön még, hadd nyúljon nyönyörűségünk minél hosszabbra. És a hajó állt és várt. Néha egy-egy utas közülünk besétált a stégre, fürkészte a láthatárt, hogy jaj csak ne jöjjön még az az előzékeny, áldott vízi szállítóeszköz. De hát a hajó előzékenységének is megvolt a maga határa s úgy negyedtizenkettő tájban, messze délen, felcsillant a lámpása.

A hajóút Dunakortyától Pestig kellemesen telt el, zöld-ségillatok és kacsahápgás közepette. Elsőosztályon utaztam, a kényelmes dívánon aludni is lehetett, mert poloskának irmagját sem leltem. A menetrendhez viszonyítva kissé későn, egyébként azonban elég korán érkeztünk meg Pestre. A felhők már elvonultak az égről, vagy talán ott maradtak az égen, de Harpacsószajudár és Dunakortya felett, a nap már fölkelte s pazarul öntötte áldásos fényét és melegét, minden reményünk megvolt arra, hogy délre elérjük a harmincöafokos hőt. Én a hajóból kiszállva autótaxiba ültem s elrobogtam Gizi néniékhez. Még hat óra sem lehetett, amikor először megnyomtam Gizi néniéknél a csengőt. Érkezésemre már a csengő is a sikoltó öröm hangján újjongott fel. Negyedhétkor már nyílt is ajtó, maga Gizi néni nyitotta ki.

— Hát te vagy? Ó, hogy örülök, hogy ilyen korán fölvertél bennünket. Úgyis többet aludtunk már a kelleténél

s igazán hálásak vagyunk neked, hogy nem hagytál bennünket tovább lustálkodni. Ejnye te, ejnye te, szerződteünk majd ébresztőembernek. Már régóta csöngetsz, úgye? Egy ideig nem jöttem, bocsáss meg, de azt hittem, hogy majd csak fölkel a cseléd és beenged, vagy legalább is megnézi, hogy ki, mi az, aki olyan vígan csönget. De hát szegény lány úgy látszik álmos, hát csak hadd aludjon, olyan kedves és derék lány. Na, kerülj beljebb. De jó is, hogy nem mentél szállodába, minek is mentél volna? Nagyon jól meglehetsz itt nálunk, kapsz kosztot is, az nálunk úgy sem számít, aztán addig maradhatsz, ameddig akarsz, nehogy költs valamire!

— Szehervuhusz öcsém! — vidult fel Pali bácsi, amikor végre Gizi néni bevezetett a lakásba. — Igazán örülök neked, nagyszerűen kialudtam magam, kár, hogy nem jöttél egy órával előbb. Na de nem baj, mert igen szépet álmodtam. Mindig szépet szoktam ugyan álmodni, de tiszta haszon ez az utolsó álmom is. Azt álmodtam, hogy jön a hóhér, illetve a végrehajtó, azaz még nem tudtam, hogy hóhér-e, vagy végrehajtó, csak egy olyan nagy darab szakállas ember volt, rám nézett szigorúan, de én nem féltem tőle, tudtam, hogy csak elfojtja a nevetését, egészen hozzám jött, nagy vastag aranykötelet akasztott a nyakamba s azt mondta: na szegény ember, ez a magáé... akkor ébresztettél fel öcsém, bennünket. Olyan élénken álmodtam, hogy még felébredés után is itt matattam a kezemmel a nyakam körül s kerestem, meg akartam fogni az aranykötelet, de hát... aranykötél nincs. No nem baj, kell a fenének, nincs nekünk ilyesmire szükségünk, még azt mondanák, hogy loptam valahol. Oh, mit is beszélek, dehogy mondanák, dehogy mondanák, ilyesmit nálunk nem mond egyik ember a másiktól, de hát kell a fenének az az aranykötél, no. Fő, hogy te megjöttél és itt vagy. Hát nálatok odalenn milyen világ van? Jó, úgye?

— Jó. Szinte már únjuk. Éppen azért jöttem fel, hogy...

— Akkor rosszul tetted, hogy feljöttél. Mert ha te már ott is únod, Harpacsókszarujádon, akkor itt olyan jó világ van, hogy elalszol majd unalmadban, öcsém.

— Nem kell azt olyan szószerint venni, Pali bátyám, azért kibírom én egy-két napig, ha még olyan jó is.

— Hát remélem is. Mert mit csinálnál, ha rossz világ lenne s azt is ki kellene bírnod. Egy kis türelem kell hozzá, semmi más. Azonban engedd meg most már, öcsém, hogy fölkeljek, mert úgy sem jön újabb álmoság a szememre. Te vajjon aludtál-e az úton?

— Nem igen. Olyan kellemes volt az utazás, olyan szép volt az éjszaka, hogy nem is jutott eszembe az alvás. Most talán ledölnék egy órára.

— Akár tízre is. Ott a vendégszoba... vagy az már nem is a mi lakásunk, ejnye, mindig elfelejtem, idegen lakás, öcsém, nem is vezet oda ajtó, sohasem volt a mienk. Nem baj, a másik szobában lefekhetsz, ágy ugyan nincs benne, hát majd itt a díványon.

Dívány ugyan nem volt a szobában, de akadt benne egy támlás szék:

— Jó lesz nekem ez is.

— Én meg már föl is kelek, azután megyek be a hivatalba, hogy idejében benn legyek. Tudod, az elmúlt esztendőben háromszor is emelték a fizetésünket, aztán úgy igyekeztek az ember meghálálni, hogy tulságosan buzgó. Bizony mi nem piszkáljuk odabenn a körmünket, amint azt a régi haszontalan békevilágban talán megtették, hanem inkább olyan túlbuzgalom tört ki, legalább nálunk, hogy már az ellenkező végletbe esnek némelyek. Van nálunk egy új ember, tudod, de az már afféle stréber, ahogy mondják, mert annak az a bolond szokása van, hogy kis gyufaskatulyában fekete földet hord, a ligetben szokta megtölteni a skatulyát a hóbertos, s abból olykor egy kis feketeföldet a körme alá ken, amikor nem feketedik meg eléggé a sok aktától.

Ráültem a támlás székre, szememet behúnytam, hogy pihenjek egy órácskát. Az egyből három óra lett, tíz után ébredtem föl. Gizi néni reggelivel kínált, de nem fogadtam el, mert le akartam menni a kávéházba, hogy átnézzem a lapokat. Kíváncsi voltam azokra az újságokra, amelyek nem járnak hozzánk, bár mondom csaknem valamennyi jár s olvassuk is őket szorgalmasan és tanulunk belőlük. Azt

is megmondtam Gizi néninek, hogy ebédre se várjon, mert messze van dolgom s nem tudom, hol ér el az ebédidő.

Elindultam. Gizi néniék a körút egyik mellékutájában laknak. Szép négyemeletes bérpalotában, melynek óriási, napfényes az udvara — persze csak nappal —, sőt az udvarra pompás kertet varázsoltak a ház gondozói, a füves területet, mint ékkövek, tarka virágágyak díszítik s húsz-huszonöt hatalmas fa is van, melyek közül némely jegenye túlnőtt a négyemelet s a tető magasságán. Talán ez, ez a dús vegetáció is hozzájárult ahhoz, hogy a levegőt már fenn a Gizi néniék lakásában, de még a konyhában is, ahová szintén bedugtam az orrom, frissnek, üdének és illatosnak találtam, nem konyhaillatúnak, hanem valami olyannak, amiről a kitűnő frók soha másképpen nem emlékeznek meg, mint hogy azt mondják: ózondús.

Mikor a lakásajtón kiléptem, nyitott ablakokon, ajtókon keresztül, meg a folyosón is néhány embert láttam, leginkább nőket, háziasszonyokat és cselédeket, két kis gyereket meg egy koldúst. Valamennyien megláttak engem is és barátságos tekintettel, szeretettel néztek rám, vajjon ki ez az ember, ez a kedves, jóságosarcú ember, aki épp most hagyja el a derék Darázs Pálék lakását. A cselédek kialudtan, üde és vidám arccal dolgoztak, közben, akár csak a harpacskócsajudári aratók és kapások, gyönyörű dalokat énekeltek, hibátlanul, tiszta, esengő hangon, eszményien tökéletes hangvétellel, elől a szájüregben, a fog táján képezve a hangot, teljes orr-rezonanciával, ahogy kell, mind-megannyi egy-egy Toti dal Monte. A háziasszonyok is szorgalmasan dolgoztak a cselédlányok mellett s kellemesen ütötte meg a fülemet, amikor egy dúsfekete hajú kövérkés szépség éppen azt mondta szelíden a cselédnek:

— Hagyja csak, Julis, majd én!

Odalenn az udvar közepén természetes asszonyosság állt meg, két kezét a csípőjére tette s igen kellemes, lágy, lírai szoprán hangon szólt fel, inkább énekelt fel a két kisgyereknek:

— Aranyhalaeskáim! Mi az, hogy máma olyan esondések vagytok, egy szavatókat sem hallani! Csak nincs talán rossz kedvetek?

A koldúson azonban megütődtem. Nem értettem, ki ő, mi ő, illetve arra nem számítottam, hogy fővárosunkban koldús is van, mert nálunk Harpaeskószarujádon koldús, mint külön, hogy úgy mondjam a többiektől eltérő műfaj, már régóta nincsen. Vissza is fordultam s Gizi nénitől, aki még a nyitott ajtóban állott s szeretettel nézett utánam, fölvilágosítást kértem.

— Nem tesz semmit — nyugtatott meg Gizi néni —, úgy vagyunk mi itt Pesten a koldusokkal, mint az Egyesült Államok a Yellowstone-park bölényeivel. Ott céltudatosan tenyésztik a bölényeket, hogy ki ne pusztuljon ez az állatfaj, nálunk Pesten ötven-hatvan koldúst tart még a város, csupán a színek teljességének kedvéért, hogy mentse, őrizze minél tovább a régi világ képét. Sajnos, mindinkább pusztulnak, maholnap ki is vesznek, mert mind meggazdagodnak, a hatóságok koldúsvédelmi rendeletei csak arra alkalmasak, hogy a kivésés elkerülhetetlen folyamatát meghosszabbítsák.

Megnyugodva indultam útnak, most már másodszor. Mialatt azonban Gizi néni mogyoróhéjban közölte velem azt a keveset, amit a koldusokról tudni illik, azalatt máris egy kis asztalt tettek ki az egyik lakásból a folyosóra, az asztalt maga a háziasszony, egy magas, sovány, csontosarcú szőke nő, terítette meg s ő szervírozta a koldúsnak a tíz-órait. Ez a nő nyilván Krisztus egyenes és félreérthetetlen utasításait hajtotta végre.

Amint a lépcsőn leértem, a kapualjában egy jellegzetes figurát láttam, aki által felújultak régi pesti életem kedves emlékei. A figura egy nagybajszú, feltűrt ingujjú, papucsos férfi volt, minden bizonnyal az úgynevezett házmester. A kellemes meglepetés ámulatával néztem meg őt, ő is meg-nézett engem, barátságos, nyílt, őszinte tekintettel, hogy úgy mondjam *l'art pour l'art* érdeklődéssel a szemében, tekintetének sugárkévéjébe egy vékony sugárszálaeskája sem vegyült a gyanúnak, az ellenséges indulatú kíváncsiságnak; zenére áttéve ezt a hasonlatot: tekintetéből a jót kíváncsának, jótakarásnak, megbecsülésnek oly zenekari játéka ömlött rám, melynek kellemes harmóniájából egy pillanatra sem hangzott ki a pikkoló, vagy fagot intrikus szólama:

hát ez kiesoda? hát ez mit keres itt a házban? nem kém ez? nem bolsevista-e ez? nem fajvédő ez? nem sváb ez? talán zsidó ez?

Mondhatom, hogy mindaz, amit csekély öt perc alatt magam körül érzékelttem, oly frissítően hatott rám, hogy egy csöppet sem éreztem magamat sem fáradtnak, sem álmosnak. Olyan voltam, mintha kilenc órás nyugodt alvás után kipihenten kelve langyos vízben megfürödtem volna s utána hideg zuhannyal fokoztam volna fel életkedvemet.

Lenn az utcán nyugodtan ballagtak, sétáltak, vagy siettek az emberek; néha egy-egy nő a retiküljébe, egy-egy férfi a zsebébe nyúlt s egy marék konfettit hajított a mellette elhaladóra. Ha jól talált, akkor a másiknak a haja, arca, keble tele lett konfettivel s szünni nem tudó kacagás közben verdeste le magáról a kis színes papírmorzsákat s mutatóujjával tréfásan megfenyegette a támadót.

A sarkon, már a körúton, fehérsisakos, fehérköpenyes rendőr igazgatta a forgalmat. Az autók csendben suhantak, de nem túlságos gyorsan. Ez volt eddig a legmeglepőbb, amit rövid pesti tartózkodásom alatt tapasztaltam. Mindjobban kiteljesedik az, amit méltányosságnak, emberi belátásnak nevezhetünk. Vannak már olyan egyének is, akik inkább két perccel később érkeznek meg például a margitszigeti strandra, semhogy valami gyalogjárót elgázoljanak.

Nem röstelem elmondani, hogy mint vidéki, jóideig elnéztem a forgalom irányításának munkáját. Negyedóra alatt egyetlenegy eset sem fordult elő, hogy valaki szabálytalanságot kísérelt volna meg. No de már éhes voltam, siettem a kávéházba. Reggelit rendeltem, kávé és vaj, s újságokat kértem. Mindjárt kezembe nyomták a délelőtti kolportázlapot, mely abban a percben érkezett. Amint rá vettem tekintetemet a lapra, — mikor az még az újságos kezében volt —, rögtön egy óriásbetűs címet láttam, mely ezzel a szóval kezdődött: Kedves...

Olvasni kezdtem. „Kedves idill egy héttagú kültelki munkácsolád körében.“ A cím után kövérbetűs alcímek következtek: „Dolce far niente — jó ebéd után jól esik a pihenés!“ „Pihenés után következik a csevegés.“ „Az apa

zsidó viceeket ad elő a gyerekeinek.“ Elolvastam a riportot. Mulatságos, de jelentéktelen esetről szólt, mely szinte nem is érdemelte meg azt, hogy egy lap így kiszékesse. Ilyesmi úgyszólván naponként milliószámra történik meg az országban. És az egyik eset úgy hasonlít a másikhoz, mint tojás a tojáshoz. Legföljebb, hogy egyszer héttagú az a munkáscsalád, másszor meg hattagú. És legföljebb, hogy egyszer zsidó viceeket ad elő az apa, másszor meg cigányviceeket, esetleg parasztviceeket, skót viceeket, arisztokrata viceeket, vízviceeket. Egyszer azt mondja a Kohn a Grünnek, te Grün! Másszor azt mondja a plébános a cigánynak, hallod-e te more!

A reggeli lapokba is bekukkantottam. Sok időm nem volt az olvasásra, mert mennem kellett. „Üdv néked, mindnyájunk szívének palotája!“ — így kezdődött az egyik vezércikk, mely valóságos dicsőhimnuszt zengett arról a hatalmas épületről, mely negyvenezer szobát foglal magába s melyet arra az esetre építettek, ha netalán valami nem várt változás folytán, esetleg egy uram bocsá' földrengés következtében, hajléktalanok is lennének, jobban mondva keletkeznének a fővárosban. A vezércikk így végződött: „Vajha csupán az előrelátó gondosság szimbólumának maradna meg az idők végtelenségéig ez a palota! Vajha ne lenne rá soha, de soha szükségünk!“

Azonban, mondom, mennem kellett. Először is a kiadóhoz, akivel legújabb regényem kiadásának ügyét akartam megbeszélni. Nehéz ember, levelek útján nem boldogultam vele, azért is jöttem fel Pestre. Villamosra ültem. Örömmel tapasztaltam, hogy a jegy árát leszállították, — lám erről nem értesültem Szajudáron, pedig bizonyosan írtak róla a lapok, csak elkerülte a figyelmemet —, már pedig a szakaszjegy új ára négy fillér, a vonal- és átszállójegy ára hat fillér lett. A közlekedés, úgy látszik, kifogástalan — még az új jegyárak mellett is! — mert mihelyt a megállónál megálltam, már jött is a villamos. Sőt, olyan gyorsan jött, hogy tulajdonképpen nem is így történt, hanem mielőtt a megállóhoz értem, már jött és el is ment. De azután mégis csak jött egy másik. És zavartalanul felszállhattam rá, akadt ülőhely is a számomra. A hölgy, aki mellé leteleped-

tem, ahelyett, hogy rémült, mérges és undorodó tekintettel mustrált volna meg s arrább húzódott volna, nyugodtan ülve maradt. Szétnéztem a kocsiban. Csupa lágy arc, csupa jóindulatú tekintet. Beszédes tekintetek, olvasni lehetett belőlük:

— Isten hozta minálunk!

— Hogy van kedves ismeretlen?

— Minden jót kívánunk mindenkinek, önnek is.

— Dehogy is dögölj meg, dehogy is. Ilyesmiről szó nincs. Inkább tartsa meg önt a jó Isten az emberi kor legvégső határáig, eggyel még azon túl is.

Egy ellenőr szállt fel a kocsira. Megállt az ajtóban s a kocsi valamennyi utasához intézve szavait, így beszélt:

— Bocsánatot kérek, hölgyeim és uraim! Nem zavarom önöket, még kevésbé gyanítom meg nyíltan önöket jegyesalással, nem fogom tehát önöktől elkérni a jegyet, nem fogom azt kisimítani, megnézni, kiolvasni, megszagolni, összehasonlítani az adatait egy főkönyv adataival, ablak felé tartani, még csak lámpázni sem fogom a jegyet, kérem, csupán azt jöttem megnézni, hogy elég jól szellőzik-e a kocsi, mert kissé meleg van.

Az egyik állomáson kilencvenéves, töpörödött anyóka lépett be a kocsiba, egyszerre huszan ugrottak fel, hogy átengedjék neki a helyüket.

— Maga barom! — harsant fel egy erőteljes hang a hátam mögött. Meg is rezzentem, persze kiderült, hogy egy mérszáros meséli el a szomszédjának egy vágóhídi esetét s az idézett szavakat ő egy tizenkétmázsás hizott ökörnek mondta, aki rálépett a lábára, érthető.

A kiadónál egy percig sem kellett várakoznom. Nem volt nála senki, rögtön be lehetett hozzá mennem. Az íróasztala mellett ült s éppen nevetett, amikor beléptem az ajtón. Természetesen nagyon megörült nekem, felugrott, mélyen meghajolt s mikor látta, érezte, hogy örömének erőteljesebb kifejezését sem utasítanám vissza, a nyakamba borult és megölelt. Kérdésemre, hogy min mulatott magában, elmondta, hogy Kelényi, a költő jutott eszébe s muszáj volt nevetnie. Mert elképzelte, mennyire meglepődik majd Kelényi, amikor legközelebbi verseskönyvének a ho-

noráriumát megkapja, ugyanis a kialakított honoráriumot önkényesen háromszorosára emelte fel.

Ezen bizony magam is meglepődtem. De a kiadó mindjárt magyarázattal is szolgált. A közönség az utóbbi időben rendkívüli mértékben vásárolja a verseskönyveket. Ma már nagyobb a szükséglet verseskönyvekben, mint élelmi-szerekben. És sajátságos, míg a szükséglet megnőtt, addig a verstermelés hihetetlenül apadt. Talán az az oka ennek a különös jelenségnek, már mint a verstermés elapadásának, hogy a mai fiatalság alig hogy elhagyja az iskola padjait, máris jó elhelyezkedést talál a termelő munkában, a munka pedig csábítja, vonzza, lefoglalja és felhasználja a fiatalokat. Egy másik ok pedig, ha már az ember mindenáron magyarázatot keres, az, hogy az indulatok és vágyak számára van százféle könnyű és közvetlen kielégülési lehetőség, mert lehet utazni, vadászni, mulatni, nines szerelmi megkötöttség és akadály — s úgy látszik, hogy ilyen viszonyok közepette csakugyan elapad a líra, legalább is az epedő, boldogtalan, fájdalmakat kiöntő líra. Akárhogy is van, tény az, hogy sokkal kevesebben írnak verset, mint régen, viszont remekeket írnak, életkedvtől duzzadó, tobzódó, vidám, optimista verseket. Nem csoda hát, ha a közönség szívesen veszi, olvassa és élvezi a verseket. Ami különben a versre áll, az áll az egész irodalomra. Regény is kevés készül, de mind jó. Az ember akármelyiket üti fel és kezdi olvasni, az ki van zárva, hogy valami haszontalan firkára akadjon. Az úgynevezett ponyva megszűnt.

— Az ön regényét már úgy vártam, — sóhajtotta a kiadó hosszú, szorongó várakozás után megkönnyebbülten, — hogy naponta többször kinéztem az ablakon, le az utcára, hogy ugyan jön-e már, hozza-e már. Hetek óta az üzletemtől jobbra és balra a két utcasarkon egy-egy őt áll, akiket azért rendeltem oda, hogy ha önt közeledni látják, rögtön telefonáljanak nekem vagy rohanjanak hozzám. Most is, az ön megérkezése előtt öt perceel már tudtam, hogy jön.

Rátértünk azután a tárgyra. Nehezen tudtunk meg-egyezni, sokáig alkudoztunk.

— Nem, ezt nem fogadhatom el, — tiltakoztam váltig.
— Ekkora honorárium! Ugyan, kedves igazgató úr! Csinaljon csak még egy kalkulációt. Nem hiszem, hogy ne követett volna el valami hibát. Hiszen így rá fog fizetni az üzletre.

Végre is megegyeztünk. De csak úgy, hogy ő engedett a negyvennyolcból, pontosan a negyvennyolcezerből. Így azután, mint aki dolgát jól végezte, mehettem tovább. Megnéztem az órám, már félkettőt mutatott. Éhes voltam. Minden elintézni valómat elhalasztva, elmulasztva ebédelni indultam. Étvágyamat különösen fölfokozták a körút remek élelmiszer-kirakatai. Micsoda remek csemege-üzletek, micsoda finom élelmiszerek! Halak, gyümölcsök, májak, sajtok. Hát van ezen az áldott Pesten minden, bár mi harpacskószajudáriak sem panaszkodhatunk. Egy olyan szalámirúdból, amilyent az egyik kirakatban láttam, el lehet élni egy hétig, ha még kellő mennyiségű kenyér is van hozzá. Ötvenkét szalámirúd egy esztendőre biztosít egy embert az éhinség ellen, — ez persze csak olyan elméleti számítás, mert hogy kedves szórakozásom az ilyesmi. Egy-millió ember — ötvenkétféle szalámirúd. Ez a két mennyiség szinte egymáshoz tartozik. Ötvenkétféle szalámirúd pedig van Budapesten. Kell, hogy legyen, mert egymás melletti öt házban három finom csemegeüzletet láttam s mindegyikben sok-sok szalámirudat. Ha most elképzelem, hogy ilyen üzletekkel van tele a város, kifelé a külső-keken is, egészen a határig, akkor együtt van az ötvenkétféle szalámirúd.

Betértem az utamba eső legelső étterembe. Megebédelttem, fizetni akartam, hát nem találtam a pénztárcám. A nagy pénztárcám, bocsánat, üres volt, nagyobb pénzeket Pesten akartam fölvenni, hát nem is hoztam magammal Szajudárról, ahol persze van a szekrényben bőven. A kis-pénztárcám meg elveszett. Nem hagyhattam otthon Gizi néniéknél, mert hiszen délelőtt a kávéházban abból fizettem. El nem lophatták, ilyesmi még nálunk Szajudáron sem fordul elő. Talán én magam, mikor a zsebkezdőre volt szükségem, egyúttal a pénztárcámat is kiügyetlenkedtem a zsebemből. Kár, hogy nem volt a tárcámban egy kis cé-

dula s rajta a nevem és lakáscímem. Lehet, hogy a rend-
őrségen még megkaphatom, de ez hirtelen szorultságomon
már nem segít. Már arra gondoltam, hogy fölíratom a tar-
tozásomat s az órámat zálogban hagyom a főpincéernél. De
megláttam egy régi ismerősömet, aki ugyancsak az étte-
remben ebédelt. Üdvözöltem, barátságosan köszönt vissza,
oda mentem hozzá:

— Jónapot. Megkérném egy kis szívessegre. Ugyanis
elvesztettem a pénztárcámat.

Ismerősöm már elő is vette az övét:

— Mennyit parancsol?

— Pillanatnyilag elég nekem tíz pengő. Hiszen ott-
hon majd Pali bácsi...

— Tíz pengő! Az kevés lesz. Tessék kivenni többet.

Kinyitotta a tárcáját. Tele volt százasokkal és ezre-
sekkel.

— Tessék! Tessék kivenni többet.

Kihúztam egy százast.

— Még egyet legalább.

— Fölösleges — védekeztem.

— Honnan tudja ön előre, hogy fölösleges? Hátha út-
közben, amíg hazáig elsétál, pénzre lesz szüksége. Hátha
vásárolni akar valamit. Mondjuk száz darab diótörőt.
Pénznek mindig kell lenni az embernél. Pénz nélkül még
lélegzetet sem lehet venni...

— Nana! — szoltam közbe. — Ez talán túlzás.

— Nem túlzás ez, kérem. Ez így van. Ahhoz, hogy va-
laki lélegzetet vegyen, élni kell. Ahhoz, hogy valaki éljen, en-
nie kell. Ahhoz, hogy valaki egyen, pénz kell. Tehát —
quod erat demonstrandum — még a lélegzetvételhez is
pénz kell.

— Igaz — s nevettem.

Elvettem a kétszáz pengőt kedves ismerősömtől, föl-
írtam a címét, elbúcsúztam tőle, fizettem s mentem tovább.

A délutánt csavargással, vagy ahogy nálunk Harpac-
kószajudáron mondják, lógással töltöttem. Nem is tudom
már, hogy merre mindenfelé csavarogtam. El akartam
menni a Margitszigetre, de meggondoltam a dolgot. Hiszen
mit láthattam volna a Margitszigeten? Pázsitot, ápolt uta-

kat, virágokat s gyönyörű nagy fákat. Mindez van ott-hon, Harpaeskőszajudáron is. Ugyanez okból, mert hogy fölösleges lett volna, nem mentem föl a Svábhegyre sem. Kültelek, például Angyalföld, Csikágó, Augusztá-telep, — nem szeretem a sablont, minden idegen legelőszőr ezeket a kirakatintézményeket rohanja meg. Inkább a városon belül bolyongtam, még pedig a mellékutcákon.

Különös szórakozás, vélhetné bárki, pedig éppen ez illik egy falusihoz. A mellékutcákon kapja meg az ember mindazt, ami a nagyváros jellegzetessége, ami által a nagyváros különbözik a falutól. Nagy távolságokat jártam be, róttam a szűk utcákat, Hársfa-utca, Fecske-utca, Futó-utca, Madách-utca, nem túl magas, de masszív és díszes házakkal; az utcákon járok — nyilván e tájak bennlakói — esinos, jólöltözött, ápolt emberek. A nyitott ablakokon ingre vetkőzött — vagy öltözött — férfiak, réklis asszonyok könyököltek ki, némelyik lakásból barátságos beszélgetés hallatszott, sőt az egyikből valami enyhe nézeteltérés, mely ilyen párbeszéden keresztül fordult, bonyolódott s bizonyára meg is oldódott:

— Légy szíves, kedves nőm, most egy perere engedd meg, hogy én is beszéljek.

— Kérlek, apjuk, nagyon szívesen, tessék!

Hopp, megvan! — kiáltottam fel s a homlokomra ütöttem, nem nagyot persze. — Megvan az új színdarabomnak ha nem is a témája, de az alaphangja. Aféle modern népszínmű lesz s így fognak benne csevegni.

A nagyobb utcákban a cégtáblákat s a kapukra kifüggesztett írásokat olvasgattam. Minden kávéház nagykávéház, minden orvos főorvos, az ügyvéd köz- és váltóügyvéd és utriusque iuris doktor. A nagyságot, a munka megbeszülését és a sokoldalú képzettséget csak helyeselni lehet, — no de nekem eszembe jutott, hogy régóta elhanyagolom már a fületem, pedig a jobbfülemre kissé nagyot hallok. Szajudáron azt mondta a bábaasszony, hogy „süketnek tetszik lenni“. Ez azonban még nem elég a gyógyuláshoz. Meg kellene már mutatni valami szakértőnek, lássuk, mit szól hozzá a főorvosi tudomány.

Meglepően nagyszámú felirat szólt a kerékpárosok

ellen: „Kerékpárt bevinni tilos!“ Ez az óvatosság is tetszett nekem. Védjük meg házainkat, lakásainkat, tárgyainkat s testi épségünket a kerékpárosok, sőt jobban modva a kerékpárok ellen. A kerékpár mindig valami veszélyt rejt magában. Tessék csak elképzelni, hogy valaki egy ilyen nagy bérházban, fönn a negyedikemeleti lakásán gyanútlanul alszik a diványon, erre egy kerékpár, rajta egy nyolevankilós emberrel, végigrobog rajta... Más cédulákon kiadó szobákba kerestek lakót. „...Tisztességes fiatal embernek kiadó“ — így szólt az egyik cédula. Láttam is egy kedves, följegyzésre méltó jelenetet. Egy kuszaruhás fiatalember megállt pont ez előtt a cédula előtt, elolvasta, vállat vont s ment tovább. Szegény, nyilván nem volt tisztességes és így nem érezte magát méltónak a szobára. Más kapun ezt olvastam: „Agy kiadó.“ Azt hiszem, valami régi-módi író, vagy ujságíró ajánlkozott szellemi munkára.

Néhány igen szép szobrot láttam azokon a tereken, amelyeken áthaladtam. Különféle kompozíciókat, például egy eszismadia ül a kis háromlábú munkaasztala mellett, szöveget ver kalapáccsal a eszímába és dalol. Vagy: gyerekek fogócskát játszanak. Vagy: két részeg, dülöngve, egymásba kapaszkodva ballag.

Az egyik téren éppen népgyűlést tartottak. A szónok heves beszédben ostorozta az országot vezető hatalmasságokat, de még ennél is többet követett el, az egész fennálló gazdasági és társadalmi rendet bírálta, még pedig ugyancsak indulattelt hangon. Mint elégedett ember — röstelltem megvallani, de hát így volt — megütközéssel hallgattam a beszédet s érvei, de meg célzatosan csoportosított tényállításai felett is vitába kezdtem, nem ugyan vele, hanem a rendőrrel, aki éppen mellettem állt s többször élénken helyeselt a szónoknak. Sajnos, sokáig nem vitatkozhattunk, mert következett a leváltás ideje, a rendőrnek viszsza kellett térnie az őrszobára, azonban megkért, hogy a szabadnapjára — két nap múlva — adjak neki találkát, mert szeretné nézeteit a szóbanforgó kérdésekről részletesebben kifejteni.

— Nem lehet, mert holnap már valószínűleg hazautazok.

— Mucsára? — kérdezte a rendőr s enyhe gúnnyal mosolygott.

Zavaromban nem tellett más tőlem, minthogy kijavítottam így:

— Nem, Harpacskószajudárra.

Egy kávéház, pardon nagykávéház, terrasán meguzsonnáztam Sokáig ültem a terraszon és gyönyörködtem a járókelőkben. Persze nem valamennyiben, hanem inkább csak a nőkben, azok közül is a szépekben. De hát mondhatom, sok szép nő van Pesten. És akadnak köztük, hogy úgy mondjam, hajlamosak is. Mert sok nő visszanézett rám s mosolygott. Ezeknek tehát tetszettem. Ezen nem is csodálkozom. Tőlem kétasztalnyira ült egy bizony nem szép, sőt annál rosszabb, lötytedtajkú, pohos, tokás, öregedő ember s arra is mosolyogtak. Kinevették szegényt. Közvetlenül mellettem egy öreg házaspár ült. Az asszony látzott öregebbnek, de korától eltekintve olyan külsejű nő volt, akire szigorú férfiak már ezelőtt húsz évvel is azt mondhatták, hogy szép lehetett ezelőtt ötven évvel. Az idős hölgy rászólt a férjére, a szintén nem mai gyereke:

— Te! Ne nézd nekem olyan feltűnően a nőket!

— Nem neked nézem őket, hanem magamnak, — védekezett az öregúr.

— Úgy? Talán bizony megkívántad őket? Kérlek, semmi kifogásom ellene, hogy valamelyikkel megismerkedj.

— Tudod, hogy tárgytalan lenne! — jelentette ki a férfi böles nyugalommal.

— Pardon, erről megfeledkeztem — s az asszony jóízűen kacagott.

Este megnéztem egy filmdarabot. Érdekes és igen értelmes darab volt, tartalmát nem mondom el, mert azt hiszem máris közismert, de meg még most is játszák s talán még jóideig fogják játszani. A címe: Szép Mariska és Szegény János története. A nagyigényű közönségnek rendkívül tetszett a darab, azt a jelenetet, amikor a Szegény János a Gazdag Olivért egy horogütéssel leütötte s a Szép Mariskát tőle visszaszerezte, meg akarták ismételtetni.

Mozi után haza mentem, Gizi néniék már vártak a vacsorával. Vacsora után beszélgettünk, én a vacsorát dícsértem, Gizi néni azzal dicsekedett, hogy pedig milyen

olesó volt. Azután lefeküdtünk aludni, miután napközben részemre is összetákoltak valami fekvőhelyet. Poloska nem volt, másnap korán keltem, a délelőtti folyamán néhány ügyemet elintéztem. Ment minden, mint a karikaesapás. Sehol nem kellett várnom, sehol semmi, de semmi nehézség vagy akadály. Pénzt is vettem föl különféle kiadóhivatalokban, mindenütt kaptam, kivéve két helyet, ahol azért nem kaphattam, mert a nekem járó összegeket már feladták postára, harpaescószajudári címemre, így is jó.

Ügyeim elintézésével pesti tartózkodásom tárgytalanná vált, elbúcsúztam Gizi nénitől, üdvözlétemet hagytam hátra Pali bácsinak s kirobogtam a hajóállomásra, hogy a tizenkétórás hajóval visszainduljak Harpaescószajudárra.

Az állomásra kissé korán érkeztem. Föl-alá sétáltam a váróteremben, nézegettem az utasokat s poggyászaikat, gyönyörködtem a csinos plakátokban és különféle szövegeket olvastam. „Óvakodjunk a zsebtolvajoktól!“ Önkéntelenül is a zsebemhez nyúltam, a nagytárcám megvolt, a kiesít nem is kerestem, hiszen az már tegnap elveszett. Csak később, már a hajón, derült ki, hogy a kistárcám is megvan. Benne volt a külső kabátzsebemben, pénz is volt benne, még pedig több, mint mielőtt elvesztettem. Egy kúsa írással írt levélfele adta meg a felvilágosítást:

„Nehogy azt higgye, hogy olyasmi Pesten előfordulhat, mint amivel Ön bizonyára már meggyanúsított bennünket. Mi csupán azt akartuk megnézni, hogy vajjon elég pénz van-e Önnél. És nem volt elég, legalább is mi kevésnek találtuk. Ezért bocsássa meg, valami keveset hozzátettünk a pénzéhez s mivel a villamosban már nem sikerült a pénztárcát zsebébe visszahelyeznünk, az alkalmas pillanatra egészen az Ön elutazásáig várunk kellett.“

Rendben van. Nem is csodálkoztam az eseten. Nyugodtan fölmentem a hajó fedélzetére s a magammal hozott lapokból olvasni kezdtem. Amint a második lapot felütöm, hát látok ám egy különös képet: Mussolini és az abesszin császár átölelik egymást és evikipuszt adnak egymásnak.

Na hát, ez már dühre lobbantott. Ezt már mégsem lehet. Mindennek van határa. Ez túlmegegy a határon. Ez már ízléstelenség. Elég lett volna egy kézfogás és egy barátságos mosoly.

AZ ÓRA

Az asztalnál ültek, a villanyfényben ujságot olvastak. Egy távoli autónak a nyitott ablakon át beáramló sötét zúgásától megriadt az asszony, azt hitte, hogy már ellenséges repülőgép. Csak a szorongása verte fel ezt a gondolatot, egyébként tudta, hogy közvetlen veszély még nincs. Élt is a viszonylagos békességgel s egyszer csak ezt mondta az urának:

— Csak nem akartam neked szólni, de te nem tudsz vigyázni a ruhádra. Nagyon látszik a folt a kabátodon. Mutasd csak, állj föl egy kicsit, légy szíves, a nadrágodon is.

Ezen a napon megint a sötétkéék ruhája volt az urán, mint tegnap. És tegnap leöntötte magát feketekávéval.

—Olyan ügyetlen vagy, fiam, hogy nincs párod — folytatta az asszony.

— De szerencsés vagyok — védekezett az ura. — Mert a múlt héten meg, ugyebár, a tejespoharat borítottam fel s akkor éppen a fehér ruhámat viseltem. No, mit szólsz hozzá? Mennyivel nagyobb baj lett volna, ha a fehérret öntöm le feketekávéval, s ezt a sötétkéket tejjel.

— Igazán vigyázz egy kicsit, különösen a ruhádra. Most már majd nem lehet ám egyremásra újat csináltatni.

Ez a beszélgetés szeptemberben történt, amikor már folyt a német—lengyel háború. A háború miatt történt az is, hogy esténként otthon maradtak és buzgón olvasták az ujságot. A legkésőbb megjelenő esti lapot hozta haza a férj azon a szeptemberi napon is, megosztottak rajta, úgy, hogy szétszedték. Az úr a világeseményeken csóválta

a fejét, az asszony éppen a rulettbankról szóló riporttal szórakozott.

— Na igen, — kezdte megint az asszony — mind a két ruhádat kitisztíttatom. Majd elviszi reggel Pólyáné mind a kettőt a szabóhoz, mert a zsebeiket is rendbe kell hozni, a laza gombokat megerősíteni s a sötétkék nadrágon egy-két centit le kell eresztetni.

— Ezek a lengyelek szerintem nem állnak jól.

— Akkor a tropikált vedd föl, érted?

Reggel. Persze, reggel föl kell kelni, felöltözni, tehát... már itt az ideje, hogy lefeküdjének. Az úr felállt, megcsókolta az asszonyt és bement a másik szobába.

Felgyújtotta a villanyt, becsukta az ablakot, mert a lakás földszintes volt, az ablak az utcára nyílt, az úr védekezett az utcai zaj ellen. Vetközni kezdett. Kirakta az éjjeli szekrényre a pénztárcáját, az aprópénzét s a nadrág órazsebéből a zsebóráját. Az órát mielőtt letette, felhúzta. Valami rosszáló gondolata támadt az óráról, ahogy ránézett. Igen, az óráról, vagy talán a mulandóságról, arról, hogy minden romlik, kopik, eltörik, elvész, meg hogy minden drága, hogy soha sincs elég pénz, de végül is aztán maga az ember kopik el, elromlik és elvész. Felgyújtotta a kis olvasólámpát, eloltotta a nagycsillárt, lefeküdt. Kinyitotta az éjjeliszekrényre készített könyvet, Dérynénaplóját s olvasni kezdett. A csárdában ahová Dérynének és társaságának be kellett térniök, éppen betyárok időztek. Mogorván hallgattak a betyárok, különösen az egyik nézett rájuk igen ellenséges tekintettel. A helyzet izgalmas volt... a zsebóra az éjjeliszekrényen hangosan vert. Parányi ütései felfokozódtak, mintha láza lenne s szívének verései lennének az ütések. Az úr, szünetet tartva az olvasásban, behúnyta a szemét. És önkénytelenül is az órát hallgatta. Egyenletesen és tisztán vert az óra. Mintha a láztól és izgalomtól eltekintve különben makkegészséges lenne. Pedig... a látszat csal. Elbizakodottság ez a hetike ketyegés, mert az óra kiszolgált, ötször-hatszor adta az elmúlt két esztendőben javításba az úr, úgy látszik közeledett már a vége felé. Szó sincs róla, hogy olyan lenne, mint régen volt. Jár, jár, ketyeg, de néha minden látható

ok nélkül megáll. Kár. Mert egy jó zsebóra legalább harminc pengő.

Az úr eloltotta a lámpát, holnapra marad, hogyan esett túl Déryné a betyárokkal való találkozáson, Lengyelország, a háború, az óra, mely mintha megdühödött volna, most még erősebben ver, szinte nem is érthető, miképpen lehet olyan parányi szerkezetnek ekkora szemtelen hangja, a sötétkéék ruhára ömlött a feketekávé, bár csak egy év múlva is ömlhetne még igazi kávé az ember ruhájára... zúg az autó odakünn, el-elbődül vészes kürtje, mintha riadó lenne, elfárad belé a lélek... az úr elaludt.

Reggel, már világosságban, kinyitotta az úr a szemét, de még annyira nem ébredt fel, hogy a fejét megemelve megnézte volna hány óra. Még aludt aztán egy kicsit, de újra ébredve látta, hallotta, hogy a világosság növekedett s az utcai élet neszei megélénkültek. Most már megnézte az órát. Félhat. Jó, nagyon jó, még lehet aludni. El is aludt újra az úr, de valami gyanakvás keletkezett benne, az álmába is elkísérte s ösztökélte, hogy mégis csak keljen föl. Valami mély álomból úgy merült föl, mintha víz alól bukkanna ki, hirtelen megnézte az időt: félhat.

Parányi ijedtség fogta el az urat s az hirtelen dühre fordult. Az óra áll, a menykő csapjon bele! Már megint megállt. Hát ez az. Csak nem javította meg rendesen az a vén esaló órás. Pedig milyen mosolygós, régivágású ember, valóságos békebeli ittfelejtkezett angyalnak látszik. Úgy került hozzá az óra, hogy az úr érdeklődött egy barátjánál, nem tud-e valami jó órást, jón csaknem kizárólag azt értette, hogy az órás megbízható legyen. Ne mondjon többet, mint ami baja az órának csakugyan van, ne hazudja, hogy tengelytörés, hogy elszakadt a rugó, hogy kiugrott a helyéből, hogy letört egy kerékagy, ne állítson rohamos tüdővéaszt, ha csak egy kis légesőhurutról van szó, szóval ne hazudja, hogy hatpengős a munka, amikor tízperces piszmogás az egész s két pengővel éppen eléggé megfizetik. Félhat! Félórával ezelőtt is ennyit mutatott a hitvány. Éppen az a baj, hogy valami átkozott konoksággal mindig félhatkor áll meg, a nyúvek egyék meg, bár már rozsdává rothadna az egész átkozott masina. Négy-öt

napban egyszer áll meg, de akkor aztán csakis félhatkor. Hogy mi a csoda lehet vele? Látott már valaki ilyent?

Az úr beszédet hallott a másik szobából, megjött tehát a takarítónő is, kidugta a fejét az ajtón, már félnyolc volt, mutatta az állóóra, s rögtön így szólt hozzá a felesége:

— Éppen föl akartalak kelteni.

— Ez az örült krumpli már megint megállt, — panaszkodott az úr. — A földhöz kéne már vágni, hogy ne szemtelenkedjen tovább. Egy kis göres az egész, azzal a pléhszínű ártatlan pofájával, s mekkora bosszúságokat tud okozni. A földhöz kéne vágni, aztán rálépni, fordulna egyet az ember a sarkán s a szemérről azt se lehetne tudni, őra volt-e vagy üveg pohár.

— Szóval a tizedik becsületes órás is kicsalt belőled három pengőt.

— Kicsalt. Bár tizedik éppen nem, legfeljebb hatodik.

Az úr megmosdott a fürdőszobában, a csapot nem lehetett egészen elzární, az Isten veszejtsen el minden szerkezetet, gépet és egyéb abrakadabrá. Öltözködni kezdett a szobájában. Öltözködés közben kétségbeesett tekinteteket vetett az órára. Ott fekszik az éjjeliszekrényen kiterítve a hulla, a dög. Nem sajnálta. Haragudott rá. De úgy, mintha az óra bűnös lenne abban, hogy most már dög. Igen, bűnös, mert ő ugratja be az embert a megmegújuló mentési kísérletekbe, hogy no még az a két pengő, hátha rendbe jön, no még egyszer három pengő s lesz minden a régiben. Mert az tagadhatatlan, hogy jó óra volt. Sokáig szolgált derekasan, sok viszontagságot, balesetet szenvedett el. Kéz alatt vette, igen olesón, mert a gazdája megszorult s hirtelen pénzre volt szüksége. Tíz pengőbe került. Már akkor régi volt és mégis milyen remekül tartotta magát. Úgy látszott, hogy örökké élni fog. Nem ártott neki semmi, tíz-tizenkét esztendőn át, mert szerzésének ideje bizony nincs följegyezve. De hát... Steinherz úr, a mosolygó öreg órás, megmagyarázta, hogy az órára egy kicsit vigyázni kell. Pedig ez, szegény feje, bizony leesett jónéhányszor a padlóra, köre, egyméter magashól is. Nem csoda hát, ha... De mostan minden látható ok nélkül bolondult meg. Éppen azóta, hogy Stein-

herz úrnál volt, aki ezt meg azt csinálta vele, új üveglapot, új mutatókat szerelt rá. Most már úgy látszik, a Jóistennek sem hagyja magát folyamatos életre keltetni. Mintha tudná a gonosz, hogy mostanában aligha lehet helyette másikat venni. Pusztul a világ, gondolja, pusztuljunk hát vele mi is. Gyenge idegzete van a kicsinek, nem állja a viharos kort. Csak az a nagy-nagy szívóssága, csak attól való, hogy olyan nehezen szűnik meg végleg. Még föl lehet húzni, de ez már csak olyan injekció. Jár, ketyeg majd újra, mintha mindenről, ami a kedvét szegi, megfelelkezne, de aztán megint csak megáll. És megint félhatkor. Miért éppen félhatkor? Ez a bámulatos. Valami kínos emléke támadhat, valami történt vele egyszer éppen félhatkor? Az ember már nem tudja mit gondoljon róla. De hát jó, megy majd a haszontalan a szemetesládába s onnan ki az órák, öngyújtók, esorbult zsilettpengék s más halott szerkezetek temetőjébe, a szeméttelrepre.

Az úr felöltözött és a fehér vászonruháját vette föl. Majd az órára gondolt. Föl is húzta az órát, egy esavarással kilendítette dermedt helyzetükből a mutatókat s az óra újra járt, ketyegett vígan, az egészség látszatával. Az úr zsebredugta az órát. A nadrágja órazsebébe, mivelhogy a vászonruhájának nem is volt mellénye. Mindezzel elkészülve, útrakészen átment a másik szobába megreggelizni.

— Mégis csak ezt a ruhát vetted föl? — szólt rá a felesége szemrehányóan. — Mondtam tegnap este, hogy el akarom küldeni Pólyánéval a szabóhoz.

— Majd elküldöd holnap.

— Csak vedd le azt a ruhát, ne halogassuk az elküldését. Ha tovább tart a szép idő, még néhányszor fölveheted az idén. Csak vedd le, fiam.

Az úr nem akart vitatkozni. Megreggelizett, visszament a szobájába s átöltözött. A zsebeiből mindent átrakott a tropikáruhájába, de az órát benne felejtette a fehér vászonnadrágjában. Távozása után a felesége nyomban átküldte a sötétkéket és a vászonruhát a közelben lakó Gelb szabóhoz, akinél a kisebb javításokat szokták végeztetni. Pólyáné vitte a ruhákat, a feleség egy papiroson írta meg, hogy mit kell velük a szabónak csinálnia. Gelb

maga nem volt a műhelyben, helyette a barnaképű kis cigánygyerek, az inas, vette át a küldeményt.

— Mikorra lesznek készen? — kérdezte a feleség Pólyánától, mikor az visszaérkezett.

— A szabó nem volt otthon, csak az inas.

— Ó, óh — tört ki az asszonyból a megvetés. — Az a félkegyelmű kölyök!

Haragudott az asszony az inasra, mert az kissé kanesal volt. Sunyi tekintetű fickó — vélte róla. Az a haszontalan Gelb meg mindig mászkál s helyette az inas dolgozik. Annak a munkájában aztán nincs köszönet.

Az úr a délelőtt folyamán egyszer meg akarta tudni, hogy mennyi az idő. Benyúlt a tropikálnadrágba az órájáért. Ejnye, otthon hagytam, tűnődött. Vagy talán — szötte tovább, benne maradt a másik nadrág zsebében. No nem baj. Azért délben, amint hazaérkezett, rögtön bement a szobájába, hogy nines-e az óra az éjjeliszekrényen. Aztán megkérdezte a feleségét:

— Elküldted a ruhákat a szabóhoz?

— El. Miért?

— Úgy látszik, nem vettem ki az órám...

— Jellemző rád.

— Nem nézted át a zsebeket?

— Nem. Arra igazán nem gondoltam, hogy megint remekelsz. És ha elvesz az az óra?

— Miért veszne el? Benne van a zsebben.

— És ha kiesett?

— Na hallod? Ha egy óra leesik a földre, azt csak meghallja Pólyáné, nem süket. Már elment Pólyáné?

— El. Tudod, hogy ilyenkor már régen otthon van. Mit akarsz tőle? Ha a kezébe került volna az óra, visszahozta volna. Annak az órának már ütheted bottal a nyomát. Vagy elveszett, vagy ellopta az a cigánykölyök.

— Nem mer az ilyesmit csinálni. Ez a gyanakvás, tudod, olyan női dolog. Azért mert valaki cigány, meg mert kanesal, azért még nem tolvaj, s nem rablógyilkos. A fene egye meg azt az órát.

— Még talán meg lehetett volna javíttatni s eljárt volna öt évig is.

— Járt volna? Már most sem járt! Akkor állt meg, amikor ő akart. Ugyis a földhöz vágtam volna egyszer, nem is vártam volna sokáig. Különben is kár róla annyit beszélni, mert ott lapul, ott kotyog az a zsebben.

— Csak azt nem tudni, kinek a zsebében.

Az úr kapta a kalapját és elsietett a Gelb üzletébe. Nemesak azért, hogy a vitának véget vessen, hanem a saját buzgalmából is. Ő maga is aggódott az óráért. Rossz óra, el-elakad, de addig, amíg másik nincs, szükség volna rá. Felnőtt ember nem lehet el óra nélkül. És ez az óra még megtette volna a szolgálatot. Hiszen nem mindig akadt el, csak néha. A semminél tehát többet ért. Meg lehetett volna még javíttatni, ó, manapság, amikor már agyat és tüdőt operálnak, még talán szívet is. Valami Voronov-műtét által megint üde és fiatal lett volna, de olyan, hogy akár naponta egy órát sietett volna. Igen, valami majom órájának egy részét átültették volna beléje.

Amint belépett az üzletbe, már előre elhatározott szándék szerint az inas viselkedését figyelte. Hogyan fogadja az érkezését, látszik-e valami a tekintetén, az arcán, megijed-e, egyenes vagy zavart feleleteket ad-e.

— Az órámot benne felejtettem a ruhámban — kezdte az úr.

Az inas csak egy pillantást vetett rá, különben tekintetét a munkájára irányította, éppen egy mellényt vasalt.

— Tessék megnézni, ott lógnak a ruhák a fogason.

És az óra nem volt a zsebben. Az úr kissé izgatottan átkutatta mindkét ruha valamennyi zsebet.

— Nincs — mondta.

— Akkor... talán otthon tetszett hagyni.

Hová lett hát az az átkozott óra? Pólyánénál lenne? Ez, igaza van az asszonynak, lehetetlenség. De talán...

Az inas letette a vasalót a kis vasrostélyra s ő kuttatta át a ruhákat.

— Nincs — mondta nyugodtan.

— Hát ez... mégis csak képtelenség.

Az inas folytatta a vasalást. Az úr már távozni akart, akkor érkezett meg Gelb. Meghallgatta a panaszt, s ő is átkutatta a zsebeket, közben minél több igazítani valót fedezett föl a ruhákon. Majd kinyitotta az üzlet közepén álló asztal fiókját, a fejét rázta tagadólag, hogy ott sincs az óra:

— Tessék csak jól megnézni otthon. Ott van az éjeliszekrényen, vagy másik ruha zsebében, tetszett hagyni.

Ostobaság. Mindenki magát akarja tisztázni s buta feltevésekkel szolgál. Nálunk nincs, Pólyánénál meg nem lehet, s ezzel minden rendben van. Most már bizonyos, hogy az óra elveszett. Ez aztán már sok. Ez a szüntelen károsodás. A multkor, már jómultkor, elhagyta a töltőtollát, egy hete sincs, hogy a ceruzája vészett el, kohinúr, az is hetvenkét fillér, ki bírja ezt? Milliomosnak kéne ehhez lenni. Nemesak az óra vészett el, hanem most majd diadalt ül az asszony, még talán örül is, mert ő csakugyan szórakozott, rendetlen ember. Mintha pedig nem lenne szükségképpen való, szinte kozmikusán meghatározott rendje, igenis rendje a világnak, hogy olykor-olykor némely tárgy eltűnjön, illetve a szokásos helyéről máshová kerüljön. Nevetséges. Az asszony is elvesztett a vásárcsarnokban két pengőt. Persze az más, a kétpengős önhatalmulag elgurult, erről senki sem tehet.

Odahaza az asszony nem tett szemrehányást, nem ült diadalt, csak ennyit mondott:

— Elég baj. Most jóideig nem lesz órád.

Pedig hát óra nélkül reggelenként majd, amikor először nyitja ki a szemét, fogalma sem lehet az úrnak, hogy félhat van-e még, vagy már nyolc. Okvetlenül kell venni egy órát. Hm! Hm!

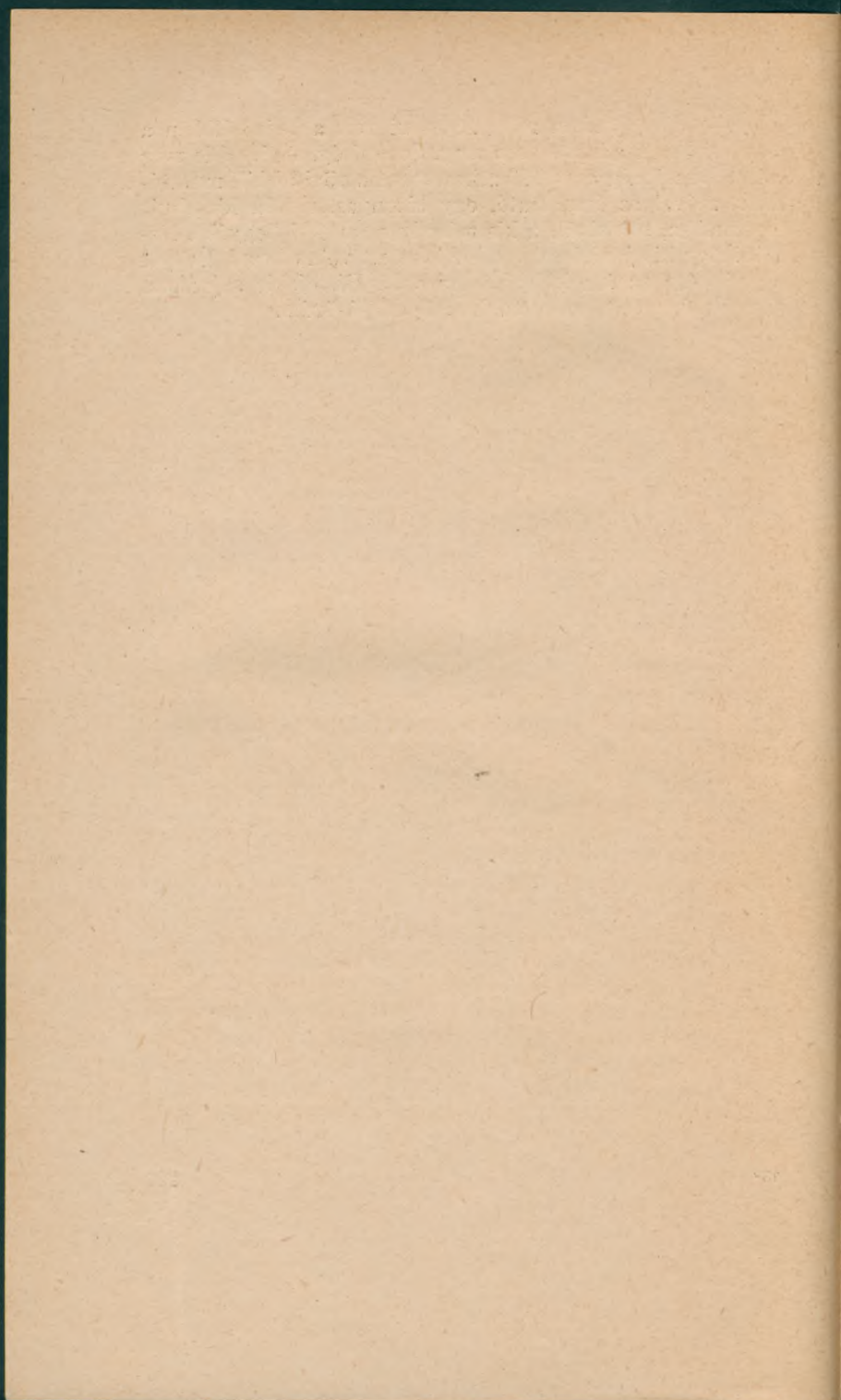
Az úr elmélázott, aztán szemrebbenés nélkül mondta ki:

— Tudod, csak azért sajnálom, mert olyan jó kis óra volt. Hogy mi minden történt már vele és mégis hűségesen járt.

— Hisz' reggel még a földhöz akartad vágni! Hogy már nem ér semmit.

Az úr mintha ezt nem is hallotta volna:

— Azt is tudom már, hogv mi volt a baja! Ebben a pillanatban állapítottam meg. Semmiség. Azért állt meg néha, de mindig csak félhatkor, mert a rövidebbik mutatószár, szóval az óramutató, egy bizonyos, ritkán kialakult helyzetben, beleakadt a kis másodperemutató hegyébe. Nahát! Egy kis javítással rendbe lehetett volna hozni. Érted? Egyébként az óra kifogástalan volt. Ej, ej, de sajnálom. Remek óra volt, sohasem lesz ilyen jó óráim.

A KIRÁLY ALUDNI MEGY

A teremben óriási fáklyák fényében, hosszú asztal körül ültek a vendégek. Középen, egy kereveten, kényelmesen terpeszkedett el Assurnazirpál, a király. A vendégek, urak és hölgyek még haraptak egy-egy falatot, de a király már tiltón intett a szolgának, mikor az bort akart tölteni a serlegébe.

A királyné már régen eltávozott hölgyeivel a palota másik szárnyába, a vendégek még halkan csevegtek, a király maga elé meredt, tüzes szemmel, méltóságos arccal s egyszer csak ásított egyet. De még milyet ásított! A szája akkorára nyílt, mint egy oroszláné. A szeme picire zsugorodott s a kezét úgy emelte a szeméhez, miként a macska a lábát, amikor ő is ásít. Az ásítás alatt a király arcának szigorúsága elernyedtt, tekintetének lobogó tüze tompa közhöznyé lohadt, s ahogy a száját oly impozánsan kitátotta, egy nagyot, hosszút és éneklőt sóhajtott.

Az ásítás csak félpercig tartott, utána a király továbbra is mozdulatlan és méltóságteljes arcával volt látható. Sűrű fekete haja a vállára omlott, szemöldökei úgy dőfték bele a levegőbe, mint két keményen ívelő harciskés; szemének tekintetét jobb volt elkerülni s ajánlatos volt csak úgy a földre pislogva félni még a mellét borító dús szakállát is. Hatalmas termetére most csak széles válláról s domború mellkasáról lehetett következtetni, — ha ugyan akadt valaki a jelenlevő előkelők és szolgák közt, aki őt még nem látta másképp, mint a kereveten heverve. (De még az ilyen ember is megnézhetette magának a királyt, a terem egyik falába beépített domborművön. Ez a dombormű abban a pillanatban ábrázolja őt, izmainak s

egész testének óriási erejével, amikor egy ágaskodó orosz-lán szívébe markolatig döfi bele a kardját.)

Az urak, meg a teremben mereven álló szolgák, lesték a királynak még a pillája rebbenését is, lesték a szavát, de várták a felszabadulást is, hogy a király — miután már ügyis ásított — felálljon, asztalt bontson és induljon a hálótermébe. Nézték, bámulták, tisztelték és félték a királyt mind a jelenlevők, érzékelték és érezték, — de az egész hatalmas teremben egy gondolatszikra ki nem gyulhatott.

Már úgy általában. Mert akadt a szolgák közt egy olyan, aki gondolkodott. Gondolkodik, tehát vagyok — mondta háromezer évvel később Decartes, de: gondolkodik, tehát nem sokáig leszek, — mondhatta volna már akkor valaki más, akárki.

Ez a szerencsétlen szolga elnézte a király arcát, akkor is, amikor a király ásított, meg azután is. Különösen az ásítás ragadta meg a figyelmét, pontosabban az az el-lentét, amit az ásító király és a mozdulatlan arcú, esendes, az igazi király közt észlelt. A szolga először csak ezt gondolta: érdekes!

De mi az, ami érdekes? Mintha csak föltette volna magának a szolga ezt a kérdést s azután muszáj lett volna keresnie rá a feleletet. Érdekes, milyen más volt a király, amikor ásított. Nem csak kevésbé méltóságos, hanem határozottan joviális. Érdekes. Talán nem is kellene oly esztelenül félni tőle. Talán néha mondani is lehetne neki egyet-mást. Ha nem is ennek a méltóságteljes szótlannak, hanem annak a másiknak, aki ebből a méltóságteljesből oly fesz-telenül kiásított. Látni kellene ezt az Assurnazirpál felséges király urat különféle nem látható helyzetben. Amikor például a feleségével civakodik. Amikor valami nagy veszedelembé kerül és fél. Amikor fáradt és egészen eler-nyed. (Talán az ujjaival malmozik olyankor.) Vagy ami-kor egyedül van és úgy tudja, hogy senki sem látja. Ó, valóságos lélektani tanulmányt lehetne így összeállítani a megfigyelésekből, melyek éppen a látszólagos jelentékte-lenségükkel érdemelnék meg, hogy eszeréptáblákra róják s még az utókor számára is megörökítsék őket.

A szolga rávett egy másik, a király személye körül forogló szolgát, hogy lessék meg a királyt. Ketten beosontak a hálóteremmel szomszédos helyiségbe, melynek ajtónyílásán át beláthattak a mécesekkel jól megvilágított hálóterembe. Itt megálltak, kettesben, mert a hűséges személy körüli szolga magára nem hagyhatta a másikat, a kíváncsi szolgát, hátha az valami istentelenségen töri a fejét.

A király sokáig beszélgethetett a kíséretével, mert késett. De egyszer csak belépett a hálóterembe. Belépett, egyedül volt — és semmi különösét nem művelt. Ránézett a vetett ágyra s ránézett a falra. Nem ásított, még csak nem is nyújtózkodott. És semmiféle grimászt sem vágott. Az ágy alá sem lesett. Hanem csak állt, mintha merengett volna s talán az ajkát biggyesztette valamin, de csak talán. És elkezdett vetkőzni. Levetette a felsőruháját és szépen, rendesen letette egy ládára. Azután leült az ágy szélére és lehúzta a saruit. Azután megvakarta a mellét. Majd felállt. Csak a felsőteste volt meztelen. Hát bizony csodálatosan izmos, erős ember volt. Az ágyról felemelt egy kis ruhadarabot, olyan hálóingfélét, mely inkább egy mai ujjas pullóverhez hasonlított. Ezt a pullóvert a jobbkezevel maga elé tartotta s a balkarját beledugta annak az egyik ujjába. Most a pullóvert eleresztette a kezével, kicsit még fordult is és a jobbkarjával hátranyúlt, hogy azt is betolja most már a pullóver másik ujjába. De csak úgy belebökött a pullóverbe, nyílást nem talált. Ezt a mozdulatot többször megismételte. Nyílást nem talált, mert reggel, amikor a pullóvert levetette, annak a jobb ujjarésze kifordult.

A király egy kis szünetet tartott s ezalatt a falra nézett, igen nyugodtan. Ez már az ingerültség kezdete lehetett. Most újra, gyorsabb és erősebb mozdulatokkal bökött a pullóverbe s ehhez forgott is, úgyhogy négy-öt bökés alatt kétszer fordult meg a saját tengelye körül. Valamit mormolt is, azt csak látni lehetett, de hallani nem... Ez már oly mulatságos volt, hogy a két szolgát rázni kezdte a hangtalan nevetés. Muszáj volt nevetniök, mozdulni meg nem tudtak. Pont úgy, mintha gyökeret vert volna a lá-

buk. Szörnyű helyzet. Még egy utolsót villant elméjünkben az élni akarás: Bál és Marduch, segíts meg bennünket!

A király újra bökölte a pullóvert, az meg játszi könnyedséggel, komisz pajzánsággal lengett, lobogott. A király felhördült és rettentő szitkokban tört ki. Szidta a pullóvert, a pullóver anyját, annak egy diszkrét testrészét, még azt a gazembert is, aki a pullóvert csinálta s a gonosz szolgát, aki elmulasztotta, hogy a pullóver ujját visszafordítsa.

Így folyt ez vagy két percig. A két szolga vonaglott a nevetéstől. Arcuk eltorzult, szemükből dült a könny, fogukat összeszorították, minden izmukat megfeszítették s hangtalan nevetéstől fuldokolva védték az életüket. Rettenetes volt, halálos volt, keveset nevettek életükben, de ilyen jót még sohasem nevettek.

A király felordított, dobbantott egyet, lerántotta magáról a pullóvert, a földhöz vágta és rátaposott. Eközben még egy-két cifrát káromkodott — s a két szolgából, talán ahogy egymásra esett a tekintetük, kirobbant a hangerő rohej.

A király mozdulatlaná merevült, a fejét felütötte, az orrlyukai kitágultak, szemöldöke ráncba futott és irtózatossá tekintetet vetett abba az irányba, ahonnan a kacaj hallatszott:

— Mi az? Ki van itt? — esendült érces hangján a kérdés.

És szétnézett, meghajolt, fegyver után kutatott. Fegyver a hálóteremben nem akadt. Mindegy. Úgy, ahogy, volt, csupasz felsőtesttel, üres, ökölbe szorult kézzel megindult a hang irányában.

Már esend volt, dermesztő esend, de hiába. A többit akár el se mondjam.

ANYUKA

Anyuka kétségtelenül szeretett bennünket, a maga módján. De hát mindenki a maga módján szeret. Soha nem vert meg egyikünket sem. A veréshez nem volt tehetsége. De annál jobban tudta velünk éreztetni haragját, szomorúságát s félelmét mozdulatlan, néma magatartásával. Szóval a szemével, a tekintetével, ahogy ránk nézett. A fájdalmas arcával, ami volt neki, de amit azon felül még csinált is, hogy fájdalmat keltsen bennünk, büntetésül.

Bizony, így jobban megvert bennünket, mintha kézzel, bottal ütött volna. És ez a verés fájt nekünk. Annyira, hogy mi is némákká és komorakká váltunk s fájdalomunkban haragudtunk anyukára, mert hogy ezt a büntetést még sem érdemeltük meg. Komor szótlanságunkat anyuka talán konokságnak látta, talán úgy vélte, hogy még mindig nem elégséges számunkra a büntetés, még mélysege-sebb gyötetéshez folyamodott hát, nyilván, hogy megtörjön bennünket. Néha csendesesen sírdogált, kinyomozhatatlan, talán nem is létező ok miatt, de úgy, hogy a sírását fedezzük fel s hadd fájjon, hadd szakadjon meg a szívünk, mert mi nem szeretjük őt mi nem vagyunk elég jók hozzá, mi gonoszok vagyunk.

Így ment ez különféle változatokban, egész életünkön át. Mi mindenre is emlékszem hamarjában? Emlékszem például arra, hogy negyvenegynéhány esztendővel előtt, amikor anyuka még fiatal volt és szép s felnőtt bácsik udvaroltak neki, néha nagyokat kacagott órákon át, de ha betévedtem én is a nagyok közé, ha tekintetünk talál-

kozott, az ő arca elkomolyult, a szeme szinte elborult s ködös bánattal nézett rám. Istenem, mit is vétettem?

Később, tíz-tizenöt esztendő múlva, gyakran köhögött anyuka. Mi a köhögésre nem sokat adtunk, de ő közölte velünk, hogy halálos beteg, a doktor lesújtó véleményt mondott az állapotáról, azt mondta, hogy a tüdeje „oda van“. Mi rémülten hallgattuk, nem szóltunk, a dologról, egymás közt sem beszéltünk, csak mostanában, öregedő korunkban derült ki, hogy magányosan, elbujva sokszor sírtunk, sirattuk szegény anyukát, aki ma hetvenhat éves és a tüdejének, hála Istennek, semmi baja.

Arról is panaszkodott anyuka, hogy anyagilag a tönk szélén állunk. Negyven éven át álltunk a tönk szélén. Amikor nem panaszkodott anyuka, akkor mélységesen hallgatott. De nem ám csak úgy, hogy nem beszélt, hanem leült egy alacsony divánra, homlokát a tenyerébe fektette s merőn nézett a padlóra, ha kellett, órákon át, és néha-néha nagyot sóhajtott.

Mostanában, néhány esztendő óta, nem beszél anyuka a tönk széléről, talán azért, mert végre csakugyan a tönk szélére jutottunk, nem ő, hanem mi mindannyian, az egész család. Nem is köhög már anyuka. Arról sem panaszkodik, hogy éjszakánként izzad s mire fölkel csupa víz a paplana. De azokat a mélységes bánatokat, homlokát a tenyerébe fektetve, az alacsony divánon, vagy a széken az asztal mellett ülve, mind gyakrabban rendezi. Talán kevesebbet sóhajt, de annál többet búsul.

Mi sajnáljuk anyukát s fáj miatta a szívünk. Talán így is mondhatnánk, önző módon, hogy elrontja a kedvünket, tönkre teszi az életünket. Szegény anyuka. De hát nem is csoda, ha búsul. Mi örülni valója is van egy öregasszonynak. Oda a régi erő, a régi szépség. A hajdan üde arc sápadt és csupa ránc. Haja ősz, szemei kicsinyek és vizenyősek. A fogai rég kihullottak, a betétet nehezen tűri, alig tud enni, a képe beesett, szája végében néha kis seb keletkezik. A termete hajlott, a hasa puffadt, a háta lapos, mint a deszka. Még függén jár, de nehezen áll fel. Egyébként nem szokott meghűlni, a gyomrát nem rontja el, semmi „komolyabb“ baja nincs. De hát az öreg-

ség maga! A jövőbe vetett remény kiesése a lélek életéből, a semmit-nem-várás, a multon való csöndes vegetálás, hát bizony ez nem virágzó élet, meg lehet érteni anyukát és sajnálni lehet őt.

No, de aztán sajnáltatja is magát. Úgy, hogy mi, gyermekei, szerencsétlen testvérek, majd belehalunk. A mult hónapban például valamennyien találkoztunk vidéken élő Balázs bátyámnál. Anyukát is magunkkal vittük. Azon kívül, hogy általában „nehezek a viszonyok“, egyökneknek sem volt semmi különös baja. Jól ettünk, ittunk, elbeszélgettünk, talán örültünk is volna, de hát anyuka búsult. Valósággal tüntető búsulásokat rendezett. Beült közénk, pedig volt külön szobája. És ült, hol a divánon, hol egy karosszékekben, homlokát megint a tenyerébe fektette, kezével a térdén könyökölt, lenézett a padlóra s egy szót sem szólt. Ha kérdeztünk tőle valamit, csak nehezen felelt, legtöbbször csupán a vállán rántott egyet. És néha néha mélyet sóhajtott: he-e-ej, Istenem, Istenem!

Mi egymásra néztünk s mintha a szívünkbe kést szúrtak volna. Nem is bírtuk volna ki anyuka bánatát, illetve a mi lelki kínunkat, ha egy kis megkönnyebbülést nem hozott volna számunkra a kegyes sors. Épen a tizenkettedik órában talán, mert Margit hugom már öngyilkos akart lenni, mert ő, mint mondta, nem bírja anyukát. Ez a szerencsés megkönnyebbülés úgy állott be, hogy egyszer véletlenül valamennyien egy időben távoztunk a nagyszobából. Elindultunk, ment kiki a dolgára, de nekem hirtelen az a vágyam kerekedett, hogy lefeküdjek egy félórára aludni. Vissza tértem tehát szobámba, mely szomszédos volt a nagyszobával, egy csipkefüggönyös üvegajtó választotta el a kettőt s az ajtó félig nyitva volt.

Lefeküdtem, de mielőtt elaludtam volna, valami különös hangot hallottam a nagyszobából. Fülelek, fölállok, oda sompolygok az ajtóhoz s be is lesek rajta. Hát ott volt anyuka. Nem ült, hanem föl-alá sétált, kezét hátul összefogva. És füttyörészett. Arca, tekintete egészen más volt, mint amikor körünkben időzött. Nyoma sem látszott rajta bűnnek, sem bánatnak. Derült, kedves, nyugodt öreg arca volt, talán még a ráncai is elsímultak. Föl-alá sétált

anyuka és füttyörészett, még hozzá nem is valami régi dallamot, hanem egy vidámat, a legújabb időkből, ezt: How do you do Mr. Brown?

Különös érzés lepett meg. Megörültem, de ezt az örömróhamot úgy is kifejezhetném: elhült bennem a vér! Azután nesztelenül vissza sompolyogtam a divánhoz, lefeküdtem újra, aludni azonban nem tudtam. Sok minden közt azon is törtem a fejem, hogy ugyan hol tanulta meg anyuka ezt a tréfás dallamot, amikor még rádiónk sines.

T A R T A L O M

MESE ÉS VALÓSÁG

Favágó János	7
Szegényember kalandja a gazdagemberrel	17
Altató mese	41
Dr. Szemper megbetegszik	57
Szakadék	65

EMBEREK ÉS ÁLLATOK

A tolvaj macska	69
Csuri	85
A kutya harap	91
Légy	97
A kutya	103
A denevér	109

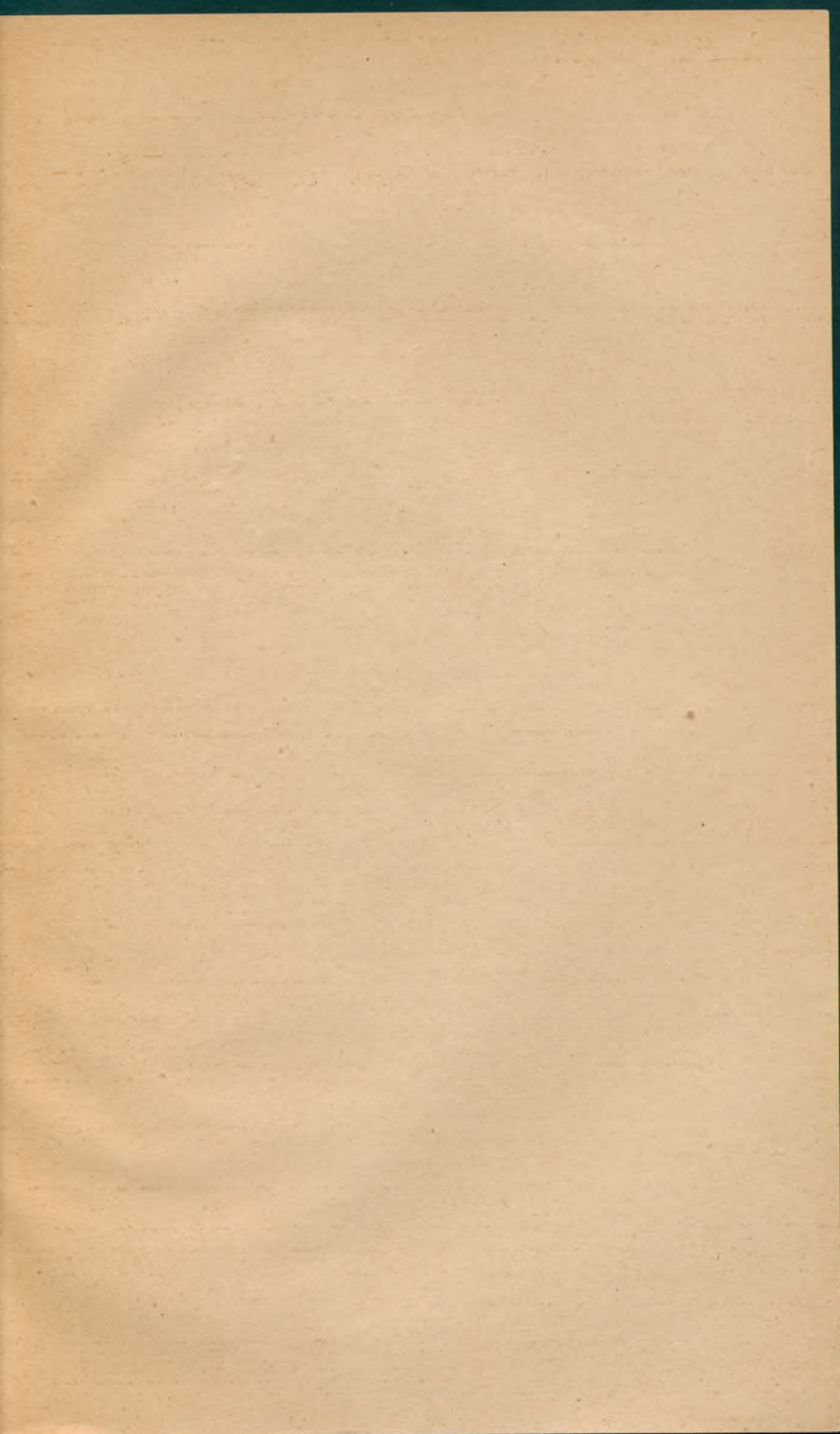
VÁROS ÉS FALU

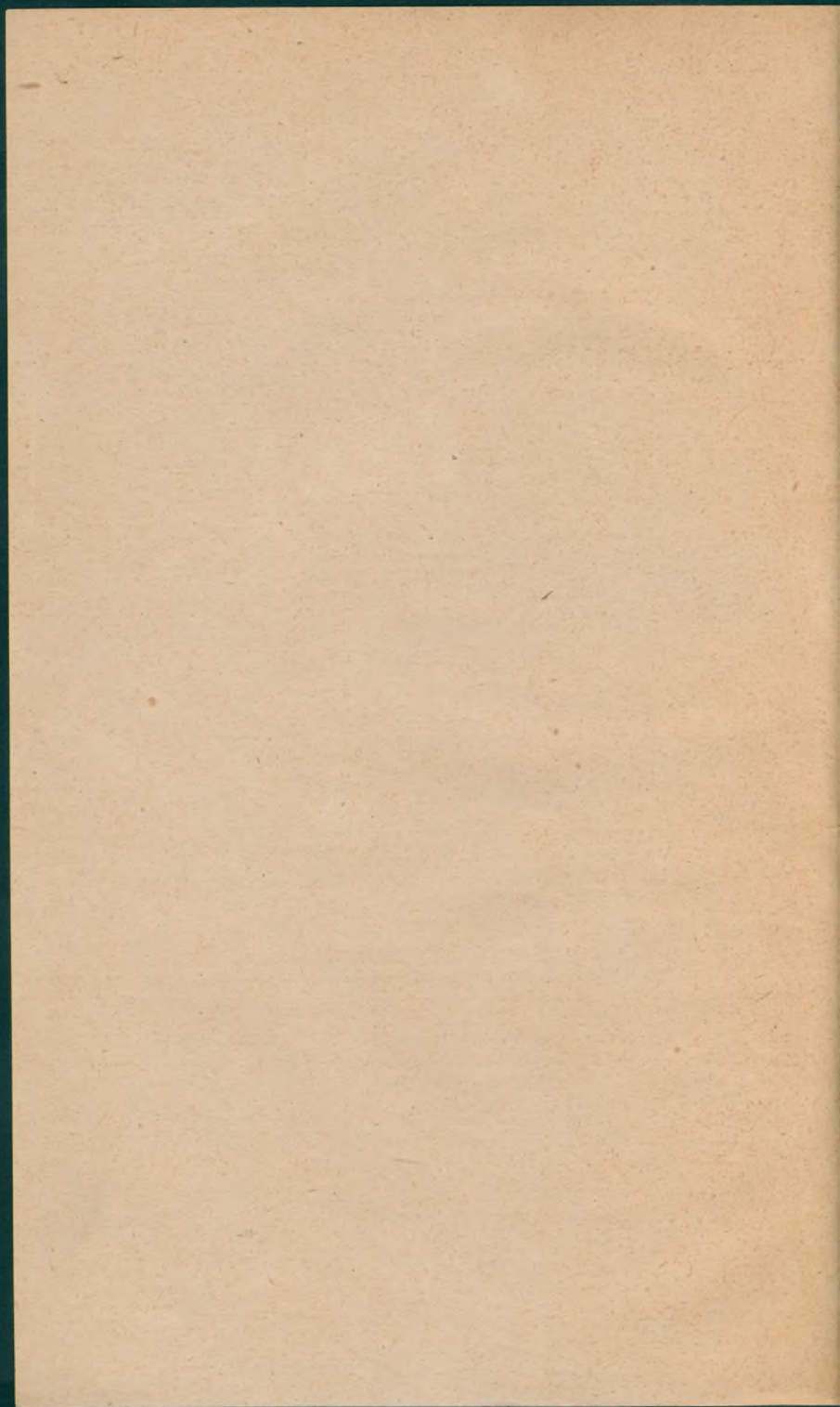
Dr. Mendel ebédel	115
A fenyőszál kidől	123
Jó reggelt tanár úr!	135
Anyós	139
Meleg van	145
A bableves	149
A két vándor	153
Az atléta	157
Javitják a síneket	163
Sapkavásárlás	167
Részvét	171

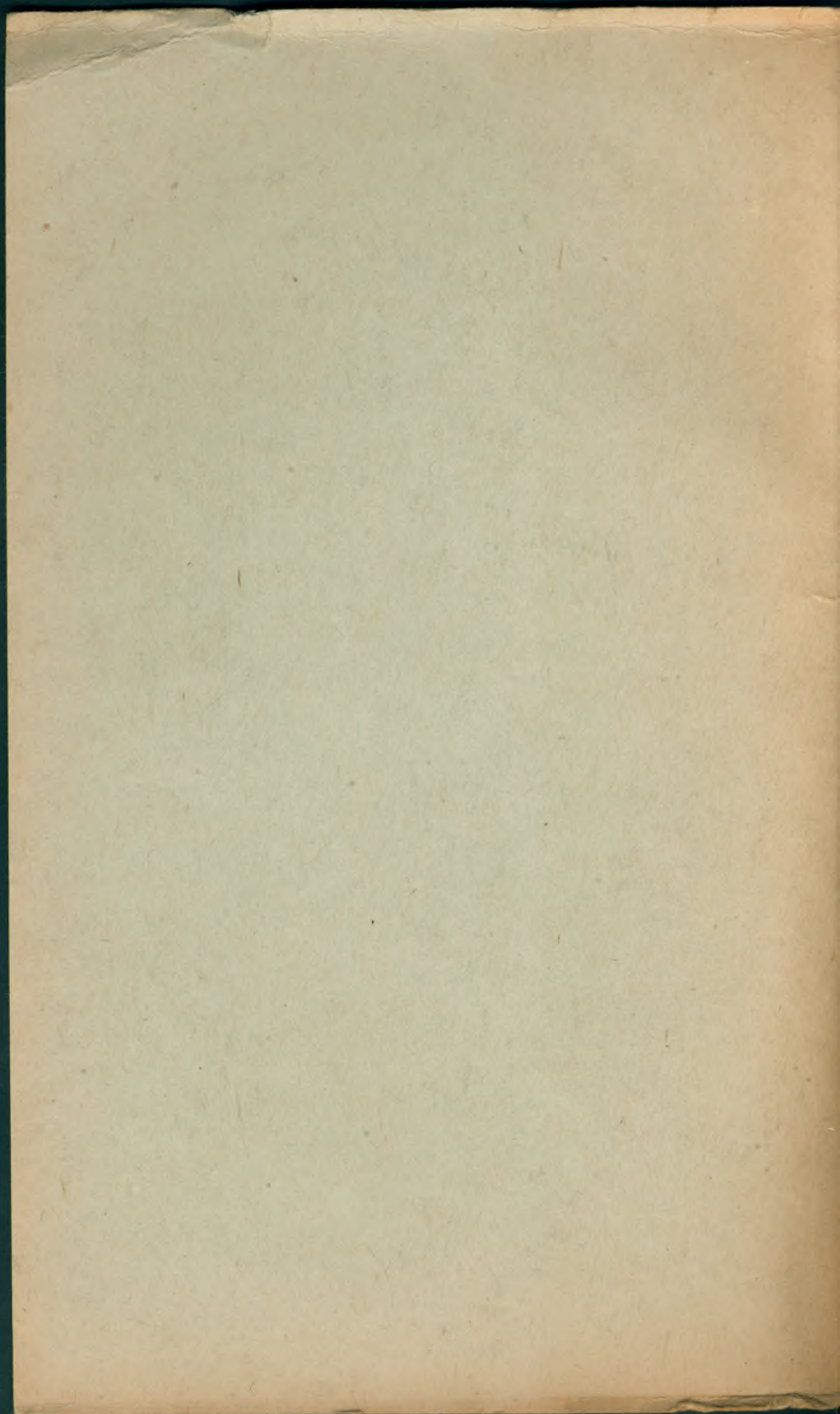
ÖREGEK ÉS FIATALOK

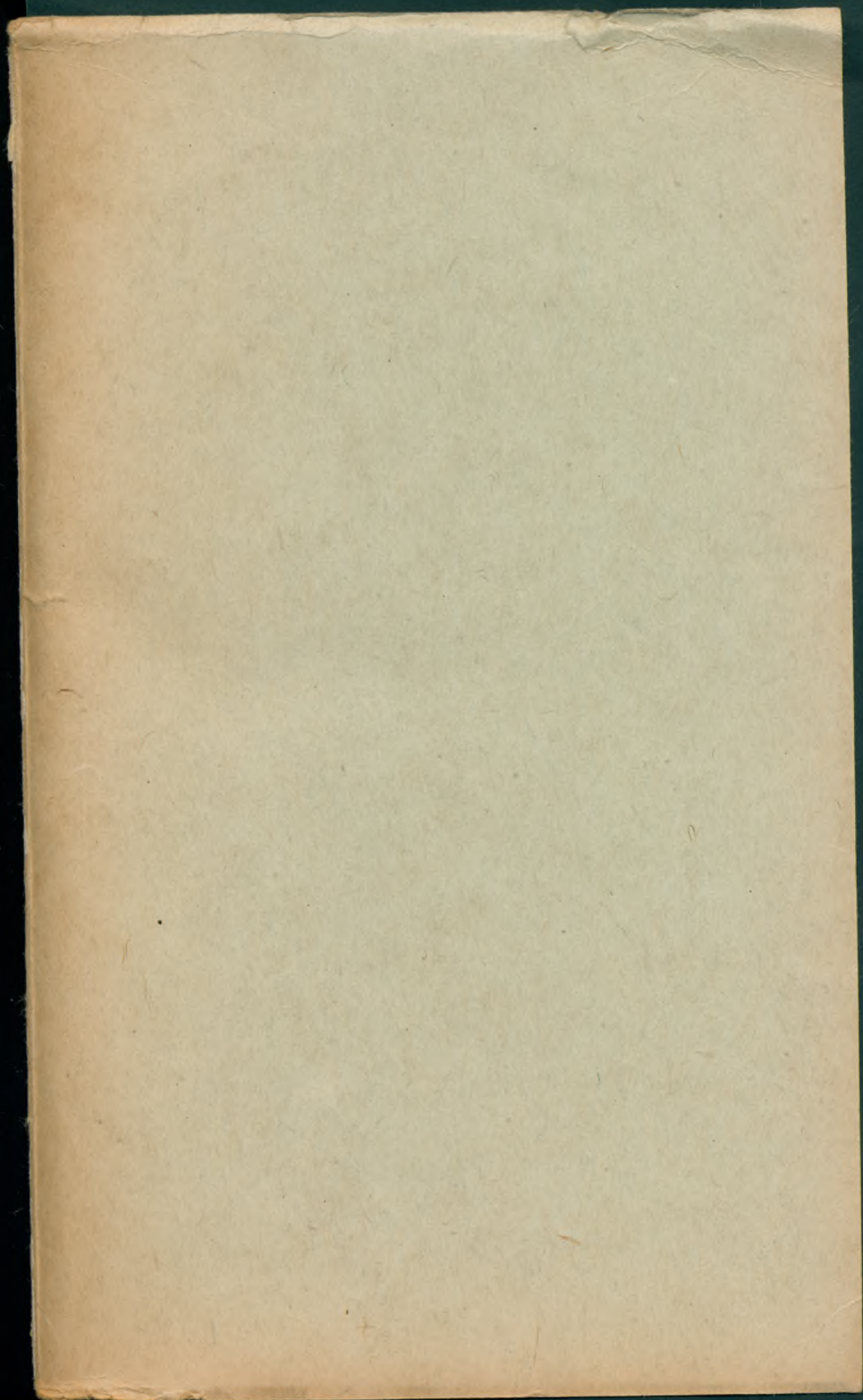
Kisváros	177
Öregasszonyok	183
Baleset	187
Falusi ember Pesten	201
Az óra	219
A király aludni megy	229
Anyuka	233

BUDAPESTI ANTOLÓGIA

Budapest lelkét varázsolja
elénk ez a könyv.

Budapest arcát tükrözi,
Budapest ragyogását, szel-
lemi tündöklését, illatait,
virágait, épületeit mutatja
úgy, ahogyan az igazi látók,
a költők látják.

Janus Pannoniustól Rad-
nóti Miklósig, félévezred vi-
harain keresztül, dalolnak a
költők ebben a kötetben
Budapestről.

Bonfini Antoniotól József
Attiláig ível a magyar költők
rajongásból, színből, szívből,
napsugárból, holdsugárból
csillogó hídja, amely az egész
világirodalomban egyedül-
álló kísérlet, s annak bizo-
nyítása, hogy egy ilyen
tündérváros, mint Budapest,
megihletheti a legnagyobb-
bakat is.

A hatalmas kötet, amely
Rubinyi Mózes és Szoboszlai
Ferenc dr szerkesztésében
most néhány hónap alatt
másodízben kerül a közönség
elő, nagy nyeresége a magyar
irodalomnak, de útmutatás-
sal szolgál a boldogabb
magyar jövő kiharcolóinak is.

*Budapest Székesfővárosi
Irodalmi és Művészeti Intézet*

NAGY LAJOS: EMBEREK ÁLLATAI